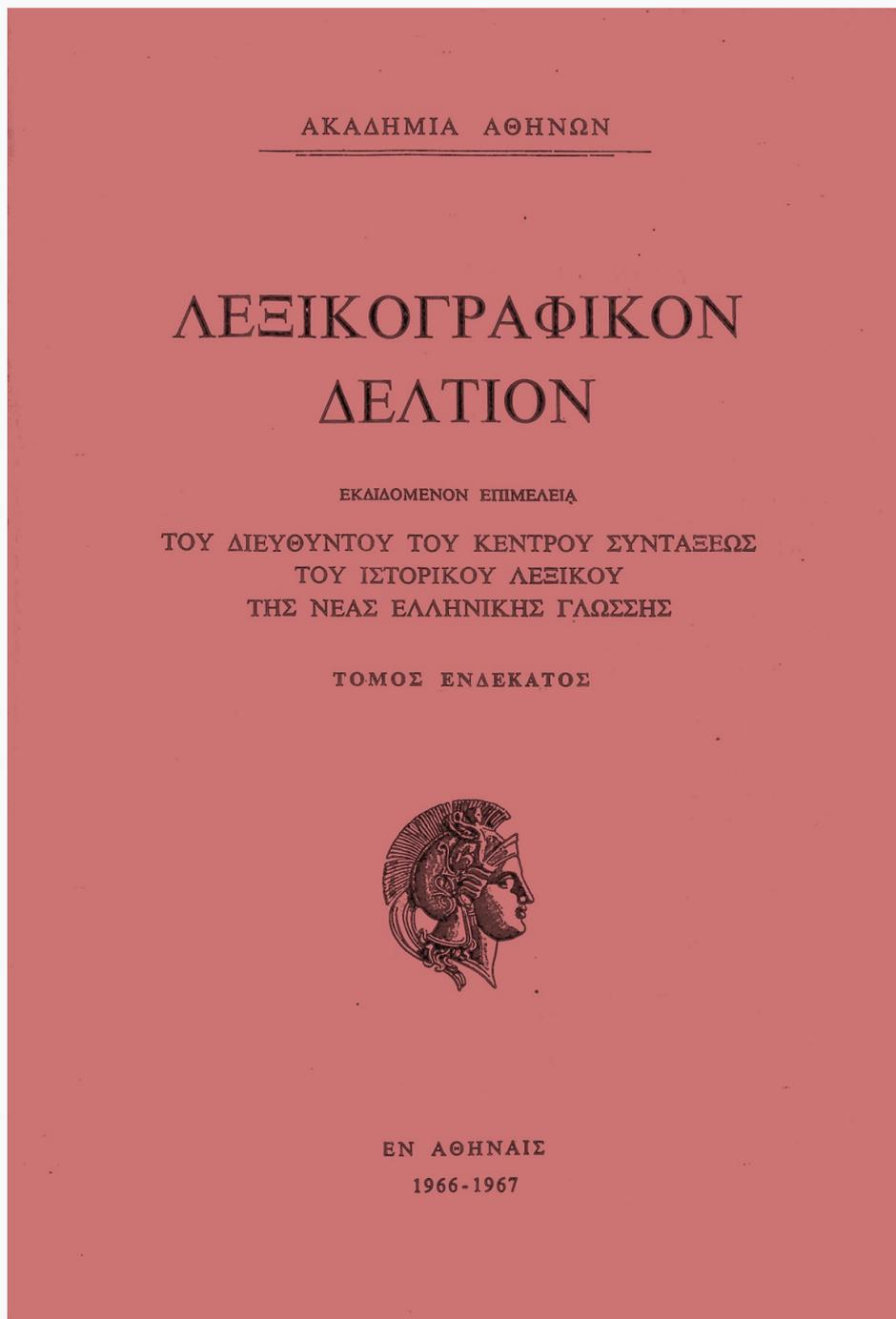
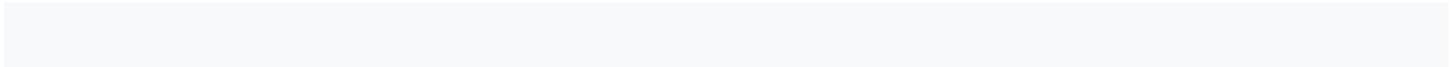

Lexicographic Bulletin

Vol 11 (1969)

Λεξικογραφικόν Δελτίον

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ
ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ
ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1966-1967

ΑΝΤΙΚΩΦΩΤΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΒΟΡΕΙΩΝ ΙΔΙΩΜΑΤΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ παροῦσα ἐργασία εἶναι μέρος εὐρυτέρας ἐρεύνης, προϊόντος τριῶν ἀποστολῶν, τὰς ὁποίας ἐξετέλεσα κατὰ τὸ θέρος τῶν ἐτῶν 1952, 1953 καὶ 1955 εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, κατόπιν προτάσεως τῆς «ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας».

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, θεωρῶ ἐπιβεβλημένον καθῆκον ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἐξάρω τὸ θερμὸν ἐνδιαφέρον τοῦ σεβαστοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας κ. Φιλίππου Δραγούμη πρὸς ἐπιχορήγησιν τῶν ἀποστολῶν ὑπὸ τοῦ «Μπαγκείου κληροδοτήματος», οὗ ἐπίσης Πρόεδρος τυγχάνει, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐκφράσω εἰς αὐτὸν καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης τὴν βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην μου, διότι μοῦ παρέσχε τὴν δυνατότητα νὰ γνωρίσω μίαν τόσον ὠραίαν καὶ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ἐνδιαφέρουσαν περιοχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου.

Κύριος σκοπὸς τῶν ἀποστολῶν τούτων ὑπῆρξεν ἡ ἐκ πρώτης χειρὸς συγκέντρωσις γλωσσικοῦ ὕλικου καὶ ὁ διὰ τούτου πλουτισμὸς τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσης τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποίου τυγχάνω συντάκτης.

Ἀναλυτικῶς, ἐπεσκέφθην τοὺς κάτωθι συνοικισμοὺς : 1) Ἐκ τοῦ νοτιοδυτικοῦ τμήματος τοῦ νομοῦ Καστορίας τοὺς : Νεστόριον, Πεῦκον, Νέαν Κοτύλην, Πευκόφυτον, Χρυσῆν, Κυψέλην, Ἐπταχώριον, Ζούζουλην, Λάγκαν, Ἄργος Ὀρεστικόν, Ἀμμουδάραν, Βοτάνιον, Βογατσικόν. Ἐπίσης, διερχόμενος ἐκεῖθεν, τὴν Καστορίαν. 2) Ἐκ τῆς ἐπαρχίας Βοῦτου τοῦ νομοῦ Κοζάνης σχεδὸν ἅπαντας τοὺς συνοικισμοὺς ἦτοι : τὴν Σιάτισταν, Τσοτίλιον, Νεάπολιν, Σκαλοχώριον, Νόστιμον, Δαμνσκητιάν, Δραγασιάν, Ζώνην, Πολυκάστανον, Κλεισώρειαν, Λικνᾶδες, Αὐγερινόν, Πεντάλοφον, Δουτσικόν, Δίλοφον, Χρυσαιγὴν, Κορυφήν, Μόρφην, Ἁγίαν Σωτήραν, Βουχορίαν, Ροδοχώριον, Κριμίνιον, Ρόκαστρον, Λουκόμιον. 3) Ἐκ τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης : τὰ Γρεβενά, τὸ Δασύλλιον καὶ τὴν Σαμαρίαν. Τέλος δέ, τὴν Κοζάνην.

Οὐχὶ ἐξ ἐπιτοπίου ἐρεύνης, ἀλλ' ἐκ πληροφοριῶν κατοίκων, τοὺς ὁποίους συνήνητσα εἰς ἄλλα χωρία, συνέλεξα ὕλικὸν ἐκ τῶν χωρίων Δάφνης καὶ Πλακίδας τῆς ἐπαρχίας Βοῦτου.

Διὰ τὰ συμπληρώσω τὸ ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ κυρίως Βοῖου, τοῦ Γράμμου, ὕλικόν, συνέλεξα προσέτι ἄλλο, διὰ μὲν ἐπιτοπίου ἐρεύνης ἐκ τῶν χωρίων Φούρκας, Κερασόβου καὶ Πιρσόγιανης, δι' ἐξετάσεως δ' ἐκεῖθεν καταγομένων, ἐκ τῶν χωρίων Καντσιοῦ, Λυκορράχης, Ἀετομηλίτσας, τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων.

Σημειῶ ἐπίσης ὅτι ἀρκετοὺς ἐκ τῶν συνοικισμῶν τούτων ἐπεσκέφθην δις ἢ τρίς, ὡς τὸ Τσοτίλιον, Πολυκάστανον, τὴν Ζώνην καὶ τὴν Μόρφην.

Ἐκ τῶν τόπων τούτων παραθέτω παραδείγματα ἕξ : Ἀγίας Σωτήρας, Αὐγερινοῦ, Βογατσιοῦ, Βοτανίου, Βουχορίνας, Δαμασκηγιᾶς, Διλόφου, Δουτσιοῦ, Δραγασιᾶς, Ἑπταχωρίου, Ζούζουλης, Ζώνης, Καντσιοῦ, Κερασόβου, Κλεισωρείας, Κορυφῆς, Κριμινίου, Κυψέλης, Λάγκας, Λικνάδων, Λουκομίου, Λυκορράχης, Μόρφης, Νεαπόλεως, Νέας Κοτύλης, Νοστίμου, Πενταλόφου, Πεύκου, Πευκοφύτου, Πιρσόγιανης, Πλακίδας, Πολυκαστάνου, Ροδοχωρίου, Ροκάστρου, Σαμαρίνας, Σιατίστης, Σκαλοχωρίου, Τσοτίλιου, Φούρκας, Χρυσουγῆς, Χρυσῆς.

ΕΙΔΙΚΑΙ ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΑΙ

- ΙΛ* = 'Ιστορικὸν Λεξικὸν 'Ελλ. Γλώσσης 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν
ΑΙΛ = 'Αρχεῖον 'Ιστορικοῦ Λεξικοῦ 'Ελλ. Γλώσσης 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν.
ΧΙΛ = χειρόγραφον 'Ιστορικοῦ Λεξικοῦ.
ΧΛΑ = χειρόγραφον Λαογραφικοῦ 'Αρχείου 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν.
Ι. Βογιατζίδου (γλωσσική ἀποστ(ολή) (εἰς Κυκλάδας).
ΕΛ = Ν. 'Ανδριώτη, 'Ετυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς Κοινῆς Νεοελληνικῆς.

Βραχυγραφίαι τόπων, ἐξ ὧν καταγράφω παραδείγματα.

'Αγ(ια) Σωτ(ήρα)	Λουκόμ(ιον)
'Αμμουδ(άρα)	Λυκόρ(ραχη)
Αύγερ(ινός)	Μόρφ(η)
Βογατσ(ικόν)	Νεάπ(ολις)
Βοτάν(ιον)	Ν(έα) Κοτύλ(η)
Βουχορ(ίνα)	Νόστιμ(ον)
Δαμασκ(ηνιά)	Πεντάλ(οφον)
Δίλοφ(ον)	Πιρσόγ(ιανη)
Δουτσ(ικόν)	Πεῦκ(ον)
Δραγασ(ιά)	Πευκόφ(υτον)
'Επταχώρ(ιον)	Πλακίδ(α)
Ζούζουλ(η)	Πολυκάστ(ανον)
Ζών(η)	Ροδοχώρ(ιον)
Καντσ(ικόν)	Ρόκαστρ(ον)
Κεράσ(οβον)	Σαμαρ(ίνα)
Κλεισώρ(εια)	Σιάτ(ιστα)
Κορυφ(ή)	Σκαλοχώρ(ιον)
Κριμίν(ιον)	Τσοτίλ(ιον)
Κυψέλ(η)	Φούρκ(α)
Λάγκ(α)	Χρυσαιγ(ή)
Λικνᾶδ(ες)	Χρυσ(ῆ) ¹

---

1. "Όσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἄλλους τόπους, εἰς τοὺς ὁποίους συγκριτικῶς παραπέμπω, αἱ βραχυγραφίαι εἶναι αἱ ὑπὸ τοῦ *ΙΛ* καθιερωθεῖσαι διὰ τὴν σύνταξιν αὐτοῦ (βλ. τόμ. Α', σ. πδ-πς).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 'Αθηνᾶ = 'Αθηνᾶ, περιοδικὸν σύγγραμμα τῆς ἐν 'Αθήναις 'Επιστημονικῆς 'Εταιρείας. 'Αθῆναι (1889 κέξ.).
- Κ. 'Αμάντ., Suffix. Ortsnam. = Amantos Konstantin, Die Suffixe der neugriechischen Ortsnamen. München 1903.
- Κ. 'Αμάντ., 'Ετυμολ. = "Αμαντος Κωνσταντῖνος Ι., 'Ετυμολογικά, κοῦτσός - κοψός : 'Αθηνᾶ 28 (1916) Λεξικογραφικὸν 'Αρχεῖον 124-125.
- Γ. 'Αναγνωστοπ., Δυναμ. τονισμ. = 'Αναγνωστόπουλος Γεώργιος Π., Περὶ τοῦ δυναμικοῦ τονισμοῦ ἐν τῷ ἰδιώματι τοῦ Ζαγορίου (ἐνάλσιμος ἐπὶ διδακτορικῆ διατριβῇ). Θεσσαλονίκη 1915.
- 'Ανδριακ. 'Ημερολ. = 'Ανδριακὸν 'Ημερολόγιον. 'Αθῆναι.
- Ν. 'Ανδριώτ., Φωνητ. βορ. ἰδιωμ. = 'Ανδριώτης Νικόλαος Π., Φωνητικὰ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς Νέας 'Ελληνικῆς : 'Αθηνᾶ 45 (1933), 252-261.
- "Όρια βορείων = 'Ανδριώτης Νικόλαος Π., Τὰ ὅρια τῶν βορείων, ἡμιβορείων καὶ νοτίων ἐλληνικῶν ἰδιωμάτων : 'Αρχεῖον Θρακικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ 10 (1943-1944), 131-185.
- Γλωσσ. ἰδιωμ. Φαράσ. = 'Ανδριώτης Νικόλαος Π., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τῶν Φαράσων. 'Αθήνα 1948.
- ΕΛ¹ = 'Ανδριώτης Νικόλαος Π., 'Ετυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς Κοινῆς Νεοελληνικῆς. 'Αθήνα 1951.
- Π. 'Αραβαντ., Δημ. ἄσμ. 'Ηπ. = 'Αραβαντινὸς Παναγιώτης, Συλλογὴ δημοδῶν ἄσμάτων τῆς 'Ηπείρου. 'Αθῆναι 1880.
- Παροιμιαστ. = 'Αραβαντινὸς Παναγιώτης, Παροιμιαστήριον ἢ συλλογὴ παροιμιῶν ἐν χρήσει οὐσῶν παρὰ τοῖς 'Ηπειρώταις. 'Ιωάννινα 1863.
- 'Αρχέλαος, βλ. Σαραντίδης
- 'Αρχ. Πόντ. = 'Αρχεῖον Πόντου, σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς 'Επιτροπῆς Ποντιακῶν μελετῶν. 'Αθῆναι (1928 κέξ.).
- 'Αρχ. Θρακ. Θησ. = 'Αρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ, τριμηνιαῖον περιοδικὸν σύγγραμμα ἐκδιδόμενον ὑπὸ ἐπιτροπῆς Θρακῶν. 'Αθῆναι (1934 κέξ.).
- Στ. Βίον, Χιακ. γλωσσ. (Λεξ.) Βλάχου Κρητός = Βίος Στυλιανός, Χιακὰ γλωσσικά. Χίος 1920.
- Βλάχος Γεράσιμος, Θησαυρὸς τῆς ἐγκυκλοπαιδικῆς βάσεως τετράγλωσσος μετὰ τε τῶν ἐπιθέτων ἐκλογῆς καὶ διττοῦ τῶν Λατινικῶν τε καὶ 'Ιταλικῶν λέξεων πίνακος ἐκ διαφόρων παλαιῶν τε καὶ νεωτέρων λεξικῶν συλλεχθεῖς. Βενετία 1659.

1. Πολλάκις καὶ διὰ μόνου τοῦ ΕΛ.

- Byz. Zeits.* = Byzantinische Zeitschrift. Berlin-Leipzig (1892 κέξ.).
- Π. Γενναδ., Λεξ. Φυτολ.* = Γεννάδιος Παναγιώτης, Λεξικόν φυτολογικόν περιλαμβάνον τὰ ὀνόματα, τὴν ἰθαγένειαν καὶ τὸν βίον ὑπερδεκακισχιλίων φυτῶν, ἐν οἷς καὶ τὰ λόγῳ χρησιμότητος ἢ κόσμου καλλιεργούμενα, τῶν ὁποίων περιγράφονται καὶ ἡ ἱστορία, ἡ καλλιέργεια, τὰ προϊόντα καὶ αἱ νόσοι. Ἀθῆναι 1914.
- Δελτ. Ἱστορ. Ἐθνολ. Ἐταιρ.* = Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος. Ἀθῆναι (1883 κέξ.).
- R. Dawkins, Mod. greek Asia Minor* = Dawkins R.M., Modern greek in Asia Minor, a study of the dialekt of Silli, Cappadocia and Pharsa. Cambridge 1916.
- Μ. Δέφνερ, Zakon. Gramm.* = Δέφνερ Μιχαήλ, Zakonische Grammatik, erste Hälfte. Berlin 1881.
- G. Deville, Dialecte Tsakon.* = Deville Gustave, Étude du dialecte Tsakonien. Paris 1866.
- K. Dieter., Südl. Sporad.* = Dieterich Karl, Sprache und Volksüberlieferungen der südlichen Sporaden. Wien 1908.
- Ἐπετ. Βυζ. Σπουδ.* = Ἐπετηρίς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν. Ἀθῆναι (1924 κέξ.).
- Ἐπετ. Βουρβούρ.* = Ἐπετηρίς τῶν Βουρβούρων (Βιβλιοθήκη τοῦ Κέντρου Συνδέσμου Βουρβούρων). Ἀθῆναι (1924-1939).
- Ἐπιστ. Ἐπετ. Πανεπ. Ἀθ.* = Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίς Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Ἀθῆναι (1902/3 κέξ.).
- A. Ζγώνη - Α. Ράχου, Τραγούδ. Γρεβ.* = Ζγώνης Ἀλέκος - Ράχος Ἀθανάσιος, Δημοτικὰ τραγούδια Γρεβενῶν. Γρεβενὰ 1938.
- Α. Ζώη, Λεξ. Ζακ.* = Ζώης Λεωνίδας, Λεξικὸν φιλολογικὸν καὶ ἱστορικὸν Ζακύνθου. Ζάκυνθος 1893-1916.
- C. Fauriel, Chants popul.* = Fauriel C., Chants populaires de la Grèce moderne, recueillis et publiés avec une traduction française, des éclaircissements et des mots, τόμ. 1 Chants historiques, romanesques et domestiques. Paris 1825.
- D. Hesseling, Mots marit.* = Hesseling D. C., Les mots maritimes empruntés par le grec aux langues romanes. Amsterdam 1903.
- Κ. Ἡλιοπ., Τοπων. Ἡλ.* = Ἡλιοπούλος Κ. Ν., Τὸ τοπωνυμικὸν τῆς Ἡλείας : Ἀθηνᾶ 52 (1948), 145-216.
- Ἡμερολ. Μεγ. Ἑλλάδ.* = Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος. Ἀθῆναι (1922 κέξ.).
- A. Jannar., Ἄσμ. Κρητ.* = Jannarakis A., Ἄσματα Κρητικὰ μετὰ διστίχων καὶ παροιμιῶν. Leipzig 1876.
- ΙΑ* = Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς τῆς τε κοινῆς ὁμιλουμένης καὶ τῶν ἰδιωμάτων, τόμ. 1-4 (α-γάργαρος). Ἐκδ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἀθῆναι 1933-1953.
- Γ. Καζαβῆ, Νισύρ. λαογρ.* = Καζαβῆς Γεώργιος Ν., Νισύρου λαογραφικά. Νέα Ὑόρκη 1940.
- Κ. Κανελλάκη, Χιακ. ἀνάλ.* = Κανελλάκης Κωνσταντῖνος, Χιακὰ ἀνάλεκτα. Ἀθῆναι 1890.

- Η. Καρολίδ., Καππαδ. διάλ.* = Καρολίδης Παῦλος, Γλωσσάριον συγκριτικὸν Ἑλληνοκαππαδοικῶν λέξεων, ἧτοι ἡ ἐν Καππαδοκίᾳ λαλουμένη Ἑλληνικὴ διάλεκτος καὶ τὰ ἐν αὐτῇ σωζόμενα ἔχνη τῆς ἀρχαίας Καππαδοικῆς γλώσσης. Σμύρνη 1885.
- Α. Κορ., Ἄτ.* = Κοραῆς Ἀδαμάντιος, Ἄτακτα, τόμ. 1-5. Παρίσιον 1828-1835.
- Φ. Κουκουλέ, Οἰνουντ.* = Κουκουλὲς Φαίδων, Οἰνουντιακά, ἧτοι μελέτη περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος τοῦ δήμου Οἰνοῦντος τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος. Χανιά 1908.
- Φ. Κουκουλέ, Βυζ. παρων.* = Κουκουλὲς Φαίδων, Βυζαντινά τινα παρωνύμια : Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἀθῆναι 4 (1953-1954), 60-98.
- Κρητ. Ἔστ.* = Κρητικὴ Ἔστια, μηνιαῖο περιοδικό. Χανιά.
- Α. Κριάρ., Κρητ. ἄσμ.* = Κριάρης Ἀριστείδης, Κρητικὰ ἄσματα ἠρωικά, πολεμικά, ἐρωτικά, τοῦ γάμου, τῆς τάβλας, τοῦ χοροῦ, κλπ. μεθ' ἐρμηνευτικῶν σημειώσεων. Χανιά 1909.
- Κυπρ. Σπουδ.* = Κυπριακαὶ Σπουδαί, Δελτίον τῆς Ἐταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν. Λευκωσία (1937 κέξ.).
- Θ. Κωστάκης, Γραμμ. Τσακων.* = Κωστάκης Θ. Π., Σύντομη γραμματικὴ τῆς Τσακωνικῆς διαλέκτου. Ἀθήνα 1951.
- P. Lagarde, Neugr. Kleinas.* = Lagarde Paul de, Neugriechisches aus Kleinasien. Göttingen 1886.
- Λαογρ.* = Λαογραφία, Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἐταιρείας. Ἀθῆναι-Θεσσαλονίκη (1909 κέξ.).
- Ν. Λάσκαρη, Λάστα* = Λάσκαρης Νικόλαος, Ἡ Λάστα καὶ τὰ μνημεῖά της, μέρος 1-10. Πύργος 1902-1926.
- E. Legrand, Chans. popul. gr.* = Legrand Emile, Recueil de chansons populaires grecques publiées et traduites pour la première fois, κλπ. (collection de monuments pour servir à l'étude de la langue néo-hellénique, nouvelle série, τόμ. 1), Athènes-Paris 1874.
- Λεξικογρ. Ἀρχ.* = Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον τῆς Μέσης καὶ Νέας Ἑλληνικῆς. Ἀθῆναι (1914-1923).
- Λεξικογρ. Δελτ.* = Λεξικογραφικὸν Δελτίον Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἀθῆναι (1939 κέξ.).
- Δ. Λουκάτου, Κεφαλ. γνωμ.* = Λουκάτος Δημήτριος Σ., Κεφαλονίτικα γνωμικά, πρακτικὰ καὶ φιλοσοφικὰ παροιμίαι χωρισμέναι σὲ κεφάλαια κατὰ τὸ θέμα τους. Ἀθῆναι 1952.
- Μ. Λουλουδοπ., Καρυαί* = Λουλουδόπουλος Μιλτιάδης, Ἀνέκδοτος συλλογὴ ἠθῶν, ἐθίμων, δημοτικῶν ἄσμάτων, προλήψεων, δεισιδαιμονιῶν, παροιμιῶν, ἀνιγμάτων κλπ. Καρυῶν (ἐπαρχίας Καβακλῆ). Βάρνη 1903.
- Σ. Μανασσείδου, Διάλ. Ἀίν.* = Μανασσείδης Συμεών, Διάλεκτος Ἀίνου, Ἰμβρου καὶ Τενέδου, λεξιλόγια, ἄσματα, ἔθιμα καὶ μαγγανεῖαι, παιδιὰ : Ἑλλην. Φιλολ. Σύλλ. Κωνσπ. 8 (1874), 526-579.

- Σ. Μάνεση*, Τροπή ΤΣ και ΤΖ = Μάνεσης Σταῦρος, Τροπή τῶν συμφώνων ΤΣ και ΤΖ εἰς Σ και Ζ εἰς τὰ νότια ἰδιώματα τῆς Νέας Ἑλληνικῆς. Λεξικογραφικὸν Δελτίον 10 (1965), 91-179.
- G. Meyer*, Neugr. Stud. = Meyer Gustav, Neugriechische Studien II-IV : Sitzungsberichte der Kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, 130 (1894) τεύχ. 5 και 132 (1895) τεύχ. 3 και 6.
- Μ. Μιχαηλίδ.*, Λαογρ. σύμμ. Καρπ. = Μιχαηλίδης-Νουάρος Μ. Γ., Λαογραφικὰ σύμμεικτα Καρπάθου. Ἀθῆναι τόμ. Α' (1932), τόμ. Β' (1934).
- C. Morosi*, Studi dial. Otrant. = Morosi Giuseppe, Studi sui dialetti greci della terra d'Otranto. Lecce 1870.
- Ε. Μπουντώνα*, Βελβ. = Μπουντώνας Εὐθύμιος, Μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Βελβεντοῦ καὶ τῶν περιχώρων αὐτοῦ : Ἀρχ. Κορ. 1 (1892), 5-120.
- Μύσων* = Μύσων, ἱστορικὸν καὶ λαογραφικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον κατὰ τετραμηνίαν, διευθυντῆς καὶ ἐκδότῆς Μ. Γ. Καταπότῆς. Ἀθῆναι.
- G. Murnu*, Rumän. Lehnwört. = Murnu Georg, Rumänische Lehnwörter im Neugriechischen. München 1902.
- Ν. Ἐστία* = Νέα Ἐστία, περιοδικόν. Ἀθῆναι.
- Σ. Ξανθουδίδ.*, Ἐρωτόκρ. = Ξανθουδίδης Στέφανος, Γλωσσάριον ἐν τῇ ἐκδόσει Ἐρωτοκρίτου (ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Νέαν Ἑλληνικὴν, ἰδίᾳ δὲ τὸ ἰδίωμα Κρήτης). Ἡράκλειον Κρήτης 1915.
- Ξενοφάνης* = Ξενοφάνης, σύγγραμμα περιοδικὸν τοῦ Συλλόγου τῶν Μικρασιατῶν «Ἀνατολή». Ἀθῆναι.
- D. Œkonomid.*, Lautl. Pont. = Œkonomides Demosthenes, Lautlehre des Pontischen. Leipzig 1908.
- Π. Παναγιωτοπ.*, Θαλασσ. ἰχθυοτροφία = Παναγιωτόπουλος Π., Θαλασσινὴ ἰχθυοτροφία καὶ οἱ ἰχθύες τῆς λιμνοβαλάσσης Μεσολογγίου. Ἀθῆναι 1916.
- Χ. Παντελίδ.*, Φωνητ. νοτ. ἰδιωμ. = Παντελίδης Χρῖστος Γ., Φωνητικὴ τῶν Νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ Ἰκαρίας. Ἀθῆναι 1929.
- Α. Α. Παπαδοπ.*, Προφ. η Ποντ. διαλ. = Παπαδόπουλος Ἀνθιμος Α., Περὶ τῆς προφορᾶς τοῦ η ἐν τῇ Ποντιακῇ διαλέκτῳ: Ἀρχεῖον Πόντου 11 (1941), 170 κέξ.
- Α. Α. Παπαδοπ.*, Γραμμ. βορ. ἰδιωμ. = Παπαδόπουλος Ἀνθιμος Α., Γραμματικὴ τῶν βορειῶν ἰδιωμάτων τῆς Νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης (Γλωσσικὴ ἐν Ἀθήναις Ἑταιρεία). Ἀθῆναι 1926.
- Π. Παπαχριστοδ.*, Θρακ. ἦθογρ. = Παπαχριστοδοῦλου Πολύδωρος, Θρακικὲς ἦθογραφεῖς, μέρος 1-4. Ἀθῆναι 1924-1927.
- Α. Pellegrini*, Dialect. Bona = Pellegrini Astore, Il dialetto grecocalabro di Bona, τόμ. 1. Torino e Roma 1880.
- Ν. Πέρδικα*, Σκῦρος = Πέρδικα Νίκη, Σκῦρος, ἐντυπώσεις καὶ περιγραφαί, ἱστορικὰ καὶ λαογραφικὰ σημειώματα, ἤθη καὶ ἔθιμα, μνημεῖα τοῦ λόγου τοῦ λαοῦ, τομ. 1. Ἀθῆναι 1940.

- H. Pernot*, Parl. Chio = Pernot Hubert, Études de linguistique néo-hellénique, 1) Phonétique de parlers de Chio. Paris 1907.
- H. Pernot*, Dial. Tsakon. = Pernot Hubert, Introduction à l'étude du dialecte Tsakonien. Paris 1934.
- N. Πολίτ.*, Παροιμ. = Πολίτης Νικόλαος, Μελέται περί τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, Παροιμῖαι, τόμ. 1-4. Ἀθῆναι 1899-1901.
- N. Πολίτ.*, Παραδ. = Πολίτης Νικόλαος, Μελέται περί τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, Παραδόσεις μέρ. 1-2. Ἀθῆναι 1904.
- A. Σακελλαρ.*, Κυπριακά = Σακελλαρίου Ἀθανάσιος, Τὰ Κυπριακά, τόμ. 1-2. Ἀθῆναι 1890-1891.
- Ἀρχέλαος*, Συνασσ. = Σαραντίδης Ἀρχέλαος I., Ἡ Συνασσός, ἤτοι θέσις, ἱστορία, ἠθικὴ καὶ διανοητικὴ κατάστασις, ἥθη, ἔθιμα καὶ γλώσσα τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ πόλεως Συνασσοῦ. Ἀθῆναι 1899.
- Σομ.*, Λεξ. = Somavera Alessio da, Θεσαυρὸς τῆς Ρωμαϊκῆς καὶ τῆς Φράγκικῆς γλώσσας. Parigi 1709.
- Γ. Σπυριδάκη*, Σητ. = Σπυριδάκης Γεώργιος Κ., Γεωργία καὶ ἀμπελοουργία ἐν Κατσιδονίῳ Σητείας: Μύσων 1 (1932), 183-195.
- Ἀγ. Τσοπανάκη*, Ἰδιώμ. Χάλκ. = Τσοπανάκης Ἀγαπητὸς, Τὸ ἰδιώμα Χάλκης (Δωδεκανήσου). Ρόδος 1949.
- Ἀγ. Τσοπανάκη*, Σιατιστ. ἰδιώμ. = Τσοπανάκης Ἀγαπητὸς, Τὸ Σιατιστινὸ ἰδιώμα, ἀνάτυπον ἐκ τοῦ β' τόμου τῶν Μακεδονικῶν. Θεσσαλονίκη 1950.
- Weigand G.*, Balkan-Archiv. = Weigand Georg, Balkan-Archiv. Wien.
- B. Φάβη*, Σκύρ. ἰδιώμ. = Φάβης Βασίλειος, Γλωσσικαὶ ἐπισκέψεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸ Σκύριον ἰδιώμα: Τεσσαρακονταετηρὶς Κ. Σ. Κόντου. Ἀθῆναι 1909, σ. 242-270.
- B. Φάβη*, Γλωσσ. ἐπισκ. Αὐλωναρ. = Φάβης Βασίλειος, Γλωσσικαὶ ἐπισκέψεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸ ἰδιώμα Αὐλωναρίου καὶ Κονιστρῶν. Ἀθῆναι 1911.
- Ξ. Φαρμακίδ.*, Κύπρ. ἔπη = Φαρμακίδης Ξενοφῶν Π., Κύπρια ἔπη. Λευκωσία Κύπρου 1926.
- M. Φιλήντ.*, Γλωσσογν. = Φιλήντας Μένος, Γλωσσογνωσία καὶ γλωσσογραφία Ἑλληνική, τόμ. 1-3. Ἀθῆναι (1924-25).
- Δ. Χαβιαρᾶ*, Συμ. διαλ. = Χαβιαρᾶς Δημοσθένης, Συμαϊκὴ διάλεκτος, γλωσσάριον, παροιμῖαι, αἰνίγματα: Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως 8 (1874), 464-490.
- Γ. Χατζιδ.*, Einleit. = Χατζιδάκης Γεώργιος Ν., Einleitung in die neugriechische Grammatik. Leipzig 1892.
- Γ. Χατζιδ.*, MNE = Χατζιδάκης Γεώργιος Ν., Μεσαιωνικά καὶ νέα Ἑλληνικά, τόμ. 1-2. Ἀθῆναι (1905-1907).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι ἴσως κάπως παρακεκινδυνευμένον νὰ πραγματευθῆ τις ὑπὸ μίαν Μύκονον περὶ τῆς γλώσσης ὀλοκλήρου περιοχῆς, ἡ ὁποία παρὰ τὰς βασικὰς φωνητικὰς, τυπολογικὰς καὶ λεξιλογικὰς ὁμοιότητας παρουσιάζει ἱκανὰς ἀποκλίσεις ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον, διὰ νὰ μὴ εἶπω ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον. Πολλῶ μᾶλλον, ὅταν ἡ περιοχὴ αὕτη περιλαμβάνῃ κατοίκους, πλείστας καὶ ποικίλας ὑποστάνας ἐπιμειξίας ἔνεκα ἐπανελημμένων καὶ μακροχρονίων ἐπιδρομῶν, ἐκπατρισμῶν καὶ τῶν συνδρόμων τούτοις ἐπιδράσεων ξενοφώνων ἢ διάφορα ἰδιώματα λαλούντων.

Ἐπειδὴ ὅμως, παρὰ πάσας τὰς περιπετείας ταύτας, ἡ δύναμις τῆς παραδόσεως ἰσχυροτάτη πάντοτε τυγχάνει καί, κατὰ τὰ βασικὰ στοιχεῖα, παρετήρησα ἱκανὴν ὁμοιομορφίαν, δὲν ἐδίστασα νὰ περιλάβω ἅπαντας τοὺς κατοίκους εἰς μίαν μεγάλην γλωσσικὴν οἰκογένειαν.

Αἱ ποικίλαι ὡς ἄνω συνθῆκαι συνετέλεσαν ὥστε νὰ λάβουν τὰ ἰδιώματα τὴν σημερινὴν ρευστὴν φωνητικὴν αὐτῶν μορφήν κυμαινόμενα ἐκάστοτε ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον, καὶ ἐνίοτε παρὰ τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ εἰς διαφόρους ψυχολογικὰς στιγμὰς, ἀπὸ καθαρῶς βορείων εἰς βόρεια ἀνειμένα ἢ ἡμιβόρεια μετ' ἀποκλίσεων πρὸς τὴν κοινὴν Νεοελληνικὴν.

Γενικῶς ὅμως δύναται τις νὰ τὰ χαρακτηρίσῃ ὡς ἐνεργεῖα μὲν ἡμιβόρεια, διότι ἀποβάλλουν συνηθέστατα τὰ ἄτονα *i* καὶ *u*, διατηροῦν ὅμως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον ἀλώβητον τὴν προφορὰν τῶν ἀτόνων *o* καὶ *e*¹, δυνάμει δὲ βόρεια, διότι πολλάκις τὸ αὐτὸ ἄτομον ἐν τῇ ρύμῃ τοῦ λόγου καὶ εἰς στιγμὰς αὐθορμησίας, ὡς θυμοῦ, κλπ., ὁμιλεῖ τὴν ὀρθόδοξον βόρειον διάλεκτον.

Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, δύναται νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς πόσον συμβατικὸς εἶναι

---

1. Δύνανται οὕτω νὰ ὑπαχθῶσι, κατὰ τὴν διαίρεσιν τοῦ καθηγητοῦ Ν. Ἀνδριώτη (Τὰ ὅρια τῶν βορείων, ἡμιβορείων καὶ νοτίων ἑλληνικῶν ἰδιωμάτων, Ἀρχ. Θρακ. Θησ. 10 [1943-44], σ. 131-185 καὶ ἰδιαιτέρως σ. 131-139, ὅπου παρατίθεται γλωσσικὸς ἀτλας τῶν περιοχῶν καὶ ὀρίων βορείων καὶ νοτίων ἰδιωμάτων μετὰ τῶν ἀποκλίσεων αὐτῶν), εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ἡμιβορείων, ἣτις περιλαμβάνει τὰ «μαστοροχώρια» τῆς Ἠπείρου (Βούρμπικην, Καστάνιανην, Μόλισταν κ.ά.), τὴν Δεσφίναν (τῆς νοτίου Φωκίδος), τὴν Σκυρον, τὴν Μύκονον, ὠρισμένην περιοχὴν τῆς Ἀν. Θράκης (περὶ ἧς βλ. κείμενον) καὶ τινὰ χωρία τοῦ Πόντου καὶ τῆς Προποντίδος.

Κατὰ τὸν Α. Α. Παπαδόπ., Γραμμ. βορ. ἰδιωμ., σ. 12, ὡς ἡμιβόρεια χαρακτηρίζονται τὰ ἰδιώματα Ναίμονα, Μεσημβρίας, Σαράντα Ἐκκλησιῶν Ἀν. Θράκης, Στενημάχου Ἀν. Ρουμελίας, Ἀρτάκης καὶ Πανόρμου τῆς ἐπαρχίας Κυζίκου, Λήμνου καὶ Σκύρου, «διότι σώζουσι ἀπαθῆ τὰ ἄτονα *e* καὶ *o* πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων». Ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως διεπίστωσα κατὰ τὴν τελευταίαν (θέρους 1965) διὰ λογαριασμὸν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἀποστολὴν μου εἰς τὴν νῆσον Ἀντίπαρον ὅτι καὶ αὕτη πρέπει νὰ ὑπαχθῆ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἡμιβορείων, διότι παρουσιάζει συνήθη κῶφωσιν τοῦ *e* καὶ σπανίαν τοῦ *o*, καθὼς καὶ συνηθεστάτην ἀποβολὴν τοῦ ἀτόνου *i* καὶ σπανιωτέραν τοῦ ὁμοίου *u*.

ὁ διαχωρισμὸς τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων εἰς βόρεια καὶ νότια ὑπὸ τοῦ μεγάλου διδασκάλου Χατζιδάκι, ἂν μὴ πρέπη νὰ ὑπολογίσωμεν τοὺς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πληθυνθέντας λόγους ἀλληλεπιδράσεων ἐκ τῆς προόδου τῶν μέσων τῆς ἐπικοινωνίας.

Ἡ ρευστότης γίνεται μεγαλυτέρα, ὅταν τὸ μετ' αὐτῶν συνδιαλεγόμενον πρόσωπον εἶναι ξένον, ὁμιλοῦν τὴν κοινὴν Νεοελληνικὴν ἢ ἀνωτέρας μορφώσεως ἐν γένει. Ἔτι δὲ μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν δημοτικῶν ἄσμάτων πρὸς καταγραφὴν, ὁπότε ὁ ἀπαγγέλλων παρακαλούμενος νὰ πράξῃ τοῦτο εἰς βραδὺν ρυθμὸν, προσπαθεῖ νὰ ἀποκαθιστᾷ τὰ ἰδιωματικά του προφέρων αὐτὰ κατὰ τρόπον πλησιέστατον πρὸς τὸν τῆς κοινῆς. Καὶ ἄς μὴ λησμονῶμεν, ἄλλωστε, ὅτι τὰ ἄσματα δὲν εἶναι πάντοτε τὰ προσφορώτερα μέσα διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν ἐνὸς γλωσσικοῦ ἰδιώματος.

Ὅταν λοιπὸν ὁ ξένος συνδιαλέγεται μετὰ τῶν ἐντοπίων, μένει μὲ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι δὲν ἐπιχωριάζει παρ' αὐτοῖς ἢ κώφωσις τῶν ἀτόνων *ο, ε*. Ἡ κατάστασις μάλιστα, φθάνει πολλάκις μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀτόνων *ι, υ*, τόσων συνήθων εἰς τὰ βόρεια ἰδιώματα, νὰ ἀκούονται *ε, ο* ἀντιστοίχως, κατὰ τινα νόμον ἀντικωφώσεως, θὰ ἔλεγον.

Τὸ πρᾶγμα μὲ ἐξένισε, τοσοῦτω μᾶλλον καθόσον οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἔχει ἐπισημάνει τὴν ἔκτασιν τοῦ φαινομένου παρὰ τοῖς βορείοις¹, τὸ ὁποῖον, ὡς καὶ προχείρως

1. Ὁ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 1, 260, διαλαμβάνων περὶ τῆς κωφώσεως καὶ τῆς ἀποβολῆς τῶν ἀτόνων, παρατηρεῖ τι περὶ τοῦ ἰδιώματος τῆς Ἀμφίσσης, ὅπερ δίδει ποιὰν τινα ἐρμηνείαν τοῦ φαινομένου: «Ἐν Ἀμφίσσῃ τὰ ἄτονα *ε* καὶ *ο* δὲν ἐκφέρονται ὡς τέλεια *ι, υ*, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς μεταξύ τινες φθόγγοι, ὥστε οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἐκφωνοῦντες αὐτοὺς δύνανται νὰ ὀρίσωσι, πότερον *ε* ἢ *ι*, *ο* ἢ *υ* λέγουσιν. Ἐντεῦθεν συμβαίνει, ὥστε θέλοντες νὰ γράψωσι λέξιν τινά, ἥς τὴν ὀρθογραφίαν δὲν ἔχουσι μάθει ἐκ τῆς γραφομένης γλώσσης καὶ δὴ ἀγνοοῦσιν, ἂν πρέπη νὰ γράψωσιν *ο, ω* ἢ *ου* καὶ *ε, αι* ἢ *ι, η, ει* κλπ., διατάξουσι τίνας φθόγγους νὰ γράψωσιν». Συνεχίζων γράφει ἐνθ' ἄν., σ. 261: «Ἐν Ἀμφίσσῃ ἄρα δὲν συνετελέσθη μέχρι τοῦδε ἡ τροπή, τοῦναντίον δὲ ἐν Μεσσολογγίῳ, ἐν πάσῃ τῇ Μακεδονίᾳ καὶ Θεσσαλίᾳ, ἐν Εὐβοίᾳ καὶ ἐπὶ τῶν βορείων Σποράδων καὶ ἀλλαχοῦ συνετελέσθη καὶ ἡ τροπή καὶ ἡ συστολή καθ' ὀλοκληρίαν». Εἰς ταῦτα παρατηρῶ: Ὁ Χατζιδάκις ἀφορμὴν λαβὼν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι «ἐν τινι μεταφράσει τῆς Ἀγίας Γραφῆς γενομένη ὑπὸ Ἑβραίου καὶ ἐκτυπωθεῖσα ἐν Κων/λει τῷ 1547... ἀναγινώσκονται παραδείγματά τινα τῆς τροπῆς ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῆς ἀποβολῆς (... ὄριξι ... ζουνάρια...) «τολμᾷ νὰ εἰκάσῃ» ὅτι ἡ τροπή θὰ εἶχεν ἀρχίσει κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἴσως ὀρθόν, διότι ἡ μὲν κώφωσις ἀπαιτεῖ πολλάκις καὶ εἰδικὰς γνώσεις πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ ἀρχικοῦ τύπου ὑπὸ τοῦ ἀγραμμάτου ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐγγραμμάτου γράφοντος—π.χ. ὁ τύπ. *πιτορόπ'ττα* θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποκατασταθῇ ἐσφαλμένως μὲν ὡς *πιτυρόπιττα*, ὀρθῶς δὲ ὡς *πετουρόπιττα*, — ἐνῶ πᾶς τις προφέρων *μ'λίρ'* δὲν θὰ διατάσῃ νὰ γράψῃ *μουλάρι* κ.ο.κ. Τὸ πρᾶγμα διεπίστωσα προσωπικῶς εἰς δύο περιπτώσεις: τὴν μίαν ἀναδιφῶν τὸ δημοτολόγιον τοῦ χωρίου Χρυσῆ, ὅπου ὁ ἡμιμαθὴς γραμματεὺς κατέγραψε τὰ ὀνόματα τῶν ὁμοχωρίων του ὡς τὰ ἤκουσε μετὰ κωφώσεως μὲν τῶν ἀτόνων *ο, ε* καὶ «ἀντικωφώσεως», οὐχὶ ὁμως καὶ μετὰ τῆς ἀποβολῆς τῶν ἀντιστοίχων *ι, υ*: Ἀγόρου, Ἀργύρου, Βασίλου, Λύφρου, Δέσπου, Κυράτσου, Πανάγιου, Σταμάτου, Στιργιανῆ, Χαίδου, — ἀλλὰ: Βεργενία, Εὐαγγελή — ὅπου τὸ *ε* τοῦ δευτέρου ἴσως διὰ τὸ λ. Πβ. ἐπίσης τὰ ἐν τῷ αὐτῷ δημοτολογίῳ Κρουστάλλου - Κοντύλου, ὅπου τὸ *ο* τοῦ δευτέρου διὰ τὴν ἰδιαιτέραν ἰσχὺν τοῦ *κον* —, ὡς θέλομεν ἰδεῖ.

Τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἀποτελεῖ ἐπιστολὴ ὀδοηκονταετοῦς λογιωτατίζοντος γέροντος ἐξ Ἀγίας Σωτήρας, τὴν ὁποίαν μοῦ ἔστειλεν εἰς ἀπάντησιν εὐχητηρίου δελταρίου καὶ τῆς ὁποίας παραθέτω χαρακτηριστικὸν ἀπόσπασμα: «...Εἶμαι κατενθουσιασμένος ὅτι ἔλαβον τὴν ἀγαπητὴν

ἀντελήφθην ἐκ τῆς ἐξετάσεως τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ καὶ ἐξ αὐτηκοῦτας κατὰ τὰς περιοδείας μου εἰς τὴν λοιπὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν καὶ Στερεὰν Ἑλλάδα, δὲν φαίνεται νὰ περιορίζεται εἰς τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν μόνον περιοχὴν¹.

Ἡ ἔκτασις τοῦ φαινομένου ὁδηγεῖ πολλάκις εἰς σύγχυσιν. Διότι εἶναι δυσχερὲς ἀκούων τύπους ὡς *ξεροπαϊά*, ἢ (Κεράσ.), *χερόβολο* (Χρυσουγ.), *φλοριὰ* (καθ' ἅπασαν τὴν περιοχὴν), νὰ διακρίνης, ἐὰν προφέρωνται οὕτω δι' ἰδιαίτερον λόγον ἢ κατὰ τὴν κοινὴν Νεοελληνικὴν. Διὰ τοῦτο, πλὴν ὀλίγων παραδειγμάτων, τὰ ὅποια καίτοι εἶναι συνήθη καὶ εἰς τὴν τελευταίαν, τὰ αἰσθάνομαι ὡς σχηματισθέντα παραλλήλως ἐπὶ τόπου, κατέγραψα κυρίως, διὰ τὴν ἔρευναν καὶ τὰ πορίσματά μου, τὰ ὅλως ιδιωματακὰ δυνάμενα νὰ θεωρηθῶσι ὑπὸ τοῦ ὁμιλοῦντος τὴν κοινὴν.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τὸ φαινόμενον, ὡς πρὸς τὸ ἕτερον σκέλος, τῆς ἀντικωφώσεως τοῦ *ι*, τυγχάνει παλαιότατον, ἔχον τὴν ἀρχὴν του εἰς τὴν Κοινὴν τῶν πρώτων μ.Χ. αἰώνων, ἔχει δὲ μελετηθῆ καὶ ἐν τῇ γενέσει καὶ ὅλη τῇ ἐκτάσει αὐτοῦ εἰς τὰ μεταγενέστερα καὶ μεσαιωνικὰ κείμενα ὑπὸ τοῦ Karl Dieterich² καὶ ὑπὸ

σας κάρτα εὐχετήριον... καὶ θὰ σὰς παρεκαλέσου...». Καὶ ἀκούεται μὲν καὶ ἐν Ἀθήναις τὸ εὐχετήριον, ἀλλὰ προκειμένου περὶ βορείων, τὸ πρᾶγμα ξενίζει.

Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ παρατηρῶ ὅτι ἡ θέσις τοῦ Χατζιδάκι ὡς πρὸς τὴν ἀποβολὴν καὶ «συστολὴν» μεταξὺ ἄλλων περιοχῶν καὶ «ἐν πάσῃ τῇ Μακεδονίᾳ», ἀποδεικνύεται ὡς δογματικῶς ἰσοπεδωτικὴ.

1. Οὕτω, ἵνα μὴ ἀναφέρω παραδείγματα, τὰ ὅποια ἤκουσα τυχαίως καθ' ὁδὸν καὶ παρ' ἀτόμων ἀγνώστου διαμονῆς ἢ μεμονωμένων, (κοπέττα π.χ., παρ' Ἀγρινιώτου ἐν Ἀθήναις διαμενοντος· νὰ σποδάση, παρὰ Κοζανιτίσσης ὁμοίως ἐν Ἀθήναις διαμενούσης· λολούδια, σκοπίδια, παρὰ Λαρισίνης ἐν Ἀθήναις ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν διαμενούσης· σημειῶ χαρακτηριστικῶς τὰ κάτωθι, τὰ ὅποια κατέγραψα κατὰ σύντομον συνομιλίαν μου ἐν Πολυγύρῳ μετὰ τινος χωρικοῦ ἐκ τοῦ γειτονικοῦ χωρίου Βραστὰ καταγομένου καὶ ἐκεῖ ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του κατοικοῦντος, ὀνόματι Γεωργίου Μπουμπούρη, ἐτῶν 25 : 1) τοῦ *ι* : ἀφελότιμος, (δὲν σὲ) ἐπετρέπ' (ει), ἔγεναν πολλὰς πολυκατοικίας, ἔχε (= ἔχει), (ἔγινε) καθεστέρησ' (15 μέρες), (ὁ «ἐργάτης» εἶν' ἓνα) μεκρόβιο (σὰ λόγαρος = ρόγαλος, -ἰδα) πολὺ τρεφερός, (δὲν) πεστεύω, Πολυγερ' νός (= ἐκ Πολυγύρου καταγόμενος), (μιλᾶνε) προσφεγικά, ταχεδρόμος, φελόλογος. Ἐπίσης "Ἀης-Ἐλιάς καὶ περνάρ' (διὰ τοῦ *πιρνάρ'*, διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν ἐκ τοῦ *π(ου)ρνάρ'*, ἂν μὴ ἐκ τοῦ *πιρνάρ(ι) <πρινάρι*).

Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι κατὰ σύμπτωσιν ἐκ τῶν 15 παραδειγμάτων τὰ τρία, ἦτοι τὰ "Ἀης-Ἐλιάς, (Ἔσ τὸν "Ἀε-Λιά), πεστεύω καὶ τρεφερός τὰ ἐσημείωσα καὶ ἐκ Δυτ. Μακεδονίας, τὸ δὲ *πρινάρι* ὑπὸ τὸν τύπ. *πορνάρ' <πουρνάρι*. Ἐπίσης δεόν νὰ σημειωθῆ ὅτι κατὰ συντριπτικὸν ποσοστὸν πρόκειται περὶ λέξεων τῆς λογίας γλώσσης, τὰς ὁποίας ὁ συνομιλητῆς μου ἴσως ἤθελε νὰ ἀποκαταστήσῃ ψευδῶς, μὲ τὴν σκέψιν ὅτι τὸ *ι* τῶν βορείων ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ὄρθον *e* τῶν τὴν κοινὴν λαλοῦντων.

Τοῦ *υο* : *βονά*, *βονοχώρ'*, *βολᾶνε*, νὰ *δολέψωμε*, *Μοδανιά τά*, *Ὁρανία*, *τραγοδᾶνε*. Ἐν τῇ συνεκφορᾷ : (εἶναι λίγα χρόνια) *πὸ* (φυτεύουν πατάτες — ἀντὶ *πού*).

Σημειωτέα καὶ ἐνταῦθα τὰ κοινὰ χαρακτηριστικὰ μετὰ τῶν τῆς Δυτ. Μακεδονίας παραδειγμάτων. Ὡς θέλομεν ἶδει, τυγχάνουν τὰ ἡμίση τῶν τοῦ *ι*, παρὰ τὰ ἴδια σύμφωνα, κατὰ μεγίστην πλειοψηφίαν προτονικῶς, κατὰ σύμπτωσιν δὲ τὰ, παραδ. *βονά* (*βονοχώρ'*), *δολεύω* ἔχω σημειώσει καὶ ἐν Δυτ. Μακεδονίᾳ.

2. Untersuchungen zur Geschichte der griechischen Sprache von der hellenistischen Zeit bis zum 10. Jahrh. n. Ch., Leipzig 1898.

του Γεωργίου Χατζιδάκι¹, καθώς γράφει και ο Ν. Ἀνδριώτης², ἐξετάζων λεπτομερῶς τὸ παράλληλον φαινόμενον τῆς τροπῆς τονουμένων *i*, *ú* εἰς *é*, ὁ ἀντιστοίχως, ἀλλὰ τὸ φαινόμενον τῆς τροπῆς τῶν ἀτόνων ὁμοίων φωνηέντων, συνηθέστατον παρὰ τοῖς νοτίοις, τῶν νήσων ἰδία, ξενίζει ἀπαντῶν παρὰ τοῖς βορείοις.

Ἀκολούθως καταγράφω, κατὰ τὴν καθιερωμένην συμβατικὴν τάξιν, τὰ παραδείγματα, κατὰ λόγον τοῦ προκαλοῦντος τὴν τροπὴν τοῦ *i* εἰς *e* συμφώνου³, ὅσα ἤκουσα κατὰ τὰς εἰς τοὺς διαφόρους συνοικισμοὺς περιοδείας μου παρακολουθῶν τοὺς χωρικοὺς εἰς ἀβιάστους συζητήσεις καὶ χωρὶς νὰ καταβάλλω ἰδιαίτεραν προσπάθειαν πρὸς ἄγραν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος τύπων.

Τὰ παραδείγματα τόσον τοῦ *i* ὅσον καὶ τοῦ *ú* εὐρίσκονται ἐγκατεσπαρμένα εἰς χιλίαις ἐπτακοσίας περίπου σελίδας ἐξ τετραδίων ἀποκειμένων εἰς τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ὑπ' αὐξ. ἀριθ. 670, 681 καὶ 687.

Μετὰ τὰ παραδείγματα τοῦ *i* ἀκολουθοῦν σχετικαὶ παρατηρήσεις καὶ συμπεράσματα ἐξαχθέντα ἐκ συγκριτικῶν στατιστικῶν ὑπολογισμῶν, ἐν συνεχείᾳ δέ, κατὰ τὴν αὐτὴν διαδικασίαν, παρατίθενται τὰ παραδείγματα τοῦ *ú*.

Πρὸς κατατόπισιν τοῦ ἀναγνώστου, σημειῶ ὅτι κατὰ τὴν ἀρίθμησιν τῶν παραδειγμάτων ὑπολογίζω τινὰ ἐξ αὐτῶν ὡς δὶς καὶ τρίς καὶ ἐνίοτε τετράκις ἀπαντῶντα, ἐφόσον τὰ ἔχω σημειώσει ἐκ διαφόρων χωρίων ἢ ἐκ τοῦ αὐτοῦ μὲν χωρίου, ἀλλ' ὑπ' ἄλλον τύπον (ἀριθμὸν, χρόνον, ῥήματος, κλπ.). Οὕτω π.χ. ὁ τύπ. Ἀρμερὸς φέρεται ὡς διπλοῦν παράδειγμα, ὡς καταγεγραμμένος ἐκ Νέας Κοτύλης καὶ Πενταλόφου, καὶ δὴ μετὰ πάροδον ὀλοκλήρου τριετίας τοῦ πρώτου ἀπὸ τοῦ δευτέρου. Ἐπίσης οἱ τύποι τοῦ αὐτοῦ ῥήματος γυρίζω ἀναφέρονται τρίς ἐκ διαφόρων χωρίων, ὡς γερνάει (ἐκ Σαμαρίνας), γερίζ' (ἐκ Διλόφου), γερίσης (ἐκ Χρυσῆς). Σημειωτέον καὶ ἐνταῦθα ὅτι τὴν μὲν Σαμαρίναν ἐπεσκέφθην τὸ 1953, τὸ Δίλοφον τὸ 1955, τὴν δὲ Χρυσὴν τὸ 1952. Καθ' ὅμοιον τρόπον ὁ ὁμόρριζος τύπ. γερολόγοι (ἐκ Λικνάδων) ἀναφέρεται ὡς χωριστὸν παράδειγμα, κ.ο.κ.

Πρὶν παραθέσω τὰ παραδείγματα, θεωρῶ σκόπιμον νὰ προτάξω πίνακας ἐμφαίνοντας ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ χωρία, ὅπου κατέγραψα παραδείγματα ἀντικωφώσεως ἀμφοτέρων τῶν φθόγγων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκεῖνα, ὅπου κατέγραψα τὴν ἀντικώφωσιν τοῦ ἑτέρου αὐτῶν. Παρὰ τὸ χωρίον ὑπάρχει ἀριθμὸς δηλῶν τὸ πλῆθος τῶν ἐν αὐτῷ καταγραφέντων παραδειγμάτων. Ἡ καταγραφή γίνεται κατὰ σειρὰν συχνότητος :

1. MNE I, 239 καὶ Ἀθηνᾶ 4 (1892), 470.

2. Φωνητικὰ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς νέας ἑλληνικῆς, Ἀθηνᾶ 45 (1933), 252-269, βλ. ἰδιαίτερος σ. 259.

3. Οὕτω, ἐπειδὴ καὶ ἐκ τῆς στατιστικῆς ἐξετάσεως ἐπέισθην περὶ τῆς ὑπεροχῆς τῶν ὑγρῶν καὶ τῶν ἑρρίνων ἐφ' ὅλων τῶν λοιπῶν, ὅπου ὑπάρχει τύπος μετὰ *ρ* παρὰ τὸν τρεπόμενον φθόγγον, τὸν τοποθετῶ εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ *ρ*, ἀκόμη καὶ ὅταν, ὡς εἰς τὴν μοναδικὴν περίπτωσιν τοῦ τύπου *λερί*, ὑπάρχη καὶ ὁ ἐξ ἴσου ταραχοποιὸς φθόγγος *λ*. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐτοποθέτησα τὸ παράδ. στομπίζω π.χ. εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ *μ*, κ.ο.κ.

Τόποι, όπου άπαντᾶ ἡ τροπή ἀμφοτέρων τῶν φθόγγων:

1) ἙΑγ. Σωτήρα	22	16) Νεάπολις	5
2) Νέα Κοτύλη	22	17) Σιάτιστα	5
3) Λικνᾶδες	19	18) Αὐγερινός	4
4) Σαμαρίνα	18	19) Βοτάνιον	4
5) Χρυσῆ	14	20) Ἑπταχώριον	4
6) Πεῦκον	13	21) Πιρσόγιανη	4
7) Κεράσοβον	11	22) Κορυφή	3
8) Κυψέλη	11	23) Χρυσαιγή	3
9) Πεντάλοφον	11	24) Βογατσικόν	2
10) Ζούζουλη	8	25) Δαμασκηιά	2
11) Δίλοφον	6	26) Λάγκα	2
12) Μόρφη	6	27) Νόστιμον	2
13) Πολυκάστανον	6	28) Πλακίδα	2
14) Ρόκαστρον	6		
15) Κλεισώρεια	5		220

Τόποι με παραδείγματα τοῦ ἑτέρου τῶν φθόγγων:

i > e

167 παραδείγματα κατανεμόμενα κατὰ χωρία ὡς ἀκολούθως :

1) ἙΑγία Σωτήρα	17	21) Τσοτίλιον	3
2) Νέα Κοτύλη	15	22) Βουχορίνα	2
3) Σαμαρίνα	13	23) Κορυφή	2
4) Λικνᾶδες	11	24) Λυκόρραχη	2
5) Πεῦκον	10	25) Πιρσόγιανη	2
6) Πευκόφυτον	10	26) Ρόκαστρον	2
7) Πεντάλοφον	8	27) Αὐγερινός	1
8) Χρυσῆ	8	28) Βογατσικόν	1
9) Κυψέλη	7	29) Δαμασκηιά	1
10) Σκαλοχώριον	6	30) Καντσικόν	1
11) Πολυκάστανον	5	31) Κλεισώρεια	1
12) Ζούζουλη	4	32) Κριμίνιον	1
13) Κεράσοβον	4	33) Λάγκα	1
14) Λουκόμιον	4	34) Νόστιμον	1
15) Μόρφη	4	35) Πλακίδα	1
16) Σιάτιστα	4	36) Χαραυγή	1
17) Βοτάνιον	3		
18) Δίλοφον	3		165
19) Ἑπταχώριον	3	Κοινὰ ἐν τῇ περιοχῇ	2
20) Νεάπολις	3		167

$u > o$

96 παραδείγματα κατανεμόμενα ως ακόλουθως κατά χωρία :

1) Λικνᾶδες	8	20) Χρυσαιγή	2
2) Κεράσοβον	7	21) Βογατσικόν	1
3) Νέα Κοτύλη	7	22) Βοτάνιον	1
4) Χρυσῆ	6	23) Δαμασκησιά	1
5) Ἁγ. Σωτήρα	5	24) Δουτσικόν	1
6) Σαμαρίνα	5	25) Δραγασιά	1
7) Ζούζουλη	4	26) Ἐπταχώριον	1
8) Κλεισώρεια	4	27) Ζώνη	1
9) Κυψέλη	4	28) Κορυφή	1
10) Ροδοχώριον	4	29) Λάγκα	1
11) Ρόκαστρον	4	30) Νόστιμον	1
12) Αὐγερινός	3	31) Πλακίδα	1
13) Δίλοφον	3	32) Πολυκάστανον	1
14) Πεντάλοφον	3	33) Σιάτιστα	1
15) Πεῦκον	3		
16) Μόρφη	2		93
17) Νεάπολις	2	Κοινὰ ἐν τῇ περιοχῇ	3
18) Πιρσόγιανη	2		96
19) Φούρκα	2		

Τόποι, ὅπου ἀπαντᾷ ἡ τροπή τοῦ ἐτέρου μόνον τῶν φθόγγων

 $i > e$ $u > o$

1) Πευκόφυτον	10	1) Ροδοχώριον	4
2) Σκαλοχώριον	6	2) Φούρκα	2
3) Λουκόμιον	4	3) Δουτσικόν	1
4) Τσοτίλιον	3	4) Δραγασιά	1
5) Βουχορίνα	2	5) Ζώνη	1
6) Λυκόρραχη	2		—
7) Καντσικόν	1		9
8) Κριμίνιον	1		+2
	<hr/>		
	29		11
	+2		
	<hr/>		
	31		

Α'. ΑΙ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥΔΕ ΓΕΝΟΜΕΝΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ἐκ τῶν ἐρευνητῶν τῶν βορείων ιδιωμάτων ὁ Ἄνθιμος Παπαδόπουλος¹ σημειώνει ἀπλῶς : «τὸ ε ἐμφανίζεται πάντοτε ἀντὶ τοῦ ι... παρὰ τὸ ρ καὶ ἀλλαγῆς μὲν, πρὸ πάντων δὲ ἐν Σκύρῳ, ἐνθα λέγεται... βούτερες, γερεύω...». Ἄλλ' ὡς θὰ ἴδωμεν λεπτομερῶς περαιτέρω, οὔτε «πάντοτε» οὔτε μόνον παρὰ τὸ ρ ἐμφανίζεται τὸ ε, οὐδὲ μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ τὸ ο, καθὼς προεῖπον².

Ὁ Η. Pernot³ ἀναφέρει ἀπλῶς παραδείγματα τροπῆς τοῦ ι εἰς ο «παρὰ τὰ ὑγρά ἢ τὸ ἔρρινον ν», καθὼς καὶ τινὰ «ἄλλα παραδείγματα», χωρὶς νὰ ἐπιχειρῇ ἐρμηνείαν τοῦ φαινομένου. Τὸ ἐνδιαφέρον ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶναι ὅτι τὸ φαινόμενον παρατηρεῖται παρὰ τοῖς νοτίοις καὶ ὅτι τὸ ἐξετάζει συγκριτικῶς πρὸς ἄλλα ιδιώματα⁴.

Ἐκ τῶν λοιπῶν ἐρευνητῶν τῶν βορείων παρετήρησε τὸ φαινόμενον, καὶ δὴ ἰδιαιτέρως ὡς πρὸς τὴν τροπὴν τοῦ ι>ο, ἐν Ἰκανῇ ἐκτάσει ἐν Σκύρῳ, ὁ Β. Φάβης⁵.

Ὁ Ἄγαπ. Τσοπανάκης τάξας ὡς σκοπὸν τῆς μελέτης του⁶ νὰ περιγράψῃ «τὰ σημαντικώτερα στοιχεῖα τοῦ Σιατιστινοῦ ιδιώματος...» δὲν ἀναφέρει τι περὶ τοῦ φαινομένου.

1. Γραμμ. Βορ. ιδιωμ., σ. 22.

2. Λαμβανομένου ὅμως ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ συγγραφεὺς συνέγραψε τὴν γραμματικὴν του βασιθεὶς εἰς τὰς μέχρι τότε (1926) ἐκδεδομένας μελέτας περὶ τῶν βορείων ιδιωμάτων, ἡ ἔλλειψις δὲν βαρύνει τὸν ἴδιον. Λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τούτου σκέπτομαι πόσον ὠφέλιμος ἀποβαίνει διὰ τὸν συντάκτην τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας ἡ ἄμεσος ἐπαφή του μετὰ τοῦ φορέως τῆς γλώσσης ἑλληνικοῦ λαοῦ, διὰ νὰ μὴ γίνεταί ἡ σύνταξις ἐπὶ τῇ βάσει ἂ πριόρι τρόπον τινὰ καθιερωμένων φωνητικῶν νόμων — taboo. Συγκεκριμένως, ἐὰν λάβωμεν ὡς παράδειγμα τὸ τυπωμένον ἄρθρον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἀριστερός, εὐρίσκομεν παρ' αὐτὸν τὸν τύπον ἀριστερός — ὅστις θὰ ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ἦτο καὶ ἀρ'στ'ρός — μὲ τὸν χαρακτηρισμὸν «βόρ. ιδιώματα». Ἐγὼ ὅμως ἤκουσα παρὰ τοῖς βορείοις τὸν τύπ. ἀρστερός, τὸν ὁποῖον δὲν περιέχει τὸ ἄρθρον. Ὁμοίως εἰς τὸ ἄρθρον ἀλυσίδα ἔχει ὑπαχθῆ ὡς βόρειος ὁ τύπ. ἀλτσίδα, τὸν ὁποῖον ἤκουσα, ἀλλ' ὁ τύπ. ἀλεσίδα, τὸν ὁποῖον κατέγραψα ἐκ Μακεδονίας, χαρακτηρίζεται ὡς νότιος.

3. Études de linguistique néo-hellénique, 1) Phonétique des parlars de Chio, Paris 1907, σ. 154-156.

4. Ὅπου (βλ. Η. Pernot, Parl. Chio, σ. 155-156) μετὰ ἄλλων νόθων ἢ ἀμφιβόλων παραδειγμάτων παρατίθενται τὰ : ὄρανός, ἐκ Κρήτης (ἐν Α. Jannar., Ἄσμ. Κρητ., σ. 358), (ν) ὄριά, πολλαχόθεν, (βλ. σ. 155, ὑπόσημ. 1), παρνώ, ἐκ Νισύρου, Σύμης — ἀλλὰ τοῦτο ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ πρωῖνῶ — σκωριασμένον (γρ. σκο- διὰ τὴν ἀντικώφ.), ἐκ Σύμης, σφοντζίτσι, ἐκ Χίου. Λόγον ποιούμενος περὶ τῆς τροπῆς τοῦ φθόγγου παρὰ τὸ ν, ἐπιλέγει : «Ἡ ὑπαρξις τῆς ἐξελιξέως ταύτης ἐν τῇ Νεοελληνικῇ τίθεται ἐκτὸς ἀμφιβολίας διὰ τοῦ παραδείγματος φωντωτῶ - φωντωτῶ - φεττετῶ παρὰ Χαβιαρᾶ, ἐν Καρπάθῳ 277, 34...». Ἄλλὰ τὸ ὑποθετικὸν παράδειγμά του ἤκουσα ἐν τῇ ὑπὸ ἐξέτασιν περιοχῇ. Βλ. περαιτέρω, σ. 44.

5. Βλ. Γλωσσικαὶ ἐπιστάσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸ Σκύριον ἰδίωμα, Τεσσαρακονταετηρὶς Κ. Σ. Κόντου, Ἀθῆναι 1909, σ. 242-270 καὶ ἰδιαιτέρως σ. 247. Περὶ τούτου λεπτομερέστερον βλ. περαιτέρω.

6. Βλ. Ἄγ. Τσοπανάκη, Σιατιστ. ἰδίωμ., σ. 266-298.

Ἐκ τῶν μελετητῶν τῶν νοτίων ιδιωμάτων, ὁ Χρ. Παντελίδης¹, ἀφοῦ ἀφιερώνει εἴκοσι καὶ μίαν σειρὰς εἰς τὴν παράθεσιν παραδειγμάτων τροπῆς τοῦ *i* εἰς *e*, ἀναγράφει μόνον δύο τροπῆς τοῦ *u* εἰς *o*, ἤτοι οὐγγία > δντζιά (Κύπρ. Μεγίστ.) καὶ Αὔγουστος - Ἄουστος - Ἀοστος (Μεγίστ.).

Β'. ΑΚΡΙΒΗΣ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΙΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

1. Παραδείγματα *i* > *e*

α) Παρὰ τὰ ὑγρά *ρ*, *λ* :

Παρὰ τὸ *ρ* : ἀρεστερός² (Νόστιμ.), Ἀρμερός³ (Ν. Κοτύλ. Πεντάλ.), ἀφωρεσμένος⁴ (Πευκόφ.), ἄχερο⁵ (Ἀγ. Σωτ. Πεντάλ.), βεράνκος⁶ (Σιάτ.), Βεργενία⁷ (Χρυσ.), βούτερο⁸ (Πευκόφ.), γερνάει⁹ (Κλεισώρ. Σαμαρ.), γκαλντερίμι¹⁰ (Ζούζουλ.), ἐρήν¹¹ (Κεράσ.), ἐπιθεωρετής (Σκαλοχώρ.), θερίο¹² (Μόρφ.),

1. Βλ. Φωνητική τῶν νεοελληνικῶν ιδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ Ἰκαρίας, Ἀθῆναι 1929. Τὴν τροπὴν τοῦ *i*-*e*, σ. 14, παρατηρεῖ «παρὰ τὰ ὑγρά (*λ*, *ρ*) καὶ τὰ ἔρρινα (*μ*, *ν*)».

2. Ἐν φρ. ᾽ς τὸ ἀρεστερό μέρος. Τὸ ΙΑ ἐν λ. ἀριστερός δὲν ἀναγράφει τὸν τύπ.

3. Ἡ πόλις Ἀλμυρός, ἐν ἄσμ. : ᾽Σ τὸν Ἀρμερό τὸν ἄφ'σάμε τζελέπι (= φόρον) νὰ πληρώση (Ν. Κοτύλ.).

4. Ἀφωρισμένος, ἐν φρ. παψ', ἀφωρεσμένο! — ἡ μήτηρ εἰς τὸ κλαῖον νήπιον — ὅθεν καὶ τονούμενον ἰδέ : θὰ τὸν ἀφορέσ' (Κορυφ.).

5. Ὡς κοινῶς σχεδὸν ἐν τῇ Νεοελληνικῇ, ἄλλωστε. Πβ. ἀχερώνα (Ρόκαστρ.), τοπων. Ἀχερώνες (Πλακίδ.). Ἐκ τοῦ πρώτου καὶ τονούμενος πληθ. ἀχέρατα (Ἀγ. Σωτ.).

6. Βιράνικος, ἐν φρ. βεράν'κο μέρος (= ἔρημον), παρὰ τὸ βιρανιές (= ἐρημότοποι). Ἐκ τοῦ τουρκ. *viran*. Πβ. ΙΑ ἐν λ. βιράνικος, δπου ἀναγράφεται ἐκ Μακεδ. ὁ τύπ. βιράν'κους, ἐνῶ ὁ βεράνικος ἐξ Ἡπ. Κύπρ. Ἡ λ. βιρανιά δὲν ἔχει συνταχθῆ. Πβ. ὁμοίως ἐν τῷ ΙΑ καὶ ἐν λ. βιράνι τοὺς τύπ. βεράνι ἐκ Βιθυν. Εὐβ. Ἴων. Καππ. Νάξ. (πρόσθετες καὶ ἐκ Μυκ.) καὶ βεριάνι ἐξ Ἡπ. Πελοπν.

7. Βιργινία, κύρ. ὄν. Πβ. Βεργινιάδα (Πευκόφ.).

8. Τὸ ΙΑ φέρει τὸν τύπ. ὡς πολλαχόθεν. Πβ. καὶ τερί, κλπ. καθὼς καὶ βλιούτερο ἐν περιπαικτικῷ ἄσματι περὶ τῶν Βαλαάδων : Νά 'ταν ἡ θάλασσα πικμέζ... κι ὁ κάμπος βλιούτερο. Ἐκ τοῦ ἀτόνου ἐσχηματίσθη καὶ ὁ τονούμενος πληθ. βουτέρατα.

9. Γυρνάει, ἐν φρ. χτυπάει τὸ νερό ᾽ς τὴ φτερωτὴ καὶ γερνάει ὁ ἄξονας (Κλεισώρ.). Πβ. ἄρχεψε νὰ γερίξ' γύρω ἀπὸ τὸ παλάτ' (Δίλοφ.). Θὰ γερίσης πίσω (Χρυσ.), γερολόγοι Ἐβραῖοι (Λικνῶδ.).

10. Τὸ κοιν. καλντιρίμι-καλντερίμι. Πβ. τοπων. ᾽Σ τὰ Γκαλντερίμι (Πευκόφ.). Ἐκ τοῦ Τουρκ. *kaldirim*.

11. Εἰρήνη, ἐν φρ. γένεται καμιά ἐρήν', νὰ ἡσ'γάσωμε ; Ἐντεῦθεν τὸ εἰρηνοδικεῖο ἐρ'ρο-δικεῖο - νεροδικεῖο (Πεῦκ.), δι' ἀντιμετάθεσιν τῶν *ρ*-*ν* καὶ παρετυμ. πρὸς τὸ νερό. Πβ. καὶ νερο-δίκη (Ἀγ. Σωτ.).

12. Θηρίο, ἐν μεταφ. φρ. θερίο ἔτσι 'ιζ' | Πβ. καὶ θερίο (Βουχορ.).

Καλόγερος¹ (Κριμίν.), κεντρεκός² (Σαμαρ.), κερά³ (Λικνᾶδ. Σιάτ.), κερκέλλα, ἡ⁴ (Κυψέλ.), Κρεμίν', τὸ⁵ (Κριμίν.), κιτερνίζουν⁶ (Ζούζουλ.), κρεφά⁷ (Λικνᾶδ.), λερὶ⁸ (Χρυσ.), μάερας⁹ ('Αγ. Σωτ.), μεράζω¹⁰ (Χρυσ.), μεριάδες¹¹ (Δίλοφ.), μερμηγκες¹² (Δίλοφ.), Μεροβλήτης¹³ (Πεῦκ. Πευκόφ.), ντερειοῦμαι¹⁴ (Πολυκάστ.), ξεράφια¹⁵ (Ζούζουλ.), ὄβερός¹⁶ (Ζούζουλ.), περάζ'¹⁷ (Ν. Κοτύλ.), περεμένοντας¹⁸ (Σαμαρ.), περετός¹⁹ (Κυψέλ.), περουσιὰ²⁰ (Λουκόμ.), πῖ-

1. Τοπων. Καλόγερος.

2. Κεντρικός, ἐν φρ. ὁ κεντρεκός δρόμος πρὸς τὸ Δίστρατο.

3. Κυρά, ἐν καλάνδοις : κερά, δῶσ' μας τὸ δίκιο μας, δῶσ' μας τὴ δούλεψή μας (Λικνᾶδ.). Καλὴ μέρα σας, βρὲ παιδιά. Καλῶς τὴν κερὰ ποὺ ἤρθε (αὐτόθ.). Πβ. καὶ ἐν παροιμ. : δανεικὸ, κερὰ μ', τ' ἀλεύρι, δανεικὸ καὶ τὸ σκαφίδι (Σιάτ.).

4. Ἐκ τοῦ κρικέλλα καὶ διὰ μετὰθεσιν τοῦ ρ. Κατὰ Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ. 116, ἡ λ. ἐκ τοῦ μεσν. κρικέλλιον, ὑποκορ. τοῦ κρικέλλος, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. κρίκος.

5. Τὸ χωρίον Κριμίνιον, οὕτω προφερόμενον ὑπὸ τῶν ἰδίων τοῦ κατοίκων καὶ τῶν πέριξ οἰκούντων. Πβ. τοπων. Κρεμ' νιώτ'κος λάκκος (Βουχορ.).

6. Ἐν φρ. κιτερνίζουν πρῶτα τὰ ξεροπλάτανα, ὅταν ἔρθῃ ὁ φθινόπωρος. Ἐντεῦθεν : κιτέρησαν τὰ νεροπλάτανα (αὐτόθ.) καὶ : μόλις δῆ ὅτι ἡ μύτη του κιτέρησε ('Αμμουδ.) - κιτέρησαν τὰ στάρια (Καντσ.). Πβ. κιτερνίζω, σ. 61.

7. Κρυφά, ἐν ἄσμ. καὶ ὁ Τζέλιο Γάκης 'ς τὸ πλευρὸ κρεφά τὴν κουβεντιάζει. Πβ. καὶ τοπων. Κρυφὸ (Ροδοχώρ.).

8. Λειρί, κάλλαιον ἀλέκτορος. Ὁ τύπ. καὶ ἐν Ἀρτη, κατὰ τὸ ΙΑ. Σημ. ὅτι συνεπιδρᾶ καὶ ὁ ἕτερος ὕγρὸς φθόγγος λ.

9. Ἐν φρ. ὁ μάερας μαερεῦ'(ει). Πβ. καὶ μαερέματα (= ὄσπρια, καὶ τοπων., ἐκ τοῦ καταλλήλου τοῦ ἐδάφους διὰ τὴν σποράν των ('Αγ. Σωτ. Χρυσουγ.).

10. Ἐν φρ. ὁ θιουλάκης δὲν τὰ μεράζ' ὅλα τὰ καλά σὲ μιὰ μεριά. Ἐκ τούτου καὶ μεράδ', τὸ ἐν ἄσμ. : θερίζετε θερίζετε, κ' ἐμένα τὸ μεράδ' (Πεντάλ.), ὅπερ λέγει ὁ τέττιξ εἰς τοὺς θερίζοντας — ἀν μὴ ἐκ τοῦ μέρος ἢ λέξις. Ἀπ' τὰ λαγούδια δὲν τοῦ δί' μεράδ' ('Αγ. Σωτ.). Πβ. ἐκ τοῦ πρώτου καὶ τὰ τονούμενα μέρασα - μέρασμα : Πῆρε αὐτὸς καὶ τὸ μέρασε (Δίλοφ.). Ἄσμ. : Κ' ἡ μάνα εἶχε τὰ πλιότερα καὶ μέρασμα δὲν ἔχουν (Κεράσ.).

11. Ἐν φρ. μερμηγκες μεριάδες, ὅπου τὸ δεύτερον ἴσως κατὰ τὸ πρῶτον. Πβ. χελιάδες, σ. 23.

12. Κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς ὑποσημ. 11. Ἐκ τούτου καὶ μερμηγοφάγος (= εἶδος πτηνοῦ, ἄλλως σκουληκοφάφος) (Σκαλοχώρ.) καὶ τὰ τονούμενα ἀρχιμέρμηγκας (Δίλοφ.), μέρμηγκας - μέρμηγκες (Βοτάν.).

13. Τὸ χωρίον Μεροβλήτης, ἐπὶ τοῦ Γράμμου.

14. Διστάζω, ἐν ἄσμ. : νὰ τῆς μιλήσω ντερεομαι, νὰ τῆς τὸ πῶ ντερειοῦμαι. Ὁ αὐτὸς στίχος ἐν Μόρφῃ λέγεται παραλλήλως μετὰ τοῦ τύπ. ντηρειέμαι. Ἐκ τοῦ ἐντηροῦμαι (κατὰ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 1, 138). Πβ. μεσν. ἐντηρῶ.

15. Ἐν φρ. οἱ Ἴταλοὶ μὲ τὰ ξεράφια 'ς τὰ χέρια.

16. Ἐκ τοῦ βιρός (= στάσιμον ὕδωρ ἐντὸς χειμάρρου, κατὰ τὸ Θέρος). Τὸ ΙΑ ἐν λ. δὲν ἔχει τὸν τύπ. οὐδὲ ἄλλον μετὰ τοῦ e, πλὴν τοῦ τονουμένου οὐβέρα (Μακεδ.), ὃν δὲν ἤγουσα. Ἐκ τοῦ Σλαβ. vīr. Πβ. καὶ Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 36.

17. Ἐν φρ. δὲν περάζ'(ει).

18. Ἐν φρ. ἡ μάνα τοῦ γαμπροῦ περεμένοντας τὰ νιογάμπρια...

19. Πυρετός.

20. Ἐκ τοῦ πυρουσιὰ (Δραγασ. Κεράσ.) <πυροσιὰ, ὅπερ, κατὰ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 2, 285, ἐκ τοῦ πυρεσιὰ. Ὁ τύπ. περουσιὰ καὶ ἐν : Μποέμ, Ἀγριολούλουδα, σ. 122 : «ἔβγαιναν καὶ πουλοῦσαν στὸ χωριὸ περουσιές καὶτσιμπίδες». Κατὰ Μ. Φιλήντ., Γλωσσογν. 3, 216, ἐκ συμ-

τερα¹ (Λυκόρ.), πρεόνα², ή (Πεντάλ.), σεργάτ³, τὸ (Βογατσ. Ν. Κοτύλ.), σκούπερα⁴, τὰ (Λυκόρ.), σφεράμι⁵ (Χρυσ.), τεράννια, ή⁶ (Πευκόφ.), τερί⁷ (Βοτάν. Πευκόφ. Σαμαρ.), τρεβέλλα, ή⁸ (Πεντάλ.), τρεῦον⁹ (Νεάπ.), τρεφερός¹⁰ (Σαμαρ.), τρεχιά, ή¹¹ (Πεντάλ.), ὑπερέτης (Μόρφ. Σιάτ.), φερός¹² (Κυψέλ.), χαερ'λίδ'κος (Πολυκάστ.) ή χαερ'λίτ'κος¹³ (Πευκόφ.), χεράμ', τὸ¹⁴ (Πιρσόγ.). Τέλος, ὁ τύπ. ἀβρεά¹⁵, ή ('Αγ. Σωτ. Πεντάλ.) παρὰ τὸν ὄβρεά (Κλεισώρ.) ἴσως προέκυψε κατὰ τὴν ἐξῆς σειρὰν ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ βραγιά : ἀβραγιά > ἀβραϊά > ἀβραά > ἀβρεά, δι' ἀνομοίωσιν.

φύρσεως τῶν πυροστάτης + παρεστία. Πβ. παρ'στιά (Πεντάλ. Σιάτ.) <παραστία < παρεστία, ὅπερ ἴσως ἐνισχύει τὴν ἀποψιν τοῦ Φιλήμτα.

1. Πβ. καὶ τονούμενον τύπ. πέτερον (Ν. Κοτύλ.). Κατὰ Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 198, «ὄψιμο μεσν. πίτερον < ἀρχ. πίτυρον».

2. Μέγα πριόνι, ἐκ τοῦ πριόνα. Παρ' αὐτὸ ὁμως καὶ τύπ. πριγιόβ ('Αγ. Σωτ.), Πριγιόνια (Πευκόφ., τοπων.), πριγιόβ' (Φούρκ.), χεροπριόνο (Πεντάλ.).

3. Ὁ ρυμὸς τῆς ἀμάξης : τὸ κ'λόυρ' 'ς τὴ μέσ' τοῦ ζ'γοῦ ἐνώθ' τὸ ζ'γὸ μὲ τὸ σεργάτ'. Πβ. σουργάτ', ὅπερ ἐν Βοτανίῳ σημαίνει εἶδος ἰχθύος, καὶ σουταριά, ή (Πεῦκ.), σχοινίον δι' οὗ σύρουν τὸ ζῦον.

4. Ἐκ τοῦ σκούπιρα (Βλάστ. Βογατσ. καὶ Καλαμπάκ. Θεσσαλίας). Πβ. τύπ. σκούπουρα ('Ηπ. Καστορ. Λακων. καὶ Λεξ. Ἀνθ. Γαζῆ). Ἐπίσης σκούπ'ρα ('Ηπ.-Ἀρτ. κ.ά. Ἀργιθέα Καρδίτσης καὶ Αἰτωλίας). Ἡ λ. σημαίνουσα τὰ σκύβαλα ἐν Λυκορ., ὡς καὶ ἐν Λεξ. Γαζῆ, πιθανὸν ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ συνων. σκουπίδια κατὰ τὸ ἐπίσης συνών. τοῦ σκύβαλα, κάθαρα (Πιρσόγ.).

5. Σφυράκι. Πβ. καὶ σφυρί, σφυρίζω, ἐν φρ. μὲ τὰ σφυριά τοῦ μύλου σφυρίζουν τὴν πέτρα (αὐτόθι).

6. Τυραννία, βάσανος. Ἐν φρ. κούραζ' κὶ τεράννια. Πβ. καὶ τυράννια ἐν τῇ περιοχῇ καὶ τυράννια (Σιάτ.) Πβ. τέραγνα, σ. 61.

7. Τυρί. Ἐντεῦθεν τερόγαλο (Σαμαρ.). Πβ. καὶ μπατζοτύρ' σύνθη. ἐν τῇ περιοχῇ καὶ ξινουτύρ' (Πευκόφ.). Πβ. ὁμοίως καὶ βούτερο.

8. Τριβέλλα (= τρύπανον ξυλουργοῦ). Ἐκ τοῦ ἰταλ. *trivella* < Λατιν. *terebella*. Πβ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 261 : τριβέλι... μεσν. τρεβέλλιον, ὑποκορ. τοῦ λατιν. *terebellum*, μὲ ἐπίδραση τοῦ τρύπανον (Γ. Χατζιδ., Ἀθηνᾶ 23, 159).

9. Ἐκ τοῦ τρεγύρου < τριγύρω, διὰ σίγησιν τοῦ γ καὶ ἔκπτωσιν τοῦ ρ δι' ἀνομοίωσιν.

10. Τρυφερός. ἴσως καὶ διὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὸ τρέφω, διὰ τοῦ τρ'φερός. Ἐν φρ. τρεφερό χορτάρ'.

11. Τριχιά (= σχοινίον). ἴσως διὰ παρετυμ. πρὸς τὸ τρέχω διὰ τοῦ τρ'χιά. Βλ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 262 : μεσν. τριχέα < τρέχα.

12. Φυρός, ἐν φρ. φερά ξύλα (= φυραγμένα). Βλ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 288 : φυρός... ἀπὸ τὸ σύνθ. φυρόμναλος, ὅπως τὸ κουτὸς ἀπὸ τὸ κουτόμναλος.

13. Ἐκ τῶν χαίριλιδικος - τικος (= τυχηρός). Εἰς εὐχάς : χαερ'λίδ'κο καὶ τ' ὄνομα, νὰ ζήσ' (ἐν βαπτίσει, Πολυκάστ.), χαερ'λίτ'κου, νὰ ζήσ' (ὁμοίως, Πευκόφ.), χαερλίτ'κα νὰ ναι (ἐνν. τὰ στέφανα, ἐν γάμῳ, Σαμαρ.). Ἐκ τοῦ οὖσ. χαίρικτουρκ. *hayir*. Βλ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 290.

14. Ἐκ τοῦ χιράμι (= κλινωσκέπασμα) < τουρκ. *ihtam*. Καὶ γεν. τοῦ χεραμιοῦ (αὐτόθι). Πβ. κοιν. χράμι. Βλ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 298.

15. Βραγιά (= πρασιά). Τὸ ΙΑ ἔχει τὸν τύπ. ἀβραϊά ἐξ Εὐβοίας Θεσσαλίας Μακεδονίας (Βλάστης) Στερελλ. (Ἀγριν.) καὶ βραϊά ἐξ Εὐβοίας — διατὶ διὰ τοῦ αι ; Ἡ ἐτυμολογία τῆς λ. δυσχερής. Κατὰ G. Meyer, Neugr. Stud., 4, 20, ἐκ τοῦ μεσν. λατιν. *bradia*. Πβ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 38.

Ἴσως εἰς τὸ ρ ὀφείλει τὴν ἐπάνοδόν του τὸ ε ἐν τῷ τύπ. ἔρεται (Καντσ.), ὅστις συνήθως προφέρεται ἔριτ' ἐν τῇ περιοχῇ, καὶ δὴ μετὰ τοῦ μου ἐν τῇ ἀπροσώπῳ συντάξει μῶριτ' (=μου ἔρχεται, ὡς ἐν τῇ φρ. μῶριτ'ζόρ' = δυσκολεύομαι) — ἐν τῷ ἄσμ. ὅταν σὲ βλέπω 'ς τὸ χορό, μὲ ἔρεται νὰ τρελλαθῶ.

Νόθον *i* ἐξ *o* διὰ τοῦ *u* ἐγένετο *e* ἐν τῷ τύπ. *σύνερο* (<σύνορο-Πευκόφ.) ἐν τῇ φρ. 'ς τὸ *σύνερο* κοντὰ μὲ τὸ Μερσβλήτ'. Ἴσως καὶ διὰ παρετυμ. πρὸς τὸ *συνερίζω, -ομαι*. Πβ. ἐν τῇ ἐκ Κοζάνης παροιμ. : κὶ σκύλλουν δεμένουν *συνερίζ'*.

Παρὰ τὸ λ : *ἀλεσίδα*¹, ἡ (Λικνᾶδ.), *βασίλεα*, τὰ² (Λικνᾶδ.), *βόλεσεν*³ ('Ἐπταχώρ.), *δελ'νὸ*⁴ (Λουκόμ.), *ἐκκλεσίτσα*⁵ ('Ἐπταχώρ.), *ἐλιάστρα*⁶, ἡ (Νεάπ.), *ἐλληρικὰ*⁷, τὰ (Κυψέλ.), *ἐλατουμία*⁸, ἡ (Κυψέλ. Πεῦκ.), *ἐλουτουμία*⁹, ἡ (Πεῦκ.), *κελάει*¹⁰ ('Αγ. Σωτ. Σκαλοχώρ.), *κελό*¹¹ (Ρόκαστρ.), *κλεδιὰ*¹², τὰ ('Ἐπταχώρ.), νὰ

1. Ἀλυσίδα, ἐν φρ. εἶχε μὴν *ἀλεσίδα* βαλμένη ἐκεῖ — τὸν εἶπε νὰ πιάσῃ τὴν *ἀλεσίδα*. Τὸ ΙΑ ἔχει τὸν τύπ. ἐξ Α. Ρουμελίας, Μεγίστ. Νισύρ. Πόντ. Ρόδου. Πβ. *ἀλ'σίδα - ἀλτσίδα* ἐν τῇ περιοχῇ.

2. Βασιλεία, ἐκ παραμυθ. : ἦταν ἕνας βασιλέας κ' ἐγύριζε τὰ *βασίλεα* — ἴσως κατὰ τὸ προηγ. *βασιλέας*. Ἀλλά : πάει *ς'* ἕνα *βασίλειο* (ἐν τῷ αὐτῷ παραμυθ.). Τὸ ΙΑ δὲν ἔχει τὸν τύπ.

3. Βούλησεν (=ἠβουλήθη, ἐκ ρήμ. *βολεῖμαι - βολοῦμαι* <βούλομαι, περὶ ὧν βλ. περαιτέρω σ. 42). Ὁ τύπ. ἐν ἄσμ. : τῶρα κὶ ὁ ξένος *βόλεσεν* νὰ πάῃ 'ς τὰ δικά του.

4. Δελινὸ, ὅθεν *δελ'νοῦσα* (Λικνᾶδ.) ἐν ἄσμ. : 'Σ τὸ Βιλβιντὸ γεμάτιζα, στὸ Μισολούρ' *δελ'νοῦσα* — ἴσως κατὰ τὸ προηγ. *γεμάτιζα* τὸ *e*.

5. Ἐκκλεσίτσα, ἐν ἄσμ. : Ἄν'ξε ἄν'ξε, *ἐκκλεσίτσα*, γιὰ νὰ σέβ' ἡ κυρὰ νύφ'. Πβ. *ἐκκλεσία* ἐν Καππ., ἐν Ν. Ἀνδριώτ., Γλωσσ. Ἰδίωμ. Φαράσ., σ. 16, 81.

6. Τὸ ξύλινον πλαίσιον, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ ἐκτίθενται εἰς τὸν ἥλιον οἱ ὄρμαθοὶ τῶν φύλλων τοῦ καπνοῦ - *ἡλιάστρα*.

7. Ἐλληνικά, ἐν φρ. μιλοῦμε *ἐλληρικά* φαρσί. Πβ. καὶ *ἐλλενόμβαιδα* ἐν ἄσμ. : μόν' εἶναι *ἐλλενόμβαιδα* καὶ Ἐλληνων ντουφέκια (Λικνᾶδ.) — προφανῶς ἐκ τοῦ Ἐλληνων παιδιά. Ὁ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 1,567, γράφει : «Ἐλληνας ἀντὶ Ἐλληνας... τὸ ε διὰ τὸ ὑγρὸν λ, ὅπως καὶ τὸ *λεχνάρι*... Πβ. καὶ τὸ 'ς τὰ ἄλλενικά...». Ἡ παρουσία τοῦ *e* εἰς τύπους ἐκ Πόντου ὑποδηλοῖ διάσωση τῆς παλαιᾶς προφορᾶς τοῦ *η*, ἐκεῖ βεβαίως. Πβ. ἀνάλογα παραδείγματα, τὰ ὅποια θεωρεῖ ὡς ἀμφιβόλους ἐπιβιώσεις ἐν Καππαδοκίᾳ ὁ Ν. Ἀνδριώτ., Γλωσσ., Ἰδίωμ. Φαράσ., σ. 16, 81.

8, 9. Ἐλατουμία. Ὁ τύπ. *ἐλατουμία* κατὰ παρετυμ. πρὸς τὸ *ἐλατο*. Πβ. *ἐλατόμος* (Σαμαρ.) ἀλλὰ καὶ *ὕλατόμος* (αὐτόθ., ἂν μὴ γραπτέον *ἰλατόμος*, διὰ κώφωση τοῦ *ἐλα-*) καὶ *ὕλουτουμίζομε* (Πεῦκ.). Ἐπίσης *λατομεῖο* (Λάγκ.). Πβ. *λατόμος* ἐκ Στερελλ. (Σιβίστης), *ὕλατομιά - ὕλατόμους - ὕλατουμάου* ἐν Εὐβ. (Στρόπον.).

10. Κυλάει, ἐν φρ. *κελάει* τὸ νερὸ — χίρ'σι (=ἤρχισε) νὰ *γκελάη* πέτρες ('Αγ. Σωτ.). Πβ. *γκυλνάου* (Κυψέλ.) καὶ *τσολνάου* σύνθη. ἐν τῇ περιοχῇ.

11. Παρὰ τὸ σύνθηθ. *κοιλὸ* ἐν τῇ περιοχῇ. Γράφεται συνήθως διὰ τοῦ *οἰ* ἀντιδιαστελλόμενον πρὸς τὸ *κιλό* (ἐκ τοῦ *kilo-gramme*), ἀπὸ τοῦ ὁποῦ διαφέρει κατὰ τὸ βάρος. Μέτρον σιτηρῶν χωρητικότητος ποικιλοῦσης ἀπὸ 20-25 ὀκ. συνήθως, κατὰ τόπους, ἢ καὶ ἀπὸ 15-44 (ἐν Πόντῳ τὸ δεύτερον). Συνήθως ἀποτελεῖ τὸ βάρος σιτηροῦ περιεχομένου εἰς δύο δοχεῖα πετρελαίου, ὧν ἡ διαφορὰ βάρους ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τοῦ εἴδους αὐτοῦ.

Ὁ Α. Κορ., Ἄτ. 5,125, ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *κοῖλος* : «*κοῖλον*, εἶδος μέτρου σιτηροῦ, ἴσως ὁ χοῖνιξ, ἔλλ. ἀπὸ τὸ ἐπίθ. *κοῖλον*, προφέρεται συνηθέστερον ὀξυτόνως *κοιλόν*, οἶον *δύο κοιλὰ σιτάριον*».

Ὁ D. Hesseling, Mots marit., σ. 38 : «Μέτρον σίτου 20 ὀκ. περίπου. Ἡ τουρκ. λ. *kilo* μετὰ σημασίας ὁμοίας πρὸς τὸν ἔλλ. ναυτικὸν ὄρον. Ἡ τουρκ. λ. οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν γαλλ. λ. *kilo*, ἀλλὰ προέρχεται ἐξ ἀρχ. ἀραβικοῦ *keijlet*, Θηλ. τύπ. τοῦ *kejl*.

12. Κλειδιά, ἐν ἄσμ. : νὰ μοῦ χαρίσουν τὰ *κλεδιὰ*, *κλειδιὰ* τοῦ Παρσδεῖσου. Σῆμ. τὴν διτ-

κολεμπήσωμε¹ (Τσοτίλ.), λεβάδ', τὸ² (Κυψέλ. Πεῦκ.), λεγουστεύ'³ ('Αγ. Σωτ.), λεθάρ', τὸ⁴ (Βοταν.), λεμέρ', τὸ⁵ (Κλεισώρ. Σαμαρ.), λενός⁶ (Μόρφ.), μαξελλαράκι⁷ (Λικνῶδ.), μελιά⁸, ἡ (Καντσο. Λουκόμ. Μόρφ. Σιάτ.), μπελετζίκια⁹,

τὴν ἐκφορὰν τῆς λέξεως. Ὁ τύπ. παραδίδεται καὶ ἐκ Καρυῶν Θράκης, ἐν ἄσματι πάλιν : ἐσύ 'σαι τ' οὐρανοῦ κλεδί, τοῦ παραδείσου βρῦση. Βλ. Μ. Λουλουδοπ., Καρυαί, σ. 111.

1. Κολυμπῶ, ἐν φρ. ἐλάστε νὰ κολεμπήσωμε. Πβ. καὶ κουλιουμπάου - κουλιουμπειέμαι ἀλλαχοῦ τῆς μελέτης (σ. 43).

2. Λιβάδι. Πβ. καὶ τοπων. Λεβάδια Κριμνιῶτ'κα (Ν. Κοτύλ.) καὶ Λεβάδι τοπων. ἐκ Ροδοπόλεως Πόντου, κατὰ τὸ ΑΙΑ. Βλ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 124, περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λ. : «μεταγν. λιβάδιον, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ λιβάς».

3. Λιγοστεύει.

4. Λιθάρι, ἐν ἄσμ. : νὰ βρῶ κλαδάκι φοντωτό, 'ς τὴ ρίζα ἓνα λεθάρ' — βράχο σὲ βράχο περπατεῖ, λεθάρι σὲ λεθάρ'.

5. Δημέρι, ἐν ἄσμ. : ράχη σὲ ράχη περπατεῖ, λεμέρι σὲ λεμέρ' (Κλεισώρ. Σαμαρ.). Νά 'ναι ἡ Βασίλω 'ς ἐρημιά, σὲ κλέφτικα λεμέρια (Λικνῶδ.) — ὅπου ἴσως ἐπέδρασε τὸ ε τοῦ κλέφτικα, μεθ' οὗ ἄλλωστε συνεκφέρεται συνήθως.

6. Λινός, ἐν ἄσμ. : καὶ βγάλαν καὶ τοῦ δώρισαν ἓνα λενὸ μαντήλι. Ἐνταῦθα συνεπιδρᾶ καὶ τὸ ἔρρινον ν.

7. Μαξιλλαράκι, ἐν ἄσμ. : νὰ στρώνῃ πεῦκα στρώματα, ὀξὲς μαξελλαράκι. Οἱ μετὰ τοῦ ε τύποι τῆς λ. μαξιλλάρι καὶ τῶν συνθέτων καὶ παραγῶγων αὐτῆς ἀπαντῶσιν ἐν μεγάλῃ ἐκτάσει καὶ ἀποκλειστικῶς παρὰ τοῖς νοτίοις. Οἱ τύποι μαξελλάριν καὶ μαξελλαράκι ἤδη μεσν. (παρὰ Δουκαγγ.). Ταῦτα ἴσως πρέπει νὰ μᾶς ὀδηγήσουν εἰς τὴν ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ *mascella* — μαξέλλα (δι' ἀντιμετάθεσιν τῶν σ-κ ἐν τῷ *μασκέλλα*) ἐρμηνείαν τοῦ τύπου — παρὰ τοῖς νοτίοις πάντοτε, διότι κατὰ τὴν ἔρευνάν μου ἐν τῷ ΑΙΑ οὐδένα ἄλλον μετὰ τοῦ ε τύπον ἀνεῦρον παρὰ τοῖς βορείοις. Ὁ G. Meyer, Neugr. Stud. 3,42, παραθέτων τὸν τύπ. μαξέλλα (= λαμυρὶς ἀγελάδος) ἐξ Ἀνδρου ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *mascella*, ὁ δὲ Γ. Χατζιδ., ἐν ΜΝΕ 2,406 γράφει : «μαξελλάρι Ρόδω, Ἰκάρω (καὶ Κρήτῃ) ἐκ τοῦ *maxilla*, ε διὰ τὸ λ». Πβ. καὶ ΜΝΕ 1, 40 καὶ 231. Σημειωτέον ὅτι ὁ τύπ. μαξέλλα μὲ διαφόρους σημασίας ἔχει ἀρκετὴν ἐκτασιν, ὡς ἐν Ἀνδρῶ (ὡς προεῖπομεν) Κύθῳ, Μυκόνῳ (τῇ ἰδιαιτέρῃ μου πατρίδι) Νάξῳ, Κρήτῃ (Γ. Σπυριδιάκης ἐν περιοδ. Μύσων 1 [1932] 191) καὶ ΧΙΑ 601, 20. Ἐπίσης ἐν Κύπρῳ, Λέσβῳ Πάτμῳ. Ἡ λ. μαξιλλάρι κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἐτυμολογίαν (βλ. καὶ Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 135) ἐκ τοῦ μεσν. μαξιλλάριον ὑποκορ. τοῦ λατιν. *maxilla*. Ὁ μετὰ τοῦ ε τύπ. μαξελλάρι(ν), κατὰ τὸ ΑΙΑ, εἰς Κυκλάδας (Ἀνδρ. Θῆρ. Σέριφ. Σίφν. Σῦρ.) Δωδεκάνησα (Κάρπ. Μεγίστ. Νίσυρ. Πάτμ. Ρόδ. Σύμ.). Ἐπίσης ἐν Κρήτῃ Ἰωνία Πόντ. Πβ. Κ. Dieter., Südl. Sporad., 32 (Κάλυμν. Κάρπ. Κῶς Ρόδ. Σύμ. — Ἀνδρ. Μύκ. Σίφν. Κρήτ.) — τὸν τύπ. μαξελλαράκι εὔρον ἐν Νάξῳ, Καρπ. Μεγίστ. Κρήτ. καὶ παρὰ Σομ. Πβ. καὶ μαξελλάρα, πλὴν τῶν ἀναφερθέντων τόπων, καὶ ἐν Κιμῶλῳ καὶ Χίῳ (H. Pernot, Parl. Chio, 1, 103). Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι οἱ κληρονόμοι τῶν Λατίνων Ἰταλοὶ χρησιμοποιοῦν τὸ συνών. τῶν *maxilla-mascella*, *guancia*, διὰ νὰ ὀνομάσουν τὸ προσκέφαλον, *guanciale* σήμερον.

8. Ἐν ἄσμ. : φέρνει δεντρά, φέρνει κλαδιά, μελιά ξεριζωμένη (Καντσο.). Ὡς τὴ μεσ' ἀπὸ τῆ θάλασσα μελιά 'ταν φυτεμένη (Μόρφ. Σιάτ.). Πβ. καὶ φέρνει καὶ μιὰ γλυκομελιά, τὰ μῆλα φορτωμένη. Ἀλλὰ πβ. καὶ : καὶ 'ς τὴν κορφή ποῦ τὴ μπηλιά δυὸ ἀδέρφια ἀγκαλιασμένα (Ἐπταχώρ.). Οἱ τύπ. μ'λιά-μπλιά συνήθεις ἐν τῇ περιοχῇ. Κατὰ τὴν ἔρευναν τοῦ ΑΙΑ οὐδαμῶθεν εὔρον τὸν τύπ. μελιά.

9. Μπιλετζίκια (= ψέλια, «βραχιόλια»), ἐκ τοῦ τουρκ. *bilezik*, Βλ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ., 153.

τὰ (Πεῦκ.), σκάλεξαν¹ (Γσοτίλ.), νὰ τελεγραφήσω² (Σκαλοχώρ.), φελέττο³ (Σαμαρ.), χελιάδες⁴ (Λικνᾶδ.), ψελός⁵ (Δαμασκ. Ν. Κοτύλ. Σαμαρ.).

1. Ἐν ἄσμ. : Πέντε-δέκα καλογριές τὰ βυμπάκια σκάλεξαν. Πβ. καὶ σκαλεστό μπουχαρὶ (Πολυκάστ.).

2. Τηλεγραφῶ. Πβ. καὶ τελεγράμμα διὰ σύμφυρσιν τῶν τελεγράφημα+γράμμα. Μετὰ τοῦ *e* τύποι ἐν ἐκτάσει παρὰ τοῖς νοτίοις — ἴσως καὶ ἔνεκα τῆς ξένης καταγωγῆς τῆς λέξεως. Οὕτω εὔρομεν ἐν τῇ ΑΙΑ : τελεγραφεῖο Νάξ. (Ἄπυρανθ.), ντελεγράφισμα Πελοπν. (Ὀλυμπ.) Κρήτ. (Μονοφάτσι), ντελεγραφεῖω Κύθηρ., τελογραφεῖω, τελογράφισμα Κρήτ. (Βιάνν.) ΧΙΑ 310, 408 τελεγραφικός Νάξ., ντελεγραφοῦξυλο Κύθηρ., τελεγραφοῦξυλο Προπ. (Κύζ. Πάνορμ.), τελέγραφος Κάρπ. (Μ. Μιχαηλίδ., Λαογρ. σύμμ. Καρπ. 2, 399) Κρήτ. Κύθν. καὶ Θράκ. (Ἐπιβᾶτ.), ντελέγραφος Ζάκ. Χίος. Πβ. καὶ Γρηγ. Ξεροπούλου, Θέατρον 3, 109 : ἐγὼ ἤθελα νὰ ντελεγραφήσω ἀνθρωπινά.

3. Φιλέττο. Ἡ λ. σημαίνουσα συνήθως ψαχνὸν κρέας τῆς φώας προέρχεται ἐκ τοῦ ἰταλ. *filetto*, ὑποκορ. τοῦ *filo* (βλ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 279). Ἐν Σαμαρίνῃ ὁμοῦς τὴν ἤκουσα ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς «φέττας» ἄρτου. Ἴσως κατὰ σύγχυσιν πρὸς τὰ φέλλα-φελλί (ἐκ τοῦ λατιν. *offella*, ὑποκορ. τοῦ *offa* = ψωμὸς — περὶ οὗ βλ. Κορ., Ἄτ. I, 79 — G. Meyer, Neugr. Stud. 3, 69 καὶ Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 278). Ἡ λ. φελλί ἀπαντᾷ συνηθέστερον μὲν παρὰ τοῖς νοτίοις, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἠπ. Μακεδ. Στερεᾷ, Θράκῃ. Τὸ φιλέττο δὲν εἶναι συνήθης λ. παρὰ τοῖς χωρικοῖς. Ἴσως οἱ Σαμαριναῖοι ὡς διαχειμάζοντες ἐν Θεσσαλίᾳ κτηνοτρόφοι ἀκούοντες τὴν λ. ἐκεῖ τὴν ἐχρησιμοποίησαν πρὸς δῆλωσιν τῆς ὁμοιαζούσης πρὸς τὴν φέλλαν φέττας κρέατος τοῦ φιλέττου. Ἐν Προποντίδι (ΧΙΑ 599, 236) φιλέττα ἢ = φέττα ψωμοῦ — ἀν μὴ καὶ αὕτη ἐκ τοῦ *φελλέττα, ὑποκορ. τοῦ φέλλα (*offella-offelletta*). Τὴν λ. φιλέττο παρὰ τοῖς βορείοις εὔρον μόνον ἐν Χαλκιδικῇ (ΑΙΑ, ἀποστολὴ Ἀνθ. Παπαδοπούλου) καὶ ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς «λωρίδος δέρματος ἐπιρραπτομένης ἐπὶ τῆς ὀπισθίας καθέτου ραφῆς τοῦ ὑποδήματος».

4. Χιλιάδες, ἐν ἄσμ. : μὲ μιὰ χούφτα παλληκαριῶ χελιάδες κυνηγοῦσα. Πβ. μεριάδες ἐν τοῖς προηγουμένοις (σ. 19).

5. Ψηλὸς καὶ ψιλὸς (;), ἐν ἄσμ. : βγῆκαν οἱ κλέφτες ἔς τὰ βουνά, ψελά ἔς τὰ κορφοβούνια (Ν. Κοτύλ.) — κὶ ἀπὸ τὸ πυκνοκέρασμα κὶ ἀπ' τὰ ψελά τραγοῦδια (Δαμασκ.). Τὸ δεύτερον παράδ. ἐννοεῖ ψηλά ἢ ψιλὰ τραγοῦδια ; Πβ. καὶ ἐξ Λύγερinuῦ : ψιλὸ τραγοῦδι ἀρχίσανε νὰ ψιλοτραγουδοῦνε. Αἱ κοιν. φρ. «πιάσανε ψιλὴ κουβέντα», π.χ., «τὸν πήρανε ἔς τὸ ψιλὸ» — «τὸν δουλεύει μὲ ψιλὸ γὰζι» ἴσως μᾶς ὀδηγοῦν εἰς τὴν λεπτότητα καὶ τὴν διάρκειαν τοῦ ἄσματος καὶ ὕχι τὸ ὑψηλόφωνον. Τὸ ἐκ Σαμαρίνης ὁμοῦς «τὰ ψελά προικιά τῆς νύφης» δηλοῖ σαφῶς τὰ μικροαντικείμενα, ἅτινα κατὰ τὴν μεταφορὰν τῆς προικὸς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ φέρονται ὑπὸ τῶν παίδων. Πβ. τὰ ἐκ Καππ. (Ἄραβαν.) ψελοῦ ράμμα = ψιλὸν νῆμα (ἐκ ΧΙΑ, 637, τοῦ Δημητρ. Φωστήρη). Παρὰ εἰσπράκτορος λεωφορείου λαλοῦντος βόρειον ἰδίωμα ἤκουσα ἐν Ἀθήναις : «δίνετε καὶ ψελά, δικάρες».

Ἐκ τῆς σχετικῆς ἐρεύνης τοῦ ΑΙΑ εὔρον τύπους μετὰ τοῦ *e* (τοῦ ψηλός) μόνον ἐν Τσακωνιᾷ, Πόντῳ καὶ Καππαδοκίᾳ, ὅπου ὁμοῦς ὑπόκειται παλαιὰ προφορὰ τοῦ *η*, καίτοι ὁ Ν. Ἀνδριώτης (Γλωσσ. ἰδίωμ. Φαράς., σ. 16) ἀμφιβάλλει ὡς πρὸς τὰ Καππαδοκικά : «Τὸ ἰδίωμα τῶν Φαράσων διατηρεῖ πολὺ συχνὰ μέσα στὴ λέξη τὴν ἀρχαία ἀνοιχτὴ προφορὰ τοῦ ἄτονου *η* ὡς *e*, χαρακτηριστικὴ καὶ στὴ διάλεκτο τοῦ Πόντου, ὅπου θεωρεῖται Ἰωνικὴ κληρονομία, π.χ. ... ἐκκλεσία, ... ψεά (<ψηλά). Ἡ προφορὰ ὁμοῦς αὕτη, ὅπως καὶ στὴ διάλεκτο τοῦ Πόντου, δὲν εἶναι συνεπής. Ὑπάρχουν καὶ περιπτώσεις πού, ἴσως ἀπὸ παλιὰ ἐπίδραση τῆς Κοινῆς, τὸ *η* προφέρεται *i*. Ἐπίσης τὸ γεγονός ὅτι παρουσιάζεται πολὺ συχνὰ κοντὰ σὲ ὑγρά καὶ ἔρρινα φωνήεντα, εἶναι ἐμπόδιο γιὰ νὰ δεχτοῦμε τὴν ἀσφαλῆ Ἰωνικὴ τῆς προέλευση». Πβ. περὶ τούτου D. Oekonomid., Lautl. Pont., σ. 11 κέξ. Προσθήκη σ. 178 κέξ. Πβ. R. Dawkins, Mod. greek in Asia Minor, σ. 67 καὶ 151, § 257. Ἐπίσης : Α. Α. Παπαδοπ., Περὶ τῆς προφορᾶς τοῦ *η* ἐν τῇ Ποντικῇ διαλέκτῳ :

Τέλος, σημειωτέα ἡ τροπή τοῦ *i* εἰς *e* ἐν τῇ συνεκφορᾷ : (᾿Σ τοῦν) ᾿Αε-Λιά¹ (᾿Αγ. Σωτ.), ὅπου διὰ τὸ σύνηθες τῆς ἐκφράσεως αἱ δύο λέξεις νοοῦνται ὡς μία ὑπὸ τοῦ λαλοῦντος.

᾿Αλλὰ καὶ νόθον *i*, ἐξ ἀρχικοῦ *o*, εἰς *u* κωφωθέντος, προελθόν, ἐτρέπη εἰς *e* : θελός - θελώνω² (Καντσ. Πευκόφ. Πολυκάστ. Σαμαρ.), ἂν μὴ ἡ τροπή τοῦ φθόγγου εἰς *e* ἐγένετο ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ *o* διὰ τὸ παρακείμενον *λ*. ντελάπ³ (Πευκόφ.), πιρζόβελους⁴ (Βογατσ.).

᾿Αρχεῖον Πόντου 11 (1941), σ. 170 κέξ. Πβ. Γ. Χατζιδ., Περὶ τῆς Ποντικῆς διαλέκτου, ᾿Επιστ. ᾿Επετ. Πανεπ. ᾿Αθ. 8 (1912) Β', σ. 9. Καί : Α. Α. Παπαδόπ., ᾿Ο ὑπόδουλος ᾿Ελληνισμός τῆς ᾿Ασιατικῆς ᾿Ελλάδος, ᾿Αθήναι 1926, σ. 123 κέξ. Πβ. ψελέ (= ὑψηλά) ἐν Τσακων. : G. Deville, Dial. Tsakon., σ. 91, ἀψελέ. M. Deffner, Zakon. Gramm., σ. 138, 149. ᾿Επίσης ἀψεά, ἐνθ' ἄν., σ. 65 καὶ ψελέ, ψεά σ. 398, ἀψελός ᾿Αρχ. Πόντ. 2 (1929), 169, ψελά Οἰνόη, ᾿Αρχ. Πόντ. 11 (1941), 86, ψελό, ἐν ΧΙΑ I. Κεχαγιοπούλου ἐξ ᾿Αραβανίου, ἀψελός, ᾿Αρχελάος, Συνασσ., σ. 189, καὶ ψελά, σ. 202. Βλ. καὶ P. Lagarde, Neugr. Kleinas. σ. 68 ψερό (= ὑψηλός). ᾿Ετι : R. Dawkins, mod. greek in Asia Minor, σ. 55, ψερό ἐν Γουρδόν. κλπ. ᾿Επίσης Π. Καρολίδ., Καππαδ. διάλ., σ. 108 : ψερό καὶ Α. Thumb, Byz. Zeits. 9, 405 : ψερό = ὑψηλός Καππ. ᾿Ο τύπ. ψερό καὶ ἐν ΧΙΑ 637, 63 τοῦ Δημ. Φωστέρη ἐξ ᾿Αραβανίου. Πβ., τέλος, Θ. Κωστάκη, Γραμμ. Τσακων., σ. 35 : ηε ... ὑψηλά > ἀψελά. Τὸν τύπ. ψελός καταγράφει ἐξ ᾿Ανδρου ὁ K. Dieter., Südl. Sporad., σ. 32.

1. ᾿Σ τὸν ᾿Λι-Λιά — τὸ ΙΑ ἐν λ. ἄγι-᾿Ηλιάς ἔχει τύπ. αἰς-᾿Ελιάς (Κῶς Χίος). Μήπως καὶ ἐνταῦθα ἀναγνωστέον ἄ-᾿Ελιάς ἢ ἄε-Λιάς ;

2. Θολός - θολώνω > θουλός... > θ'λός > *θιλός > θελός, διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν τοῦ ἐκπεσόντος *u*. ᾿Επειδὴ δηλονότι ἐν τῷ θ'λός δύναται νὰ ὑπόκειται ἐκπτώσις ἀμφοτέρων τῶν ἀτόνων, κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐπανήχθη τὸ *i*. ᾿Ισως κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἠδύναντο νὰ ἐρμηνευθοῦν τὰ ὀλίγα ἄλλωστε παραδείγματα ἐμφανίσεως *i* ἀντὶ *u* ἐκ κωφωθέντος *o*. ᾿Ο Α. Α. Παπαδόπ., ἐν τῇ Γραμμ. βορ. ἰδιωμ., σ. 12, γράφει : «σπανίως φαίνεται τρεπόμενον εἰς *i* καὶ τὸ ἐκ κωφώσεως τοῦ *o* προελθόν *ou*, καθὼς ἄθριπους... ᾿Επειδὴ δὲ τὰ παραδείγματα εἶναι ἐλάχιστα, δὲν δύναται νὰ λεχθῆ μετὰ βεβαιότητος ἂν κατὰ φωνητικὸν νόμον ἢ ἄλλον λόγον γίνεται ἡ συστολή».

᾿Ο Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 2, 406, θεωρεῖ τὸ φαινόμενον τῆς τροπῆς τοῦ *o* εἰς *e* εἰς καθολικώτερον νόμον ἀνήκον : «διὰ τὴν συγγένειαν τῶν ὑγρῶν *λ* καὶ *ρ* πρὸς τὸ *e*, ἧς ἕνεκα πάντα τὰ φωνήεντα δύνανται παρὰ τὰ ὑγρά νὰ τρέπωνται εἰς *e* : ἄλετρον...».

᾿Ο Χ. Παντελίδης, Φωνητ. νοτ. ἰδιωμ., σ. 14, γράφει ὅτι τὸ *o* τρέπεται εἰς *e* παρὰ τὰ ὑγρά (*λ, ρ*) : ἄλογο > ἄλεβο Μεγίστ... ἄλετρο(ν) ᾿Ικαρ. Κύπρ. Σύμ.... ἀντίδερο...». Περαιτέρω γράφει : «παρὰ τὰ χειλικὰ (*π, β*)», ἐνθα τοποθετεῖ παραδείγματα ὀφειλόμενα ὁμοίως ὁμοίως εἰς τὸ ὑγρὸν *λ*, ὡς : πελεμῶ - πέλεμος... κλεφτοπελεμύρχης... πελέμιν... βιελί... βελβός, ἢ τὸ ἔρρινον *ν* : πεντικός.

Παραδ. τῶν θελός - θελώνω : θελό νερό τοῦ ποταμοῦ (Πευκόφ.). ᾿Εν ἄσμ. : καὶ τὸ ποτάμ' ἦταν θελό, θελό κατεβασμένο (Καντσ.). ᾿Οπ' εὔρη γάργαρο νερό, θελώνει καὶ τὸ πίνει (Πολυκάστ.). ᾿Εντεῦθεν καὶ τονούμενον : ὄντα ἔβρεχε, θέλωναν τὰ νερά (Σαμαρ.).

3. Κατὰ τὴν σειρὰν : ντουλάπι > ντ'λάπ > ντιλάπ > ντελάπ, κατὰ τὰ προηγούμενα.

4. Κατὰ τὴν σειρὰν : πεζόβολος - περζόβολος (δι' ἀνάπτ. τοῦ *ρ* διὰ τὸ ὑπάρχον ὑγρὸν. Βλ. Φ. Κουκουλ., ᾿Αθηνᾶ 29 [1917] Λεξικογρ. ᾿Αρχ. 83-91) — πιρζόβ'λους - πιρζόβ'ιλους (διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν τοῦ ἐκπεσόντος ἀτόνου, κατὰ τ' ἄνωτέρω) — πιρζόβελους. Πβ. τύπ. μετὰ τοῦ *ρ* : μπριτζόβολος ἐκ Μεσολογγ. ἐν Π. Παναγιωτοπούλου, Θαλασσία ἰχθυοτροφία καὶ οἱ ἰχθύες τῆς λιμνοθαλάσσης Μεσολογγίου, ᾿Αθῆναι 1916, σ. 350.

Ἐπίσης ἡ συνήθης λ. *μπιχλιμπίδια*¹ > *χεχεμπλίδια* (Πευκόφ.). Ἐν τῇ συνεκφορᾷ, σημειωτέα ἡ φρ. *τε-λέει*² < τοῦ *λέει* (Δίλοφ.).

β) Παρὰ τὰ ἔρρινα *ν*, *μ*:

Παρὰ τὸ *ν*: *ἄνεξες*³ (Λικνᾶδ.), *γενός*⁴ (Κεράσ.), *γεναῖκα*⁵ (Ἀγ. Σωτ.), *δενατός*⁶ (Πεῦκ.), *διερμενέας*⁷ (Ν. Κοτύλ. Σκαλοχώρ.), *Ἐλπενίκη*⁸ (Πεντάλ.), *κινήματα*⁹ (Πεῦκ.), *κενὸ*¹⁰ (Ἀγ. Σωτ.), *νεοθέτησ'*¹¹ (Χρυσ.), *πενακωτή*¹² (Ν. Κοτύλ.), *συγκενωνία*¹³ (Πευκόφ.), (*ἄμα*) *τενάξης*¹⁴ (Σαμαρ.).

Ἐν τῷ τοπων. *Καραεννάδ'κα*¹⁵ (Χρυσουγ.) ἴσως προηγήθη ὁ τύπ. *Καραϊ-*

1. Ἐν φρ. *χεχεμπλίδια* καὶ *σταυρούδια* δὲ βάνομε πρὸς τὸ λαϊμό. Πβ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 153: «*μπιχλιμπίδια* τά, μικρὰ καὶ ἀσήμαντα πράγματα. Ἴσως ἀπὸ τὸ *λεμπλεμπίδια* (= στραγάλια)», ὅποτε δικαιολογεῖται καὶ τὸ μακεδ. *χεχεμπλίδια-μπιχλιμπίδια-μπιχλεμπίδια-μπιχελμπίδια-μπεχελμπίδια χεχελμπίδια-χεχεμπλίδια*.

2. Κατὰ τὴν σειράν: *τοῦ-λέει - τ'-λέει - τι-λέει - τε-λέει*, κατὰ τ' ἀνωτέρω.

3. Ἄνοιξες. Ἐν ἄσμ.: Π' ἀνάθεμά σε, Κρήτη, τὴ σκάλα ἀπὸ *ἄνεξες*. Πβ. ἐν φρ. "Αἱ-Δ'μήτρ' λιέμε τὰ λουλούδια, γιατί τότε εἶναι ἀνεγμένα (Βοτάν.).

4. Ἰγυεινός > ὕγυεινός — *ὕγενός — *γενός*, ἐν φρ. εἶναι *γενὸ* τὸ μέρος.

5. *Γυναῖκα*, ἐν ἄσμ.: *Κλιαῖνε* *μαννούλες* γιὰ παιδιὰ, *γεναῖκες* γιὰ τοὺς ἄντρες (Πεῦκ.). Τύποι μετὰ τοῦ *e* ἐν Κύπρῳ Δωδεκανήσῳ, ἐν τισὶ νήσοις τῶν Κυκλάδων, Σκύρῳ καὶ Σινασσῶ. Ἐν Κύπρῳ: *γεναῖκα*: Κυπρ. Σπουδ., 8 (1944) [1946], σ. 102. 9 (1945) [1947], σ. 88, κλπ. Ἀθηνᾶ 8 (1896), 440 καὶ 447, κλπ. Λαογρ. 2 (1910), 268 Α. Σακελλάρ., Κυπριακά, 2, 297, κλπ. κλπ. Ὁ πρῶτος τύπ. ἐν Κῶ (Κ. Dieter., Südl. Sporad., 32 καὶ 443), Ρόδῳ, Σύμῃ (αὐτόθ. 32), Τήλῳ (ΧΙΑ 221, 48) Νισύρῳ (Γ. Καζαβῆ, Νισύρ. λαογραφ., σ. 30) Πάτμῳ (ΧΙΑ 690, 184 καὶ 229) Ἀστυπαλ. (ΧΙΑ 690, 190 καὶ 274). Ἐν Καλύμνῳ ὑπὸ τύπ. *γεναῖκα* (Κ. Dieter., Südl. Sporad., 484). Ὁ πρῶτος τύπ. ἐπίσης ἐν Κιμῶλῳ Σερίφῳ (ΧΙΑ, ἀποστ. Ἰ. Βογιατζίδ.) Ἰκαρία (ΧΙΑ 598, 214) Σκύρῳ (Ν. Πέρδικα, Σκύρος, σ. 155 καὶ ΧΙΑ 532, 32 καὶ 555 γ, 92). Ὁ τύπ. *εναῖκα* καὶ ἐν Καππ. (Σύλλη), Ἀρχελάου, Σινασσ., σ. 145.

Ὁ Γ. Χατζίδ., ΜΝΕ 1, 567, θεωρεῖ τὸν τύπ. ὡς παρετυμολογηθέντα ἐκ τοῦ *γεννώ*.

6. *Δυνατός*, ἐν φρ. εἶσι *γιερός*, εἶσι *δενατός*; (Πεῦκ.) — ἴσως καὶ διὰ τὸ προηγ. *γιερός*. Δὲν εἶναι *δενατόν* (Κορυφ.) — ἴσως δι' ἀφομ. πρὸς τὸ προηγ. *-ραι* τοῦ *εἶναι*.

7. *Διερμενέας*. Πβ. *δᾶρμενεῖα* = συμβουλή, ἐν Πόντῳ, ἐν μεγάλῃ χρήσει, ὅπου ἴσως πρόκειται περὶ τῆς παλαιᾶς προφορᾶς τοῦ *η*, κατὰ τὰ προηγούμενα. Ὁ τύπ. ἐν Ἀρχ. Πόντ. 3 (1931), 108. 15 (1950), 206. 16 (1951), 73, 238, κλπ. Πβ. καὶ ΜΝΕ 2, 141: *δᾶρμενευτής*, *δᾶρμενεύω*, ἐν Πόντῳ.

8. Ἐλπινίκη, κύρ. ὕν.

9. Κινήματα (= ἐπαναστάσεις).

10. Κοινό, ἐν φρ. *κενὸ* τραπέζι.

11. Ἰλοθέτησι, ἐν φρ. περιμένομε μιὰ *νεοθέτησ'* τοῦ χωριοῦ μας (πρὸς ἀνασυγκρότησιν) — ὅπου τὸ *ν* τοῦ ἀριθμητικοῦ κατὰ τὴν συνεκφορὰν προσεκολλήθη εἰς τὸ οὐσ. κατὰ παρετυμολογίαν ἴσως καὶ πρὸς τὸ *νέος*.

12. Πινακωτή. Ὁ τύπ. *πενακωτή* καὶ ἐν Εὐβ. (Κουρουνίῳ) ΧΙΑ 578, 120 καὶ 656, 11 καὶ 117, Ἀνδρωνιάνοις Εὐβ. ΧΙΑ 527, 59. *Πενακωτά* ἐν Ἰσακωνίᾳ. Βλ. Η. Pernot, Dial. Tsakon., σ. 56. Πβ. καὶ *πενακώτα* ἐν Κυψέλῃ Βοῖου παρὰ τὰ συνήθη *Π(ι)νακωτή-Π(ι)λακωτή* καὶ *Π(ι)νακώτα* τῆς περιοχῆς. Πβ. ἐπίσης *πενάκι* ἐν Ν. Κοτύλ.

13. Συγκοινωνία, ἐν φρ. δὲν εἶχαμαν *συγκενωνία*.

14. Τινάξης, τοῦ *τινάζω*, ἐν φρ. *ἄμα* δὲν τὰ *τενάξης* τὰ σκοιτιά, ἐνώνονται *τρίχα* με *τρίχα* (κατὰ τὴν κατεργασίαν εἰς τὸ «*μαντάκι*»).

15. Κτήματα οἰκογ. *Καραγιάννη*. Ἐν Διλόφῳ τὸ αὐτὸ τοπων. λέγεται *Καραεννάδ'κα*.

αννάδ'κα < *Καραγιαννάδικα*, ἂν μὴ προέκυψε, δι' ἀνομοίωσιν, ἐκ τοῦ παραδιδόμενου, αὐτόθι, *Καρααννάδ'κα*.

Παρά τὸ μ : ἀμεβή¹ (Πιρσόγ.), Ἑρμιόνη² (Πολυκάστ.), θεμιάμα³, τὸ (Αὐγερ.), μεδέν⁴ (Χρυσ.), μετέρα⁵ (Κορυφ. Ν. Κοτύλ. Σκαλοχώρ.), σεμφέρ⁶ (Ἀγ. Σωτ.).

γ) Ἡ τροπὴ φαίνεται ὅτι συμβαίνει καὶ παρ' ἄλλα σύμφωνα, καὶ δὴ κατὰ σειρὰν συχνότητος παρὰ τὰ :

ὀδοντικά : δ, τ, θ : Ἄδε⁷ (Κεράσ.), δεκαστήριον⁸ (Ν. Κοτύλ.), δεχαλωτός⁹ (Σαμαρ.), κάθεσε¹⁰ (Χρυσ.), κατεγορήσουν¹¹ (Ἀγ. Σωτ.), στρατεγός¹² (Ν. Κοτύλ.).

Παρά τὰ π, β : Βεθανία¹³ (Κεράσ.), Βεθός¹⁴ (Πεντάλ.), πεγαίνω¹⁵ (Ἀγ. Σωτ. Πολυκάστ.), (νὰ) πεθιάσ'¹⁶ (Σαμαρ.), πεπερ'¹⁷ (Ν. Κοτύλ.), πεστεύ'¹⁸ (Πεῦκ.), πεχτός¹⁹ (Ν. Κοτύλ.).

1. Ἀμοιβή, ἐν φρ. ἀμεβή παντοπώλο (=λου). Τὸ ΙΑ δὲν ἔχει τὸν τύπ.

2. Ἑρμιόνη. Τὸν τύπ. δὲν εὔρον ἀλλαχοῦ.

3. Θεμιάμα, «λιβάνι». Ὁ τύπ. δὲν παραδίδεται ἀλλαχόθεν.

4. Μηδέν, ἐν φρ. δὲν εἶχε χαμπέρι, μεδέν. Πβ. μεδὲ ἐν Χίῳ (Μεστὰ Πυργί) : *H. Pernot, Parl. Chio, 1, 238* καὶ Κύπρω : μεδὲ στραφετῆ μεδὲ βροντᾶ, μεδὲ χαλάζι ρίβκει (ἐν *Ξ. Φαρμακίδ., Κύπρια ἔπη, σ. 95*). Ἐν Πάτμῳ (ΧΙΑ 690, 162) καὶ Ἄστυπ. (ΧΙΑ 690, 278) τύπ. μεδέ. Ἐν Κῶ : μέ' φωτιά, μέε μαέρεμα (κατὰ πληροφ. τοῦ ἐκεῖθεν καταγομένου συναδέλφου Ἀναστ. Καραναστάση). Πβ. καὶ *K. Dieter., Südl., Sporad., 470* : Πουτθενά ἔν ἐφαίνετο μεέ ψίχουλο (ἐκ Καλύμν.).

5. Μητέρα. Ὁ τύπ. δὲν παραδίδεται ἀλλαχόθεν.

6. Σεμφέρι, ἐν φρ. δὲ σεμφέρ'. Τὸν τύπ. δὲν εὔρον ἀλλαχοῦ.

7. Ἄδη, ἐν ἄσμ. : Ἄδε Τάρταρε καὶ Χάρε, καὶ τὸ Λάζαρο θὰ πάρω — ὅπου πιθανὸν νὰ ἐπέδρασε τὸ ἀκολουθοῦν Τάρταρε. Πβ. ἐν ΙΑ τύπ. Ἄδες ἐκ Πόντ. (Χαλδ.), ὅπου ἴσως ὑπόκειται ἡ ἀρχαία προφορὰ τοῦ η. Ἐν τῷ παραδ. 4 ὁμοῦς ἐκ Χαλδίας ἔχομεν τὴν φρ. Ἐ τὸν Ἄδ' ἐπῆεν (= ἀπέθανε), ὅθεν, πιθανόν, ἡ σύγχυσις, δυναμένου ν' ἀναγνωσθῇ στὸν Ἄδε πῆεν.

8. Δικαστήριον, ἐν φρ. εἶχαμε ἓνα δεκαστήριον (= δίκη) ἔς τὸ Νεστόριο. Ὁ τύπ. καὶ ἐν Πελοπον. (Μεσσ. ΧΙΑ 530, 206),

9. Διχαλωτός, ἐν φρ. ξύλο δεχαλωτό.

10. Κάθησε, ἐν φρ. κάθεσε, φίλε.

11. <Κατηγορῶ, ἐν φρ. τὸ χωριὸ ἤθελα τὸ κατεγορήσουν πολὺ.

12. Στρατηγός, ἐν διηγ. : ἦταν ἓνας γέροντας στρατεγός.

13. Βεθανία, ἐν ἄσμ. : καὶ ἔς τὴν πόλη Βεθανία | με κλαδούς καὶ με βατα. | Μάρθα κλαίει καὶ Μαρία | ἔξου ἀπὸ τὴ Βεθανία. Κι βγήκε κ' ἡ Μαρία | ἔξου ἀπὸ τὴ Βεθανία. | Τότ' ἡ Μάρθα κ' ἡ Μαρία |, τότε ἔλ' ἡ Βεθανία...

14. Τὸ χωριὸν Βυθός. Τὸ ΙΑ δὲν ἔχει τὸν τύπ.

15. Πηγαίνω, ἐν φρ. πεγαίνω κειπέρα, κετάζω...

16. Πυτιάση, ἐν φρ. τ' ἀφίνομε (ἐνν. τὸ γάλα) νὰ πεθιάσ'. Πβ. πετιά (Κυψέλ.), ἀλλὰ θὰ πυτιάσ' (αὐτόθ.).

17. Πιπέρι, ἐν διηγ. : τὸ σπειραν πεπερ'. Ὁ τύπ. καὶ ἐν Θράκ. (Αἴν.) : *Σ. Μανασσείδου, Διάλ. Αἴνου, σ. 33*. Καὶ ἐν Κύπρω, *Λαογρ. 6 (1917), 81*. Ἐπίσης ἐν ΧΙΑ τοῦ *Χρ. Χρηστοβασιλῆ* ἐκ Κουρεντοχωρίου Ἡπείρου. Πβ. καὶ *πεπεριά* (αὐτόθ.) καὶ ἐν *Π. Ἀραβαντινοῦ, Δημ. ἄσμ. Ἡπ., σ. 345*, καὶ ἐν *Στερελλ. (Δεσφ.) ΧΙΑ 568, 20*.

18. Πιστεύει, ἐν φρ. δὲν πεστεύ' (-ει).

19. Πηχτός. Πβ. ἐν Πόντῳ (Ἄρχ. Πόντ. 7 [1937], 164) : πεχτή, ὅπερ διὰ τὴν ἀρχ. προφ. τοῦ η, κατὰ τ' ἀνωτέρω. Ἐπίσης ἐν *Καππ. (Περιοδ. Ξενοφάνης, 4, 472)*.

Παρά τὰ κ , γ : *γετιά*¹, *ή* (Λουκόμ.), *κεδεία*² ('Αγ. Σωτ.), *κεπριά*³, τὰ (Λάγκ.), *κετάζω*⁴ ('Αγ. Σωτ.), *νοικεουστάσιου*⁵ (Ν. Κοτύλ.).

Πιθανόν ὅμως καὶ ταῦτα νὰ ἀνήκουν εἰς τὸν προηγούμενον κύκλον, ὡς ἔχοντα, τὰ τρία πρῶτα, τὰ τ , δ μετὰ τὸ τραπὲν i .

δ) Τέλος, αἱ συστάσεις > *σεστάσ'ς*⁶ ('Αγ. Σωτ.) παρὰ τὸ ἐνικὸν *σύστασ'*, *ή* (Ν. Κοτύλ.).

Ἦτοι, ἀνακεφαλαιωτικῶς, τὰ ἀκόλουθα παραδείγματα κατὰ τὰ παρακείμενα σύμφωνα καὶ κατὰ τόπους :

$i > e$

α) Παρὰ τὰ ὑγρά. Παρὰ τὸ ρ :

1) ἀρεστερός (Νόστιμ.)	
2) Ἄρμερός (Ν. Κοτύλ. Πεντάλ.)	13) (θὰ) γερίσης (Χρυσ.)
3) ἀφωρεσμένος (Πευκόφ.)	14) γερολόγοι (Λικνᾶδ.)
4) ἄχερο ('Αγ. Σωτ. Πεντάλ.)	15) γκαλντερίμι (Ζούζουλ.)
5) ἀχερώννα, <i>ή</i> (Ρόκαστρ.)	16) Γκαλντερίμια (Πευκόφ.)
6) Ἄχερῶνες, οἱ (Πλακίδ.)	17) ἐπιθεωρετής (Σκαλοχώρ.)
7) βεράν'κος (Σιάτ.)	18) ἐρήν', <i>ή</i> (Κεράσ.)
8) Βεργενία, <i>ή</i> (Χρυσ.)	19) θερίο (Μόρφ.)
9) Βεργινάδα, <i>ή</i> (Πευκόφ.)	20) θεριό (Βουχορ.)
10) βούτερο (Πευκόφ.)	21) κεντρεκός (Σαμαρ.)
11) γερίζ' (Σαμαρ.)	22) κερά, <i>ή</i> (Λικνᾶδ. Σιάτ.)
12) γερνάει (Δίλοφ.)	23) κερκέλλα, <i>ή</i> (Κυψέλ.)

1. Ἰτιά. Τὸν τύπ. δὲν εὔρον ἀλλαχοῦ, πολλαχοῦ ὅμως συνήνητσα διαφόρους μετὰ τοῦ e τύπους: *έτιά* ἐν Εὐβ. (Κύμ.) ΧΙΑ 501, 32 — Ἰπ. (Κονίτσ.) ΧΙΑ 1569γ, 97, ἐν Παραμυθία, Ν. Πολίτ., Παραδ., 1, 213 — Πελοπ. ('Αρκαδ. ὡς τοπων. ΧΙΑ 392, 15 καὶ 21 — Καλαβρ. ὡς τοπων. ΧΙΑ 564, 4 καὶ 36 — Κλειτορ. ΧΙΑ 684, 33 καὶ 35 καὶ 273 καὶ ὡς τοπων. — Κυνοῦρ. ΧΙΑ 635, 29. Μεσσ. ΧΙΑ 530, 49 — Τριφυλ. ΧΙΑ 553, 21 ὡς τοπων. — Σερίφ., ἀποστ. *I. Βογιατζίδ.*, 2, 23. Ὁ τύπ. *έτιέα* Μεγάρ. ΧΙΑ 425, 110 — *έθιὰ* Κρήτ. ΧΙΑ 435, 101 καὶ Ἄθηνᾶ 15 (1903), 80 — *νετιά* Εὐβ. ('Ορ.) ΧΙΑ 511, 31 *νετέα* (Αὐλωναρ.) ΧΙΑ 549, 118 καὶ Β. Φάβη, Γλωσσ. ἐπισκ. Αὐλωναρ., σ. 20, *νεθιὰ* Πάτμ. ΧΙΑ 690, 83.

Κατὰ τὸν Γ. Χατζίδ., ΜΝΕ 2, 205, ὁ τύπ. *έτιέα* ἐγένετο κατὰ τὸν *έλαια* καὶ (αὐτόθ. 2, 343) ὁ τύπ. *έτεῖα* κατὰ τὸν *έλαιά* (ἀμφοτέρων τὰ φύλλα εἶναι ἰκανῶς ὅμοια). Ὁ τύπ. καὶ παρὰ Σομ. Πβ. καὶ Κ. Ἡλιοπ., Τοπων. Ἠλ., Ἄθηνᾶ 52 (1948), 186 : τοπων. Ἐτιὰ ἐν Ἠλείᾳ καὶ Π. Γενναδ., Λεξ. Φυτολ., σ. 445.

2. Κηδεῖα.

3. Κυπριά, ἐν φρ. *κεπριά* μὲ τοῦ γλουσσίδ' (κουδούνια αἰγῶν).

4. Κοιτά(ζ)ω, ἐν φρ. τὸν *κετοῦσαν* μὲ *μεγάλ'* περιέργεια - *πεγαίνω* *κειπέρα*, *κετάζω*... ('Αγ. Σωτ.). Ἐν ἄσμ. : *Κετᾶτε* *σεῖς* οἱ ἄρχοντες, *σεῖς* οἱ πραγματευτᾶδες (Νεάπ.) - *κετάζει* τὸν κατήφορο (Τσοτλ.).

5. Ἐνοικιστάσιο, ἐν φρ. *έχ'ς* *σπίτ'* μὲ *νοικεουστάσιου* ; (μὲ ἠρώτησε χωρικός).

6. Ἐν φρ. Ποῦ νὰ βρῆς *σεστάσ'ς*, νὰ στείλῃς *γράμματα* ('Αγ. Σωτ.). *Εἶχα* *σεστάσ'ς* ἀπ' τὸ Νντραγούμ' (Ν. Κοτύλ.).

24) κιτερνίζουν (Ζούζουλ.)	44) περιμένοντας (Σαμαρ.)
25) Κρεμίν', τὸ (Κριμίν.)	45) περετὸς (Κυψέλ.)
26) Κρεμ'νιὸτ'κος Λάκκος (Βουχορ.)	46) περουστιά, ἡ (Λουκόμ.)
27) κρεφά (Λικνᾶδ.)	47) πίτερα, τὰ (Λυκόρ.)
28) λερὶ (Χρυσ.)	48) πρεόνα, ἡ (Πεντάλ.)
29) μάερας ('Αγ. Σωτ.)	49) σερτάρ', τὸ (Βογατσ. Ν. Κοτύλ.)
30) μαερέματα ('Αγ. Σωτ. Χρυσουγ.)	50) σκούπερα, τὰ (Λυκόρ.)
31) μαερεύ' ('Αγ. Σωτ.)	51) σφεράκι (Χρυσ.)
32) μεράδ' τὸ ('Αγ. Σωτ. Πεντάλ.)	52) τεράννια, ἡ (Πευκόφ.)
33) μεράζ' (Χρυσ.)	53) τερὶ (Βοτάν. Πευκόφ. Σαμαρ.) - τερόγαλο (Σαμαρ.)
34) μεριάδες (Δίλοφ.)	54) τρεβέλλα, ἡ (Πεντάλ.)
35) μερμῆγκες, οἱ (Δίλοφ.)	55) τρεῦου, ἐπίρρ., (Νεάπ.)
36) μερμηγκοφάγος (Σκαλοχώρ.)	56) τρεφερός (Σαμαρ.)
37) Μεροβλήτης (Πεῦκ. Πευκόφ.)	57) τρεχιά, ἡ (Πεντάλ.)
38) νεροδικεῖο (Πεῦκ.)	58) ὑπερέτης (Μόρφ. Σιάτ.)
39) νεροδίκης ('Αγ. Σωτ.)	59) φερὸς (Κυψέλ.)
40) ντερειοῦμαι (Πολυκάστ.)	60) χαιερ'λιδ'κος (Πολυκάστ.)
41) ξεράφια, τὰ (Ζούζουλ.)	61) χαιερ'λίτ'κος (Πευκόφ.)
42) ὄβερός (Ζούζουλ.)	62) χεράμ', τὸ (Πιρσόγ.)
43) περάζ' (Ν. Κοτύλ.)	

Συζητήσιμα :

- 1) ἄβρεά, ἡ ('Αγ. Σωτ. Πεντάλ.)
- 2) με ἔρεται (Καντσ.)
- 3) σύνερο (Πευκόφ.)

Παρά τὸ λ :

1) ἄλεσίδα (Λικνᾶδ.)	14) (νὰ) γκελάη ('Αγ. Σωτ.)
2) βασίλεα, τὰ (Λικνᾶδ.)	15) κελὸ (Ρόκαστρ.)
3) βόλεσεν ('Επταχώρ.)	16) κλεδιά, τὰ ('Επταχώρ.)
4) δελ'νό, τὸ (Λουκόμ.)	17) (νὰ) κολεμπήσωμε (Τσοτίλ.)
5) δελ'νοῦσα (Λικνᾶδ.)	18) λεβάδ', τὸ (Κυψέλ. Πεῦκ.)
6) ἐκλεσίτσα ('Επταχώρ.)	19) Λεβάδια, τὰ (Ν. Κοτύλ.)
7) ἐλατόμος (Σαμαρ.)	20) λεγουστεύ' (Ν. Κοτύλ.)
8) ἐλατουμία, ἡ (Κυψέλ. Πεῦκ.)	21) λεθάρ', τὸ (Βοτάν.)
9) ἐλιάστρα, ἡ (Νεάπ.)	22) λεμέρ', τὸ (Κλεισώρ. Σαμαρ.)
10) ἐλλερικὰ (Κυψέλ.)	23) λεμέρια, τὰ (Λικνᾶδ.)
11) Ἐλλενόμβαιδα, τὰ (Λικνᾶδ.)	24) λενὸς (Μόρφ.)
12) ἐλουτουμία, ἡ (Πεῦκ.)	25) μαζελλαράκι (Λικνᾶδ.)
13) κελάει (Σκαλοχώρ.)	26) μελιά, ἡ (Καντσ. Λουκόμ. Μόρφ. Σιάτ.)

27) (γλυκομελιά)	33) φελέττο (Σαμαρ.)
28) μπελετζίκια, τὰ (Πεῦκ.)	34) χελιάδες (Λικνᾶδ.)
29) σκάλεζαν (Τσοτίλ.)	35) χεχεμπλίδια, τὰ (Πευκόφ.)
30) σκαλεστό (Πολυκάστ.)	36) ψελά (Δαμασκ. Ν. Κοτύλ. Σαμαρ.)
31) τελεγράμμα	37) ('Σ τόν) "Αε-Λιά ('Αγ. Σωτ.)
32) (νά) τελεγραφήσω (Σκαλοχώρ.)	

Νόθα :

- Θελός (Καντσ. Πευκόφ.)
 θελώνω (Πολυκάστ.)
 ντελάπ' (Πευκόφ.)
 πιρζόβελος (Βογατσ.)
 τέ—λέει (Δίλοφ.)

β) Παρά τὰ ἔρρινα :

Παρά τὸ ν :

1) ἀνεξες (Λικνᾶδ.)	9) Ἐλπενίκη (Πεντάλ.)
2) ἀνεγμένα (Βοτάν.)	10) κενήματα (Πεῦκ.)
3) γεναῖκα ('Αγ. Σωτ.)	11) κενὸ ('Αγ. Σωτ.)
4) γεναῖκες (Πεῦκ.)	12) νεοθέτησ', ἡ (Χρυσ.)
5) ἔγενός (Κεράσ.)	13) πενάκι (Ν. Κοτύλ.)
6) δενατός (Πεῦκ.)	14) πενακωτή (Ν. Κοτύλ.)
7) (δὲν εἶναι) δενατόν (Κορυφ.)	15) συγκεωνία, ἡ (Πευκόφ.)
8) διερμενέας (Ν. Κοτύλ. Σκαλοχώρ.)	16) (ἄμα) τενάξης (Σαμαρ.)

Συζητήσιμον :

Καραεννάδ'κα, τὰ (Χρυσαιγ.)

Παρά τὸ μ :

1) ἀμεβή (Πιρσόγ.)	4) μεδέν (Χρυσ.)
2) Ἐρμεόνη (Πολυκάστ.)	5) μετέρα (Κορυφ. Ν. Κοτύλ. Σκαλοχώρ.)
3) θεμιάμα, τὸ (Αὐγερ.)	6) (δὲ) σεμφέρ' ('Αγ. Σωτ.)

γ) Παρά τὰ ὀδοντικά δ, τ, θ :

Παρά τὸ δ :

- 1) Ἄδε (Κεράσ.)
- 2) δεκαστήριο (Ν. Κοτύλ.)
- 3) δεχαλωτός (Σαμαρ.)

Παρά τὸ τ :

- 1) (ἤθελα τὸ) κατεγορήσουν ('Αγ. Σωτ.)
- 2) στρατεγός (Ν. Κοτύλ.)

δ) Παρά τὰ κ, γ :

Παρά τὸ κ :

- 1) κεδεία, ἡ ('Αγ. Σωτ.)
- 2) κепριά, τὰ (Λάγκ.)
- 3) κετάζει (Τσοτίλ.)
- 4) κετάζω ('Αγ. Σωτ.)
- 5) κετᾶτε (Νεάπ.)

- 6) νοικεοστάσιου, τὸ (Ν. Κοτύλ.)

Παρά τὸ θ:

- 1) κάθεσε (Χρυσ.)

Παρά τὸ γ:

- 1) γετιά, ἦ (Λουκόμ.)

ε) Παρά τὰ π, β:

Παρά τὸ π:

- 1) πεγαίνω ('Αγ. Σωτ. Πολυκάστ.)
2) (νὰ) πεθιάσ' (Σαμαρ.)
3) πεπέρ', τὸ (Ν. Κοτύλ.)

- 4) πεστεύ'(ει) (Πεῦκ.)
5) πετιά, ἦ (Κυψέλ.)
6) πεχτός (Ν. Κοτύλ.)

Παρά τὸ β:

- 1) Βεθανία, ἦ (Κεράσ.)
2) Βεθός (Πεντάλ.)

ζ) Παρά τὸ σ:

- 1) σεστάσ'ς, οί ('Αγ. Σωτ. Ν. Κοτύλ.)

α/ Συγκριτικαὶ παρατηρήσεις

Ἡ ὡς ἄνω γενομένη κατάταξις τῶν παραδειγμάτων καθ' ὁμάδας καὶ κατὰ λόγον τοῦ ἐπιδρῶντος συμφώνου, ὡς ἔχει ἀπὸ πολλοῦ καθιερωθῆ, θὰ ἦτο ἴσως κάπως αὐθαίρετος καὶ συμβατική, ἂν μὴ καὶ ἄλλως ἐπεβεβαιουῖτο. Οὕτω π.χ. τὸ παράδειγμα Ἑλλενόμβαιδα ἔχει μὲν καταχωρισθῆ εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ λ, θὰ ἠδύνατο ὅμως νὰ καταταγῆ ἐξ ἴσου πιθανῶς καὶ εἰς τὴν τοῦ ν. Ὀμοίως τὸ λεμέρι εἰς τὰς τῶν λ καὶ μ, τὸ λενός εἰς τὰς τῶν λ καὶ ν, κ.ο.κ. Ἐπίσης πολλὰ παραδείγματα ἀρχόμενα ἀπὸ τοῦ κ μὲ ἀκολουθοῦντα τὸν τραπέντα φθόγγον, ὡς τὰ κεδεία, κενός, κεπρί, κερά, κετάζω (πβ. καὶ τὸ ἐν Ἀθήναις ἀκουόμενον πρόκειται, ὅπερ ἴσως καὶ δι' ἀφομοίωσιν) θὰ ἠδύνατο νὰ γεννήσουν τὴν εἰκασίαν ὅτι τὸ κ τοῦτο καὶ ὄχι τὸ ρ π.χ. ἢ τὸ τ εὐθύνονται διὰ τὴν τροπήν.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους καὶ διὰ μείζονα προσέγγισιν πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἐπεδίωξα νὰ ἐξαγάγω συμπεράσματα ἐκ στατιστικῆς ἐξετάσεως τῆς συχνότητος ἑκατέρου τῶν ἀμφοτέρωθεν τοῦ τρεπομένου φθόγγου συμφώνων κυρίως, τὰ ὁποῖα, κατὰ συντριπτικὸν ποσοστὸν ἔναντι τῶν φωνηέντων, ἀποδεικνύονται ὡς ὑποβοηθοῦντα, ἂν μὴ προκαλοῦντα, τὴν μεταβολήν. Διότι ἐκ τῶν 167 περιπτώσεων τροπῆς τοῦ ι, μόνον εἰς τὰς 7 παράκειται φωνῆεν τῷ τρεπομένῳ ἀντίζυγον τοῦ ἐπιδρῶντος συμφώνου, εἰς τὰς 6 μὲν ἀρχικόν, εἰς τὴν μίαν δὲ τελικόν¹.

1. Κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν δὲν ἔλαβον ὑπ' ὄψει τὰ νόθα ἢ ἀμφισβητήσιμα παραδείγματα, ὡς ἀβρεά, σύνερο, θελός, ντελίπ', πιρζόβελος, τέ-λέει, Καραεννάδ'κα, ὅπου τὸ ε προέρχεται ἐξ ἀρχικοῦ α, ο ἢ υ, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἐξαγάγω μᾶλλον ἀδιάβλητα πορίσματα.

Ἐπίσης δὲν ὑπελόγησα τὰ φωνηέντα τῶν παραδειγμάτων, τὰ ὁποῖα εἴτε ἔχουν φωνῆεν κατὰ τὸ ἕτερον σκέλος τῆς τριάδος, ὡς : νεοθέησ', νοικεοστάσιον, προόνα, χαερλίδ'κος, κλπ., ἢ ἄρχονται ἀπὸ τοῦ τρεπομένου φθόγγου, ὡς : ἐλατουμία... ἐλίάστρα, ἐρήν', δρά, δσία, ἢ λήγουν εἰς αὐτόν : Ἄδε, βασίλεια.

Καὶ διὰ τῆς ἐξετάσεως ταύτης ἐπέισθην περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς κατατάξεως, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὴν πρωτοπορίαν τῶν ὑγρῶν καὶ τῶν ἑρρίνων ἔναντι τῶν λοιπῶν συμφώνων.

Οὕτω, ἐπὶ 321 περιπτώσεων συμπτώσεως παρακειμένων πρὸς τὸ τρεπόμενον φωνῆεν συμφώνων, τὰ ὑγρά¹ τίθενται ἐπὶ κεφαλῆς μὲ 119 (ἦτοι κατὰ ποσοστὸν 37%, καὶ δὴ, ἀναλυτικῶς, τὸ ρ μὲ 73 (26%) καὶ τὸ λ μὲ 46 (11%) ἀκολουθούντων τῶν ἑρρίνων μὲ 54 (17%) περίπου, καὶ δὴ, ἀναλυτικῶς, τοῦ μ μὲ 31 (9%) καὶ τοῦ ν μὲ 22 (8%)². Οὕτω τὰ ὑγρά μετὰ τῶν ἑρρίνων ἀντιπροσωπεύουν 173 περιπτώσεις, ἦτοι τὰ 54% περίπου, ἀκολουθούντων τῶν λοιπῶν συμφώνων.

Ἡ κλίμαξ ἔχει ὡς ἐξῆς κατὰ σειρὰν συχνότητος :

ρ :	73,	λ :	46,	μ :	31,	ν :	22,	τ :	22,
π :	20,	γ :	19,	κ :	16,	σ :	16,	β :	11,
δ :	10,	χ :	10,	θ :	8,	φ :	5,	ξ :	3,
d :	3,	ψ :	3,	ζ :	1,	g :	1,	b :	1.

Ἐν συνόλῳ 321 παρουσίαι.

Κατὰ τριάδας δὲ ἀποτελουμένης ἐκ τοῦ τρεπομένου φθόγγου μετὰ τῶν ἀμφοτέρωθεν συμφώνων, ἡ σειρὰ συχνότητος παρουσιάζεται ὡς κάτωθι κατὰ τὸ ἐπιδρῶν σύμφωνον :

1. Ὁ Γ. Χατζιδ., Ἀθηνᾶ 4 (1892), 470, ἐρμηνεύει τὴν τροπὴν παρὰ τὰ ὑγρά «ἐκ τῆς ὁμολογουμένης συγγενείας... πρὸς τὸ ε». Πβ. τοῦ αὐτοῦ, Einleit., σ. 333.

2. Ὡς ἑρρίνα ὑπολογίζω καὶ τὰ ἤχηρά μὲσα b, d, g , ὅταν μεταξὺ συμφώνων προφέρονται μετ' ἐντόνως ἑρρίνου προφοράς, ἀκολουθοῦντα τὸν τρεπόμενον φθόγγον, ὅπως : νὰ *κολεμβήσωμε, κομβάρος, δνδίζουν, φονδωτός, συγγενωνία, Πετρόστρονγα*. Ὅπου ἀντιθέτως προηγούμενα τοῦ μεταβαλλομένου φθόγγου προφέρονται ἄρρίνως, τὰ ὑπολογίζω ὡς καθαρὰ ἤχηρά μὲσα : *βελετζίκια, βονάσ', δερχειῦμαι, δολάπ'*, (νὰ) *γελάη*. Εἰς τὰ παραδείγματα ὅπου τὸ *τσ* ἀκολουθεῖ τὸν μεταβαλλόμενον φθόγγον, ὡς *Κοτσομύτης*, κλπ., ἴσως ἐπιδρᾷ ἐκτὸς τοῦ βασικῶς ἐπιδρῶντος συμφώνου, τοῦ κ ἐνταῦθα, καὶ τὸ τ , ἐνῶ, ὅπου προηγεῖται, ὡς ἐν τῷ *τσοκνίδια*, ἴσως αἴτιος εἶναι ὁ ἡμίφθογγος σ . Τὸ αὐτὸ θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῆ καὶ περὶ τῶν διπλῶν ζ, ξ, ψ . Οὕτω, ἐν τῷ *ἀνεξες*, ἐκτὸς τοῦ ν ἴσως ἐπέδρασε καὶ τὸ κ τοῦ ξ (*κσ*), ἐνῶ ἐν τοῖς *μαξελλαράκι, ξεράφια*, πλὴν τοῦ ρ ἴσως δέον νὰ ὑπολογισθῆ καὶ τὸ κ . Ὁμοίως ἐν τοῖς *σκάλεξαν, πελά* (3 παραδείγματα). Τὰ τελευταῖα ὅμως παραδείγματα εἶναι ἐλάχιστα καὶ παράκεινται συμφώνοις γνωστοῖς διὰ τὴν μεγάλην ἐπίδρασίν των.

Ἄξιον παρατηρήσεως ἐπίσης — ἂν μὴ ὀφείλεται εἰς σύμπτωσιν — εἶναι τὸ γεγονός ὅτι τὰ ἔχοντα τὸν φθόγγον *τσ* παραδείγματα ἔχουν ὡς ἀντίζυγόν του τὸν κ . Βεβαίως τὰ θ ἐκ τῶν 7 εἶναι παράγωγα τοῦ *κουτσός* καὶ ἴσως ὀφείλουν τὸ σ εἰς τὸ ἀρχικὸν *κοψο-* περὶ οὗ βλ. κατὰ χώραν (σσ. 45-46).

μερ :	10,	(γ)ερ ¹ :	8,	περ :	8 ² ,	τερ :	8,
χερ :	5,	βερ :	4,	κερ :	3,	δερ :	3,
θερ :	2,	νερ :	2,	ρεμ :	2,	ρεσ :	2,
ρεφ :	2,	σερ :	2,	φερ :	2,	λερ :	1,
ξερ :	1,	ρεβ :	1,	ρε(γ) :	1,	ρεκ :	1,
ρετ :	1,	ρεχ :	1,				
αερ :	2,	ερ :	1.				

Ἐν συνόλῳ 73.

Κατὰ σειρὰν ἐμφανίσεως τῶν ἀντιστρόφων ἀντιζύγων τῷ τρεπομένῳ φθόγγῳ συμφώνων παρουσιάζεται ἡ κάτωθι κατάστασις. Ὡς πρὸς τὸ ρ : ἐκ τῶν 73 περιπτώσεων, εἰς τὰς 62 τὸ ρ ἀκολουθεῖ τὸν τρεπόμενον φθόγγον. Τοῦτο ἴσως ἐνισχύει τὴν τοποθέτησιν τοῦ λερ εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ ρ καὶ οὐχὶ τοῦ λ, ὅπου ἡ ἀναλογία μεταξὺ τῶν δύο περιπτώσεων ἐπιμερίζεται, ὡς θὰ ἴδωμεν παρακατιόντες.

Σημειῶ ὅτι κατὰ τὴν κατάταξιν λαμβάνω ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ γ, τὸ ὁποῖον καίτοι σιγαῖται συνήθως, οὐχὶ σπανίως ἐπανερχόμενον δύναται νὰ δώσῃ τύπους ὡς μά(γ)ε-ρας, τρε(γ)ύ(ρ)ου, κλπ. Ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν μὴ ἐνδοσυμφωνικῶν μεταβολῶν, ὡς προεῖπον, ἐνισχύει τὴν ἄποψιν ταύτην μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ ἐρμηνευθοῦν ἀναλόγως καὶ τὰ παραδ. ἐρήν', χαερ'λίδ'κος διὰ τῶν (καμιὰ) -j - ἐρήν', χα-j-ερ'λίδ'κος.

Ὡς πρὸς τὸ ν : ἐκ τῶν 17 παραδειγμάτων εἰς τὰ 14 ἔπεται ὁ ἐπιδρῶν φθόγγος. Ὡς πρὸς τὸ μ : ἐκ τῶν 8 παραδειγμάτων εἰς τὰ 6 προηγεῖται ὁ ἐπιδρῶν φθόγγος. Τὸ π προηγεῖται καὶ εἰς τὰ 7 παραδ. Τὸ κ καὶ εἰς τὰ 6. Τὸ δ καὶ εἰς τὰ 3. Τὸ τ καὶ εἰς τὰ 2. Τὸ β καὶ εἰς τὰ 2. Τὸ σ εὐρίσκεται ἀμφοτέρωθεν καὶ εἰς τὰ 2. Τὸ μοναδικὸν γ προηγεῖται. Τὸ θ προηγεῖται εἰς ἀμφότερα.

Συνολικῶς, ἀλλὰ συμβατικῶς βεβαίως, εἰς τὰ 106 (63%) ἔπεται καὶ εἰς τὰ 62 (37%) προηγεῖται. Ἡ διαφορὰ τοῦ ἀριθμοῦ (168 ἀντὶ 167) ὀφείλεται εἰς τὴν περίπτωσιν σεσ, ὅπου τὸ σ εὐρίσκεται ἀμφοτέρωθεν.

Πρὸς ἐξαγωγήν τελικῶν καὶ ἤττον ἀμφισβητησίμων συμπερασμάτων ὡς πρὸς τὴν συχνότητα τῶν ἐπιδρώντων φθόγγων, ἐξεχώρισα τὰς τριάδας, αἱ ὁποῖαι ἀπαντῶσι καὶ κατὰ τὴν ἀντίστροφον τάξιν, συναγαγὼν τὸ κάτωθι πόρισμα :

Ἐκ τῶν 167 περιπτώσεων παρατηροῦμεν σύμπτωσιν καὶ τῶν ἀντιστρόφων τριάδων εἰς τὰς 72, κατὰ ποσοστὸν 43%.

Ἐκ τῶν 144 δὲ περιπτώσεων παρουσίας τῶν διαφόρων συμφώνων εἰς τὰς ἀνω-

1. Ἐνταῦθα συμπεριλαμβάνω καὶ παραδείγματα μετὰ σιγηθέντος γ, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἐπανεμφανισθῇ, ὡς μάερας, κλπ. Ὡς τὸν "Αῖ"-Ἐλιά, τρεῖνον, (<τριγύρω, ἀκουόμενον καὶ τοῦ ὀλο-τρούγουρα) καὶ διότι κατὰ συντριπτικὴν ἀναλογίαν ἡ μεταβολὴ παρατηρεῖται μεταξὺ συμφώνων. Τοῦτο μὲ ὀδηγεῖ νὰ νοήσω ἀκόμη καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ἡμιφώνου j ἐκεῖ, ὅπου ὑπάρχει ἐν μόνον σύμφωνον, καὶ δὴ ἀναμφισβητήτως ἐπιδρῶν, ὡς ἐν τοῖς (θα γένῃ) καμιὰ - j - ἐρήν' (νὰ ἡσ'χάσωμε ;), χα-j-ερλίδ'κος, κλπ. κλπ.

2. Ἐνταῦθα τοποθετῶ καὶ τὸ παραδ. πρεόνα<*περγίονα. Πβ. περγιόν', σ. 20.

τέρω τριάδας εξάγεται ὁ κατωτέρω μᾶλλον πλησιάζων πρὸς τὴν ἀλήθειαν πίναξ κατατάξεως τῶν ἐπιδρώντων φθόγγων, κατὰ σειρὰν συχνότητος :

ρ : 56, μ : 21, λ : 14, $\tau(d)$: 12, γ : 9, χ : 6, σ : 6, β : 5, φ : 4, κ : 4, δ : 3. Σύνολον 140.

Καὶ ἐνταῦθα φαίνεται ἡ μεγάλη συχνότης τῶν ὑγρῶν ρ , λ , τὰ ὅποια περιλαμβάνουν ἀκριβῶς τὰ 50% τῶν παραδειγμάτων (τὰ 70). Ἡ ἀναλογία τούτων φαίνεται ἐκπληκτικῶς ἀνωτέρα, ὅταν ταῦτα ἀκολουθοῦν τὸν ἐφ' οὗ ἐπιδρῶσι φθόγγον. Οὕτω, ἐκ τῶν 72 τριάδων φέρονται ὡς τελικὰ εἰς τὰ 53 (74% περίπου), ἤτοι ἀναλυτικῶς τὸ μὲν ρ εἰς 45 (63% περίπου), τὸ δὲ λ εἰς 8, καὶ τὸ σ εἰς 2. Ἡ μόνη ἐκπληξίς τοῦ πίνακος εἶναι ἡ ἀπουσία ἐξ αὐτοῦ τοῦ ν , γνωστοῦ ἄλλως ὡς ἀναμφισβητήτως ἐπιδρώντος.

Ἄλλη παρατήρησις ἐνισχύουσα τὴν σημασίαν τῶν ὑγρῶν καὶ ἑρρίνων, εἶναι ὅτι ταῦτα μόνον παρουσιάζουν καὶ τὴν ἀντίστροφον ἀντίζυγιαν τῶν παρὰ τὸν τρεπόμενον φθόγγον κειμένων συμφώνων, προκειμένου περὶ τοῦ $i > e$. Ὡς πρὸς τὸ $\kappa > o$ ὅμως, μόνον δύο ἀντίστροφα ἀντίζυγα παραδείγματα συνήνητσα, τὰ *κοκ-* καὶ *λολ-*.

Ἄλλὰ καὶ ταῦτα ἴσως δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι εἶναι σχετικὰ, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς διαφορῆς, κατὰ συχνότητα, χρήσεως ἐκάστου συμφώνου ἐν τῇ ἐλληνικῇ γλώσσῃ. Οὕτω π.χ. τὸ κ , ὡς ἀπείρως συνηθέστερον ἄλλων συμφώνων, ἔχει πολὺ περισσοτέρας πιθανότητας νὰ εὐρεθῇ πλησίον τοῦ εὐτρώτου φθόγγου ἢ τὸ ψ π.χ., καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς. Δὲν ἐπικρατεῖ ὅμως παρὰ ταῦτα τῶν ὑγρῶν τοῦλάχιστον καὶ τῶν ἑρρίνων, τῶν ὁποίων εἶναι ἀποδεδειγμένως πολὺ συνηθέστερον ἐν τῷ λόγῳ.

Πρὸς ἐπαλήθευσιν τῶν ἀνωτέρω, προέβην εἰς τὴν ἐξῆς στατιστικὴν ἐργασίαν. Ἔλαβον εἰς τὴν τύχην παράγραφον ἐξ ἔνδεκα στίχων κοινοῦ δημοτικοῦ λόγου εὐρισκομένων εἰς τὴν σελίδα 31 τοῦ μυθιστορήματός μου (μὲ ὑπόθεσιν ἐκ τῆς ζωῆς τῆς ἐν λόγῳ περιοχῆς) «Ψῆλὰ στὴ Μελισσόπετρα» (ἐκδ. Μ. Πεχλιβανίδη, Πρωτοχρονιά 1959) καὶ κατεμέτρησα τὰ σύμφωνα τὰ περιεχόμενα εἰς τὰς ἐν αὐτῇ λέξεις πλὴν τοῦ τελικοῦ ς — καὶ διότι δὲν παρατηρεῖται ἐν τῇ τελικῇ συλλαβῇ τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν φαινόμενον, ἀλλὰ καὶ διότι τὸ σ , ὡς συνηθέστατον εἰς τὰς καταλήξεις, θὰ ἠδύνατο νὰ μᾶς παραπλανήσῃ ὡς πρὸς τὴν συχνότητά του ἐν τῷ λόγῳ, καίτοι, καθὼς μᾶς διδάσκει ἀπλῆ φυλλομέτρησις οἰουδήποτε, ἐλληνικοῦ τοῦλάχιστον, λεξικοῦ, συνηθέστατον καὶ ὡς ἀρχικὸν τυγχάνει, τέλος δέ, διότι καὶ εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἀντικωφώσεις ὁ φθόγγος εὐρίσκεται περὶ τὸ μέσον τῶν πινάκων συχνότητος τῶν διαφορῶν συμφώνων. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν κατέχει τὴν ἐνάτην θέσιν ἐπὶ δέκα ἐννέα, εἰς τὴν δευτέραν δὲ τὴν ἑβδόμη ἐπὶ ἔνδεκα. Κατέληξα λοιπὸν εἰς τὴν ἐξῆς διαπίστωσιν ὡς πρὸς τὴν συχνότητα τούτων¹.

τ : 36, μ : 28, κ : 23, ν : 21, ρ : 18, π : 18, λ : 16, σ : 16, δ : 10, χ : 7, ζ : 6, β : 6, θ : 5, ξ : 5, φ : 5, γ : 2, $\tau\sigma$: 1. Σύνολον 223.

1. Κατὰ τὸν ὑπολογισμόν τοῦτον ὑπελόγησα ὡς β ἢ φ τὰ τῶν διφθόγγων ν (ὡς τὸ τῆς *ευ* π.χ.), τὸ σ ὡς ζ πρὸ τοῦ μ . Τὰ διπλᾶ ἐπίσης σύμφωνα ὡς μονὰ (ὡς ἐν τῇ γλώσσῃ π.χ.). Ἐπίσης τὰ *μπ*, *ντ* δὲν ὑπελόγησα, πλὴν τῶν ἀρχικῶν, ὡς b , d , διότι τὸ ἑρρίνον ἐνδοφωνηεντικῶς προφέρεται ἐντόνως.

Οὕτως, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν μέγα μέρος τῆς διαφορᾶς τοῦ τ ὀφειλομένης κυρίως εἰς τὴν ἀντίστοιχον χρῆσιν τοῦ ἄρθρου, οἱ ὡς τὰ μάλιστα ἐπιδρῶντες φθόγγοι μ, ν, ρ, λ φέρονται καταλαμβάνοντες ἐπὶ 17 φθόγγων καὶ 223 παρουσιῶν τὰς δευτέραν, τετάρτην, πέμπτην καὶ ἑβδόμην θέσεις μὲ 83 παρουσίας, ἤτοι τὰ 37% τοῦ συνόλου.

β/ Ἐπίδρασις τοῦ τόνου.

Διὰ ταῦτα, καὶ χωρὶς νὰ θέλω νὰ μειώσω τὴν σημασίαν τῶν συμφῶνων τούτων εἰς τὴν τροπὴν τοῦ *i*, ἀνεζήτησα καὶ ἄλλον λόγον προκαλοῦντα τὴν μεταβολὴν ταύτην. Καὶ νομίζω ὅτι οὗτος εἶναι ἡ θέσις τοῦ μεταβαλλομένου φθόγγου ἐν σχέσει πρὸς τὴν τονουμένην συλλαβὴν.

Οὕτω π.χ. ἐπὶ τῶν 167 παραδειγμάτων τροπῆς τοῦ *i*, εἰς τὰς 154 (ἤτοι κατὰ ποσοστὸν 92%!) αὕτη τελεῖται, ὅταν ὁ φθόγγος εὐρίσκεται εἰς τὸ πρὸ τοῦ τόνου τμήμα τῆς λέξεως, ἐνῶ εἰς τὰς 10 μόνον μετατονικῶς.

Ἀναλυτικῶς πάλιν, ἐκ τῶν 154 προτονικῶν περιπτώσεων εἰς τὰς 121 (78%) τὸ *i* εὐρίσκεται ἐν τῇ ἀμέσως πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῆ, εἰς τὰς 24 (15%) παρὰ συλλαβὴν, καὶ εἰς τὰς 9 (7%) παρὰ δύο συλλαβάς.

Τοῦτο ἐξηγεῖται ἴσως ἐκ τῆς σπουδῆς τοῦ λαλοῦντος νὰ προφέρῃ τὴν τονουμένην συλλαβὴν, ἐπὶ βλάβῃ τῶν προηγουμένων ἀτόνων. Κατὰ τὴν χαλαρὰν δὲ ταύτην προφορὰν τοῦ προτονικοῦ τμήματος καὶ ἔνεκα τῆς συγγενείας τῶν φθόγγων *i-e*, ὡς προεξέθηκα¹, καὶ συνεπικουρούντων τῶν δυσεκφωνήτων ὑγρῶν καὶ ἑρρίνων, ὁ λαλῶν χρησιμοποιεῖ κατὰ τὴν εὐκολίαν τῆς στιγμῆς τὸν ἕτερον τῶν φθόγγων, συνηθέστερον μὲν τὸν *e* ἀντὶ τοῦ *i* ἢ τὸν *o* ἀντὶ τοῦ *u*, ὁσάκις δὲν τοὺς ἀποβάλλει κατὰ τὴν γνωστὴν τάσιν τῶν βορείων. Ἴσως μάλιστα τοῦτο ἀποτελεῖ καὶ ἀντίβαρόν τι κατὰ τῆς ἀποβολῆς, εἰς ὠρισμένας θέσεις. Ἡ ἀποβολή, ἄλλωστε, τῶν ἀτόνων *i*, *u* ἔχει τοσαύτην σχέσιν καὶ ἐξάρτησιν ἐκ τοῦ τόνου².

Τὸ γεγονός ἐξ ἄλλου ὅτι ἐκ τῶν 154 προτονικῶν περιπτώσεων εἰς τὰς 97 (ἤτοι κατὰ 63%) ὁ τρεπόμενος φθόγγος εὐρίσκεται ἐν τῇ ἀρχικῇ συλλαβῇ ἀκολουθοῦντος ἀμέσως τοῦ τόνου, ἀποτελεῖ ποιάν τινα ἐνδειξιν, ἂν ὄχι ἀπόδειξιν, τῆς ἰσχυρᾶς ἐπιδράσεως τοῦ τόνου διὰ τὴν μεταβολὴν. Διότι ὁ λαλῶν εὐρίσκεται ἀμέσως πρὸ τοῦ ἐμποδίου, τρόπον τινά, καὶ ἀπροετοίμαστος ν' ἀντιδράσῃ.

Τὸ πρᾶγμα γίνεται πιθανώτερον ἐκ τοῦ λόγου ὅτι αἱ ὡς ἄνω τροπαὶ δὲν ἀποτελοῦν πάγιον ὀργανικὸν φαινόμενον τῶν ἰδιωμάτων, ἀλλ' ἐμφανίζονται ἀτάκτως ἐν τῷ λόγῳ.

Ἡ δύναμις τοῦ τόνου φαίνεται ἴσως περισσότερον μετατονικῶς, διότι καίτοι ὁ ἀριθμὸς τῶν περιπτώσεων εἶναι μικρότερος, ὅμως κατὰ 100% ὁ τρεπόμενος φθόγγος εὐρίσκεται ἐν τῇ ἀμέσως μετὰ τὴν τονουμένην συλλαβῆ. Ἄφοῦ δηλονότι

1. Βλ. σ. 12. Πβ. καὶ Γ. Χατζιδ., MNE 1, 262 : «Τὰ ἄτονα *e*, *o* ἐξεφωνοῦντο προηγουμένως οὐχὶ τόσο διακεκριμένως ὅπως σήμερον, ἀλλὰ πως μεταξύ τοῦ *e-i*, *o-ou*».

2. Βλ. Γ. Χατζιδ., MNE 1, 251 κέξ. καὶ Γ. Ἀγαγνωστοπ., Δυναμ. τονισμ.

ὁ λαλῶν κατέβαλε τὴν μεγίστην προσπάθειαν κατὰ τὴν ἐκφώνησιν τῆς τονουμένης συλλαβῆς, προφέρει χαλαρῶς καὶ τὸ ἀκολουθοῦν τμήμα τῆς λέξεως, καθὼς καὶ ἐν τοῖς κατὰ τὴν ἀποβολὴν τῶν ἀτόνων *i* καὶ *u* συμβαίνει.

Ἐὰν δὲν ὑπολογίσωμεν τὰς πρὸ ἢ μετὰ τὸν τρεπόμενον φθόγγον καὶ τὴν τονουμένην συλλαβὴν συλλαβάς, δὲν αὐθαιρετοῦμεν, διότι αἱ μὲν πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῆς εἶναι ἀμέτοχοι εἰς τὴν μεταβολήν, αἱ δὲ μετὰ τὸν τόνον περιέχουσαι τὰ ἄτονα *i* καὶ *u* δύνανται νὰ μὴ ὑπολογισθοῦν, ἐπειδὴ ταῦτα ἀποβάλλονται : Οὕτω π.χ. οἱ τύποι *γερίσης, γερίζει, λεθάρι, λεμέρι, γερολόγοι, κλπ.* δύνανται νὰ ὑπολογισθοῦν ὡς *γερίζ'... γερολόγ'* κλπ. Ἐπίσης αἱ μεταξὺ τῆς τρεπομένης συλλαβῆς καὶ τῆς τονουμένης ἔχουσαι τὰ ἄτονα *i* καὶ *u*, ὡς *δελ'νό, δελ'νοῦσα, Κρεμ'νιῶτ'κος, κοσ'λοῦν, κλπ.*, δύνανται νὰ ὑπολογισθοῦν ὡς μὴ ἔχουσαι τοὺς ἐκπίπτοντας φθόγγους. Οὕτως ἐνισχύεται ἔτι μᾶλλον τὸ σχῆμα + — *ὑπολογιζομένων ὡς δισυλλάβων τῶν τρισυλλάβων λέξεων : *γερίζ', γερίσ'ς, ἐρήν', Κρεμίν', μεράδ', μεράζ', ξεράφ', περάζ', σεράτ', σφεράκ', χεράμ', κελάει, νὰ γκελάη, λεβάδ', λεθάρ', λεμέρ', νὰ τενάξ'ς, σεμφέρ', νὰ πεθιάσ', πεπέρ', πεστεύ', κετάζ', σεστάσ'ς, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν ἄλλας 28 περιπτώσεις.*

Καθ' ὅμοιον τρόπον τετρασύλλαβοι λέξεις πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς τρισύλλαβοι : *γερολόγ', γκαλντερίμ', μαερεῦ', Μεροβλήτ'ς, περεμέν', ὑπερέτ'ς, λεγουστεύ',* — ἄλλαι 9 περιπτώσεις.

Οὕτως ἀποδεικνύεται ἐντονώτερον ἢ ταραχοποιὸς ἐπίδρασις τοῦ τόνου ἐν τῷ ἀμέσῳ πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν τμήματι.

Ἴνα μὴ θεωρηθῇ δὲ καὶ ἐνταῦθα ὅτι πρόκειται περὶ ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου «ἐν τῷ μείζονι καὶ τὸ ἔλαττον», ὅτι δηλαδή ἐφόσον γενικῶς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ τὸ προτονικὸν τμήμα τῶν λέξεων εἶναι κατὰ μέσον ὄρον μεγαλύτερον τοῦ μετατονικοῦ, αἱ πιθανότητες τῆς συχνότητος τοῦ φαινομένου ἐν αὐτῷ εἶναι μεγαλύτεραι, ἐπανεξήτασα στατιστικῶς τὸ προαναφερθὲν ἐνδεκάστιχον ἐδάφιον ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς θέσεως τοῦ τόνου εἰς τὰς ἐν αὐτῷ λέξεις. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὅλως ἀντίθετον τῆς ὑποψίας. Οὕτως αἱ λέξεις παρουσίασαν τὰς ἐξῆς περιπτώσεις :

1) Ὁ τόνος ἐν ἀρχῇ :

' —	:	21
' — —	:	9
— ' — —	:	6
		36

2) Ὁ τόνος ἐν τέλει :

— ' — —	:	9
— — ' —	:	4
— — — ' —	:	2
— — — — '	:	1
		16

3) Ὁ τόνος ἐν μέσῳ :

— ' —	:	7
-------	---	---

Ἐποῦ ὁ σταυρὸς δηλώνει τὴν συλλαβὴν τὴν ἔχουσαν τὸν μεταβαλλόμενον φθόγγον καὶ ἢ ' τὴν ἔχουσαν τὸν τόνον συλλαβῆν.

Ἦτοι, ἐὰν ὑπολογίσωμεν ὑπὸ γενικὸν τύπον ἑκατέραν τῶν δύο πρώτων ομάδων, παρουσιάζονται τὰ ἐξῆς σχήματα :

$$1) (-) \overset{\cdot}{-} - - : 36$$

$$3) - \overset{\cdot}{-} - : 7$$

$$2) - - - \overset{\cdot}{-} (-) : 16$$

γ/ Ἡ σημασία τοῦ μετρικοῦ τόνου.

Τὴν σημασίαν καὶ τὴν εὐθύνην τοῦ τόνου διὰ τὴν μεταβολὴν φαίνεται ὅτι ἀποδεικνύει πως καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἐκ τῶν 167 παραδειγμάτων τὰ 34 (20%) προέρχονται ἐκ δημοτικῶν ᾄσμάτων, ὅπου πλὴν τοῦ τόνου τῆς λέξεως καὶ ὁ μετρικός, κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν, συνεπικουρεῖ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ φαινομένου.

Ἐκ τῶν 34 τούτων παραδειγμάτων τὰ 25 εἶναι τοῦ συνήθους ἰαμβικοῦ δεκαπεντασυλλάβου στίχου καὶ τὰ 5 τοῦ τροχαϊκοῦ ὀκτασυλλάβου — τοῦ ἐνὸς ἐν παροιμίας. Ἐξ ὅλων δὲ τούτων μόνον εἰς τρεῖς περιπτώσεις ὁ μετρικός τόνος πίπτει ἐπὶ τραπέντος εἰς *e* ἀτόνου *i*, ἦτοι :

...ὁ ξἔς | μα ξελ | λα ρά | κια
 ...κα λῶς | τὴν κε | ρά πού | ρθε
 Καὶ ς τὴν | πό λη | Βε θα | νί α...

(Πβ. καὶ ἐν συνεχείᾳ τοῦ ᾄσματος:

Ἐξ' ἀ | πό τῆ | Βε θα | νί α...)

Κανονικὰ παραδείγματα :

1) Ἰαμβικά

Στὸν Ἄρ | με ρὸ | τὸν ἄφ' | σα με...
Κε ρά, | δῶσ' μας | τὸν κό | πο μας...
 ...κρε φά | τὴν κου | βεν τιά | ζει.
 ...καὶ μέ | να τὸ | με ρά | δι.
 ...νὰ τῆς | τὸ πῶ | ντε ρειοῦ | μαι.
Τὼ ρα | κι ὀ ξέ | νος βό | λε σεν...
 ...στὸ Μι | σο λούρ' | δελ' νοῦ | σα
Μόν' εἴ | ναι Ἐλ | λε νόμ | βαι δα...
Νὰ μοῦ | χα ρί | σουν τὰ | κλε διὰ...
 ...λε θά | ρι σέ | λε θά | ρι.

- (Πβ. ...στή ρί | ζα ἔ να | λε θά | ρι.)
 ...λε μέ | ρι σέ | λε μέ | ρι. (δῖς)
- (Πβ. ...σέ κλέ | φτι κα | λε μέ | ρια).
 ...ἔ να | λε νὸ | μιν τή | λι
 ...με λιά | 'ταν φυ | τε μέ | νη. (δῖς)
- (Πβ. ...με λιά | ξε ρι | ζω μέ | νη.
 Φέρ νεις | καὶ μιὰ | γλυ κο | με | λιά...
 ...χε λιά | δες κυ | νη γού | σα.
 ...ψε λά | 'ς τὰ κορ | φο βού | νια.
 ...κι' ἀπ' τὰ | ψε λά | τρα γού | δία
 ...τή σκά | λα ἄ | πού ἄ | νε ξες.
 ...γε ναῖ | κες για | τούς ἄν | τρεις
Κε τᾶ | τε σεῖς | οἱ ἄρ | χον τες...
 ...κε τά | ζει τὸν | κα τή | φο ρο.

2) Τροχαϊκά

- "Α δε | Τάρ τα | ρε καὶ | χά ρε...
Δά νει | κό, κε | ρά μ' τ' ἄ | λεύ ρι...
 "Αν' ξε | ἄν' ξε, | ἐκ κλε | σί τσα...
 ...τὰ βαμ | ἡά κία | σκά λε | ζαν.

Ἐξετάζοντες τ' ἀνωτέρω, παρατηροῦμεν ἀκόμη ὅτι ἐκ τῶν 34 παραδειγμάτων ἡ τροπή εἰς τὰ 22 (65% περίπου) ἐξ αὐτῶν συμβαίνει εἰς τὸ δεύτερον ἡμιστίχιον, διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, ὡς νομίζω. Ὅπως δηλονότι αἱ τονούμεναι συλλαβαὶ προφέρονται εἰς βᾶρος τῶν ἀτόνων, οὕτω καὶ τὸ πρῶτον ἡμιστίχιον ἀπαγγέλλεται ἐντονώτερον καὶ ἐπομένως εἰς βᾶρος τοῦ δευτέρου. Εἰδικῶς, ὁ δεκαπεντασύλλαβος στίχος μὲ τὰ δύο ἀνισοσύλλαβα ἡμιστίχια δίδει τὴν ἐντύπωσιν θέσεως μὲν κατὰ τὸ πρῶτον ὀκτασύλλαβον τμημα, ἄρσεως δὲ κατὰ τὸ δεύτερον ἑπτασύλλαβον.

Εἰς τὰ τροχαϊκὰ παραδείγματα ἀντιθέτως ἡ ἔναρξις τοῦ στίχου ἀπὸ θέσεως ἰσχύος (τονουμένης συλλαβῆς) εὐκολύνει τὴν χαλάρωσιν τῶν ἀτόνων ἀπὸ τοῦ πρώτου ἡμιστιχίου. Διὰ ταῦτα, νομίζω, εἰς τὰ 3 ἐκ τῶν τεσσάρων παραδειγμάτων ἡ τροπή εὐρίσκεται εἰς τὸ πρῶτον ἡμιστίχιον, σχεδὸν κατὰ τὸ αὐτὸ ἀντίστροφον ποσοστὸν τῶν ἰαμβικῶν.

Τέλος, ἀπομένουν ὑπὸ ἐξέτασιν ὡς πιθαναὶ αἰτίαι τοῦ φαινομένου αἱ κάτωθι :

- 1) Μεσαιωνική, ἂν μὴ ἀρχαιοτέρα, παράδοσις.
- 2) Ἐπίδρασις τῆς μεσημβρινῆς ἢ κοινῆς νεοελληνικῆς.
- 3) Ἀφομοιώσις ἢ ἀνομοιώσις.
- 4) Παρετυμολογία ἢ ἀναλογία.

Οὕτω : 1) Τὸ ἄγερο δυνατόν νὰ εἶναι ὁ μεσαιωνικὸς τύπος ἐπικρατήσας καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, κ.ο.κ.

2) Τὰ ἀφωρεσμένος¹, Βεργενία², βούτερο³, Καλόερος⁴, μάερας⁵, μεριάδες⁶, ντερειοῦμαι⁷, κελό⁸, κλπ. δυνατόν νὰ προέρχωνται ἐξ ἐπίδρασεως τῶν νοτίων ἰδιωμάτων.

3) Τὸ πλῆθος τῶν παραδειγμάτων (40, ἦτοι τὰ 23% τοῦ συνόλου), τὰ ὅποια δύνανται νὰ ἐρμηνευθοῦν δι' ἀφομοιώσεως⁹, καὶ τῶν 14 ἄλλων, εἰς τὰ ὅποια ἴσως ὑπόκειται ἀνομοιώσις, θὰ ἐκλόνιζον τὴν θεωρίαν περὶ τῆς σημασίας τοῦ τόνου εἰς τὴν τροπὴν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος φθόγγου, ἂν μὴ ἡ στατιστικὴ ἐξέτασις μὲ ἐπειθεν ὅτι καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν ἐπίδρασιν τούτου. Καὶ ταῦτα, διότι καθὼς διεπίστωσα, ἐκ τῶν 40 παραδειγμάτων εἰς τὰ 37 ἢ ἀφομοιώσις τελεῖται πρὸ τοῦ τόνου, καὶ δὴ εἰς τὰ 26 ἐν τῇ ἀμέσως πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῆ, πλὴν 5 δὲ περιπτώσεων πρόκειται περὶ προληπτικῆς τοιαύτης¹⁰.

Οὕτω ἔχομεν προληπτικὴν ἀφομοίωσιν τοῦ *i* πρὸς τὸ ἀμέσως ἀκολουθοῦν τονούμενον *e* εἰς τὰς ἐξῆς 26 περιπτώσεις : ἀνεγμένα, ἀφωρεσμένος, γεναῖκα (δίς), διερμενέας (δίς), κερκέλλα, λεμέρι (τρίς), μαερέματα (δίς), μαερεῦει, μεδέν, μετέρα (τρίς), πεγαίνω (δίς), πεπέρι, περεμένοντας, σεμφέρει, τρεβέλλα, ὑπερέτης (δίς), φελέττο.

1. Περὶ τῆς λ. βλ. Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 1, 239, ὅπου ἡ τροπὴ ἐρμηνεύεται διὰ τοῦ παρακειμένου ὕγρου, ἐκ τοῦ ἀορ. ἀφώρεσα, καὶ ἐν τοῖς προηγ. σ. 18.

2. Διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν τοῦ *e*, ἔνεκα τοῦ λογίου τοῦ ὀνόματος ;

3. Τὸ ΙΑ ἀναγράφει τὸν τύπ. μετὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ «πολλαχ.».

4. Κοινόν, ἴσως ὄχι ἐκ τοῦ καλόγηρος, ἀλλ' ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ -γερος.

5. Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ μαγεῖρου σπάνιον εἰς τὰ ἀπομεμονωμένα ταῦτα χωρία, μὲ τὰ ἀνύπαρκτα σχεδὸν ἐστιατόρια, διὰ νὰ μὴ εἴπω ταβερνεῖα.

6. ἼΙ λ. μυριάδες λογία.

7. Τὸ ρῆμα ἀσύνηθες ἀντὶ τοῦ συνηθεστάτου σκιάζομαι.

8. ἼΙ λ. σπανία ἀντὶ τοῦ συνήθους μέτρου σινίξ'.

9. Ὁ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 1, 236 κέξ., ἀφοῦ πραγματεύεται μετὰ σκεπτικισμοῦ περὶ τῆς ἀφομοιώσεως τῶν φωνηέντων ἐν ἀρχῇ λέξεως καὶ δὴ καὶ ἐντὸς λέξεως ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ φωνήεντα, πλὴν τῶν *o* καὶ *u*, τῶν ὁποίων «τὴν ἀφομοιωτικὴν δύναμιν» εὕρισκει «σφόδρα μεγάλην», ἐπιλέγει ἐν σ. 237 : «ἐτι ἀδηλοτέρα φαίνεται ἡ ἀφομοιωτικὴ δύναμις τοῦ *e* καὶ *i*, διότι πάντα τὰ ὑπὲρ τούτων προσενεχθέντα παραδείγματα ἐπιδέχονται ἄλλην ἐρμηνείαν· οὕτω λ.χ. τὸ γεναῖκα δύναται νὰ ἔγη παρετυμολογηθῆ πρὸς τὸ γεννώ, ὅπως καὶ τὸ γένεται, γένηκε...».

10. Ἴσως διὰ ταῦτα θὰ ἠδυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν πολλὰς τῶν μεταβολῶν ὡς ἀφομοιώσεως ἀποτελέσματα, ἂν ἐνθυμηθῶμεν τὸ ἐν τοῖς ἀνωτέρω (σ. 233) ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Χατζιδάκι γραφόμενον, ὅτι : «εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς ὅτι τὸ βραχὺ καὶ ἄτονον φωνῆεν συλλαβῆς τινος ἔλκεται πολλάκις ὑπὸ τοῦ φωνηέντος παρακειμένης, προηγουμένης ἢ ἐπομένης συλλαβῆς». Πβ. τοῦ αὐτοῦ, Ἰακ. Ἀναγν. 2, 403 κέξ.

Τρία παραδείγματα ἐν τῇ ἀμέσως μετὰ τὴν τονουμένην συλλαβῇ : ἄνεξες, βόλεσεν, κάθεσε.

Πέντε παραδείγματα παρὰ συλλαβὴν πρὸ τοῦ τόνου : ἄρεστερός, μπελετζίκια, περετός, τελεγράμμα, τρεφερός. Τὸ παρὰ δύο συλλαβὰς τελεγραφήσω ἐκ τοῦ τελέγραφος.

Σημειωτέον ὅμως ὅτι καὶ εἰς ταῦτα ὑπάρχει *e* πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῆς ἐξομαλίζον τρόπον τινὰ τὸν κανόνα.

Προτονικὰ εἶναι ἐπίσης καὶ τὰ 5 παραδείγματα ἐξακολουθητικῆς ἀφομοιώσεως : 4 ἀμέσως πρὸ τοῦ τόνου : ἐκκλεσίτσα, Ἑλληνόμυθαιδα, Ἑλπενίκη, κεντρεκός καὶ 1 παρὰ συλλαβὴν, πρὸ τοῦ τόνου : ἔλλεγικά.

Καὶ ἐκ τῆς παρατηρήσεως περὶ τῆς παρουσίας τῶν δύο *e* προκύπτει ἄλλη γενικωτέρα : εἰς ἀπάσας τὰς περιπτώσεις ὑπάρχει συνέχεια τοῦ *e* μέχρι τῆς τονουμένης συλλαβῆς. Ἦτοι, ἐὰν μὲν ἡ φέρουσα τὸν τόνον συλλαβὴ περιέχῃ τὸ *e*, προηγείται ἐν *e*, τὸ ἀφομοιούμενον, εἰς τὰς 23 περιπτώσεις : ἀνεγμένα, ἀφωρεσμένος, γεναῖκα (δῖς), κερκέλλα, λεμέρι (τρίς), μαερέματα (δῖς), μαερεύει, μεδέν, μετέρα (τρίς), πεγαίνω (δῖς), πεπέρι, σεμφέρει, τρεβέλλα, ὑπερέτης (δῖς), φελέττο. Προηγούνται δύο *e*, ὧν τὸ μεσαῖον τὸ ἀφομοιούμενον, προτονικῶς εἰς 3 περιπτώσεις : διερμενέας (δῖς), περεμένοντας. Ἐὰν δὲ ἡ τονουμένη συλλαβὴ περιέχῃ ἄλλο φωνῆεν — κατὰ σύμπτωσιν (;) ο εἰς τὰς 5 ἐκ τῶν περιπτώσεων — προηγούνται δύο *e* : ἄρεστερός, Ἑλληνόμυθαιδα, κεντρεκός, περετός, τρεφερός.

Ἡ συνέχεια τῶν δύο *e* παρατηρεῖται καὶ μετατονικῶς : ἄνεξες, βόλεσεν, κάθεσε, ὅπου τὸ τονούμενον φωνῆεν εἶναι ἄπαξ ο καὶ δῖς α.

Ἄνομοίωσιν ἴσως δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν εἰς τὰς λέξεις ὅπου ὑπῆρχον ἐπάλληλα *i*, ὡς εἰς τὰς : Βεργενία¹, γερίζει, (θὰ) γερίσης, γκαλντερίμι (Γκαλντερίμια), Ἑλπενίκη, ἐρήνη, Κρομίσι, κιτερνίζουν, μερμηγγες², χαερ'λίδ'κος - χαερ'λίτ'κος, χεχεμπλίδια³.

Κατὰ σύμπτωσιν (;) εἰς ἅπαντα τὰ παραδείγματα ὁ ἀνομοιούμενος φθόγγος εὑρίσκεται ἐν τῇ ἀμέσως πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῇ.

Ἰσως αἱ παρατηρήσεις αὗται διὰ μιᾶς εὐρυτέρας ἐρεῦνης, καὶ δὴ καὶ τῶν νοτίων ἰδιωμάτων, μᾶς ὀδηγήσουν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι γενεσιουργὸς αἰτία καὶ τῶν δύο τούτων φαινομένων εἶναι ὁ τόνος, τοῦ ὁποίου εὐρύνεται οὕτως ἡ εὐθύνη διὰ τὰς φωνητικὰς μεταβολὰς τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων οὐ μόνον παρὰ τοῖς βορείοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς νοτίοις, ὅπου τυγχάνουν λίαν συνήθη τὰ ἀφομοιωτικὰ καὶ ἀνομοιωτικὰ φαινόμενα. Οὕτως, ἐὰν ἐνθυμηθῶμεν τὰ τῆς ἀποβολῆς τῶν ἀτόνων, τὰ τῆς κωφώσεως τῶν ο, *e*, τὰ τῆς συνιζήσεως, κλπ. φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ἔχω ἐπιχειρήσει

1. Κατὰ τὴν σειρὰν Βιργινία > Βιργενία, διὰ τὸν τόνον — Βεργενία δι' ἀφομοίωσιν. Πβ. Βεργινάδα.

2. Ἐκ τοῦ ἄρσ. πληθ. μερμηγγκοὶ οἱ, ἢ τοῦ οὐδ. μερμηγγκι τό.

3. Ὁ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 2,472, ἀμφισβητεῖ σχεδὸν τὴν ἀνομοίωσιν τῶν φωνηέντων ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ, γράφων : «τὸ φαινόμενον τῆς ἀνομοιώσεως ἐν τοῖς φωνήεσιν εἶναι πολὺ περιορισμένον ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ».

καθ' ὅμοιον τρόπον νὰ ἐξετάσω καὶ ἐρμηνεύσω, φαίνεται ὅτι εἰς τὸ βάθος πάσης μεταβολῆς θὰ πρέπει νὰ ἀναζητῆται ἡ ταραχοποιὸς ἐπίδρασις τοῦ τόνου.

4) Μερικαὶ τῶν περιπτώσεων ἴσως δύνανται νὰ ἐρμηνευθοῦν διὰ παρετυμολογίας. Οὕτω π.χ., τὸ δεκαστήριον κατὰ τὸ δέκα, ἐλατουμία κατὰ τὸ ἔλατο, Μεροβλήτης κατὰ τὸ μέρος ἢ μέρα, τρεφερός κατὰ τὸ τρέφω, τρεχιὰ κατὰ τὸ τρέχω, κ.ο.κ., ὡς κατὰ χώραν ἐκάστοτε σημειῶ.

Τὸ παράδειγμα "Ἄδε, τέλος, δύναται νὰ ἐρμηνευθῆ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ ἀκολουθοῦντα ὁμοιοτέλευτα *Τάρταρε καὶ Χάρε*, ἐν τῷ στίχῳ : "Ἄδε, *Τάρταρε καὶ Χάρε...*

2. Παραδείγματα u>o

Τοιαῦτα παραδείγματα ἐμφανίζονται εἰς λέξεις εἴτε παλαιᾶς ἐλληνικᾶς ἐχούσας ἀρχῆθεν τοῦτο ἢ εἰς ὁμοίας ξένης προελεύσεως ἢ ἄλλας τοιαύτας, αἱ ὁποῖαι εἶχον μὲν ἀρχικῶς ο, ἀλλὰ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου τὸ μετέτρεψαν εἰς u, γενόμενον κοινῶς παραδεκτὸν ἐν τῇ νεοελληνικῇ ὁμιλουμένῃ.

"Ἦτοι ἀναλυτικῶς, κατέγραψα τὰ κάτωθι παραδείγματα :

α) Παρὰ τὰ ὑγρά ρ, λ.

Παρὰ τὸ ρ : *κουραμένα*¹, ἡ (Χρυσ.), *κουρέας*², ὁ (Σαμαρ.), *μπορέκι*³ (Κλεισῶρ.), (νὰ) *ξεκοραστῆς*⁴ (Κεράσ.), *οὐρά*⁵ (Κεράσ. Ν. Κοτύλ. Κυψέλ.), *Πετρώ-*

1. Κουραμένα, ὁ στρατ. ἄρτος.

2. Κουρέας, ἐν φρ. στέλνει ὁ γαμπρὸς δυὸ μπράτιμους 'ς τὸν *κουρέα*, γιὰ νὰ τὸν πάρουν. Πβ. *κουρεύω* ἐν ἄσμ. : τὰ πρόβατα *κουρέψαμε* κ' εἴμαστε λερωμένοι (Ν. Κοτύλ.). Πβ. καὶ Σκύρ. (ΧΙΑ 543, 36) : *κουρεύομε* τὰ σφαχτά, καὶ : *κουρέψαμε* ἐν' ἀρνί (σ. 36) — ὅθεν ἄρμπεγε τσαὶ *κόρευε* (σ. 76) καὶ τὸ κοιν. *κοροῖδο*, τὸ ὁποῖον ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ *κουροῖδο*. Βλ. Μ. Φιλίητ., Γλωσσογν., 2,124. Πβ. καὶ Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ. Βίς χειρόγραφα Ν. Πολίτου ἀποκείμενα εἰς τὸ Λαογρ. Ἀρχεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ὁ πολὺς λαογράφος σημειώνει : «Χαριέντως πως διέλαβεν ὁ ἐτυμολογῆσας τὸ «κοροῖδο» ἀπὸ τὸ «κορεμένο γίδι». Συνεπικουροῦσι ταύτῃ τῇ ἐτυμολογίᾳ καὶ τάδε ἐν Ἡπειρῷ λεγόμενα περὶ ἀνθρώπου ἀφιλοκάλου : «κορεμένο γίδι, δὲν σὲ θέλω στὸ πανηγύρι» καὶ ἕτερον «κορεμάδι κατσακάδι, δὲν σὲ θέλω στὸ παζάρι». Κατὰ δελτίον Δ. Καμπούρογλου ἐν ΛΙΑ, «κουροῖδα ὠνομάζοντο οἱ ψυχογιοὶ τῶν κλεφτῶν. Οὗτοι, ὅπως ὡσι ταπεινοὶ καὶ εὐπειθεῖς ἐνώπιον τῶν ψυχοπατέρων, ἐκείροντο κατὰ τρόπον κωμικὸν μὲ τὴν γιδυφαλίδα τὴν καὶ *τραγομαχαίριον* καλουμένην. Ἴσως ἐντεῦθεν καὶ τὸ παιδικὸν περίπαιγμα «κουρεμένο γίδι». Τὰ παιδιὰ περιπαίζουν τὸν κουρεμένο κτυπώντας παλαιμάκια καὶ λέγοντας «κούρεμένο γί-δι, κούρε-μένο γί-δι». Πβ. γενικώτερον περὶ τοῦ οὐ>o Β. Φάβη, Σκύρ. ἰδίωμ., σ. 242-270. Ἐν σ. 247 γράφει : «Ὡς δὲ τὸ *ι* πρὸ τοῦ *ρ* τρέπεται εἰς *ε*, οὕτω καὶ τὸ *ου* πρὸ τοῦ *ρ* τρέπεται εἰς *ο*, οἷον λέγεται... *κουρέου* ἀντὶ *κουρεύου* καὶ ἀπὸ τούτου *κόρος*, *βατόμορα*, *μελάνορα...*».

3. Μπορέκι, εἶδος πίττας, ἄνευ προζύμης, τουρκ. *borek*. Βλ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ. Πβ. *μπορέκιν* Λυκ. (Λιβύσσ.).

4. Ξεκουράζομαι, ἐν φρ. ἔλα νὰ ξεκοραστῆς (ΧΙΑ 532, 176, ἐκ Σκύρου), *ξεκοράζω*, -ομαι, ὅθεν *ξεκόρασμα*, καὶ *κοράζου*, -ομαι, ὅθεν *κόρασι*. Ἐπι Ν. Πέριδικα, Σκύρος 102 : κάτσε νὰ ξεκοραστῆς, καὶ ΧΙΑ 543, 123 : "Ἄε νὰ ξεκοραστῆς λίγο.

5. Ἡ οὐρά (τοῦ ἀρότρου), λαβή (Κεράσ.). Πβ. (ν)ορά τοῦ μουλαριοῦ (Κυψέλ.). Οἱ πολλοὶ καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, καὶ δὴ παρὰ τοῖς νοτίοις, μετὰ τοῦ ο τύποι ἴσως μᾶς ὀδηγοῦν εἰς παραδοχὴν τῆς ἐρμηνείας τοῦ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 2, 411 : «Ὁ ἐν ἀρχῇ τοῦ *ο*ρά καὶ *ο*ρά φθόγγος

στρογκα¹ τοπων. (Δουτσ.), πορτσαλιωντι² (Κεράσ.), σουρβιά, ή³ (Πλακίδ.), σουροπών⁴, (Χρυσ.), σπορίτια⁵, τὰ (κοιν.), Τορκιά⁶, ή (Λικνᾶδ.), φορκιώτ'κο⁷ (Ζούζουλ.), φορλέτσ'κος⁸ (Ν. Κοτύλ.).

ο ἀντί ου ἐρμηνεύεται τὸ μὲν ἐκ τοῦ ὀπίσω, τὸ δὲ ἐκ τοῦ ὄργια-ὄργιά-ὄρηα. Παρὰ τοῖς βορείοις ἀνεῦρον τὰ ἐξῆς : ὄρη Ἰπ. ΧΙΑ 655, 256 καὶ ἐν Π. Ἀραβαντ., Παροιμιαστ., 155 καὶ ἐν Σκύρω : Ν. Πέρδικα, Σκύρος, σ. 128. Παρὰ τοῖς νοτίοις : Ἑπτανήσω : Ζάκ. Α. Ζώνη, Λεξ. Ζακ., σ. 785 καὶ 803. Λαογρ. 10, (1929), 397 — Ἰθάκ. ΧΙΑ 423, 39. Κεφαλλ., Α. Λουκάτου, Κεφαλ. γνωμ., σ. 30. Κύθηρ. ΧΙΑ 559, 114 — Πάξ. ΧΙΑ 95 (Μιχ. Δένδια) — Δωδεκανήσω : Ἀστυπ., Κ. Dieter., Südl. Sporad., 40. Κάλυμν. αὐτόθ. Κάρπ., Μ. Μιχαηλίδ., Λαογρ. σύμμ. Καρπ., 1, 319. Κῶς, Σύμ. Κ. Dieter., ἐνθ' ἀν. Πβ. Ἀρ. Κριάρ., Κρητ. ἄσμ., σ. 53 καὶ Κρητ. Ἑστ., τευχ. 3, 27 καὶ 7, 25 καὶ Κ. Dieter., ἐνθ' ἀν. Κύπρ., Ἑπετ. Βυζ. Σπουδ., 5 (1928), 287. Χίος ΧΙΑ 345, 13 (τοπων.). Προπ. ΧΙΑ 689, 291. Σῦρ. ΧΙΑ (ἀποστ. Ἰ. Βογιατζίδ.). Πβ. καὶ Ν. Πολίτ., Παροιμ., 4, 377 καὶ Χ. Παντελίδ., Φωνητ. νοτ. ἰδιωμ., σ. 25. Καὶ παρὰ Βλάχω τῶ Κρητι καὶ Ἐρωτοκρίτῳ (ἐκδ. Σ. Ξανθοῦδίδ., σ. 645). Πβ. καὶ νορὰ ἐν Εὐβ. (Β. Φάβη, Γλωσσ. ἐπισκ. Αὐλωναρ., σ. 36). Στερελλ. (Δεσφ.) ΧΙΑ 568, 15. Σκύρ. ΧΙΑ 543, 95. Δωδεκανήσω : Καλύμν. (ΧΙΑ 244, 265). Καρπ. Μ. Μιχαηλίδ., Λαογρ. σύμμ. Καρπ., 1, 309. Κῶ Κ. Dieter., Südl. Sporad., 444. Νισύρ. ΧΙΑ Κων/ως 6231, 47. Πβ. Κύθηρ. ΧΙΑ 559, 114, Πελοπν. (Γέρμ.) ΧΙΑ 485, 150. Φιλιατρ. Δελτ. Ἰστ. Ἐθνολ. Ἑταιρ., 2 (1885), 134. Πελοπν. (Μάν.) (ΧΙΑ 628, 88). Ἐπίσης ὄρηα Ἄνδρ. (Ἄνδρ. Ημερολ., 1926, 108) Θήρ. ΧΙΑ 547, 27 καὶ Παρνασσ. 6, 425 καὶ Κ. Dieter., Südl. Sporad., 40 Μῆλ. ΧΙΑ. Μύκ., ΧΙΑ 591, 72, Πάρ. ΧΙΑ 545, 22. Σέριφ. (ἀποστ. Ἰ. Βογιατζίδ.). Σίφν. (ὁμοίως) καὶ Κ. Dieter., ἐνθ' ἀν., καὶ Ν. Πολίτ., Παραδ., 1, 107. Σῦρ. Κ. Dieter., ἐνθ' ἀν. Τήν. (ἀποστ. Ἰ. Βογιατζίδ.). Ἐπίσης ἐν Πάτμ. ΧΙΑ 690, 194. Χίω Η. Pernot, Parl. Chio, 1, 125, 155 καὶ 537. Κ. Κανελλάκη, Χιακ. ἀνάλ., σ. 274 καὶ 470. Σμύρν. ΧΙΑ (Κων/ως) 235, 31 καὶ 5640, 23. Βλ. καὶ Λαογρ., 10 (1929), 472. Ὁ τύπ. καὶ παρὰ Σομ. Πβ. καὶ ὄργια Στ. Βίου, Χιακ. γλωσσ., σ. 18. Τέλος, ὁ τύπ. νορὰ ἐν Εὐβ. (Ἄνδρων.) ΧΙΑ 527, 48 καὶ Κουρουνίω (Εὐβ.) ΧΙΑ 656, 52. Νάξ. (Ἀπύρανθ.) ΧΙΑ 548, 114, καὶ 571, 538 καὶ Γ. Χατζίδ., ΜΝΕ 2, 411. Πβ. καὶ Λαογρ. 15 (1953), 99 (Νάξ.). Σεριφ. (ἀποστ. Ἰ. Βογιατζίδ.) Σίφν. ΧΙΑ 160, 40. Τήν. Κ. Dieter., Südl. Sporad. 40.

1. Πετρόστρογκα.

2. Προυτσαλιούντι (= ὄργῳσι πρὸς συνουσίαν, ἐπὶ αἰγῶν) ἐν φρ. τὰ γίδια πορτσαλιῶντι.

3. Σουρβιά, τὸ δένδρον, ἐν τοπων. Ἐν τῷ (= 'ς τοῦ) Παντοπώλῃ τῇ Σουρβιά. Βλ. Η. Γεννάδ., Λεξ. Φυτολ., σ. 720 : τὸ φυτὸν ὄρα (sorbus - γαλλ. sorbier). Πβ. συνήθ. τύπ. σουρβιά ἐν τῇ περιοχῇ καὶ σουρουβιά ἐν Λουκομ. καὶ σουρβα, τὰ δὲ καρπὸς καὶ τὰ κάλανδα Πρωτοχρονιάς, ἀπὸ τῶν κατ' αὐτὰ χρησιμοποιουμένων κλάδων σουρβιάς.

4. Σουρρουπώνει, παρὰ τὸ σούρρουπ'σε (Πεντάλ.). Πβ. καὶ Η. Παιταχριστοδ., Θρακ. ἠθογρ., 1, 107 : Πάνω στὸ σούρρουπο. Περὶ τῆς ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *σούρρουπονκούν, πρῶθ. + ρύπος βλ. Ν. Δεκαβάλλα, Ἀθηνᾶ 27 (1915), 343. Σ. Ξανθοῦδίδ., Ἀθηνᾶ 38 (1926), 136 κέξ., Μ. Φιλήντ., Γλωσσογν., 1, 185. Πβ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 235.

5. Σπουργίτια. Καθ' ἅπασαν τὴν περιοχὴν. Πβ. Η. Pernot., Parl. Chio, 1, 155 : σποργίτες ἐν Ἐλύμπω Χίου.

6. Ἐν ἄσμ. : Τορκιά μεγάλη πλάκωσε, μαύρη σὰν καλορακούδα. Πβ. Τορκοχώρ' (Αγ. Σωτ.).

7. Φουρκιώτικας, ὁ ἀνήκων εἰς τὸ χωρίον Φούρκα : 'ς τὸ φορκιώτ'κο μέρος.

8. Φουρλέτσικα, ὄργανον δι' οὗ κτυποῦν τὸ γάλα ἐντὸς τῆς κάδης πρὸς παραγωγὴν τοῦ βουτύρου. Πβ. τύπους φορλιέτσ'κο (Πολυκάστ. Σαμψρ.), σφουρλέτσ'κου (Βογατσ.), σφουρλέσ'κου (Πεντάλ.). Ἡ λ. ὑποκορ. τοῦ φούρλα, ὅπερ ἐν μὲν τῇ περιοχῇ σημαίνει τὰς πτυχὰς τῆς φουστανέλλας, ἀλλαχού δὲ τὴν βέμβικα (βλ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 284, ἐκ τοῦ ἰταλ. *frullo*). Ὡς γνωστὸν, τὸ ὡς ἄνω ὄργανον τοῦ γάλακτος φέρει εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον ἀκτινωτὸν κύκλον, ὡς τροχὸν ἀμάξης.

Νόθον *υ > ο* : *ἀσπροδερός*¹ (Κλεισώρ.), *πιτορόπ'ττα*² (Αύγερ.), *πορνάο'*³ (Σαμαρ.), *φλοριά*⁴. Τέλος σημειῶ τὸ ἀμφιβόλου ἔτυμολογίας *ρομποκομπολόγης* (Ρόκαστρ.) ἐκ καθαρογλωσσήματος⁵.

Παρά τὸ *λ* : *βολειέμαι*⁶ (Δίλοφ. Λικνᾶδ.), (νὰ) *βολλώσωμε*⁷ (Πιρσόγ.), *δολεύομε*⁸ ('Αγ. Σωτ. Νεάπ.), *λολούδ'*⁹ (Πεντάλ.), *λομάκι*¹⁰ (Μόρφ.),

1. 'Ασπροδερός<ἀσπριδερός. Τὸ ΙΑ ἐν λ. *ἀσπριδερός* ἔχει τὸν τύπ. *ἀσπροδερός* ἐξ 'Ηπ., Πελοπν. (Μάν.) καὶ Λεξ. *Αἰνιᾶνος*. Πιθανὸν νὰ ἐσχηματίσθῃ ἐκ τοῦ *ἀσπριδερός* δι' ἐκκρούσεως τοῦ ἀσθενεστερίου *ι* — τοῦ *ο* ὄντος τοῦ κατ' ἐξοχὴν συνδετικῆς φωνήεντος, (κατὰ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 1, 244 καὶ 2, 315).

2. 'Η συνήθ. *πετουρόπιττα* ἐν τῇ περιοχῇ κατασκευαζομένη με *πέτουρα* (= φύλλα ζύμης), *τυρόν*, κλπ. (ΧΙΑ 681, 312). Κατὰ *G. Meyer*, *Neugr. Stud.*, 2, 71, ἡ λ. ἐκ τοῦ ἀλβαν. *pete* = φύλλον πλακουντίου... *petule* = μικρὸς στρογγύλος πλακοῦς. 'Ο *G. Murgu*, *Rumän. Lehnwört.*, σ. 38, ἔτυμολογεῖ ἐκ τοῦ νοτιορουμ. *petur*, πληθ. *peture*, ἐν τῇ αὐτῇ σημασίᾳ.

3. Κατὰ τὴν σειρὰν *πρινάρι-πινάρι-π'ρνάρ' - πουρνάρ'* (διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν τοῦ ἐκπεσόντος ἀτόνου *ι*) — *πορνάρ'*.

4. Τὰ συνήθως καὶ ἐν τῇ κοινῇ νεοελληνικῇ *φλοριά* προφερόμενα, συνηθέστατα διὰ τοῦ *ο* ἀκούονται καὶ ἐν τῇ περιοχῇ, ἴσως διὰ τὴν τάσιν τῶν ἰδιωμάτων — καὶ δὴ ἐν ἄσμ. ... "Άφες με, Χάρε, ἄφες με, καὶ πᾶρε τὰ *φλοριά* μου.

5. 'Έχοντας οὕτω : 'Ο Ρούμπης, ὁ Κούμπης, ὁ *ρομποκομπολόγης*, ἀνέβηκε 'ς τὴν ρουμπιά, 'ς τὴν κουμπιά, τὴν *ρομποκομπολογία*, νὰ φτάσῃ τὰ ρουμπιά, τὰ κουμπιά, τὰ *ρομποκομπολόγια*. Τὸν ἐπίασαν οἱ Ρούμπηδες, οἱ Κούμπηδες, οἱ *ρομποκομπολόγηδες*... 'Ενταῦθα ἡ πρέπει νὰ νοήσωμεν ὅτι ὁ Ρούμπης εἶναι ὁ σύζυγος τῆς Ρουμπίνας — διότι λέγεται καὶ ἡ Ρουμπίνα, ἡ Κουμπίνα — ἢ ὅτι ἐκ τοῦ **ρουμπινοκομπολόγια* ἀποχωρισθέντος εἰς τὰ σύνθετα αὐτοῦ ἐπλάσθησαν ὁ *Ρούμπης* καὶ ὁ *Κούμπης*. 'Ὡς *Ρουμπῆς* καὶ *Κουμπῆς* γνωστοὶ ἀλλαχοῦ.

6. Καὶ *βολοῦμαι* (Λικνᾶδ.) ἐκ τοῦ *βούλομαι*. 'Εν ἄσμ. : *βολειέμαι* μιά, *βολειέμαι* δυό, *βολειέμαι* τρεῖς καὶ πέντε, | *βολειέμαι* νὰ ξενιτευτῶ πολὺ μακρὰ 'ς τὰ ξένα (Λικνᾶδ.). Πβ. καὶ παροιμ. ἀλλιῶς *βολειέσαι*, ἀλλιῶς θέλει ὁ Θεὸς (Δίλοφ.). 'Αλλὰ καὶ *βουλειῶμαι* μιά... (Ζούζουλ). Εἰς τὸ ΙΑ, ἐν λ. *βούλομαι*, οἱ ὡς ἄνω τύποι (μετὰ τοῦ *βο* -) οὐδαμῶθεν παραδίδονται. Πβ. *βόλεσεν* ἐν σ. 21.

7. Βουλλώνω, ἐν φρ. *ρίχνομε* τὸ μούστο 'ς τὰ βαρέλλια δίχως νὰ τὰ *βολλώσωμε* 'ς τὴν ἀρχή. Τὸ ΙΑ δὲν ἔχει τὸν τύπ. 'Εν 'Αρχ. Πόντ. 18 (1953), 10, τύπ. «*βολώνω* = ἐνώνω, συνδέω». Πρόκειται περὶ τοῦ *βουλλώνω* ;

8. 'Εν φρ. τὸ φθινόπωρο *δολεύομε* τὸ χωράφ' ἐν' ἀλέτρι (Νεάπ.) — *δολεύ'νε* ('Αγ. Σωτ.). Πβ. ἐν ΧΙΑ 56, 189 Δ. Λουκοπούλου, ἐκ Σιατίστης Μακεδ. «ἐνα ἀνπέλι... *δολέβονται* (ἐκ χειρογρ. κώδικος τοῦ 1834 — ὅπερ ὅμως δυνατὸν νὰ ὀφείλεται εἰς τὴν ἀμάθειαν τοῦ γράφοντος — εἰ μὴ καὶ αὕτη, φωνητικῶς τοῦλάχιστον, ἀποδίδει πιστότερον τὴν γλῶσσαν τοῦ γράφοντος. Τοῦτο διεπίστωσα κατὰ τὴν φυλλομέτρησιν τοῦ δημοτολογίου Χρυσῆς (βλ. σ. 12), ὅπου τὰ ὀνόματα ἀνεγράφησαν μετὰ κωφώσεως τῶν *ε* καὶ *ο*... Τὸ συνήθ. ἐν τῇ περιοχῇ εἶναι *δ'λιεύω* ἢ *-ου*.

9. Λουλούδι, παρὰ τὸ συνήθ. *λούδ'*, ἐν τῇ περιοχῇ, καὶ *λούθ'* (Σιάτ.). 'Εν ἄσμ. : Κᾶνας κάμπος δὲ μ' ἄρεσε' ἕνα βονὸ μοῦ ἄρεσε, πῶχει χορτάρια πράσινα καὶ τὰ *λολούδι* κόκκινα. 'Εκ τύπ. *λ(ου)λούδ(ι)* διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν ἔχομεν συνηθέστατα μὲν *λελούδι*, ἀλλαχοῦ, σπανιώτερον δὲ *λιλούδ'* Θεσσ. (Δομοκ.) ΧΙΑ 696, 87, Αἰτωλ. ΧΙΑ 386, 173 καὶ *λολούδ'* ἐν Βοίῳ μόνον. Πβ. καὶ παρὰ *Ε. Μπουντώνη*, Βελβ., σ. 94.

10. Λομάκι, δένδρῦλλον (συνήθ. ἐν τῇ περιοχῇ). 'Ο τύπ. *λομάκι* καὶ ἐν Σκύρω, ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ βλαστοῦ μύρτου (*N. Πέρδικα*, Σκύρος, σ. 135 καὶ ΧΙΑ 543, 35 καὶ *λομάτσι* ὁμοίως ἐν Σκύρ. ΧΙΑ 532, 81. 'Επίσης ἐν Ἰμβρῶ, παρὰ τὸν *λουμάκι* : ΧΙΑ 357, 7 : «ἔϊσιο ξύλο διὰ στυλάρια, βλαστάρια». Καὶ ὁ τύπ. οὗτος διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν, ὡς ἐν σημ. 9, διὰ τοῦ *λ'μάκ'* : 'Ἰπ. (Ζαγόρ.) ΧΛΑ 6, 502 καὶ 652, 64. Περὶ τῆς ἀμφιβόλου ἔτυμολογίας τῆς λ. ἐκ τοῦ *λειμάκιον<*λείμαξ* βλ. ἐν *N. Ἀνδριώτ.*, ΕΛ, 127.

πολλά¹ (Ν. Κοτύλ. Ροδοχώρ.).

Ἐκ νόθου *υ* προελθόντος ἐκ παλαιοῦ *ο* (καὶ *ω*) ἢ *ι* (καὶ *υ*) : κομπολιά, ἡ² (Ροδοχώρ.), κοτσάκια, τὰ³ (Ζούζουλ.), κουλιμπήθρα, ἡ⁴ (Χρυσουργ.), ντολάπ⁵ (Σιάτ. κ.ά.), πολάω⁶ (Ἑπταχώρ. Ρόκαστρ. Χρυσ.).

β) Παρὰ τὰ ἔρρινα *μ*, *ν* :

Παρὰ τὸ *μ* : κομπάρος⁷ (Ν. Κοτύλ. Σαμαρ. Φούρκ.), κομπάσσο⁸ (Λικνᾶδ.), κομπέδες⁹ (Ζούζουλ.), κομπιά, τὰ¹⁰ (Λύγερ. Κλεισώρ. Κυψέλ. Ν. Κοτύλ.),

1. Πουλλά. Πβ. πολλάκι ἐν ἄσμ. : ἓνα πολλάκι ἕκατσε 'ς τὸ (= 'ς τοῦ) Κουσταντή τῆ σέλλα (Λικνᾶδ.) — ἓνα πολλάκι ἔρχεται 'πομέσ' ἀπὸ τὴν Πόλη (Ρόκαστρ.). Ἐν ΧΙΑ 233, 78 : πᾶμε, πολλί μου. Πβ. *P. Lagarde*, *Neugr. Kleinas.*, σ. 16 : Τί τὰ ποῖκες τὰ παιδιὰ μου ; τί τὰ ποῖκες τὰ πολλοῦπα μου ; Ἐν ὑποσημ. γράφει : ἀλέξιος καππαδοκική, ὁμόρριζος τῶ ἑλληνικῶ *πῶλος*».

2. Κορομηλιά, ἐκ τοῦ κουμπουλιά (Βουχορ. Κυψέλ.) κατὰ τὴν ἐξῆς σειρὰν : κορομ'λιά (Λουκόμ.), κουρουμ'λιά (Λάγκ. Λυκόρ.), κουρουμπλιά (Δίλοφ. Ἑπταχώρ. Ζούζουλ. Κεράσ. Μόρφ. Πευκόφ. Σκαλοχώρ.), κ'ρουμπλιά (Σαμαρ.), ἡ κουρ'μπλιά-κουμ'λιά (Χρυσ.), κουμπλιά (Ἄετομ. Σαμαρ. Χρυσ.), κουμπουλιά (Βουχορ. Κυψέλ.), ἐξ οὗ παραλλήλως, διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν : κομπολιά (Ροδοχώρ.) καὶ κουμπιλιά (Λάγκ.). Πβ. καὶ κουγκουλιά ἐκ τοῦ αὐτοῦ τύπου (Δαμασκ.). Πβ. καὶ κόμπουλα = κορόμηλα (Ροδοχώρ.) οἱ καρποὶ τῆς κομπολιάς.

3. *Κλιτσάκια, αἱ μικραὶ γυρισταὶ καταλήξεις τοῦ ξυλίνου μέρους τοῦ σάγματος ὑποζυγίου, δι' ὧν διέρχονται τὰ σχοινία προσδέσεως τοῦ φορτίου — ἐκ τῆς ὁμοιότητος πρὸς μικρὰς κλίτσες. Ἡ ἐξέλιξις κατὰ τὴν ἐξῆς ὑποθ. σειρὰν : κλιτσάκια - κλ'τσάκια - κλουτσάκια (διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν τοῦ ἐκπεσόντος ἀτόνου) — κουλτσάκια (διὰ μετάθεσιν τοῦ ὑγροῦ) — κ'λτσάκια - κ'τσάκια - κοτσάκια (διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν τοῦ ἐκπεσόντος ἀτόνου).

4. Κολυμπήθρα-κουλ'μπήθρα-κουλουμπήθρα-κουλιουμπήθρα (τὸ *ι* διὰ σύμφυρσιν τῶν *λυ+λου-ἴνα* μὴ δεχθῶμεν ἰδιάζουσαν προφορὰν τοῦ *υ*, ὡς ἐν Μεγάρους, Κύμη, παλ. Ἀθηναϊκῆ διαλέκτῳ, Αἰγίνῃ, Μάνη. Βλ. *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 1, 53 καὶ 2, 277. Πβ. κουλιουμπάου ἐν τῇ περιοχῇ καὶ κολεμπάου (ἐν τοῖς προηγ. σ. 22).

5. Ἀποκατασταθὲν οὕτω εἰς τὸ ἀρχικὸν τουρκ. *dolar* (Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 164). Πβ. καὶ ντολάπα, ἡ (Χρυσ.) καὶ ντελάπ, (Πευκόφ., ἐν τοῖς προηγούμε.). Ὁ τύπ. ντολάπι ἐν Θράκῃ, (Μαλγάρ. κ.ά.) Ἀρχ. Θρακ. Θησ. 3 (1936-37), 137 καὶ 4 (1937-38), 60. Κρήτ. (ΧΙΑ 473, 86 καὶ 620, 310, 477. Κυθῆρ. (ΧΙΑ 559, 106). Κρήνη (ΧΙΑ 37, 43). Πβ. τολάπι Ἀγ. Τσοπαν., Ἰδίωμ. Χάλκ., σ. 95. Πβ. καὶ τολάπ' Πόντ. (Ἀρχ. Πόντ. 16 [1951], 158 καὶ Κύπρ. (Κυπρ. Σπουδ., 1 [1937], 166).

6. Ὅχι πωλάω βεβαίως, ὡς ἀρχικῶς, ἐν φρ. ἀγοράζω καὶ πολάω καὶ ἄσμ. : Εἶδα πολοῦν τὰ σπίτια μου, παντρεύουν τὴν καλή μου.

7. Ὁ κοιν. κομπάρος, ὡς συνήθως καὶ ἐν τῇ περιοχῇ παρὰ τὸ κουμπαρούλι. Ὁ τύπ. καὶ ἐν Ἡπ. (Δρόβιαν.) καὶ Δαρδαν. (ΧΙΑ 246, 184) καὶ παρὰ Σομ. Ἐκ τοῦ ἐνετ. *compare* (Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 111).

8. Τὸ κοιν. κομπάσσο, ἐκ τοῦ ἐνετ. *compasso* (= διαβήτης — Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 106). Πβ. κομπασσάρω ἐν ἄσμ. : νὰ κομπασσάρης τὸν καιρό, νὰ βγοῦμε σὲ λιμάνι (Λικνᾶδ.).

9. Κουμπές (= ὀόλος ναοῦ), ἐν φρ. φτεϊάν' ὀόλους, *κομπέδες. Ἐκ τοῦ τουρκ. *kubbe* (Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 111).

10. Κουμπιά, ἐν ἄσμ. : κόπ'καν τὰ χρυσᾶ κομπιά καὶ φάβ'καν τὰ βυζά της (Κλεισώρ.). Ὁ τύπ. καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Μακεδ. (Λαογρ. 6 [1927], 508). Ἐπίσης ἐν Βιθυν. (Κίω) ΧΙΑ 699, 84 καὶ Ἰθάκ. (Ἰμμερολ. Μεγ. Ἑλλάδ., 1926, 273. Κερκ. ΧΙΑ 140, 77. Κρήτ. (Κρητ. Ἔστ., τευχ. 3, 29 καὶ ΧΙΑ 323, 78) καὶ παρὰ Σομ.

κομπολιά, ἡ¹ (νά) σκομπωθῆς² (Λικνᾶδ.), στομπίζομε, -ουν³ (Κορυφ. Μόρφ.).

Παρά τὸ ν : βοινιά, ἡ⁴ (Αὐγερ. Βογατσ.), βονό⁵ (Κλεισώρ. Πεντάλ.), Κουδονόβρουσ'⁶ (Δαμασκ.), μπονάρ'⁷ (Πεῦκ.), μποντρούμια, τὰ⁸ (Πεντάλ.), ὀντίζουν⁹ (Κεράσ.), φοντωτό¹⁰ (Βοτάν.).

Ἐκ τοῦ ἐπιθ. κανοῦτος τὰ σύνθετα ἀσπροκάνοτη-μαυροκάνοτη¹¹ (Κεράσ.).

γ) Παρά τὰ οὐρανικά κ, γ :

Παρά τὸ κ : ἄκογα¹² (Ζούζουλ.), Ἄρκοδάλοιο¹³ (Κεράσ.), Ἄρκοδότρυπα,

1. Βλ. ἐν τοῖς προηγούμενοις, σ. 43.

2. Ἐν φρ. πρέπ' νὰ σκομπωθῆς, γιὰ νὰ ζήσης. Ἴσως δι' ἄνομι. ἐν τῇ συνεφ. νὰ ἀνασκομπωθῆς ἐξέπεσεν ἡ πρόθ. ἀνά. Τὸ ΙΑ ἐν λ. ἀνασκομπώνω ἔχει τὸν τύπ. ἀνασκοβώνω ἐκ Μεγάρ. καὶ ἑνεκοβώνω ἐκ Θράκ. (Σαρεκκλ.). Ἐκ μεσν. ἀνα(σ)κομπώνω. Ὁ Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 14, ἐτυμολογεῖ ἐκ μεσν. ἀνακομβώνω.

3. Στομπίζω (= κοπανίζω ἐν ἰγδίω), ἐν φρ. 'ς τὴν πινάκα στομπίζομε τὸ σκόρδο (Μόρφ.) καὶ ἐν ἄσμ. : μετὰ τὸ γόνατο στομπίζουν, μετὰ τὸ 'φτι τὸ κοσκινίζουν (Κορυφ.). Κατὰ τὸν Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 241, ἐκ τοῦ οὐσ. στοῦμπος (= γουδι) <σλαβ. *stopya* (G. Weigand, ἐν Balkan. Archiv., 4, 23). Ὁ τύπ. καὶ ἐν Ὀτράντω: Βλ. G. Morosi, Studi dial. Otrant., σ. 175, καὶ Μπόβα : βλ. A. Pellegrini, Dialet. Bona, 1, 137. Ἐπίσης ἐν δελτίω ΧΙΑ ἐξ Ἡπείρου.

4. Καὶ βονιά (Κεράσ.) <βουινιά (= κόπρος βοός). Κατὰ τὸ ΙΑ, ἐν λ. βουινιά, ἐκ τοῦ ἀρχ. βοών > β(ο)ωνιά-βωνιά. Καππ. (Φερτ.), σβωνιά Πελοπν. (Βασαρ.).

5. Βονό, ἐν ἄσμ. : ποιὸς εἶδε ψάρια 'ς τὸ βονό, 'ς τὴ θάλασσα μπαζέδες (Κλεισώρ.). Κἄνας κάμπος δὲ μ' ἄρσεε, ἓνα βονό μοῦ ἄρσεε, πῦχει χορτάρια πράσινα καὶ τὰ λολούδια κόκκινα (Πεντάλ.).

6. Κουδονόβρουση, τοπων. Πβ. ἐν ΧΙΑ ἐκ Χιμάρας, Θράκ. (Αἰν.) Μακεδ. (Σισαν.). Ὁ τύπ. κωδώνι ἐν Φαράσοις Καππ, Βλ. Ν. Ἀνδριώτη, Γλωσσ. ἰδίωμ. Φαράσ., σ. 16 : «τὸ ἰδίωμ τῶν Φαρ. διατηρεῖ, ὅπως καὶ ἡ διάλεκτος τοῦ Πόντου, τὸ ω ὡς ο ἐκεῖ, πού ἡ κοινὴ τὸ ἔτρεψε σὲ ον ... κωδώνι». Πβ. αὐτόθ., σ. 55 καὶ 80. Ὁ τύπ. καὶ ἐν Ἡπ. ΧΙΑ 376, Παξ. (ΧΙΑ Μιχ. Δένδια, Παξιακὸν γλωσσάριον. 1915) Γρεβεν. ΧΙΑ κωδών' ἐν Ποντ. (Ἄρχ. Πόντ., 6 [1934] 195 καὶ 15 [1950], 236 καὶ 18 [1953], 35), κωδώνιν Πόντ. Ἀθηνᾶ 37 (1925) 179. Πβ. καὶ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 2, 307 : κωδώνιον-κωδώνιν-κωδούνιν-κουδούνι. Ἐπίσης ἐν 2, 287 καὶ 1, 255 καὶ 259 καὶ 651.

7. Μπουινάρ' (= φρέαρ) σύνθηθ. ἐν τῇ περιοχῇ. Ὁ τύπ. ὡς τοπων. Ἐκ τοῦ τουρκ. *runar*.

8. Μπουντρούμι, ἐν ἄσμ. : μετὰ γέρασαν τὰ βάσανα, τῆς Λάρ'σας τὰ μποντρούμια. Πβ. καὶ Α. Ζγώνη - Α. Ράχου, Τραγοῦδ. Γρεβεν., σ. 7 : Καὶ πέθανε 'ς τὴ φυλακή, 'ς τὰ ἔρημα μποντρούμια. Ἐκ τοῦ τουρκ. *bodrum* (<ἰππόδρομος). Βλ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 156.

9. Ἀντὶ τοῦ συνήθους οὐ(ι)ντίζω (<τουρκ. *uytak*), ἐν φρ. ὀντίζουν (= ὁμοιάζουν) 'ς τὴν τρίγα. Ὁ τύπ. καὶ ἐν Εὐβ. (Κύμ.) Λαμ. Μακεδ. (Καστορ.). Πβ. ὀντίζω Εὐβ. (Κάρυστ. ΧΙΑ 30, 113 — Κορυφ. ΧΙΑ 645, 5. Κύμ. Ψάχν. ΧΙΑ 683, 133) Ἡπ. (ΧΙΑ Κων/ως) Θράκ. (Ἄρχ. Θρακ. Θεσ., 3 [1936-1937], 209) Μακεδ. (Καστορ. ΧΙΑ 284, 99) Πελοπν. (Βούρβουρ. ΧΙΑ 346, 108 Καλάβρ. ΧΙΑ 431, 54. Τρίκαλ. Κορινθ. ΧΙΑ 420 κ.ά.). Πβ. καὶ Ι. Μακρυγιάννη, Ἀπομνημονεύματα, 2, 439 : «ὅπου ὀντίζει κ' ἐκείνου τοῦ ἀγίου ἀνθρώπου ἡ ψυχὴ μ'...». Πβ. καὶ ὀντιάου Στερελλ. (Ἄράχ. ΧΙΑ 568, 89).

10. Ἐν ἄσμ. : νὰ βρῶ κλαδάκι φοντωτό, 'ς τὴ ρίζα ἓνα λεθάρι.

11. Ἐν φρ. ἀσπροκάνοτη γίδα (= ἡ ἔχουσα χρῶμα βασικὸν τεφρόν, καὶ λευκὸν κατὰ μέρη). Τὸ ΙΑ δὲν ἔχει τὸν τύπ. ἐν λ. ἀσπροκάνουτος. Τὸ δεύτερον συνθετικὸν ἐκ τοῦ ἰταλ. *canuto* (= πολτός), ὃ ἐκ τοῦ λατιν. *canus* = λευκός.

12. Ἄκουγα, ἐν φρ. ἤμαν μικρός τότε, ἀλλ' ἄκογα τί λιέγανε.

13. Ἄρκοδάλοιο, τοπων.

ή¹ (Χρυσ.), κοβέντα² (Λικνᾶδ.), Κοκκιά, τὰ³ (Δίλοφ. Χρυσουργ.), κοτάλ', τὸ⁴ (Κυψέλ.), κοτί⁵ (Ν. Κοτύλ. Πεῦκ.), κοτσαμάρα⁶ (Κυψέλ. Λάγκ. Πεῦκ.),

1. Ἀρκουδότρυπα, τοπων. Τὸ ΙΑ ἐν λ. δὲν ἔχει τὸν τύπ. Πβ. ὅμως ἀρκουδάμαξα (Σκαλοχώρ.) «μὲ ρόδες ὀλόξυλες» — ὄχι ἀκτινωτές.

2. Κουβέντα, ἐν ᾄσμ. : μόν' κελαδοῦσε κ' ἔλεγε ἀνθρώπινη κοβέντα. Ὁ τύπ. καὶ ἐν ΧΙΑ ἐκ Θρακ. (Αἴν.) καὶ Μακεδ. : Παροιμ. κοβέντα κοβεντούλα, τρώει ὁ λύκος τὴ βιτούλα. Ὁ τύπ. κοβεντιάζω καὶ ἐν ΧΙΑ ἐκ Μακεδ. : μὲ τὰ πουλιὰ κοβέντιασε καὶ μὲ τὰ χελιδόνια. Καὶ ἐν ΧΙΑ ἐξ Ἑπ. Πβ. καὶ C. Fauriel, Chants popul., σ. 138 : κοντὰ κρατεῖ τὸν μαῦρον του, κρυφὰ τὸν κοβεντιάζει. Περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λ., ἐκ τοῦ λατιν. conventus, βλ. Ἰωάννου Καλιτσουδάκη, Conventus - κομβένδος - κουβέντα : Εἰς μνήμην Σπυρίδωνος Λάμπρου, 470-474, Ἀθῆναι 1935.

3. Κοκκιά, τοπων. (τόπος, ὅπου εὐδοκιμοῦν τὰ κοκκιά) (Χρυσουργ.) καὶ ἐν φρ. μαερέματα... τὸ λαθύρ', φακῆ, κοκκιά (Δίλοφ.). Πβ. κοκκίν Πόντ. (Λαογρ. 10 [1929-30], 574 καὶ Ἀρχ. Πόντ., 15 [1950], 231, κοτῶν Καππ. (Φάρασ., Ν. Ἀνδριώτ., Γλωσσ. Ἰδίωμ. Φαράσ., σ. 60) = κοκκίον (σιτάρι). Κοτῶζω (= ρίπτω εἰς τὰ ζῶα κόκκους κριθῆς, βρώμης) Κῶς (Λαογρ., 14 [1952], σ. 227). Κοκκάκια (= εἶδος μύκητος) Ρόδ. (ΧΙΑ 534, 147). Ἐν Τριφυλίᾳ, κατὰ τὸ ΧΙΑ 553, 30-31, ἐν ἱκανῇ ἐκτάσει, ἰδίως ἐν τοπωνυμίοις, σύνθετα μετὰ τοῦ κοκκο- : Κοκκάλωνο-Κοκκίσ'κου, τὰ (καὶ κατὰ πληροφ. τοῦ ἐκεῖθεν καταγομένου συναδέλφου Δημ. Κρεκούκια, ἐκ τοῦ Κοκκίστικα = μέρος, ὅπου εὐδοκιμοῦν τὰ κοκκιά) — Κοκκίστρα, ἡ (ὁμοίως) — Κοκκόβουνο - Κοκκόραχη, ἡ. Πβ., κατὰ τὸν ἴδιον, κοκκόρωμο (πληθ. κοκκορώματα) = εἶδος ἐδωδίου πόας ὁμοίας τῷ σόγχῳ (ἐν Γορτυνίᾳ) ἐνῶ ἐν Τριφυλ. τὸ ἀνοφρόρον στέλεχος βολβοῦ ἐδωδίου, τὸ ὁποῖον, ἀφαιρουμένων τῶν ἀνθέων, τρώγεται ἐπίσης μαγειρευόμενον. Πβ. καὶ κοκκοῖδ' (= μώλωψ, Σιάτ.). Ἐν ΧΙΑ ἐσχάρα πληγῆς.

4. Κουτάλι, παρὰ τὸ σύνθηθ. ἐν τῇ περιοχῇ χ'λιόρ'.

5. Κουτί.

6. Κοτσαμάρα, νόσος τῶν προβάτων προκαλοῦσα χῶλωσιν αὐτῶν. Πβ. ἐν ἱατροσοφίᾳ 16ου αἰ. ἐξ Ἀθηνῶν (ΧΙΑ 43, 161) : «Ἄλογον ἂν κοτσαμάρα ἀπὸ ταγῆν...» — ὅπερ ἴσως ἀναφέρεται εἰς τὴν ἰδίαν νόσον, καθ' ὅσον ἡ κοτσαμάρα ὀφείλεται ἐπίσης εἰς νόσον τοῦ ἥπατος προερχομένην ἐκ σκωλήκων εὐρισκομένων εἰς τὰ ὑπὸ τῶν προβάτων τρωγόμενα χόρτα, ἄλλως (γ)κλαμπάτσα <γακμπάτσα (<κουτσοβλ. gálbeatsa = ἥπατιτις). Πβ. καὶ τοπων. Κοτσομύτης (Δίλοφ.). Ἡ πληθώρα τῶν ἀπὸ κοτσο- ἀρχομένων συνθέτων τύπων, τοὺς ὁποίους ἀνεῦρον κατὰ τὴν ἔρευναν τοῦ ΛΙΑ, ἀποδεικνύει, νομίζω, τὸ ὄρθον τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως ἐκ θέματος κοψο- τοῦ ρήμ. κόπτω, ὡς προτείνει ὁ Κ. Ἀμαντος ἐν Ἀθηνᾶ 28 Λεξικογρ.. Ἀρχ., σ. 124-125. Πβ. καὶ Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 114 καὶ Γ. Χατζιδ., Ἐπιστ. Ἐπετ. Πανεπ. Ἀθ., 13 [1916-1917], 185. Πβ. κοτσοπόδαρος ἀντὶ κοψοπόδαρος, ὅθεν, καθ' ἃ ἐδίδαξεν ὁ Ἀμαντος, προῆλθε τὸ ἐπίθ. κοτσός-κουτσός. Περὶ τούτων ἐνισχυτικὰ πβ. καὶ Φ. Κουκουλ., Βυζαντινὰ παρων., ἐν Ἐπιστ. Ἐπετ. Φιλολ. Σχολ. Πανεπ. Ἀθ., 4 (1953-1954) 69. Πβ. καὶ κοψοκέφαλος ἐν φρ. «ἔπεσε κοψοκέφαλος» (= βαρέως ἀσθενῆς) Μάνη ἐν ΧΙΑ Ἀναστασίας Κουκουλέ (ἀδελφῆς τοῦ Φαίδωνος). Ἐπίσης Κοψομύτης Πελοπν. (Βαμβακοῦ) Φ. Κουκουλέ, Οἴνουντ., σ. 230 καὶ κοψοπούρης ΧΙΑ (Ἀν. Κουκουλέ). Ἐν τῷ ΑΙΑ ἔχουν ἀποθησαυρισθῆ τὰ ἐξῆς : κοτσάφτης Κέως ΧΙΑ 45, 246 Πελοπν. (Βαλτέτσ.) Λαογρ. 1 (1909), 386. Πβ. κοτσάφτης ἐν Μυκόνῳ ΧΙΑ 591, 51 (συλλογὴ τοῦ γράφοντος). Κοτζάφτης ἐν E. Legrand, Chans. popul. gr., σ. 12, κοτσάφτ'κο γίδι ἐν Θράκ. (Σκοπέλ.) Ἀρχ. Θράκ. Θησ. 8 (1941-1942), 173· κοτσάφτα γίδα, κοτσάφτικο γίδι Κορινθ. ΧΙΑ, 420, 426. κοτσαύλης (= χωλῶς) Σύμ. κοτσαφτίζω Πελοπν. (Μανιάκ. ΧΛΑ 1478, 118) κοτσίζω (= χωλαίνομαι) Πόντ. καὶ μεταβ. κοτζίζω ἢ κοτζώνω (τὸν σκύλλον) = καθιστῶ χωλὸν (αὐτόθ. Ἀρχ. Πόντ. 16 [1951] 219) κοτσοδάχτυλο(ν) Πόντ. (Ἀρχ. Πόντ. 6 [1934], 189 καὶ 15 [1950], 233). κοτσοκέρα γίδα (= μὲ κομμένα κέρατα) Ἀνδρ. (σημ. Φ. Κουκουλ.) Κέως (ΧΙΑ 45, 246) Πελοπν. (Μεσσ. ΧΙΑ 529, 47 κ.ά.). Πβ. καὶ κοσοκέρα Μύκ. κοτσοκέρι (= ὑπόλειμμα κηρίου) Πόντ. (Ἀρχ. Πόντ. 6 [1934], 189) κοτσοκεφαλιάζεται τὸ στάρι (= πίπτουν τριβόμενοι οἱ κόκκοι τοῦ

κοτσ'λιά, ἡ¹ ('Αγ. Σωτ. Αύγερ.), σκοτιὰ-σκοθιά², τὰ (Σαμαρ.), κοφέττα, τὰ³ (Σαμαρ.), Κοφοξ'λιά, ἡ⁴ (Νόστιμ.).

Παρά τὸ γ : Γοδι⁵ (Χρυσ.).

στάχυος ὅταν δὲν θερισθοῦν ἐγκλίρως) Ζάκ. ΧΙΑ 603, 8. κοτσοκεφαλίζω "Ηπ. κοτσοκέφαλον (= εἶδος βοτάνης) Πόντ. κοτσόκωλο καράβι Κύθν. ΧΙΑ 371, 252 (δελτ. Φ. Κουκουλέ) κοτσοκορφῆς τὰ πράσα Ν. Δ. Λουκόπουλος, Ν. Ἐστία, 1, 335. κοτσολαίμης Ἀθῆν. ΧΙΑ 45, 246 Κέως. κοτσολαιμιάζω Ζάκ. ΧΙΑ 603, 5. κοτσομάνικος Κύθν. ΧΙΑ 371, 252. Πβ. κοτζομάνικος παρά Σομ. κοτσομούρα (= εἶδος τρίγλης), Κύθν. 371, 252, Λακων. ΧΙΑ 368, 41, Πελοπν. ('Αργολ.) ΧΙΑ 570, 19. κοτσομπόλης Πελοπν. ('Αρκαδ.) ΧΙΑ 219, 20 καὶ Μεσσ. κοτσομπολιάζω Πελοπν. (Οἰν., Φ. Κουκουλ.), Οἰνουτ., σ. 277. Κοτσομύτης Ἀθῆν. (παρων.) ΧΙΑ 573, 52. Πβ. Κοτσομύτης (Βούρβουρ. καὶ Κορινθ. ΧΙΑ 420, 427) καὶ Κοσομύτης Μύκ. ΧΙΑ 591, 51. κοτσονούρα (ἐπὶ αἰγός) Πελοπν. (Μεσσ.) ΧΙΑ 529, 47. κοτσονόρης Εὐβ. (Κουρ.) ΧΙΑ 656, 70 καὶ Κέως ΧΙΑ 45, 246. Πβ. κοσόριος Μύκ. ΧΙΑ 591, 51. κοτζοπατῶ (= «στραβοπατῶ») Πόντ. ('Αρχ. Πόντ. 16 [1951], 219. κοτσάπηχο (= «νήμα 4-5 ἀδραχτιῶν») Εὐβ. (Κουρ.) ΧΙΑ 578, 79. κοτζοπλύνω Πόντ. ('Αρχ. Πόντ. 16 [1951], 219) καὶ κοτζόπλυση - κοτσοπλύσιμον. κοτσορρύμ' (= χεῖ-) μαρρος, ξηροπόταμος) Πόντ. ('Αρχ. Πόντ. 6 [1934], 198). κοτζορρύμ' 11 (1941), 34. 12 (1946), 23 καὶ 15 (1950), 37. κοτσός Σέριφ. (ἀποστ. Ι. Βογιατζίδ.) Σύμ. (Δ. Χαβιαρᾶ, Συμ. διάλ.) κοτζός Πόντ. ('Αρχ. Πόντ. 2 [1929], 54 καὶ 112). Πβ. τὸν τύπ. ἐκότσαινε, ἐν φρ. ἐσηκώθη μὰ ἐκότσαινε Σύμ. ΧΙΑ καὶ ἐν Ἰατροσοφ. 16ου αἰ. ἐξ Ἀθην. (ΧΙΑ 43, 161) : «Ἄλογον ἂν κοτζαθῆ ἀπὸ ταγῆν.»

1. Τὸ κοιν. κουτσουλιά. Πβ. κοσ'λοῦν ('Αγ. Σωτ.). Ὁ τύπ. κοτσ'λιά ἐν Ἠπ. (Πρεβ.) ΧΙΑ 539, 23. Μεγάρ. ΧΙΑ 624, 16. κοτσιλιά Αἴγιν. ΧΙΑ 524, 131 Εὐβ. (Κάρυστ.) Β. Φάβη, Γλωσσ. ἐπισκ. Αὐλωναρ. καὶ ΧΙΑ 411, 52, Ζάκ. Α. Ζώνη, Ἰεξ. Ζακ., σ. 475 "Ηπ. Θράκ. (Αἶν.) Κεφαλλ. Πελοπν. (Βούβουρ. ΧΙΑ 346, 297 Ἠλ. ΧΙΑ 646, 39 Λακων. ΧΙΑ 368, 10. Μεσσ. Οἰν. Φ. Κουκουλ., Οἰνουτ., σ. 173). Χάλκ. Ἀγ. Τσοπαν., Ἰδίωμ. Χάλκ., σ. 18 κ.ά. κοτσουλιά Πάρ. ΧΙΑ 630, 45, Σάμ. ἐν Ν. Πολίτ., Παραδ. 1, 606. κοθιλιά Μακεδ. (Σισιάν.) ΧΙΑ κοτσιδιά Νίσουρ. ἐν Γ. Καζαβῆ, Νισύρ. λαογρ., σ. 188. κοτσιλῶ Αἴγιν. Λαογρ. 4 (1912-1913), 134. "Ηπ. (Ζαγόρ.) ΧΛΑ 64, 63. Πελοπν. (Τριφυλ.) ΧΙΑ 580, 62. Ἡ μεγάλη ἔκτασις τῶν τύπων μετὰ τοῦ κο- καθιστᾶ πιθανῆν τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ Μ. Φιλῆντ., Γλωσσογν. 2, 198, ἐκ τοῦ κοτοτσιλιά. Πβ. καὶ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 2, 283, ἐκ τοῦ κόττινα (= σκύβαλα) <κόττος. Βλ. καὶ Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ. 114.

2. Σύνθηθ. ἐν τῷ πληθ., = ἐνδύματα (Σαμαρ.). Πβ. σκοτιὰ Στερελλ. (Τοπόλ.) ΧΙΑ 642, 28 καὶ Καρυαί, ἐν Μ. Λουλουδοπ., Καρυαί, σ. 192 : «σκοτιὰ = ἱματισμός, συνήθως τὰ νυφικά καὶ τὰ στολίδια τῶν». Βλ. καὶ Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 232 : «σκουτί = ὕφασμα, φόρεμα - σκυτίον ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. σκῦτος».

3. Κουφέττα. Ὁ τύπ. καὶ ἐν Θράκ. (Αἶν.) Ἰμβρ. Τενέδ. : "Ορ'σε, γαμπρέ, κοφέττα καὶ πίττες μαλακές. Ἐκ τοῦ ἰταλ. confetto (Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 114).

4. Κοφοξυλιά, τοπων. Ὁ τύπ. καὶ ἐν Λεξ. Brighenti. coloxilea ἐν Μπόβα: Α. Pellegrini, Bona, σ. 29, τὸ φυτὸν *sambucus nigra*. Πβ. κωφόξυλον Πόντ. (ΧΙΑ Κων/ως) : τὸ φυτὸν ἀκτέα - ἀκτῆ καὶ τὸ πυροβόλον. Πβ. καὶ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 1, 344 : κοφοξυλέα καὶ κωφοξυλέα, παρά Νεοφύτω Προδρομηγῶ ἐν Εἰγανος Ε', 133, 140 (μετὰ τὸ 1300 μ.Χ.). Πβ. ἐπίσης κορφοξυλιά Πελοπν. (Γορτυν. ΧΙΑ 221, 3 — τοπων.) Λάστ. ἐν Ν. Λάσκαρ., Λάστα, σ. 359. Ἀρκαδ. ΧΙΑ 219, 20. 392, 21 καὶ 84. 504, 37. Μεσσ. ΧΙΑ 530, 80. 562, 73. Πβ. καὶ Κ. Ἀμάντου, Suffix. Ortsnam., σ. 64 καὶ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 2, 503, ἀφοξυλέα καὶ κωρφοξυλέα = ἡ ἀκτῆ, διότι ὡς «ἀφράτο ξύλο» ἐκλήθη ἀφροξυλέα, ὡς «κούφιο» δὲ κορφοξυλέα. Ἐπειτα συνέπεσον ἀμφοτέρα, ὥστε τοῦτο μὲν τὸ ἀφρο- ἀπώλεσε τὸ ρ, ἀφοξυλέα, κατὰ τὸ κορφο-, τοῦτο δὲ τὸ κορφο- προσέλαβεν αὐτό, κωρφοξυλέα. Πβ. καὶ Η. Παταχριστοδ., Θρακ. ἱθογρ., 3, 112 : κωφοξυλιά - κωφοξυλλοῦλουδο, γρ. κο- Πβ. καὶ κορφοξυλιάντια (πρήφ. -θια) Κορινθ. ΧΙΑ 420, 6.

5. Τοπων. Γουδι ἐν φρ. ὑπηρετοῦσε 'ς τὸ Γοδι (τοὺς στρατῶνας τῶν Ἀθηνῶν).

δ) Παρ' ἄλλα σύμφωνα.

Παρά τὸ τ : ντοβάρ' ¹ ('Επταχώρ. Λικνᾶδ.), (ν)τοφέκι ² (Ζών. Πολυκάστ. Ρόκαστρ. Σαμαρ. Φούρκ.).

ε) Παρά τὸ σ : ὄσια ³ (Νεάπ. Ροδοχώρ.), σοβλίζω ⁴ (Πεῦκ.), τσοκνίδια, τὰ ⁵ (Αὐγερ.).

Παρά τὸ φ : φουσκί ⁶ (Πιρσόγ.).

Ἦτοι, ἀνακεφαλαιωτικῶς, τὰ ἀκόλουθα παραδείγματα κατὰ τὰ παρακείμενα σύμφωνα καὶ κατὰ τόπους :

Τὸ $u > o$

α) Παρά τὰ ὑγρά

Παρά τὸ ρ :

1) ἀσπροδερός (Κλεισώρ.)	11) πορτσαλειῶντι (Κεράσ.)
2) κοραμάνα, ἡ (Χρυσ.)	12) ρομποκομπολόγης, ὁ (Ρόκαστρ.)
3) κορέας, ὁ (Σαμαρ.)	13) σορβιά, ἡ (Πλακίδ.)
4) κορέψαμε (Ν. Κοτύλ.)	14) σορροπῶν' (Χρυσ.)
5) μπορέκι (Κλεισώρ.)	15) σπορίτια, τὰ (κοιν. περιοχῆς)
6) (νὰ) ξεκοραστῆς (Κεράσ.)	16) Τορκιά, ἡ (Λικνᾶδ.)
7) ὀρά, ἡ (Κεράσ. Ν. Κοτύλ. Κυψ.)	17) Τορκοχώρ', τὸ ('Αγ. Σωτ.)
8) Πετρόστρογκα, ἡ (Δουτσ.)	18) φλοριά, τὰ (κοιν.)
9) πιτορόπ'ττα, ἡ (Αὐγερ.)	19) φορκιῶτ'κο (Ζουζουλ)
10) πορνάρ', τὸ (Σαμαρ.)	20) φορλέτσ'κος, ὁ (Ν. Κοτύλ.)

1. Ντουβάρι, παρά τὸ ντ'βάρ' καὶ πληθ. ντούβαρα, τὰ (ἀλλαχοῦ τῆς περιοχῆς). Ἐντεῦθεν ντοβαρτζῆς (Δραγασ.). Πβ. Κυκλάδ. (ἀποστ. *I. Βογιατζίδ.*): τὰ κρούβγαν μεσ' ἔς τὰ ντοβάρια.

2. Ντοφέκι, σύνθηθ. ἐν ἄσμ. : σῦρε, ἀγάπ', γιὰ τ' ἄλογο κ' ἐγὼ γιὰ τὸ ντοφέκι (Πολυκάστ.) — ντοφέκια νὰ μὴν ρίξετε, τραγούδια νὰ μὴν πῆτε (Ζών. Ρόκαστρ.). Κε ὄλοι ντοφέκια ρίξετε (Φούρκ.). Κρεμῶ καὶ τὸ τοφέκι μου ἔνα πλατανοκλάδι (Πολυκάστ.). Παίρνει καὶ ζώνει τὸ σπαθί, παίρνει καὶ τὸ τοφέκι (Σαμαρ.). Περί τῆς λ. βλ. *N. Ἀνδριώτ.*, ΕΛ, 258 : «ἔψιμο μεσν. τουφέκιν<τουρκ. tüfek».

3. Οὐσία (= γεῦσις), ἐν φρ. μπαϊάτ'κα ψάρια, χωρὶς ὄσια (Ροδοχώρ.) — τὴν ἀνοιξι ξεβοτανίζουμε τὰ χόρτα, γιὰ νὰ μὴν παίρνουν τίς ὄσιες τοῦ σιταριοῦ (Νεάπ.). Πβ. Μέγαρ. ΧΙΑ 624, 133 : οἱ κουβέντες του εἶχανε ὄσια. Πάρ. ΧΙΑ 630, 37 : νὰ φᾶς τὴν ὄσιά σου ! (= «νὰ ἀπολέσης τὴν ζωτικὴν οὐσίαν τῆς τροφῆς»). Πελοπν. (Βούρβουρ.) ΧΙΑ 346, 110 : δὲν ἔχει ὄσια τοῦτο τὸ φαί. Τῆν. (ἀποστ. *I. Βογιατζίδ.*) : ἡ λιὰ δὲν ἔχ' καμιάν ὄσια.

4. Σοβλίζω, ἐν ἄσμ. : ἔχω πέντε ἀρνιά ψημένα κι ἄλλα πέντε σοβλισμένα (Πεῦκ.). Πβ. *N. Ἀνδριώτ.*, Γλωσσ. ἰδίωμ. Φαράσ., 19 : «τὸ ου τρέπεται κάποτε σὲ ο, π.χ. κουρκοῦτι<κορκότι, σουβλί<σογλί». Πβ. Χάσια, ἐν Λαογρ. 6 (1917), 154, ἐν ἄσμ. : κι ἂν δὲν σᾶς ψήσω ἔς τὸ σογλί, Γιώργος νὰ μὴν πεθάνω. Ὁ ἐκ Μυκ. τύπ. σογλίζω ἐν φρ. μὴ μὲ σογλίζης (= κεντᾶς, ἐνοχλῆς) πιθανὸν ἐκ τούτου διὰ τοῦ τύπ. *σογλί<σουγλί Κρήτ. (Βάμος) ΧΙΑ 430, 154. ΧΙΑ 554, 24 (Σητεία). Κύπρ. ἐν Λαογρ. 5 (1916), 192. Πελοπν. (Μάναρη Ἀρκαδ.) ἐν Λαογρ. 10 (1929), 107. Βούρβουρ. ἐν Ἐπετ. Βουρβούρ. 2 (1925-1926), 136.

5. Τσοκνίδια, πληθ. τοῦ τσοκνίδα. Ἐντεῦθεν τσοκνιδόπ'ττα, ἡ (αὐτόθ.) = πίττα παρασκευαζομένη μὲ τσοκνίδια. Πβ. καὶ τσ'κνίδα (Κορυφ.).

6. Φουσκί (= κόπρος), παρά τὸ φουσκῆ, ἡ (αὐτόθ.) — Πβ. φουσκῆ Θερμαῖς ΧΙΑ. — φοτσι Πάρ. (Λεῦκ.) ΧΙΑ 408, 136.

Παρά τὸ λ :

1) βολειέμαι (Δίλοφ.)	8) κουλιομπήθρα, ἡ (Χρυσαιγ.)
2) (νὰ) βολλώσωμε (Πιρσόγ.)	9) λολούδ', τὸ (Πεντάλ.)
3) βολοῦμαι (Λικνᾶδ.)	10) λομάκι (Μόρφ.)
4) δολεῦ'νε ('Αγ. Σωτ.)	11) ντολάπ', τὸ (Σιάτ.)
5) δολεύομε (Νεάπ.)	12) ντολάπα, ἡ (Χρυσ.)
6) κομπολιά, ἡ (Ροδοχώρ.)	13) πολάω ('Επταχώρ. Ρόκαστρ. Χρυσ.)
7) κοτσάκια, τὰ (Ζούζουλ.)	14) πολλάκι (Λικνᾶδ. Ρόκαστρ.)
	15) πολλί (Ν. Κοτύλ. Ροδοχώρ.)

β) Παρά τὰ ἔρρινα

Παρά τὸ μ :

- 1) κομπάρος (Ν. Κοτύλ. Σμαρ. Φούρκ.)
- 2) κομπάσσο-κομπασσάρω (Λικνᾶδ.)
- 3) κομπέδες, οἱ (Ζούζουλ.)
- 4) κομπιά, τὰ (Αὐγερ. Κλεισώρ. Κυψέλ. Ν. Κοτύλ.)
- 5) κομπολιά, ἡ (Ροδοχώρ.)
- 6) (νὰ) σκομπωθῆς (Λικνᾶδ.)
- 7) στομπίζομε (Μόρφ.)
- 8) στομπίζουν (Κορυφ.)

Παρά τὸ ν :

1) ἀσπροκάνοτη - μαυροκάνοτη (Κεράσ.)	5) Κουδονόβρυσ', ἡ (Δαμασκ.)
2) βοινιά, ἡ (Αὐγερ. Βογατσ.)	6) μπονάρ', τὸ (Πεῦκ.)
3) βονιά, ἡ (Κεράσ.)	7) μποντρούμια, τὰ (Πεντάλ.)
4) βονὸ (Κλεισώρ. Πεντάλ.)	8) ὀντίζουν (Κεράσ.)
	9) φοντωτὸ (Βοτάν.)

γ) Παρά τὰ οὐρανικά κ, γ :

Παρά τὸ κ :

1) ἄκογα (Ζούζουλ.)	7) κοτάλ', τὸ (Κυψέλ.)
2) Ἄρκοδάλωνο (Κεράσ.)	8) κοτί (Ν. Κοτύλ.)
3) Ἄρκοδότρυπα, ἡ (Χρυσ.)	9) κοτσαμάρα, ἡ (Κυψέλ. Λάγκ. Πεῦκ.)
4) κοβέντα, ἡ (Λικνᾶδ.)	10) κοτσ'λιά, ἡ ('Αγ. Σωτ. Αὐγερ.)
5) Κοκκιά, τὰ (Δίλοφ. Χρυσαιγ.)	11) Κοτσομύτης (Δίλοφ.)
6) κοσ'λοῦν ('Αγ. Σωτ.)	12) Κοφοξ'λιά, ἡ (Νόστιμ.)
	13) σκοτιὰ - σκοθιά, τὰ (Σμαρ.)

Παρά τὸ γ :

- 1) Γοδὶ (Χρυσ.)

δ) Παρ' ἄλλα σύμφωνα :

1) ντοβάρ', τὸ ('Αγ. Σωτ. Λικνᾶδ.)	2) ντοβαρτζῆς (Δραγασ.)
3) (ν)τοφέκι (Ζών. Πολυκάστ. Ρόκαστρ. Σμαρ. Φούρκ.)	

- 1) όσια, ή (Νεάπ. Ροδοχώρ.)
- 2) σοβλίζω (Πεϋκ.)
- 3) τσοκνίδια, τὰ - τσοκνιδόπ'ττα, ή (Αύγερ.)
- 1) φοσκί, τὸ (Πιρσόγ.).

α/ Συγκριτικαὶ παρατηρήσεις.

Ἐκ τῶν 185 περιπτώσεων, κατὰ τὰς ὁποίας τὸ τρεπόμενον *u* εὐρίσκεται μεταξὺ συμφώνων, καὶ τῶν 5, καθ' ἃς μεταξὺ φωνήεντος καὶ συμφώνου ἢ ἐν ἀρχῇ τῆς λέξεως καὶ πρὸ συμφώνου, ἢ συχνότης τῶν παρακειμένων συμφώνων ἀκολουθεῖ τὴν ἐξῆς σειράν :

κ : 36, ρ : 22, λ : 20, μ : 16, ν : 14, β : 13, τ : 11, φ : 10, π : 10, d : 8, δ : 7, $\tau\sigma$: 7, σ : 6, b : 2, γ : 2, θ : 1.

Τὸ ἀποτέλεσμα ὁμοιάζει πρὸς τὸ τῆς τροπῆς τοῦ *i*, προηγουμένων καὶ ἐνταῦθα τῶν ὑγρῶν μὲ 42 περιπτώσεις (ἦτοι 22 τοῦ ρ καὶ 20 τοῦ λ , ποσοστὸν 22% περίπου, ἔναντι 37% τοῦ *i*) καὶ ἀκολουθούντων τῶν ἑρρίνων, μὲ 30 (16 τοῦ μ καὶ 14 τοῦ ν) κατ' ἀναλογία κατὰ τι μικροτέραν ἑκατέρου τῶν ὑγρῶν.

Ἡ διαφορὰ εἶναι ὅτι ἐνῶ εἰς τὰς περιπτώσεις τοῦ *i* συνήνησα παρακείμενα ἅπαντα τὰ σύμφωνα, ἐνταῦθα μόνον 13, ἔλλειπόντων τῶν ζ, ξ, ψ, χ.

Ἡ μεγάλη ἔκπληξις εἶναι ἡ συχνότης τοῦ κ (36 περιπτώσεις — ἦτοι μόνον του ἰσοῦται πρὸς τὸ σύνολον ἀμφοτέρων τῶν ὁμάδων, ὑγρῶν καὶ ἑρρίνων), τὸ ὁποῖον, καθὼς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ἀκολουθοῦντος πίνακος, ἐπηρεάζει πολὺ τὸ *u* καὶ δὴ ἐν ἀρχῇ τῆς λέξεως εὐρισκόμενον¹. Κατὰ τριάδας παρατηρεῖται ἡ ἐξῆς συχνότης : κομ 11, πολ 7, κοτσ 6, βον 5, κορ 4, δοφ 4, τορ 3, βολ 3, κοτ 3, δοβ 3, πορ 3, σορ 2, φορ 2, δολ 2, δολ 2, λ(ι)ομ 2, τομ 2, κοδ 2, κοκ 2, τοφ 2. Ἄνὰ ἓν : λορ, βορ, ρον, ροδ, ρομ, βον, δον, φον, νοτ, κοβ, κογ, κοθ, κοφ, σοβ, τσοκ, φοσ, γοδ, βοδ, κολ, λολ.

Ἐν ἀρχῇ λέξεως : ορ : 3, οσ : 2, ον : 1.

Κατὰ τάξιν δὲ τῆς φύσεως τῶν παρακειμένων συμφώνων παρουσιάζουν τὴν ἐξῆς συχνότητα :

Παρὰ τὸ ρ 22 περιπτώσεις, τοῦ ἐπιδρῶντος φθόγγου ἐπομένου εἰς τὰς 19. Παρὰ τὸ λ 18, ἐπομένου εἰς 16. Παρὰ τὸ μ 13, ἐπομένου εἰς ἀπάσας. Παρὰ τὸ ν 10, εἰς 9. Παρὰ τὸ κ 17, προηγουμένου εἰς ἀπάσας. Παρὰ τὸ γ 1, ὅπου προηγεῖται. Παρὰ τὸ $\nu\tau$ 9, προηγουμένου εἰς ἀπάσας. Παρὰ τὸ σ 5, ὧν 3 ἐπομένου καὶ 2 προηγουμένου. Παρὰ τὰ φωνήεντα ἔπεται ὁ ἐπιδρῶν φθόγγος εἰς ἀπάσας.

1. Ἴσως τοῦτο νὰ ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι ὁ φθόγγος *o* εἶναι πλησιέστερος, ὡς ὑπερωϊκώτερος τοῦ *u*, πρὸς τὸν *u*. Πράγματι, διὰ τὴν φύσιν τοῦ *u* εἶναι εὐκολώτερον νὰ προφέρῃ τις *ko* ἢ *ku*, δι' ὃ ἀπαιτεῖται μείζων προσπάθεια τῶν λαρυγγικῶν μυῶν.

Ἐκ τῶν 95 παραδειγμάτων (ἀφαιρουμένου ἐκ τῶν 96 τοῦ δυσχεροῦς νὰ καταταχθῇ *bod*) εἰς τὰ 60 (63%, ἔναντι 63% τοῦ *i*!) ὁ ἐπιδρῶν φθόγγος ἔπεται τῷ μεταβαλλομένῳ φθόγγῳ, καὶ εἰς τὰ 35 προηγεῖται.

Εἰς περιπτώσεις τροπῆς τοῦ *o* (πλὴν τῶν *κοκ-* καὶ *λολ-* ἐν τοῖς *Κοκκιά, τά, λολούδι*, ὅπου ὁ ἐπιδρῶν φθόγγος εὐρίσκεται ἀμφοτέρωθεν) δὲν παρατηρεῖται ἀντίστροφος σύμπτωσης τῶν τριάδων.

Ἐκ τῶν 96 περιπτώσεων αἱ 90 ἔχουν ἀμφοτέρωθεν σύμφωνα, αἱ δὲ 6 μόνον ἐτέρωθεν.

Σημειῶ ἐκ νέου τὴν μεγάλην συχνότητα τοῦ *κ* : Ἐντύπωσιν κάμνει τὸ γεγονός ὅτι ἐκ τῶν 79 περιπτώσεων τροπῆς τῶν ἀρχομένων ἀπὸ συμφώνου λέξεων, ζῆ ἀκολουθεῖ τὸ εἰς *o* τραπὲν *u*, αἱ 27 (34%) ἄρχονται ἀπὸ *κο-* (ὧν 3 *σκο-*). Ἐὰν εἰς ταύτας συνυπολογίσωμεν καὶ τὰ ἐνδιάμεσα ἄκογα, Ἀρκοδάλωνο, Ἀρκοδότρυπα, (νὰ) ξεκοραστῆς, τότε ἔχομεν τὸ *κο-* εἰς τὰς 31 (40%) τῶν περιπτώσεων, ἐφόσον βεβαίως συνεπικουροῦσιν εἰς τὴν τροπὴν τοῦ *u* καὶ ἐπόμενα σύμφωνα γνωστὰ ὡς ἀναμφισβητήτως ἐπιδρῶντα (ὕγρα - ἔρρινα) ¹.

Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ πρέπει νὰ σημειωθῇ ἰδιαιτέρως τὸ γεγονός ὅτι ἐκ τῶν 96 περιπτώσεων εἰς τὰς 79 (82%) ὁ τρεπόμενος φθόγγος εὐρίσκεται ἐν τῇ ἀρχικῇ συλλαβῇ.

β/ Ἐπίδρασις τοῦ τόνου.

Ἡ σημασία τοῦ τόνου διὰ τὴν τροπὴν τοῦ *u* εἶναι ἔτι μεγαλύτερα τῆς τοῦ *i*, ὡς προκύπτει πάλιν ἐκ στατιστικῆς ἐξετάσεως. Οὕτως, ἐπὶ τῶν 96 παραδειγμάτων εἰς τὰ 93 (96% περίπου, ἔναντι 94% τοῦ *i*) ἡ τροπὴ συμβαίνει, ὅταν ὁ φθόγγος εὐρίσκεται πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῆς, καὶ εἰς τὰ 3 ὅταν μετ' αὐτήν.

Ἀναλυτικῶς δὲ πάλιν, ἐκ τῶν 93 προτονικῶν περιπτώσεων εἰς τὰς 73 (78%, ὅσον ἀκριβῶς καὶ τὸ *i*), ὅταν τὸ *u* εὐρίσκεται ἀμέσως πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῆς, εἰς τὰς 18 δὲ (20%, περίπου πρὸς 15% τοῦ *i*), ὅταν εὐρίσκεται παρὰ συλλαβὴν.

Εἰς τὰς τρεῖς μετατονικὰς περιπτώσεις τὸ τρεπόμενον *u* εὐρίσκεται κατὰ ποσοστὸν 100% (ὡς τὸ *i*) ἀμέσως μετὰ τὴν τονουμένην συλλαβὴν.

γ/ Ἡ σημασία τοῦ μετρικοῦ τόνου.

Καὶ ἐνταῦθα ἐπίσης παρατηρεῖται ἡ σημασία τοῦ μετρικοῦ τόνου εἰς τὴν τροπὴν τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν φθόγγου. Οὕτω, τὰ 21 ἐκ τῶν 96 παραδειγμάτων (ἦτοι 21%, ἔναντι 20% τοῦ *i*) προέρχονται ἐκ δημοτικῶν ἀσμάτων. Ἐκ τούτων τὰ 20 εἶναι τοῦ συνήθους ἰαμβικοῦ δεκαπεντασυλλάβου (ἔναντι 25 ἐπὶ 34 τοῦ *i*) καὶ ἐν τοῦ τροχαϊκοῦ ὀκτασυλλάβου (ἔναντι 5 τοῦ *i*).

1. Ἴσως ἡ τροπὴ καὶ διὰ τὴν μείζονα συχνότητα τῶν ἀπὸ *κο-* ἀρχομένων λέξεων ἢ τῶν ἀπὸ *κου-*. Οὕτως ἐκ προχείρου φυλλομετρήσεως τοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τῆς ἐφημερίδος «Πρωτὰ» (Ἀθῆναι 1934) διεπίστωσα ὅτι ἡ ἀναλογία μεταξὺ *κο-κου* εἶναι 4 : 1 ἀντιστοίχως, ἦτοι αἱ τῆς πρώτης ομάδος λέξεις καταλαμβάνουν 40 σελίδας ἔναντι 10 τῶν τῆς δευτέρας.

Ἐξ ὄλων δὲ τούτων εἰς τρεῖς μόνον περιπτώσεις (ὡς καὶ εἰς τὸ *i*) ὁ μετρικὸς τόνος πίπτει ἐπὶ τραπέντος εἰς ο ἄτόνου *u* (δύο εἰς ἰαμβικούς καὶ ἓνα εἰς τροχαϊκὸν στίχους — ὡς καὶ εἰς τὸ *i*) ἦτοι :

α) Ἰαμβικοί :

Nἄ κομ | πασ σά | ρης τὸν | και ρὸ...

Nἄ βρῶ | κλα δά | κι φον | τω τό...

β) Τροχαϊκός:

...κι' ἄλ λα | πέν τε | σο βλι | σμέ να.

Παραδείγματα μετὰ συμπτώσεως λεκτικοῦ καὶ μετρικοῦ τόνου.

α) Ἰαμβικά :

Tὰ πρό | βα τα | κο ρέ | ψα με...

...και πᾶ | ρε τὰ | φλο ριά | μου

Τορ κιά | με γά | λη πλά | κω σε...

Βο λειέ | μαι μιά, | βο λειέ | μαι δυό...

(Καὶ ἐν συνεχείᾳ:

βο λειέ | μαι τρεῖς | και πέν | τε,

βο λειέ | μαι νά | ξε νη | τευ τῶ...)

Εἰ δα | πο λοῦν | τὰ σπί | τια μου...

"Ε να | πολ λά | κι ἔρ | χε ται...

(Πβ.: ἔ να | πολ λά | κι ἔ | κα τσε...)

Ποῦος εἰ | δε ψά | ρια 'ς τὸ | βο νὸ...

(Πβ.: "Ε να | βο νὸ | μοῦ ἄ | ρε σε...)

...τῆς Λάρ' | σας τὰ | μπον τροῦ | μια.

...άν θρώ | πι νη | κο βέν | τα

...κ' έ γὼ | για τὸ | ντο φέ | κι

(Πβ.: Nτο φέ | κία νά | μῆ ρί | ξε τε

Κρε μνῶ | και τὸ | το φέ | κι μου...

Κι' ὅ λοι | ντο φέ | κία ρί | ξε τε... (δις)

...παίρ νει | και τὸ | το φέ | κι)

...και τὰ | λο λού | δια κόκ | κι να.

Ὡς πρὸς τὸ περιέχον τὸν τρεπόμενον φθόγγον ἡμιστίχιον, παρατηροῦμεν ὅτι ἐκ τῶν 21 τοιούτων (ὧν τινὰ ἐπαναλαμβάνουν τὸν αὐτὸν τύπον) τὰ 12 ἀνήκουν εἰς τὸ ἀρχικὸν μέρος τοῦ στίχου καὶ τὰ 9 εἰς τὸ τελικὸν (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ τοῦ *i*, ὅπου ἡ ἀναλογία εἶναι ἀντίστροφος — 19 τοῦ τελικοῦ πρὸς 11 τοῦ ἀρχικοῦ). Ἄλλὰ καὶ τοῦτο εἶναι ἐνισχυτικὸν τῆς ἀπόψεως, ἐφόσον ἐδέχθημεν ὅτι τὸ *υ>ο* ἐν τῇ ἀρχικῇ συλλαβῇ τῆς λέξεως κατὰ μίαν ἀναλογίαν 90% (πρὸς 63% τοῦ *i*) — εἰς τὰς 85 ἐκ τῶν 95 περιπτώσεων.

δ/ Ἄλλοι λόγοι ἐπιδράσεως.

Ὡς πρὸς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ φαινομένου δι' ἀφομοιώσεως, παρατηρῶ τὰ ἑξῆς :

Ἐπὶ τῶν 96 παραδειγμάτων τὰ 17 (ἦτοι κατὰ ποσοστὸν 18% περίπου, ἔναντι 23% τοῦ *i*) ἴσως δύνανται ν' ἀποδοθοῦν εἰς ἀφομοίωσιν¹. Ἐκ τούτων προληπτικὴν παρουσιάζουν τὰ 16 (18% περίπου), ἐξακολουθητικὴν δὲ τὰ 2 (ἔναντι 35-21% πρὸς 5 τοῦ *i* — ἦτοι κατὰ τὸ αὐτὸ περίπου ποσοστὸν).

Συνεχίζων τὴν σύγκρισιν παρατηρῶ ὅτι ἐπὶ τῶν 16 περιπτώσεων, εἰς τὰς 8 ὁ τρεπόμενος φθόγγος εὐρίσκεται ἐν τῇ ἀμέσως πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῇ (ἔναντι 26 ἐπὶ 40 τοῦ *i*, ἦτοι 50% τοῦ *υ* πρὸς 65% τοῦ *i*). Εἰς τὰς 7 παρὰ συλλαβὴν πρὸ τῆς τονουμένης (ἔναντι 6 τοῦ *i*) καὶ εἰς μίαν, προερχομένην ἐκ καθαρογλωσσήματος, παρὰ τρεῖς συλλαβάς.

Ἐξακολουθητικῆς ἀφομοιώσεως περιπτώσεις ἔχομεν δύο, ἐν τῇ ἀμέσως μετὰ τὴν τονουμένην συλλαβῇ (ἔναντι 5 τοῦ *i*, ἦτοι κατὰ τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς ποσοστὸν : 12,5%!).

Συγκεκριμένως, τὰ ἑξῆς παραδείγματα : 1) Προληπτικῆς α) Ἄμέσως πρὸ τοῦ τόνου : Ἀρχοδότρυπα, (νὰ) βολλώσωμε, βονό, κομπολιὰ (<κουμπολιὰ), Κουδονόβρυσ', πιτορόπ'ττα, σορροπών', φορκιώτ'κο.

β) Παρὰ συλλαβὴν : κομπολιὰ (<κουμπολιὰ), Κοτσομύτης, Κοφοξ'λιά, (νὰ) σκομπωθῆς, σορροπών', Τορκοχώρι, φοντωτό.

γ) Παρὰ τρεῖς συλλαβάς : ρομποκομπολόγης.

2) Ἐξακολουθητικῆς : Ἄμέσως μετὰ τὸν τόνον : ἀσπροκάνοτη - μαυροκάνοτη, Πετρόστρογκα.

Ἐνδιαφέρουσα συγκριτικῶς παρατήρησις εἶναι καὶ ἐνταῦθα ὅτι ἐὰν ἡ τονουμένη συλλαβὴ, πρὸ ἢ μετὰ τὴν ὁποῖαν γίνεται ἡ ἀφομοίωσις, περιέχῃ φωνῆεν διάφορον τοῦ *ο*, συνήθως α (εἰς 3 παραδείγματα) καὶ *i* (εἰς 2) — ἔναντι *ο* τοῦ *i* — προηγούνται ἢ ἔπονται ταύτη τὰ δύο *ο* : κομπολιὰ, Κοτσομύτης, Κοφοξ'λιά, (νὰ) σκομπωθῆς, (ἀσπρο-μαυρο)-κάνοτη

1. Ὁ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 1, 233 κέξ., λόγον ποιούμενος περὶ ἀφομοιώσεως ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν μέσῳ λέξεως καὶ παρατηρῶν ἐν σ. 236 ὅτι «ἡ ἀφομοιωτικὴ δύναμις... τοῦ *ο* καὶ *ου* ἀποδείκνυται... σφόδρα μεγάλη», παραθέτει εἰκοσιπεντάδα ὄλων παραδειγμάτων, εἰς τὰ ὅποια ὁμως καίτοι παρατήρησα ἀφομοίωσιν τῶν ἀσθενῶν φθόγγων *i*, *e* πρὸς τὸ *υ* ἢ τοῦ *α* πρὸς τὸ *ο*, οὐδ' ἄπαξ ἐσημείωσα τοιαύτην τοῦ *υ* πρὸς τὸ *ο*.

Ἦτοι, ἐάν μὲν ἡ φέρουσα τὸν τόνον συλλαβὴ περιέχῃ τὸ *o*, προηγείται ἕτερον, τὸ ἀφομοιούμενον, εἰς τὰς 6 περιπτώσεις : Ἄρκοδοτρυπα, (νά) βολλώσωμε, βονό, Κουδονόβρουσ', πιτορόπ'ττα, φορκιώτ'κο — ἔπεται δ' εἰς μίαν : Πετρόστρογκα.

Προηγῶνται δύο ο εἰς 3 : σορροπών', Τορκοχώρ', φοντωτό — ὅπου τὸ μὲν σορροπώνει ἠκολούθησε τὴν ἐξῆς ἐξέλιξιν : σουρροπώνει > σουρροπώνει > σορροπώνει (διὰ νέας ἀφομοιώσεως), τὸ δὲ φοντωτό > φοντωτό διὰ τὰ ἐπάλληλα ο. Ὁμοίως καὶ τὸ Τορκοχώρ'.

Ἐάν δὲ ἡ τονουμένη συλλαβὴ περιέχῃ ἄλλο φωνῆεν — *a* ἢ *i* — προηγῶνται ταύτης δύο ο : κομπολιὰ (κουμπουλιὰ - κουμπολιὰ - κομπολιὰ), Κοτσομύτης, Κοφοξ'λιὰ, (νά) σκομπωθῆς. Ὁμοίως μετατονικῶς : (ἀσπρο-) μαυροκάνοτη (ὅπου ἡ τονουμένη συλλαβὴ περιέχει τὸ *a*, ἐνῶ Πετρόστρογκα, ὡς ἀνωτέρω, ἐν ο διὰ τὸ τονούμενον *ó*).

Αἱ ἀνωτέρω περιπτώσεις παρουσιάζουν ἀναλογίας πρὸς τὰς τοῦ *i*.

Ἀνομοιώσεως παραδείγματα δὲν νομίζω ὅτι ὑπάρχουν ἐνταῦθα. Περιπτώσεις ἐπίσης τροπῆς τοῦ *u* εἰς *o* διὰ παρετυμολογίαν ἢ ἀναλογίαν, ὡς κατὰ τὴν τροπὴν τοῦ *i* παρετήρησα, δὲν ἔχω νὰ σημειώσω.

Ἰδιαιτέρας μνείας πρέπει νὰ τύχῃ ἡ τροπὴ τονουμένου ἢ καταστάντος ἀτόνου κατὰ τὴν συνεκφορὰν, εἰς τὰς κάτωθι περιπτώσεις :

1) Εἰς τὴν γενικὴν τοῦ ἐνικοῦ (ἢ καὶ σημερινὴν δοτικὴν, μετὰ τῆς προθέσεως 'ς = εἰς) τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου συνοδεύοντος οὐσιαστικόν, τοῦ ὁποίου ἡ κατάληξις εἶναι μὲν κατὰ γενικὴν, δύναται δ' ὅμως ἕνεκα τῆς ὁμοιότητος νὰ ἐκληφθῇ καὶ ὡς αἰτιατικὴ : τοῦ Ζέρβα τὸ Διαμάντη (Χρυσ.) τὸ Παναγιώτη¹ (Δίλοφ.), 'Σ τὸ Κουσταντῆ² (Λικνᾶδ.), στὸ Παντοπώλῃ τῆ Σορβιὰ τοπων. (Πλακίδ.). Ὁμοίον τι συμβαίνει καὶ εἰς τὴν αἰτιατικὴν τοῦ πληθυντικοῦ τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου τοὺς γενομένου τὸς³. Ἐνταῦθα ὅμως ἡ κατάληξις τοῦ οὐσιαστικοῦ εἶναι καθαρὰ αἰτιατικῆς πτώσεως.

2) Ἡ ἀντίστροφος τῆς πρώτης, καθ' ἣν τὸ ἄρθρον διατηρεῖ τὸ *u*, ἀλλ' ἡ κατάληξις τρέπεται εἰς *o* : 'Σ τοῦ Λύκο⁴ τοπων., 'Σ τοῦ Νταβενίκο Ἰκορνίδα⁵, τοπων., Τοῦ Βαρλάντο⁶ (Χρυσ.).

3) Εἰς τὴν γενικὴν τοῦ ἐνικοῦ τῶν οὐδετέρων δευτεροκλίτων, τὸ *u* τοῦ ἄρθρου

1. Ἐν ἄσμ. : Τὸ Παναγιώτη οἱ κοπέδες δὲ φάνηκαν γιὰ νὰ ῥθουν (Δίλοφ.).

2. Ἐν ἄσμ. : Πολλάκι πῆγε κ' ἕκατσε 'ς τὸ Κουσταντῆ τῆ σέλλα — ὅπου ἴσως καὶ δι' ἀνομοίωσιν πρὸς τὸ ἀκολουθοῦν Κου- (ἐκ κωφώσεως προελθόντος).

3. Ἐν ἄσμ. : "Ἄν εἶν' ἀπὸ τὸς δούλους μου, τὸ χάξ' (: μισθόν) νὰ τ'ς ἀβγατίσω.

4. Ὅπου ὅμως δὲν γνωρίζω ἂν πρέπει νὰ νοήσωμεν 'Σ τὸ Λύκο ἢ 'Σ τοῦ Λύκου.

5. Καθαρὰ γενικὴ. Ἄλλὰ τί σημαίνει ἡ ἀκολουθοῦσα λέξις Ἰκορνίδα ; Εἶναι γενικὴ ὀνόματος τοῦ Ἰκορνίδα ἢ αἰτιατικὴ : τὴν Κορνίδα ; Ἐν τῷ ΑΙΑ οὐδὲν εὔρον.

6. Ἐνταῦθα ἡ γενικὴ φαίνεται καθαρὰ ἐκ τῆς ἐν τῷ ἄσματι συνεκφορᾶς : Μόν' τοῦ Βαρλάντο τὸ κελλὶ δὲν μπορ' νὰ τὸ πατήσουν. Ἀνάλογόν τι συμβαίνει ἐν Χίω : βλ. *H. Pernot, Parl. Chio*, σ. 156 : ἄντρας σο (<σου). εἶπεν *do ó βασιλέας...*, ὅπου εἰς τὸ δεύτερον παράδειγμα δέχεται «εἰδός τι ἀφομοιώσεως» πρὸς τὸ ἀκολουθοῦν *o*.

καὶ τῆς καταλήξεως τοῦ οὐσιαστικοῦ ἐτρέπησαν ἀμφότερα εἰς ὁ : ἡ ἀτμάκα τὸ ναυτικὸ¹ (Σαμαρ.), ἡ στρώσ' τὸ παράθυρο².

4) Ὁ ἀντωνυμικὸς τύπος μου, ὡς ἔμμεσον ἀντικείμενον τοῦ ρήματος, τρέπεται εἰς μό : νὰ μὸ βγατίση τὴν ταῆ³ (Ἐπταχώρ.). Πολλοὶ μὸ λέγουν γέρασα, μὰ ἴγὼ δὲν τὸ πιστεύω⁴ (Βοτάν.).

Παρατηρήσεις.

Ἐκ τῶν 12 παραδειγμάτων παρατηροῦμεν ἐκ νέου ὅτι τὰ 6 (50%) προέρχονται ἐκ δημοτικῶν ἀσμάτων, καὶ δὴ ὅτι εἰς τὰ 5 ὁ τρεπόμενος φθόγγος εὐρίσκεται εἰς τὴν θέσιν ἀτόνου καὶ μετρικῶς συλλαβῆς :

...στὸ Κου | σταν τῆ | τῆ σέλ | λα.

Τὸ Πα | να γιώ | τη οί | κο πές...

*Αν εἴν' | ά πὸ | τὸς δού | λους μου...

Μόν' τοῦ | Βαρ λάν | το τὸ | κελ λί...

Πολ λοὶ | μὸ λέ | γουν γέ | ρα σα...

Ἄλλά :

Νὰ μὸ | ἴβγα τί | στε τὴν | τα ή...

Σημειωτέον ἐπίσης ὅτι εἰς τὰ 5 ἐξ αὐτῶν ὁ τρεπόμενος φθόγγος εὐρίσκεται εἰς τὸ πρῶτον ἡμιστίχιον.

Γ'. ΠΟΡΙΣΜΑ

Ἰπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς μείζονος ἰσχύος τονουμένης συλλαβῆς καὶ τῆ ὑπαιτιότητι φθόγγων δυσεκφωνήτων καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀσταθῶν καὶ χαλαρῶν κατὰ τὴν ἐκφώνησιν, οἱ κατ' ἐξοχὴν ἀσθνεῖς παρὰ τοῖς βορείοις καὶ δὴ καὶ εἰς τοὺς ἐξ αὐτῶν ἕνεκα ποικίλων ἐπιδράσεων καὶ ἐπιμειξιῶν μεταξὺ βορείων καὶ ἡμιβορείων κυμαινομέ-

1. Ἐκ τοῦ : ἡ ἀτμάκατο(ς) τοῦ ναυτικοῦ, ὅπου τὸ καταληκτικὸν -τας ἐξέπεσε δι' ἀνομοίωσιν.

2. Ἡ καθολικότης τῆς χρήσεως «ὕστερα ἀρχίζομε τὴ στρώσ' τὸ παράθυρο» (ἐν τῇ γλώσσει τῶν οἰκοδόμων, ἐνν. τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ τμήματος τοῦ τοίχου, ὅπου θὰ τοποθετηθῆ τὸ παράθυρον) ἴσως ὑποδηλοῖ ὁμοιόπτωτον κατηγορηματικὸν προσδιορισμὸν ἀντὶ ἑτεροπτώτου (γενικῆς κατηγορηματικῆς) — κατὰ ξένην ἐπίδρασιν (;).

3. Ἐξ ἄσματος : νὰ μὸ βγατίση τὴν ταῆ σαράντα δύο χουφτες. Ἐκ τῆς συνήθους κράσεως τῶν μου, πὸν μετὰ τοῦ ἀρχικοῦ φωνήεντος τοῦ συνεκφερομένου ρήματος : μῶρχεται, κλπ. Περὶ τοῦ φαινομένου βλ. Ν. Ἀνδριώτη, Ἡ κράσις τοῦ συμπλέγματος ου+ε σὲ ο στὴ μεσαιωνικῇ καὶ νέᾳ ἑλληνικῇ, ἐν Mélanges Merlier, τόμ. 1, σ. 1-11.

4. Κατὰ τὴν ἐν ὑπόσημ. 4 ὑπόθεσιν.

νους, φωνήεντες φθόγγοι *i* και *u* είτε αποβάλλονται ἢ, κατὰ τελευταίαν προσπάθειαν διασώσεως, τρέπονται εἰς τοὺς συγγενεῖς *e* και *o* ἀντιστοίχως. Ἀντιστρόφως — και ὑπὸ περιστάσεις ἀναλόγους, αἱ ὁποῖαι ἴσως χρήζουσιν ὁμοίας στατιστικῆς ἐξετάσεως ! — οἱ φθόγγοι *e* και *o* τρέπονται εἰς τοὺς ἀντιστοίχους *i* και *u* παρὰ τοῖς βορείοις. Ἀπομένει ὅθεν ὡς ὁ ἰσχυρότερος και ὀλιγώτερον τρωτὸς φθόγγος ὁ *a*, ἀποδεικνυομένης διὰ μίαν εἰσέτι φορὰν τῆς ἰσχύος τῆς διδασκαλίας τοῦ Γ. Χατζιδάκι περὶ τῶν νόμων τῶν διεπόντων τὰς μεταβολὰς παρὰ τοῖς βορείοις, ἧτοι περὶ τοῦ δυναμικοῦ τονισμοῦ ¹ και τῆς διαφόρου ἰσχύος τῶν φωνηέντων ². Τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται και ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ παραδείγματα ἀντικωφώσεως τοῦ ἀσθενεστάτου *i* εἶναι διπλάσια περιήπου τοῦ ἰσχυροτέρου *o*. Ἡ μεγαλυτέρα συχνότης τοῦ *i>e* ἢ τοῦ *u>o* ἐξηγεῖται και ἐκ τῆς μείζονος συγγενείας τοῦ *i* πρὸς τὸ *e* ἢ τοῦ *u* πρὸς τὸ *o*, ἰδίᾳ ὅταν οἱ φθόγγοι οὗτοι ἀκολουθοῦν τοὺς *v*, *l*, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ τρόπου προφορᾶς τῶν *ve- vi*, *le- li* παρὰ τοῖς βορείοις. Π.χ. αἱ λέξεις εἶναι - ἔλεγε προφερόμεναι ὑπ' αὐτῶν ὡς εἶνι, ἔλιγι, ἐλάχιστα διαφέρουσιν ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοποθετήσεως τῆς γλώσσης κατὰ τὴν προφορὰν τῶν *ve- vi*, και *le- li*, τὰ ὁποῖα δὲν προφέρονται ὡς τὰ κοινὰ *ne- gni* (ὡς ἐν τῷ γαλλ. *agneau*, ὑγρῶς, τὸ δεύτερον) ἢ *le- gli* (ὡς ἐν τῷ ἰταλ. *figlio*, ὁμοίως τὸ δεύτερον). Ἐντεῦθεν ἴσως ἐγεννήθη, κατὰ τὸν ἀνόμον τῆς ψευδοῦς ἀποκαταστάσεως, και ἡ ἑτερόρροπος προφορὰ τοῦ *le* ὡς *lie* παρὰ τοῖς βορείοις, ὡς *λιέρα κλέρα* κττ. Ἰσως τὸ αὐτὸ νὰ συμβαίῃ και εἰς τὴν κώφωσιν. Ὁ σάλος φαίνεται μεγαλύτερος εἰς λέξεις ξένης ἢ λογίαις προελεύσεως.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

Μετὰ τὰ προεκτεθέντα, νομίζω ὅτι δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἐρμηνευθοῦν καθ' ὅμοιον τρόπον και τὰ ὀλίγα παραδείγματα τροπῆς τῶν τονουμένων *i* και *u* εἰς *e* και ὁ ἀντιστοίχως. Τὰ συγκεντρωθέντα ὅμως ἐν τῇ ὑπὸ ἐξέτασιν περιοχῇ εἶναι τόσον ὀλίγα, και δὴ τοῦ *u>o*, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι τὸ φαινόμενον ἔχει τὴν ἀνάλογον πρὸς τὰ ἀντίστοιχα ἄτονα ἔκτασιν ἢ και ἂν ὑπάρχη καὶ ὡς αὐτόνομον. Τὰ παραδείγματα ταῦτα εἶναι :

1. Βλ. ΜΝΕ 1, 251 κέξ., καιτοι ἀλλαχοῦ, βλ. κατωτέρω ὑποσημ. 2, κολάζει τὴν δύνκμιν αὐτοῦ.

2. Βλ. ΜΝΕ 1, 211 : «Ἐπειδὴ μεγάλη διαφορά ὡς πρὸς τὴν ἐκφώνησιν τῶν τονουμένων μὲν φθόγγων μετ' ἰσχυρᾶς ἐντάσεως, τῶν ἀτόνων δὲ μετ' ἀσθενοῦς δὲν ἀνεπτύχθη ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους και μεσαιωνικοὺς χρόνους, ὅπως δηλοῦται ἐκ τῆς καθόλου σωτηρίας τῶν φθόγγων τῆς γλώσσης ἡμῶν, τὸ μόνον μέτρον τῆς σχετικῆς ἰσχύος ἐκάστου φωνήεντος οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατο νὰ εἶναι ἢ ἡ πρὸς ἀρθρωσιν ἐκάστου τούτων ἀναγκαῖα διάθεσις τοῦ στόματος· ἐντεῦθεν τὰ ἐκφωνούμενα διὰ μείζονος ἀνοίγματος τοῦ στόματος και δὴ διὰ τῆς ἐκπομπῆς μείζονος ποσοῦ ἀέρος εἶναι ἰσχυρότερα τῶν ἐκφωνουμένων διὰ μικροτέρου ἀνοίγματος και διὰ τῆς ἐκπομπῆς ἐλάσσονος ποσοῦ ἀέρος. Τὸ *a* ἄρα ὑπερβάλλει κατὰ τὴν ἰσχὴν πάντα τᾶλλα, και πάλιν τούτων ἐκάστον κατὰ λόγον τῆς ἀρθρώσεως αὐτοῦ εἶναι ἰσχυρότερον ἢ ἀσθενέστερον τῶν λοιπῶν. Οὕτως ἔχομεν τὴν ἀκόλουθον κλίμακα *a>o>u>e>i*». Πβ. και Γ. Ἀναγνωστοπ., Δυναμ. τονισμ., σ. 7.

1. Τὸ *i>é*

α) Παρὰ τὰ ὑγρά ρ, λ. Παρὰ τὸ ρ : ἀχέρατα¹ (Χρυσ.), βουτέρατα² (Πεῦκ. Πευκόφ.), διορέα³ (Ν. Κοτύλ.), νὰ καρτερέσω⁴ (Ἐπταχώρ.), κιτέρνισε, -σαν⁵ (Ἄμμουδ. Ζούζουλ.), κρένω⁶ (κοινὸν ἐν τῇ περιοχῇ), μέρασμα⁷ (Κεράσ.), σέρ⁸ (Κεράσ.).

Παρὰ τὸ λ : λιαλέτσα⁹ (Ἐπταχώρ.), νὰ ὠφελέση¹⁰ (Κυψέλ.).

β) Παρὰ τὰ ἔρρινα ν, μ. Παρὰ τὸ ν : ἀρτένομαι¹¹ (Ν. Κοτύλ.), αὐτοκένητο¹² γένομαι¹³ (Κεράσ. Σαμαρ.), κανέστρ', τὸ -α¹⁴, ἡ (κοινὸν ἐν τῇ περιοχῇ), κορνέζα¹⁵, ἡ (Πευκόφ.), λαένα¹⁶, ἡ (Μόρφ.), ψένω¹⁷ (κοινὸν ἐν τῇ περιοχῇ).

1. Ἐν φρ. καλύβες γιὰ τ' ἀχέρατα. Πβ. ἀχεροκάλ'βες, ἐν τῇ περιοχῇ. Ἐκ τοῦ ἀτόνου ἐν. ἄχερο, περὶ οὗ βλ. σ. 18.

2. Ἐξ ἀτόνου ἐν. βούτερο, περὶ οὗ βλ. σ. 18.

3. Ἐν φρ. τοὺς ἔβαλαν ὑστερις μιὰ διορέα νὰ πᾶνε ὅλοι μαζί. Ἴσως ἐξ ἀτόνου διώρησε.

4. Ἐν φρ. θὰ πᾶμε νὰ καρτερέσουμε. Πβ. καὶ ἐν ἄσμ. : νὰ στείλω τῆς καλούδας μου, νὰ μὴ μὲ καιτερέση. Ἐξ ἀτόνου ἀορ. καρτέρεσα.

5. Ἐν φρ. κιτέρνισαν τὰ νεροπλάτανα (Ζούζουλ.), παρὰ τὸ κιτέρνισε (Ἄμμουδ.). Πβ. κιτερνίζουν, ἐν σ. 19, ἐξ οὗ καὶ προέρχονται.

6. Ἀναλογικῶς, ἐκ τοῦ ἀορ., κατὰ τὰ ἐπλυνα-πλένω, ἔμεινα-μένω. Πβ. φρ. πέρασα ἀπ' τ' ἀλώβ', κι οὔτε μ' ἔκρινε (: ὠμίλησε) κανένας (Χρυσ.). Πβ. ἀκόμη : ἐχ'ς στόμα νὰ κρίν'ς ; (Ζούζουλ.). Ἀρχικῶς τὸ ρῆμα ἐσήμαινε νὰ κάμης κρίσεις, καὶ εἶτα : νὰ ὀμιλῆς (δὲν φθάνει π.χ. πού ἐκοπίασα πρὸς χάριν σου, ἀλλ' ἐκφέρεις καὶ κρίσεις, ὀμιλεῖς, ἀγυρεύεις καὶ ρέστα).

7. Ἐν ἄσμ. : κ' ἡ μάννα εἶχε τὰ πλιότερα, καὶ μέρασμα δὲν ἔχουν. Πβ. καὶ μέρασε, ἐκ τοῦ ἀτόνου μεράζω, περὶ οὗ βλ. σ. 19.

8. Ἐν φρ. σέρ' ἐσύ, κ' ἐγὼ κάθομαι (: σῦρε σύ, πήγαίνε...). Ἐξ ἀτόνου ἀορ. ἔσερα. Πβ. σερ-τέρ' ἐν σ. 20.

9. Λαλίτσα, ἐν ἄσμ. : ψιλὴ λιαλέτσα ἔσυρε ὅσο καὶ νὰ μποροῦσε. Ἐξ ἀτόνου ἀορ. *λάλεσε.

10. Ἐν φρ. ἀντὶ νὰ μᾶς ὠφελέση, θὰ μᾶς βλάψη. Ἐξ ἀτόνου ἀορ. *ὠφέλεσε, ὅστις καὶ δι' ἀφομ. πρὸς τὰ παρακείμενα δύο ε.

11. Τρώγω καρυκευμένον φαγητόν, μὴ νηστήσιμον, ἐν φρ. ἀρτένεσαι ἢ νηστεύ'ς ; Ἐξ ἀτόνου νὰ *ἀρτεθῶ ἢ *ἀρτεμένο φατ. Τὸ ΙΛ ἐν λ. ἀρτύνω ἔχει τὸν τύπ. ἀρτένω ὡς συνήθη καὶ ἀρτένου παρὰ τοῖς βορείοις.

12. Ἐξ ἀτόνου τύπ. *αὐτοκενήτου ; Πβ. κενήματα, ἐν σ. 25.

13. Ὡς πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἐν φρ. γένεται καμιά ἐρήβ', νὰ ἡσ'χάσωμε ; (Κεράσ.). Νὰ γένω π'λλι χρυσό. Πβ. καὶ ἐν ἄσμ. : κι οὐδὲ Τουρκάλα γένομαι... (Σαμαρ.). Κατὰ τὸν Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 1, 237, ἐσχηματίσθη κατὰ τὸ γεννώ. Κατὰ Ε. Schwyzer, Griech. Gramm., 1, 640, ὑποσημ. 3, ἐκ τοῦ ἐγενόμην. Πβ. τὸ ἐγενήθην τῆς Γραφῆς παρὰ τὸ ἐγενόμην καὶ τὸ τῆς Κυριακῆς προσευχῆς «γενηθήτω-τὸ ὀλέγημά σου» καὶ τὴν καὶ σήμερον παρατηρουμένην συνήθως σύγχυσιν μεταξὺ τῶν ἐγένετο (παρατ.) καὶ ἐγένετο (ἀορ. β').

14. Ἐξ ἀτόνου κανέστρο ἢ κανεστράκι — ἂν μὴ ἀντιδάνειον ἐκ τοῦ σλαβ. *kanestra*, περὶ οὗ βλ. Ν. Andriotis, The confederate state of Skopje and its language, Athens 1957, σ. 17.

15. Κορνίτσα τοῦ τζακιού, τῆς ἐστίας.

16. Λαγύνα, δοχεῖον ὕδατος. Πβ. πιλίουλαένα, σ. 58.

17. Ἐξ ἀτόνου *ἔψεσα ἢ *ψετό.

Παρά τὸ μ : βοιδοτσέμβουρο¹, μένα² ('Επταχώρ.), μέσκει³ (Πεῦκ.).

γ) Παρ' ἄλλα σύμφωνα : νὰ καθέσης⁴ (Κεράσ.), Κλεφτοπέγαδο⁵ τοπων. (Δαμασκ.), τσέπα⁶, ἦ.

Τέλος, δύο παραδείγματα ἐν τέλει λέξεως : ἀρχιληστέ⁷ (Πεῦκ.), ἀφτέ⁸ (Νόστιμ.).

2. Τὸ υ > ό

α) Παρά τὸ ὑγρὸν λ : βόλεσεν⁹, γκιόλ-μπαξέ¹⁰ (Πολυκάστ.).

β) Παρά τὸ ἔρρινον ν : Κωστανδινόπολη¹¹.

γ) Τὸ ἐρωτηματικὸν ἐπίρρ. ποῦ > πὸ εἰς ἄσματα ἐξ 'Επταχωρίου καὶ Βουχορίνας¹².

Τέλος, σημειωτέον ἐν τέλει λέξεως τὸ παράδ. 'Σ τοῦ Νικολό...

'Ἡ γνώμη μου διὰ τὴν ἐρμηνείαν τῆς ἀντικωφώσεως καὶ τῶν τονουμένων ἰ καὶ υ¹³ νομίζω ὅτι δύναται νὰ στηριχθῆ εἰς τὴν τῶν ἀτόνων. 'Εὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν δηλαδὴ ὅτι ἐκ τῆς γενομένης ἐξετάσεως ταῦτα παρουσιάζονται παρὰ τὰ αὐτὰ σύμφωνα καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν καὶ ὡς πρὸς τὰ σύμφωνα καὶ ὡς πρὸς τὴν συχρότητα μεταξὺ ε καὶ ό, ὡς καὶ μεταξὺ e καὶ o ἀντιστοίχως ἐπίσης ὅτι ἀρκετὰ,

1. 'Εξ ἀτόνου τσεμβούρ'.

2. 'Εν ἄσμ. : μένα ἦσχιος σὲ πατάει, μένα φάνδαιγμα; 'Ενταῦθα, τὸ τροχαϊκὸν μέτρον δὲν βοηθεῖ τὴν ἐκ τοῦ ἀτόνου προέλευσιν. 'Επειδὴ ὅμως ἡ λ. εἶναι συνηθεστάτη εἰς ἄσματα, δὲν ἀποκλείεται νὰ προέκυψεν ἐξ ἄλλων λαμβικῶν δεκαπεντασυλλάβων στίχων.

3. 'Εκ συμφύρσεως τῶν μένω + μνίσκω. Πβ. τύπ. μίσκει (Κεράσ.). 'Εν φρ. μέσκει ὁ καρπός, καὶ τὸ ἄχυρο φεύγει.

4. 'Εν φρ. πρέπει νὰ καθέσης μέρες, γιὰ νὰ δῆς τὸ κάθε σκάρτσο. 'Εξ ἀτόνου κάθεσε, δι' ὁ βλ. σ. 26.

5. 'Εξ ἀτόνου πεγάδ'. Πβ. πεγαίνω, ἐν σ. 26.

6. Τσίπα (=φλοιὸς καρποῦ). 'Εξ ἀτόνου, π.χ. φτενότσεπος.

7. 'Εν ἄσμ. : ποῦ 'σαι, ἀδερφέ μου ἀρχιληστέ καὶ κλέφτη καπετάνιε ; Προφανῶς διὰ τὰ δύο ὁμοιοτέλευτα ἀδερφέ καὶ καπετάνιε.

8. 'Εκ τινος συνθέτου εἰς *-ἀφτεκο ; 'Αλλὰ πβ. σκιζάφ'κου π.χ. Σημειωτέον ὅτι ἡ λ. προέρχεται ἐκ σλαβοφώνου χωρίου.

9. 'Εν ἄσμ. : τώρα κι ὁ ξένος βόλεσεν νὰ πάη 'ς τὰ δικά του. 'Ο τύπ. κατ' ἐπίδρασιν τοῦ συνων. θέλησεν, ἐκ τῶν βολεῖμαι + βολουμαι, περὶ ὧν βλ. σ. 42.

10. 'Εν ἄσμ. : γιέ μ', σὰν πάησα καὶ τὴ βρῆκα μέσ' 'ς τὸ γκιόλ-μπαξέ—ὅπου ἐν τῇ συνεκφορᾷ δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι τὸ σ εἶναι ἄτονον, ἂν καὶ μετρικῶς, ἐν τῷ στίχῳ, εἶναι τονουμένη ἢ συλλαβή.

11. 'Εξ ἀτόνου Κωσταντινοπολίτης, ὅπου τὸ υ > ό δι' ἀφομ. προληπτικὴν.

12. 'Ἴσως διότι κατὰ τὴν συνεκφορὰν καὶ ἕνεκα τοῦ μετρικοῦ τόνου κατέστη ἄτονον, καὶ διὰ τὸ ἀκολουθοῦν ν ἢ σ :

Πὸ νά | βρης, μάν | να μ', τὸ | χαρ τί   ἀλλά :

Ποῦ νά | βρης τὸ | με λά | νι.

Πὸ 'σαν | πε ρι | στε ρού | λα μου | τό σον | και ρὸ | χα μέ | νη ; (Φούρκ.)

13. Τὸ φαινόμενον ἐξετάζει ὁ καθηγητὴς Ν. 'Ανδριώτης εἰς τὸ ἄρθρον του Φωνητικὰ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς Νέας 'Ελληνικῆς : 'Αθηνᾶ 45 (1933), 252-261, ὅπου παραθέτει μακρὸν κατάλογον παραδειγμάτων καθὼς καὶ τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν.

παρά τὸν τονούμενον μεταβεβλημένον τύπον τὸν περιέχοντα τὰ εἰ καὶ ὁ ἔχουν παράλληλον μετ' ἀτόνου *e* ἢ *o*· θὰ ἦτο κάλλιστα δυνατὸν νὰ σκεφθῶμεν ὅτι, ἀφοῦ ἅπαξ διὰ τὴν γειτονίαν ὠρισμένων συμφώνων καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ τόνου ἐτράπησαν τὰ *i* καὶ *u* εἰς *e* καὶ *o* ἀντιστοίχως, ἠδυνήθησαν εἶτα νὰ διατηρηθοῦν καὶ εἰς τύπους προερχομένους ἐξ αὐτῶν (τὸν πληθυντικὸν ἢ ἄλλον χρόνον, ἔγκλισιν, κλπ., ἢ λέξεις παραγωγῆς ἢ συνθέτους, κλπ.), ὅπου ἡ ἀρχικῶς ἄτονος συλλαβὴ ἢ περιέχουσα τὸν μεταβληθέντα φθόγγον κατέστη τονουμένη¹. Εἰς τὰ παραδείγματα δηλαδὴ ταῦτα δὲν πρόκειται, κυρίως εἰπεῖν, περὶ μεταβολῆς τονουμένου *i* ἢ *u* εἰς *e* ἢ ὁ ἀντιστοίχως, ἀλλὰ περὶ μεταβολῆς τοῦ πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῆς (ἐν τῇ ἀρχικῇ λέξει καὶ πρὸ τῆς συνθέσεως ἢ κλίσεως) ἀτόνου *i* ἢ *u* εἰς *e* ἢ *o* ἀντιστοίχως, καὶ εἶτα τονισμοῦ τοῦ ἤδη μεταβεβλημένου ἀτόνου, δι' ἀναβιβασμοῦ τοῦ τόνου, κατὰ τὴν σύνθεσιν, κλπ.

1. Ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι δὲν εὐσταθεῖ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀχ. Τζαρτζάνου (Περὶ τῆς συγχρόνου Θεσσαλικῆς διαλέκτου, σ. 24) ὑποστηριζόμενον : ἀπειδὴ δηλ. πᾶν ἀρχικὸν *e* ἐν ἀτόνῳ χώρῳ εὐρισκόμενον προφέρεται ὡς *i*, ἐπανακτᾷ δὲ τὴν ἀρχικὴν του ἀνοικτῆν προφοράν, εὐθύς ὡς ὁ τόνος ἐπανέλθη ἐπ' αὐτό, καὶ ἐπειδὴ οὕτω ἀνεπτύχθησαν ἀντίστοιχα συστήματα λέξεων ἔχοντα τὰ μὲν *i* ἄτονον, τὰ δὲ *e* τονούμενον (π.χ. μιὰ χιρσά-ἀλλὰ χέρ'... κιφάλ'-ἀλλὰ ξιρουκέφαλου...) διὰ τοῦτο ἀσυνειδήτως ἐσηματίστη τὸ γλωσσικὸν αἰσθημα, καθ' ὃ ἐνομήθη ὅτι καὶ ἀρχικὸν *i*, ἐὰν τονίζεται, πρέπει νὰ προφέρηται ἀνοικτῶς ὡς *e*, καὶ λοιπὸν, ὅπως νιρό-κρουονέρι..., οὕτω καὶ τυρί-βρουμουτέρ', μιτάρja-γκαβουμέταρα, κλπ.).

Τὴν λεπτομέρειαν τῆς ἐκ τῶν ἀτόνων τύπων ἐπεκτάσεως τοῦ φαινομένου εἰς τοὺς ἐξ αὐτῶν προελθόντας τονουμένους δὲν ὑπεστήριξαν οἱ μέχρι τοῦδε ἐρευνήσαντες τὸ θέμα. Οὕτω, ἐκ τῶν 70 παραδειγμάτων (τοῦ Ν. Ἀνδριώτη) τοῦ ἰδέ καὶ τῶν 46 τοῦ ἰδέ, κατὰ μίαν ἀντιστοιχίαν 25 τοῦ πρώτου (ἦτοι 36% περίπου) καὶ 16 τοῦ δευτέρου (κατὰ τὸ αὐτὸ ποσοστὸν!) πρόκειται περὶ λέξεων συνθέτων. Τοῦ *icé* : ἀγέριφτους πολλαχ., ψ'χουκέρ' Θεσσαλ., ἀμαγέριφτους πολλαχ., κουλουμέρ' πολλαχ., ἀν'κουκέριφτους Ἰμβρ., γαβλουσπέρ' (<καβλοσπύρι) Μακεδ. (Πιερ.), ἀτσέρουτους (<ἀτσιρίωτος) Ἰμβρ., ἀπέραχτους Ἰμβρ., παλιουπέρουτου Ἰμβρ., ἀγρέγουρ'νου Μακεδ. (Βελβ. Χαλκιδ) — ὅπου ὁμοίως δὲν πρόκειται περὶ γνησίου *i*, ἐκτὸς ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι τὸ ἄγριος > *ἄγρεους > *ἄγρες. πανουτρέφ'λλα-κατουτρέφ'λλα (-τριφύλλα) Στερελλ. (Ἄρτοτ.), ἀχρέγιαστους (<ἀχρείαστος) Λέσβ. (Μανταμάδ.), παλιουμαξέλλαρου Ἰμβρ., ρ'ζουπέλαφου Σαμουθρ., λαδουπέλαφου Λέσβ., στραβουκ'λέγαδου (<στραβοτυλίγαδο) Θεσσαλ., γκαβουμέταρα (-μίταρα-μιτάρια) Θεσσαλ., παλιουλαένα Βελβ. (ἀσφαλῶς ἐκ τύπ. παλιουλάενου, πβ. λαένα Μόρφ.), κουμπουκέδουνου (-κῦδωνο) Θράκ. (Σουφλ.), μηλουκέδουνου Μακεδ. (Βλάστ.), 'πιτσέγαρου (ἀποτσιγαρο) Ἰμβρ., καλαμουτσέκρικου (-τσικρίκι) Θεσσαλ., σουτέμ'σα (<*ισοτιμιζω) Μακεδ. Πβ. καὶ τὰ ἰδικά μου βοϊδοτσέμβουρο, Κλεφτοπέγαδο.

Τοῦ ἰδέ : βουδουτόλουμου (-τούλουμο) Λέσβ., παλιουκότ' (-κουτί) Ἰμβρ., 'πικόκ'ναρου (<ἀποκουκκούναρο) Ἰμβρ., 'πουσόρ' (<ἀπουσοῦρ', κατὰ τὸν Ἀνδριώτην, ἐνῶ ἴσως ἐκ τοῦ σορὸς <σουρὸς), παλιουρρόφιαν' Λέσβ., βρουμουσκόπ'δα (-σκουπίδια) Ἰμβρ., φιδουπόκαμ'σου (-ποκάμ'σο) Βελβ., παλιουγόστιρα (-γουστέρα) Αἰτωλ., 'πικόρασ' (<ἀποκούραση) Ἰμβρ., χοιρ'νουλόκαν'κου (= χοιρινὸ λουκάνικο) Ἰμβρ., γηλιουλόλ'δου Θράκ. (Σουφλ.) - νυχτολόλ'δου Λέσβ., ἀμουνόχ'γους (<ἀμουνούχιστος Στερελλ. (Ἄρτοτ.), ἀσπρουνόρ'κου (-οῦρά) Ἡπ., μ'σόρανα (<μεσοῦρανα) Σάμ., θιόρανα Ἰμβρ. (ὅπου ἴσως ἢ ἄμεσος ἐπίδρασις τοῦ Θεός ἢ θεόρατος), ἀρκ'δουπρόναρου-κουνδουπόρναρου (-πρινάρι) Μακεδ. σκουρδουρόπανα (-ράπανα, ἐκ τοῦ ρουπάν' <ρεπάνι — θὰ ἔγραφον ρεπάνι > ριπάνι > ρ'πάνι > ρουπάν', διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν τοῦ ἐκπεσόντος ἀτόνου) Ἰμβρ.

Τὴν ἐρμηνείαν ταύτην ἐνισχύουν ἴσως καὶ ἀρκετὰ παραδείγματα περιέχοντα μετὰ τόνου, μεταβεβλημένα, ἤδη κωφωθέντα ἄτονα *e* καὶ *o* (εἰς *i* καὶ *u* ἀντιστοιχως), τὰ ὁποῖα συνεκέντρωσα ἐκ τῆς αὐτῆς περιοχῆς : Οὕτω π.χ. ὁ τύπ. *κατίβα* (=κατέβα) προῆλθεν ἐκ τοῦ ἄτόνου *κατιβαίνου*· ὁ τύπ. *ξίψουμα* (=τὸ προσλαμβάνειν ποιμένας ἐπὶ πληρωμῇ εἰς χρῆμα, ἄνευ ἄλλης παροχῆς καὶ ἄρτου) ἐκ τοῦ *ξιψουμίζου*-*ξεψωμίζω*—ἄν καὶ ἡ σημασία διαφέρει· *φίβγα* ἢ, ἴσως ἐκ τοῦ μαρτυρουμένου συνων. καὶ ἄτόνου *φιβγούλα* (ἐκ τῆς περιοχῆς ὁμοίως, ἀντὶ τοῦ κοιν. *φειγιό*, ἢ κατὰ τὸ *φύγε*).

Ἐὰν νῦν παραστήσωμεν διὰ σταυροῦ μὲν τὸν μεταβαλλόμενον φθόγγον, διὰ τόνου δὲ τὴν τονουμένην συλλαβὴν, ἡ λέξις ἢ ἀποτελοῦσα τὸ δεῦτερον συνθετικὸν παρουσιάζει τὰ κάτωθι σχήματα :

	i > é		ú > ó
$\frac{+}{+} \frac{'}{'}$	:	3	2
$\frac{+}{+} \frac{'}{'}$ —	:	16	9
$\frac{+}{+} \frac{'}{'}$ — —	:	1	2
— $\frac{+}{+} \frac{'}{'}$ —	:	3	2
Σύνολον		23	15
ἢ $\frac{+}{+} \frac{'}{'}$ (— —)		20	καὶ — — — 1
$\frac{+}{+} \frac{'}{'}$ (—)		3	Γεν. σύν. 16
ἂν μὴ (—) $\frac{+}{+} \frac{'}{'}$ (— —)		ὅλα ὁμοῦ.	

Πόρισμα.

Καὶ εἰς τὰς δύο ομάδας αἱ τρισύλλαβοι παροξύτονοι λέξεις ἀποτελοῦν τὴν συντριπτικὴν πλειοψηφίαν (70% - 56%). Ἡ παρατήρησις αὕτη δύναται νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς ἄλλας. Π.χ. ὅτι τὸ 'πουσόρ' δὲν προϋποθέτει τὸ ἀποσοῦρι ἀμέσως, ἐπειδὴ ὁ πρὸ τῆς συνθέσεως τόνος τῆς λέξεως πρέπει νὰ εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀμέσως μετὰ τὸν μεταβαλλόμενον φθόγγον συλλαβὴν. "Ὅτι ἡ ἀποβολὴ τοῦ ἄτόνου *i* ἢ *u* τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ ἐγένετο πρὸ τῆς συνθέσεως : *κουκκ'νάρ* - *κοκκ'νάρ* - 'πικόκκ'ναρου, *πουκάμ'σου* - *ποκάμ'σου* - *φιδουπόκαμ'σου*.

Ὡσαύτως προκειμένου περὶ τοῦ *ú > ó*, δύναται νὰ γεννηθῇ ἡ ὑπόθεσις μήπως τὸ *u* μετεβλήθη πρῶτον πρὸ τοῦ τόνου, καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ, εἰς *o* δι' ἀνομοίωσιν, ἔνεκα τῆς συσσωρεύσεως ἄλλεπαλλήλων *u*, ὡς παρετήρησα καὶ ὡς προεξέθεσα ἀλλαχοῦ περὶ τῆς συντριπτικῆς πλειοψηφίας τῶν ἀμέσως πρὸ τοῦ τόνου μεταβαλλομένων *i* καὶ *u* ἔναντι τῶν λοιπῶν θέσεων.

Ἡ ἀποφίς αὕτη ἐνισχύεται καὶ στατιστικῶς : Ἐκ τῶν 16 παραδειγμάτων εἰς τὰ 13 συναντῶμεν ἐπάλληλα *u*, συνήθως μὲν 2, ὧν τὸ δεῦτερον μεταβάλλεται (εἰς 11 περιπτώσεις), ἄπαξ 3, ὧν τὸ τρίτον μετεβλήθη, καὶ ἄπαξ 5, ὧν τὸ μέσον.

Ἡ ἄλλη ἀξία σημειώσεως παρατήρησις εἶναι ὅτι ὁ τρεπόμενος φθόγγος καὶ τῶν δύο ὁμάδων εὐρίσκεται εἰς τὸ δεύτερον συνθετικὸν καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ συλλαβὴν. Μόνον εἰς 3 τετρασύλλαβα εὐρίσκεται εἰς τὴν δευτέραν συλλαβὴν, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα κανονικῶς, διὰ τὸν νόμον τῆς τρισυλλαβίας : ἀμαγέριφτους (*μαγερεύου), ἀν'κουκέριφτους (*ν'κουκερεύου), παλιουμαξέλλαρου (μαξελλάρ'). Τοῦτο ἐνισχύει τὴν ἐκ τοῦ ἀτόνου προέλευσιν τοῦ ἔχοντος τὸν μεταβεβλημένον φθόγγον ἀμέσως πρὸ τοῦ τόνου.

Ἡ ἄξιοσημειώτων ὡσαύτως εἶναι ὅτι κατὰ μέγα ποσοστὸν, πλὴν 6 παραδειγμάτων, τὰ σύνθετα εἶναι προπαροξύτονα, εἴτε μὲ ἀκεραίας τὰς ἀκολουθούσας τὸν τόνον συλλαβάς, εἴτε κατόπιν ἐκπτώσεως τοῦ ἀτόνου *i* ἢ *u*, προσυνθετικῶς, ὡς ἐτονίσθη. Ἐνίοτε καθίστανται παροξύτονα διὰ τῆς μετασυνθετικῆς ἐκπτώσεως τοῦ ἀτόνου, ὡς πανουτρέφ'λλα (ἀλλὰ τριφύλλ'), ὅπερ ὁμοίως δὲν ἀντιβαίνει εἰς τὸν κανόνα, διότι τὸ ἐκπεσὸν ἄτονον δύναται νὰ ἐπανέλθῃ κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν τῆς συνθέτου λέξεως.

Ἡ ἄλλη ἀπόδειξις τῆς ἀπόψεώς μου εἶναι καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ ὑπ' ἐμοῦ καταγραφέντα ἄτονα παραδείγματα-ἀρχικοὶ τύποι τῶν τονουμένων, κατὰ ποσοστὸν 14%, τὰ *i>e*, καὶ 17% τὰ *u>o*, ἔχουν ἀντιστοιχοῦς ἄλλους τύπους ἢ παράγωγα αὐτῶν τονούμενα, ἀν δὲ συνεχισθῇ ἡ ἔρευνα εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, πιθανὸν νὰ εὐρεθοῦν καὶ τῶν λοιπῶν παραδειγμάτων, καὶ δὴ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ὁ καθηγητῆς Ἀνδριώτης, ἐκ τῶν εἰς τὴν διάθεσίν του μέχρι τότε στοιχείων, ἀπέκλεισε¹.

Δέον ὡσαύτως νὰ σημειωθῇ ἡ ἀντίστοιχος σχέσις ἀναλογίας παραδειγμάτων μεταξὺ ἰδικῶν μου *i>e* ἔναντι τῶν *u>o*, 110 πρὸς 54 (ἦτοι τὰ δεύτερα κατὰ ποσοστὸν 50% ὡς πρὸς τὰ πρῶτα) καὶ τοῦ *i>e* ἔναντι τοῦ *u>o*, τοῦ Ἀνδριώτη², 70 πρὸς 46 (66%). Ἐὰν εἰς τὰς ἰδικὰς μου περιπτώσεις τοῦ *u>o* συμπεριλάβω καὶ ἄλλας 12, ὅπου ὁ μεταβαλλόμενος φθόγγος εὐρίσκεται ἐν τέλει λέξεως, τότε τὸ ποσοστὸν ἀνερχόμενον εἰς 60%, ὀλίγον ἀφίσταται τοῦ 66% τοῦ Ἀνδριώτη.

1. Βλ. Ν. Ἀνδριώτ., ἐνθ' ἀν., σ. 260-261, ὅπου ὁ συγγρ. δὲν εἶχεν ὑπ' ὄψει του ἐκ τοῦ Ἀρχείου πολλὰ νεώτερα παράλληλα παραδείγματα κατὰ τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς τοῦ ἀρθρου του : «Εἰς τὰ παραδείγματα ταῦτα οὐδεμία περίπτωσις ὑπάρχει, καθ' ἣν τὸ ἄτονον *u* τῆς ἀρχικῆς λέξεως νὰ προῆλθεν ἐκ κωφώσεως τοῦ *o*, ὥστε αἱ παρουσιάζουσαι τὸ *o* παράγωγοι λέξεις νὰ θεωρηθοῦν σχηματισθεῖσαι πρὸ τῆς κωφώσεως τοῦ *o* εἰς *u*. Δὲν ὑπῆρξε δηλαδὴ ποτὲ τύπος λολούδι, ἀπὸ τὸν ὁποῖον νὰ εἶχε σχηματισθῇ τὸ γηλιουλόλ'δου, οὐδὲ κοράζομαι, ὁπόθεν νὰ προῆρχετο τὸ 'πικόρασ'... Εἴμεθα λοιπὸν ἠναγκασμένοι νὰ δεχθῶμεν ὡς μόνην πειστικὴν ἐρμηνείαν τῆς τροπῆς τοῦ ἀτόνου *u* εἰς τονούμενον *o* τὴν διαμορφωθεῖσαν εἰς τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τῶν λαλούντων ἐντύπωσιν, ὅτι εἰς πᾶν ἄτονον *u* ἀντιστοιχεῖ τονούμενον *o*. Ἡ δὲ ἐρμηνεία αὕτη οὐσα καθ' ἑαυτὴν ἀναμφισβήτητος, καθιστᾷ, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἀναμφισβήτητον καὶ τὴν δοθεῖσαν ἀνωτέρω ἐρμηνείαν τοῦ ἀντιστοίχου φαινομένου τῆς τροπῆς τοῦ γνησίου ἀτόνου *i* εἰς τονούμενον *e*». Διὰ μίαν ὁμοίως ἀκόμη φορὰν ἀποδεικνύεται ὅτι εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν γλωσσικῶν φαινομένων αἱ πλέον ἀπίθανοι προϋποθέσεις δύναται νὰ καταστῶσι πραγματικότης : κατὰ σύμπτωσιν ὅλως καὶ χωρὶς νὰ ἔχω ὑπ' ὄψει μου κατὰ τὰς περιοδείας μου τὰ παραδείγματα τοῦ Ἀνδριώτη, εὔρον καὶ τὸν τύπον λολούδι (ἐν Πενταλόφῳ), καθὼς προεῖπον, καὶ τὸν ξεκοράζομαι (ἐν Κερασόβῳ)!

2. Πρέπει νὰ σημειωθῇ πλεον ὅτι τὰ ἀναγραφόμενα ὡς παραδείγματα τοῦ Ἀνδριώτη δὲν προέρχονται μόνον ἐκ τῶν εἰς τὸ ἄρθρον του περιλαμβανομένων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων προστεθέντων διὰ χειρὸς τοῦ ἰδίου τοῦ συγγραφέως εἰς τὰ περιθώρια τοῦ κειμένου τοῦ ἀρθρου του καὶ εἰς τὸ ἀντί-

Κατὰ τὴν ἀποψὶν μου λοιπὸν τὰ εἰς τὰς σελ. 256-257 παραδείγματα τοῦ Ἀνδριώτη δύνανται νὰ ἐρμηνευθοῦν ὡς ἐξῆς : βουτέρατα Θεσσαλ. καὶ ἰδικόν μου, ἐκ τοῦ ἰδικοῦ μου βούτερο¹. οὐβέρα² Μακεδ. ἐκ τοῦ ἰδικοῦ μου ὄβερός Ζούζουλ.· κιτέρ'σα Ἡπ. (Ζαγόρ.) καὶ ἰδικόν μου, ἐκ τοῦ κιτρηνίζον³. μαγέριψα-ἀμαγέριφτους ἐκ τῶν ἰδικῶν μου μάερας, -εῦον· τὰ μέρασα, μέρασμα, μέρασ' Ἰμβρ. ἐκ τοῦ ἰδ. μου μεράζω· πέραξα, ἀπέραχτους Ἰμβρ. ἐκ τοῦ ἰδ. μου περάζον· τέραγνα Ἰμβρ. ἐκ τοῦ ἰδ. μου τεράννια· τέρους, βρουμουτέρ'⁴ Θεσσαλ. ἐκ τοῦ τερί, κλπ., παλιουμαξέλλαρου Ἰμβρ. ἐκ τοῦ μαξελλάρ'· κουλέμπ'σα Ἡπ. ἐκ τοῦ κουλεμβάου· κουκ' νουπέπιρου Ἰμβρ. ἐκ τοῦ πεπέρ'. Τέλος, τὰ ἰδικά μου ἀχέρατα, νὰ καθέσης, τσέπα ἐκ τῶν ὁμοίως ἐν τῇ περιοχῇ ἀπαντῶντων ἀχερο, κάθεσε, φτενότσεπος.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΜΑΝΕΣΗΣ

τυπον τοῦ τόμου τῆς «Ἀθηνᾶς» τὸ κατατεθειμένον εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, τοῦ ὁποῦ οὗ ὁ συγγρ. ὑπῆρξε συντάκτης ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Τὰ προσέθηκε δὲ ἀφοῦ τὰ ἀνεῦρεν εἰς τὸ Ἀρχεῖον διὰ μεταγενεστέρως ἐρεύνης.

1. Βλ. Ν. Ἀνδριώτ., ἐνθ' ἀν., σ. 259. Πβ. καὶ βρουμουτέρ' κατωτέρω.

2. Ἐκ τοῦ βιρόσ<σλαβ. *vir*. Βλ. καὶ ΙΑ ἐν λ.

3. Πβ. καὶ Ν. Ἀνδριώτ., σ. 259 : κιτρηνίζω.

4. Πβ. καὶ μπατζουτέρ' Μακεδ. (Βελβ.), ὅπερ ἐν Βοίῳ ἤκουσα ὑπὸ τὸν τύπ. μπατζοτύρ'.

ΠΙΝΑΞ ΛΕΞΕΩΝ

<p style="text-align: center;">A</p> <p>ἀβρεὰ ἡ 20, 28, 30 ἀγέριφτους 58 ἀγρέγουρ'νου 58 "Αδε 26, 29, 30, 37, 40 ἄκογα 44, 48, 50 ἀλεσίδα 17, 21, 28 ἀμαγέριφτους 58, 60, 61 ἀμεβῆ 26, 29 ἀμουνόχ'γους 58 ἀνασκομπωθῆς 44 ἀνεγμένα 25, 38, 39 ἀνεξες 25, 31, 37, 39 ἀν'κουκέριφτους 58, 60 ἀπέραχτους 58, 61 ἀρεστερός 17, 18, 27, 39 ἀρκ'δουπρόναρον 58 ἀρτένομαι 56 ἀρτένω 56 ἀρχιληστὲ 57 ἀρχιμέρμηγκας 19 ἀσπροδερός 42, 47 ἀσπροκάνοτη 44, 48, 52, 53 ἀσπρονόρ'κου 58 ἀτσέρουτους 58 αὐτοκένητο 56 ἀφελότιμος 13 ἀφτὲ 57 ἀφώρεσα 38 ἀφωρεσμένος 18, 27, 38, 39 ἀχέρατα 18, 56, 61 ἄχερο 18, 27, 38, 56, 61 ἀχεροκάλ'βες 56 ἀχερώνα 18, 27 ἀχρέγιαστους 58 ἀψεὰ 24 ἀψελά 24 ἀψελεὲ 24 ἀψελὸς 24</p>	<p>βεράνι 18 βεράν'κος 18, 27 βεριάνι 18 βλιούτερο 18 βοιδοτσέμβουρο 57, 58 βοινιὰ 44, 48 βολᾶνε 13 βολειέμαι 21, 42, 48, 51, 57 βολειέσαι 42 βόλεσεν 21, 28, 36, 39, 42, 57 βολλώσωμε 42, 48, 52, 53 βολοῦμαι 21, 42, 48, 57 βονὰ 13 βονιὰ 44, 48 βονὸ 44, 48, 51, 52, 53 βονοχώρ' 13 βουδουτόλουμου 58 βουτέρατα 18, 56, 61 βούτερες 17 βούτερο 18, 20, 27, 38, 56, 61 βρουμουσκοπ'δα 58 βρουμουτέρ' 58, 61</p>	<p>γκελάη 21, 28, 31, 35 γκιόλ-μπαξὲ 57 γλυκομελιὰ 22, 29, 37</p>
	Γ	<p style="text-align: center;">Δ</p> <p>δάρμενεία 25 δάρμενευτής 25 δάρμενεύω 25 δεκαστήριον 26, 29, 40 δελ'νὸ 21, 28, 35 δελ'νοῦσα 21, 28, 35, 36 δενατόν 29 δενατός 25, 29 δεχαλωτός 26, 29 διερμενέας 25, 29, 38, 39 διορέα 56 δολεῦ'νε 42, 48 δολεύομε 42, 48 δολεύονται 42 δολέψωμε 13</p>
		<p style="text-align: center;">E</p> <p>ἐγεναν 13 ἐθιὰ 27 ἐκκλησία 23 ἐκκλησίτσα 21, 28, 37, 39 ἐκότσαινε 46 ἐλατόμος 21, 28 ἐλατουμία 21, 28, 30, 40 ἐλιάστρα 21, 28, 30 ἐλληρικὰ 21, 28, 39 ἐλλενόμβαϊδα 21, 28, 30, 36, 39 ἐλουτουμία 21, 28 ἐπετρέπ'(ει) 13 ἐπιθεωρητής 18 ἐρήψ' 18, 27, 30, 32, 35, 39 ἐρ'νοδικεῖο 18 ἐτέα 27 ἐτιὰ 27 ἐχε 13</p>
<p style="text-align: center;">B</p> <p>βασίλεα 21, 28, 30 βατόμορα 40</p>	<p>γεναίικα 25, 29, 38, 39 γεναίικες 25, 29, 37 γένομαι 56 'γενὸς 25 γένω 56 γερεύω 17 γερίζ'(ει) 14, 18, 27, 35, 39 γερίσης 14, 18, 35, 39 γερνάει 14, 18, 27 γερολόγοι 14, 18, 27, 35 γετιὰ 27, 30 γηλιουλόλ'δου 58, 60 γαβλουσπέρ' 58 γκαβουμέταρα 58 γκαλντερίμι 18, 27, 35, 39</p>	

Θ

θελός 24, 29, 30
 θελώνω 24, 29
 θεμιάμα 26, 29
 θερίο 18, 27
 θεριό 18, 27
 θιόρανα 58

Κ

κάθεσε 26, 30, 39, 57, 61
 καθέσης 57, 61
 καθεστέρησ' 13
 καιτερέση 56
 καλαμουτσέκριον 58
 κανέστρ' 56
 κανέστρα 56
 καρτερέσω 56
 κατεγορήσουν 26, 29
 κατίβα 59
 κατουτρέφ'λλα 58
 κεδεία 27, 29, 30
 κελάει 21, 28, 35
 κελό 21, 28, 38
 κενήματα 25, 29, 56
 κενό 25, 29, 30
 κεντρεκός 19, 27, 39
 κεπριά 27, 29, 30
 κερά 19, 28, 30, 36, 37
 κερκέλλα 19, 28, 38, 39
 κετάζει 27, 29, 35, 37
 κετάζω 26, 27, 29, 30
 κετᾶτε 27, 29, 37
 κετουσαν 27
 κιτερνίζουν 19, 28, 39, 56, 61
 κιτέρνισαν 19, 56
 κιτέρνισε 19, 56, 61
 κιτρενίζω 19, 61
 κλεδι 22
 κλεδιά 21, 28, 36
 κοβέντα 45, 48, 51
 κοβεντιάζει 45
 κοβεντιάζω 45
 κοβέντιασε 45
 κοβεντούλα 45
 κοκκάκια 45
 κοκκιά 45
 κοκκίν 45
 κοκκούδ' 45
 κοκκοψώματα 45

κοκκόψωμο 45
 κολεμπάου 43
 κολεμπήσωμε 22, 28, 31
 κομπάρος 31, 43, 48
 κομπασσάρω 43, 48, 51
 κομπάσσο 43, 48
 κομπέδες 43, 48
 κομπές 43
 κομπιά 43, 48
 κόμπολα 43
 κομπολιά 42, 43, 44, 48,
 52 53
 κοράζομαι 40, 60
 κοράζου 40
 κοραμάνα 40
 κόρασι 40
 κορέας 40
 κορεμάδι 40
 κορεμένο 40
 κορεύαμε 40
 κόρευε 40
 κορεύομε 40
 κορεύου 40
 κορεύω 40
 κορέγαμε 40, 47, 51
 κορκότι 47
 κορνέζα 56
 κορόιδο 40
 κορομ'λιά 43
 κόρος 40
 κορφοξυλάντια 46
 κορφοξυλιά 46
 κοσάφτης 45
 κοδιλιά 46
 κοσ'λοῦν 35, 46, 48
 κοσοκέρα 45
 κοσόριος 46
 κοτάλ' 45, 48
 κοτζαθῆ 45, 46
 κοτζάφτης 45
 κοτζίζω 45
 κοτζομάνικος 46
 κοτζοπατῶ 46
 κοτζοπλύνω 46
 κοτζόπλυση 46
 κοτζορρῦμ' 46
 κοτζός 46
 κοτζώνω 45
 κοτι 45, 48
 κοτσάκια 43, 48

κοτσαμάρα 45, 48
 κοτσαύλης 45
 κοτσάφτα 45
 κοτσάφτης 45
 κοτσαφτίζω 45
 κοτσάφτικο 45
 κοτσιδιά 46
 κοτσίζω 45
 κοτδίζω 45
 κοτσιλιά 46
 κοτσιλῶ 46
 κοτδῖν 45
 κοτσ'λιά 46, 48
 κοτσο- 45
 κοτσοδάχτυλο(ν) 45
 κοτσοκέρα 45
 κοτσοκέρι 45
 κοτσοκεφαλιάζεται 45
 κοτσοκεφαλίζω 46
 κοτσοκέφαλον 46
 κοτσόκωλο 46
 κοτσοκορφᾶς
 κοτσολαιμῆς 46
 κοτσολαιμιάζω 46
 κοτσομάνικος 46
 κοτσομούρα 46
 κοτσομπόλης 46
 κοτσομπολιάζω 46
 κοτσονόρης 46
 κοτδονούρα 46
 κοτσόπηχο 46
 κοτσοπλύσιμον 46
 κοτσοπόδαρος 45
 κοτσορρῦμ' 46
 κοτσός 45-46
 κοτσοουλιά 46
 κουντουπόραρον 58
 κουκᾶ'νονπέπιρον 61
 कुλέμπ'σα 61
 कुλιομπήθρα 43, 48
 कुλουμέρ' 58
 कुμπουκέδουνου 58
 κοφέττα 13, 46
 κοφοξυλολούλουδο 46
 κοφο- 45
 κρένω 56
 κρεφά 19, 28, 36
 κωδών' 44
 κωδώνι 44
 κωδώνιν 44

Λ

λαδουπέλαφου 58
 λαένα 56, 58
 λεβάδ' 22, 28, 35
 λεγουστεύ'(ει) 22, 28, 35
 λεθάο' 22, 28, 35, 36, 37
 λεμέρ' 22, 28, 35, 37, 38,
 39
 λεμέρια 22, 28, 37
 λενός 22, 28, 30, 37
 λερὶ 14, 19, 28
 λεχνάρι 21
 λιαλέτσα 56
 λολούδ' 42, 48, 60
 λολούδια 13, 42, 51
 λομάκι 42, 48
 λομάτσι 42

Μ

μάερας 19, 28, 32, 38, 61
 μαερέματα 19, 28, 38, 39
 μαερεύ'(ει) 19, 28, 35, 38,
 39
 μαξελλαράκι 22, 28, 31,
 36
 μαξελλάρον 22
 μαυροκάνοτη 44, 48, 52,
 53
 μέ' 26
 μεδὲ 26
 μεδὲν 26, 29, 38, 39
 μεὲ 26
 μεκρόβιο 13
 μελάνορα 40
 μελιά 22, 28, 37
 μένα 57
 μεράδ' 19, 28, 35, 36
 μεράζ'(ει) 28, 35
 μεράζω 19, 56, 61
 μέρασε 56, 61
 μέρασμα 19, 56, 61
 μεριάδες 19, 23, 28, 38
 μερμηῆγκες 19, 28, 39
 μερμηῆγκι 39
 μερμηῆγκοι 39
 μέρμηκας 19
 μερμηκοφάγος 19, 28
 μέσκει 57
 μετέρα 26, 29, 38, 39

μηλουκέδουνου 58
 μὸ 54
 μπατζουτέρ' 61
 μπελετζίκια 22, 29, 31, 39
 μπονάο' 31, 44, 48
 μποντρούμια 44, 48, 51
 μπορέκι 40, 47
 μπορέκιν 40
 μ'σόρανα 58

Ν

νεθιά 27
 νεοθέτησ' 25, 29, 30
 νεροδικεῖο 18, 28
 νεροδίκης 18, 28
 νετέα 27
 νετιὰ 27
 νοικεουστάσιου 27, 29, 30
 νορά 40, 41
 νοριὰ 17, 41
 ντελάπ' 24, 29, 40, 43
 ντελεγραφιζώ 23
 ντελεγράφισμα 23
 ντελεγραφοξύλο 23
 ντελέγραφος 23
 ντερειοῦμαι 19, 28, 31, 36,
 38
 ντοβάο' 47, 48
 ντοβάρια 47
 ντοβαρτζής 47, 48
 ντολάπα 43, 48
 ντολάπ(ι) 31, 43, 48
 ντοφέκι 47, 48, 51
 ντοφέκια 47, 51
 νυχτολόλ'δου 58

Ξ

ξεκοράζομαι 40, 60
 ξεκοράζω 40
 ξεκόρασμα 40
 ξεκοραστής 40, 47, 50
 ξεράφια 19, 28, 31
 ξεροπαῖα 13
 ξίψομα 59

Ο

ὄβερός 19, 28, 61
 ὄβρεα 20

ὄντάου 44
 ὄντιζώ 44
 ὄντζιὰ 18
 ὄντιζουν 31, 44, 48
 ὄρα 30, 40, 41, 47
 ὄρανός 17
 ὄργκιὰ 41
 ὄριὰ 17, 41
 ὄρjà 40
 ὄσια 30, 47, 49
 ὄσιὰ 47
 ὄσιες 47
 οὐβέρα 19, 61

Π

παλιουγόστιρα 58
 παλιουκότ' 58
 παλιουλαένα 56, 58
 παλιουμαξέλλαρου 58, 60,
 61
 παλιουπέρονου 58
 παλιουρρόφιαν' 58
 πανουτρέφ'λλα 58, 60
 πεγαίνω 26, 30, 38, 39
 πεθιάσ'(η) 26, 30, 35
 πενάκι 25, 29
 πενακουτά 25
 πενακώτα 25
 πενακωτή 25, 29
 πεπερ' 26, 30, 35, 38, 39, 61
 περάζ'(ει) 19, 28, 61
 περγιόν' 20, 32
 περεμέν'(ει) 35
 περεμένοντας 19, 28, 38, 39
 περετός 19, 28, 39
 περνάο' 13
 περουστιὰ 19, 28
 πεστεύ'(ει) 26, 30, 35
 πεστεύω 13
 πέτερου 20
 πετιὰ 26, 30
 πεχτή 26
 πεχτός 26, 30
 'πικόκ'ναρου 58, 59
 'πικόρασ' 58, 60
 πιρζόβελους 24, 29, 30
 πίτερα 20, 28
 πιτορόπ'ττα 12, 42, 47, 52,
 53

ἰπιτσέγαρου 58
 πὸ 13, 57
 πολάω 43, 48
 πολλάκι 43, 48, 51
 πολλὶ 43, 48
 πολλοῦπα 43
 πολοῦν 43, 51
 Πολυγερῶς 13
 πορνάσῃ 13, 42, 47
 πορτσαλειῶντι 41, 47
 ἰπουσόσῃ 58, 59
 προόνα 20, 28, 30, 32
 πρόκειται 30
 προσφεγικά 13
 πωρονὸ 17

P

ρῆζονπέλαφου 58
 ρομποκομπολόγηδες 42
 ρομποκομπολόγης 42, 47,
 52
 ρομποκομπολογιὰ 42
 ρομποκομπολόγια 42

Σ

σεμφέρῃ(ει) 26, 29, 35, 38,
 39
 σέρῃ 56
 σεράτῃ 20, 28, 35, 56
 σεστάσῃς 27, 30, 35
 σκάλεζαν 23, 29, 37
 σκαλεστό 23, 29
 σκοθιά 46, 48
 σκομπωθῆς 44, 48, 52, 53
 σκοπίδια 13
 σκοριασμένον 17
 σκοτιὰ 46, 48
 σκούπερα 20, 28
 σκουρδουρόπανα 58
 σκωριασμένον 17
 σοβλίζω 47, 49
 σοβλισμένα 47, 51
 σογλι 47
 σορβιά 41, 47

σορροπών(ει) 41 47, 52,
 53
 σούρροπο 41
 σουτέμῃσα 58
 σοχλίζω 47
 σποδάση 13
 σποργίτες 41
 σπορίτια 41, 47
 στομπίζομε 44, 48
 στομπίζουν 44, 48
 στομπίζω 14
 στραβουκῃλέγαδου 58
 στρατεγὸς 26, 29
 συγκενωία 25, 29, 31
 σύνερο 21, 28, 30
 σφεράκι 20, 28, 35
 σφοντζίζει 17

T

ταχεδρομός 13
 τελεγράμμα 23, 29, 39
 τελεγραφεῖο 23
 τελεγραφήσω 23, 29, 39
 τελεγραφικὸς 23
 τελεγραφοῦξυλο 23
 τελέγραφος 23, 39
 τελογραφίζω 23
 τελογράφισμα 23
 τενάξης 25, 29, 35
 τέραγνα 61
 τεράννια 20, 28, 61
 τερὶ 18, 20, 28, 61
 τερόγαλο 20, 28
 τέρους 61
 τολάπι 43
 τοφέκι 47, 48, 51
 τραγοδᾶνε 13
 τρεβέλλα 20, 28, 38, 39
 τρεῦον 20, 29, 32
 τρεφερός 13, 20, 39, 40
 τρεχιά 20, 28, 40
 τσεμβούρῃ 57
 τσέπα 57, 61
 τσοκνίδια 31, 47, 49
 τσοκνιδόπῃττα 47

Y

ὑπερέτης 20, 28, 35, 38, 39

Φ

φελέττο 23, 29, 38, 39
 φειτετό 17
 φελόλογος 13
 φερὸς 20, 28
 φίβγα 59
 φιδουπόκαμῃσου 58, 59
 φλοριά 13, 42, 47, 51
 φοντωτό 17, 22, 31, 44,
 48, 51, 52, 53
 φορκιώτῃκο 41, 47, 52, 53
 φορλέτῃκος 41, 47
 φοσκή 47
 φοσκι 47, 49
 φοτσι 47
 φτενότσεπος 61

X

χαερῃλίτῃκος 20, 28, 30,
 32, 39
 χαερῃλίτῃκος 20, 28, 39
 χελιάδες 19, 23, 29, 37
 χεράμῃ 20, 28, 35
 χερόβολο 13
 χεροπρίονο 20
 χεχεμπλίδια 25, 29, 39
 χουῃῃουλόζανῃκου 58

Ψ

ψεὰ 23, 24
 ψεγὸ 24
 ψελά 24, 29, 31, 37
 ψελέ 24
 ψελο 24
 ψελὸς 23, 24
 ψένω 56
 ψῃχουκέρῃ 58

Ω

ὠφελέση 56

ΠΙΝΑΞ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

<i>*Αε-Λιά</i> 13, 24, 32	<i>Εδαγγελή</i> 12	<i>Κρεμ'νιώτ'κος Λάκκος</i> 19, 28, 35
<i>*Αης-Ἐλιάς</i> 13, 24	<i>Καλόερος</i> 19, 38	<i>Κωστανδινόπολη</i> 57
<i>*Αοστος</i> 18	<i>Καραεννάδ'κα</i> 25, 29, 30	<i>Λεβάδα</i> 22
<i>*Αρκοδάλωνο</i> 44, 48, 50	<i>Κλεφτοπέγαδο</i> 57, 58	<i>Λεβάδια</i> 22, 28
<i>*Αρκοδότρυπα</i> 44, 45, 48, 50, 52, 53	<i>Κοκάλωνο</i> 45	<i>Μεροβλήτης</i> 19, 28, 35, 40
<i>*Αρμερός</i> 14, 18, 27, 36	<i>Κοκκιά</i> 45, 48	<i>Μοδανιά</i> 13
<i>*Αχερωῶνες</i> 18, 27	<i>Κοκκίσ'(τι)κα</i> 45	<i>*Ορανία</i> 13
<i>Βεθανία</i> 26, 30, 36	<i>Κοκκίστρα</i> 45	<i>Πετρόστρογκα</i> 31, 41, 47, 52, 53
<i>Βεθός</i> 26, 30	<i>Κοκκόβουνο</i> 45	<i>Σορβιά</i> 41, 53
<i>Βεργενία</i> 12, 18, 27, 38, 39	<i>Κοκκόραχη</i> 45	<i>Τορκιά</i> 41, 47, 51
<i>Βεργινάδα</i> 18, 27, 39	<i>Κοσομύτης</i> 46	<i>Τορκοχώρ'</i> 41, 47, 52, 53
<i>Γκαλντερίμια</i> 18, 27, 39	<i>Κοτσομύτης</i> 31, 45, 46, 48, 52, 53	
<i>Γοδί</i> 46, 48	<i>Κοτδομύτης</i> 46	
<i>*Ελληνας</i> 21	<i>Κουδονόβρυσ'</i> 44, 48, 52, 53	
<i>*Ελπενίκη</i> 25, 29, 39	<i>Κοφοξ'λιά</i> 46, 48, 52, 53	
<i>*Ερμεόνη</i> 26, 29	<i>Κρεμίν'</i> 19, 28, 35, 39	

Η ΕΝΕΤΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΝΑΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΙΕΥΤΙΚΗΣ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ *

Είναι γνωστόν ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν Ἑνετῶν ἐπέδρασε σημαντικῶς, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἑνετοκρατίας εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον, ἐπὶ τῆς ὁμιλουμένης Ἑλληνικῆς.

Ἰδιαιτέρως ἐμφανῆς εἶναι ἡ ἐπίδρασις αὕτη εἰς τὸν τομέα τῆς ναυτικῆς καὶ ἀλιευτικῆς ὀρολογίας καὶ τοῦτο διότι, ὅταν οἱ Ἑνετοὶ ἤρχισαν νὰ ἐπεκτείνουν τὴν δρᾶσιν των εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ ἐν γένει ναυτικὴ κίνησις εὐρίσκοντο εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ἦτο ἐπομένως φυσικὸν νὰ ὑπάρξῃ περισσοτέρα ἐπαφὴ μεταξὺ Ἑνετῶν καὶ Ἑλλήνων ἢ μεταξὺ Ἑνετῶν καὶ τῶν ἄλλων παραλιακῶν λαῶν τῆς περιοχῆς ταύτης. Εἰς τοῦτο πολὺ συνέβαλον καὶ τὰ μεγάλα προνόμια, τὰ ὅποια παρεχώρησαν εἰς τοὺς Ἑνετοὺς αἱ δυναστεῖαι τῶν Κομνηνῶν καὶ τῶν Ἀγγέλων, εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ἐκ μέρους τούτων συνδρομῆς εἰς στιγμὰς κρίσιμους διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἦδη ἐπὶ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ (1081-1118) οἱ Ἑνετοὶ ἔλαβον, διὰ τὴν παρασχεθεῖσαν πρὸς αὐτὸν βοήθειαν ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν, τὸ προνόμιον νὰ ἐμπορεύωνται εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τοῦ Βυζαντίου χωρὶς νὰ καταβάλλουν τελωνειακοὺς φόρους καὶ νὰ ἔχουν εἰς τὴν διάθεσίν των ὠρισμένας ἀποβάθρας τοῦ λιμένος τῆς Κων/πόλεως, ὡς ἀναφέρει ἡ Ἄννα Κομνηνή¹.

Τὰ προνόμια ταῦτα ἀνενέωσε καὶ ἐνίσχυσεν ὁ Μανουὴλ Κομνηνός (1148)², ὁ δὲ Ἰσαάκιος Ἀγγελος (1189)³, παρεχώρησεν εἰς τοὺς Ἑνετοὺς καὶ ἄλλας ἀποβάθρας τοῦ λιμένος Κων/πόλεως. Τέλος ὁ Ἀλέξιος Γ' Ἀγγελος (1198)⁴, διὰ νέας συμφωνίας ἐπεκύρωσε τὰς παλαιὰς καὶ ἀνενέωσε τὰ οἰκονομικὰ προνόμια τῶν Ἑνετῶν. Ἀποτέλεσμα τῶν παραχωρήσεων τούτων ἦτο νὰ αὐξηθῇ τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑνετῶν εἰς βᾶρος πάντοτε τοῦ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διενεργουμένου.

---

* Ἡ ἐργασία αὕτη ἀπετέλεσε θέμα ἀνακοινώσεως εἰς τὸ 2ον Διεθνὲς Συνέδριον τοῦ Γλωσσικοῦ Ἀτλαντος τῆς Μεσογείου, τὸ ὁποῖον συνῆλθεν ἐν Βενετίᾳ τὴν 11-14 Ἀπριλίου 1966.

1. Βλ. Ἀλεξιάς 1, 287 (ἐκδ. Bonnae) «τὸ δὲ δὴ μείζον, τὴν ἐμπορίαν αὐτῶν ἀζήμιον ἐποίησεν (Ἀλέξιος) ἐν πάσαις ταῖς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν Ρωμαίων Χώραις, ὥστε ἀνέτως ἐμπορεύεσθαι καὶ κατὰ τὸ αὐτοῖς βουλευτόν, μήτε μὴν ὑπὲρ κομμερκίου ἢ ἐτέρας τινὸς εἰσπράξεως τῷ δημοσίῳ εἰσκομιζομένης παρέχειν ἄχρι καὶ ὀβολοῦ ἑνός, ἀλλ' ἐξω πάσης εἶναι Ρωμαϊκῆς ἐξουσίας».

2. Βλ. Κ. Ἀμάντου, Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, τόμ. 2, 343.

3. Βλ. Κ. Ἀμάντου, ἐνθ' ἄν., 905.

4. Βλ. Κ. Ἀμάντου, ἐνθ' ἄν., 413. Πβ. F. Dölger, Regest. d. Kaiseurhund. d. Ostr. Reich. II, 104.

Είναι επίσης γνωστόν ὅτι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204) οἱ Ἐνετοὶ, κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, κατάρθωσαν, χάρις εἰς τὴν διπλωματικὴν ἱκανότητά τοῦ Ἑρρίκου Δανδόλου, νὰ λάβουν τὴν μερίδα τοῦ λέοντος, καταλαμβάνοντες τὰ 3/8 τῆς Λύτοκρατορίας καὶ ἐπὶ πλέον νὰ ἐξασφαλίσουν διὰ τὸ ἐμπόριόν των τοὺς καλυτέρους λιμένας καὶ τὰς σπουδαιότερας νήσους τοῦ Βυζαντίου.

Τὸ ἀποικιακὸν κράτος τῶν Ἐνετῶν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας διετηρήθη ἐπὶ αἰῶνας, τὰ δὲ τελευταῖα λείψανα αὐτοῦ, αἱ Ἰόνιοι νῆσοι, παρέμειναν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἐνετῶν μέχρι τοῦ 1797.

Αἱ οὕτω δημιουργηθεῖσαι συνθῆκαι μακροχρονίου ἐπαφῆς μεταξύ Ἐνετῶν καὶ Ἑλλήνων, καθὼς καὶ ἡ μεταξύ τῶν δύο γλωσσῶν, Ἑλληνικῆς καὶ Ἐνετικῆς, σχετικὴ φωνητικὴ συγγένεια, ἠννόησαν καὶ διηυκόλυναν τὴν Ἐνετικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ναυτικῆς ὁρολογίας.

Τὸ πρᾶγμα τοῦτο ξενίζει ἐκ πρώτης ὄψεως τὸν ἐρευνητὴν, δεδομένου ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ναυτικὸς λαὸς καὶ εἶχαν πλουσιωτάτην ναυτικὴν ὁρολογίαν.

Ποῖοι λόγοι συνετέλεσαν, ὥστε νὰ ὑποχωρήσουν οἱ Ἑλληνικοὶ ὄροι πρὸ τῶν Ἰταλικῶν ;¹ ἐξετοπίσθησαν ἄραγε καὶ ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ τῶν ξένων ναυτικῶν ὄρων οἱ Ἑλληνικοὶ ; ἢ μήπως νέοι τύποι πλοίων καὶ νέα ἐξαρτήματα ἐπέβαλον τὰ ὀνομασίαι των ;²

Ἡ ἐξέτασις τῶν ἱστορικῶν αἰτίων τῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς ἀποτελεῖ τὸν σκοπὸν τῆς παρούσης ἐρεῦνης, τὴν ὁποίαν διενήργησα ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν ἐρωτηματολογίων τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Μεσογείου.

Βεβαίως τὰ ἐρωτηματολόγια ταῦτα δὲν καλύπτουν ὀλόκληρον τὸν ναυτικὸν καὶ ἀλιευτικὸν βίον, ἀλλ' εἶναι ἀληθὲς ὅτι οἴγουν τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς δραστηριότητος τῶν ναυτικῶν καὶ τῶν ἀλιέων, δύνamai ἐπομένως νὰ εἶπω ὅτι τὰ συμπεράσματα τῆς ἐρεῦνης μου καλύπτουν τὸ μεγαλύτερον καὶ κυριώτερον μέρος τοῦ θέματος.

Τὸ γλωσσικὸν ὕλικόν, τὸ ὁποῖον ἔχω ὑπ' ὄψιν μου προέρχεται ἐκ τῶν ἀκολούθων δέκα λιμένων εἰς τοὺς ὁποίους διενήργησα τὰς ἐρεῦνας μου : 1/ Τὸ Γαλαξίδι (Στερεὰ Ἑλλάς), 2/ ἡ Ραφήνα (Ἀττικὴ), 3/ ἡ Χαλκίς (Εὐβοία), 4/ ἡ Νέα Ἀρτάκη (πρόσφυγες ἐκ Προποντίδος), 5/ Ὑδρα καὶ 6/ Λέγινα (Σαρωνικός), 7/ Σκίαθος (βόρειοι Σποράδες), 8/ ἡ Μονεμβασία (νοτιοανατολικὴ Πελοπόννησος), 9/ Χανιά (Κρήτη) καὶ 10/ Κύπρος (Ἀμμόχωστος, Λάρνακα, Λεμεσός). Τὸ οὕτω συγκεντρωθὲν γλωσσικὸν ὕλικόν, συμπληρωθὲν διὰ τῶν πληροφοριῶν τοῦ Ἀρχείου τοῦ Κέντρου συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, εἶναι ἀντιπροσωπευτικὸν τῶν κυριωτέρων Νεο-ἑλληνικῶν διαλέκτων.

1. Ὑπὸ τοὺς ὄρους Ἰταλικὴ καὶ Ἰταλικὸς νοοῦνται, ἡ κοινὴ Ἰταλικὴ καὶ Ἐνετικὴ, ὁ τῆς κοινῆς Ἰταλικῆς ὄρος καὶ ὁ τῆς Ἐνετικῆς.

2. Πρόσφατον περίπτωσιν εἰσχωγῆς ξένων ὄρων κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἔχομεν τοὺς εἰσχωθέντας κατὰ τὸν τελευταῖον παγκόσμιον πόλεμον ὄρους : *liberty* = τύπος πλοίου, καὶ *ferry-boat* = πορθμεῖον.

Εἰς τὴν ἔρευνάν μου δὲν περιλαμβάνονται αἱ Ἴόνιοι νῆσοι, διότι αὗται, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς των θέσεως, ὑφίστανται ἀνέκαθεν καὶ ἀδιαλείπτως τὴν Ἰταλικὴν ἐπίδρασιν, δὲν δυνάμεθα ἐπομένως νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὰ ἐκ τῆς γλώσσης τούτων συμπεράσματα ὡς ἀντιπροσωπευτικὰ τῆς καθαρῶς Ἑλληνικῆς παραδόσεως.

Κατὰ τὴν διενέργειαν τῶν ἐρευνῶν μου ἀπέφυγον συστηματικῶς τὴν ἐπαφὴν μετὰ ναυτικῶν καὶ ἀλιέων, τῶν ὁποίων ἡ γραμματικὴ μὲν ὁμοίωσις ἦτο ἀνωτέρω τῆς τοῦ Δημοτικῶν Σχολείου, διὰ νὰ εἶναι ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὴν λογίαν γλῶσσαν τὸ συγκεντρούμενον ὑπ' ἐμοῦ ὕλικόν. Τοῦτο, ἐξαιρέσει ἐλαχίστων φωνητικῶν διαφορῶν, ὀφειλομένων εἰς λόγους διαλεκτικούς, παρουσιάζει κατὰ τὰ ἄλλα ὁμοιομορφίαν.

Τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τῶν διατηρουμένων μέχρι σήμερον Ἑνετικῶν ὄρων συναντᾶται εἰς ὅλους τοὺς προαναφερθέντας λιμένας. Ἐλάχιστοι εἶναι οἱ ἐπιχωριάζοντες Ἑνετικοὶ ὄροι.

Τὴν μεταξὺ Ἑλληνικῶν καὶ Ἑνετικῶν ναυτικῶν ὄρων ἀναλογίαν ἐζήτασα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κεφαλαίων, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι διηρημένα τὰ ἐρωτηματολόγια τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Μεσογείου.

Ἐκ τῆς γενομένης ἐρένης διεπιστώθη ὅτι ἡ Ἑνετικὴ ἐπίδρασις σημειώνει τὴν μεγαλύτεραν ἐπίδοσιν εἰς τὰ κεφάλαια, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν : 1/ Εἰς τὴν Μετεωρολογίαν, 2/ τὸν πλοῦν καὶ τοὺς χειρισμοὺς τοῦ πλοίου καὶ 3/ τὸ πλοῖον καὶ τὴν ὀρολογίαν αὐτοῦ.

Εἰς τὰ λοιπὰ κεφάλαια, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται : εἰς 1/ τὴν Θάλασσαν, 2/ τὴν γεωμορφολογίαν, 3/ τοὺς ἀστέρας, 4/ τὸ ἐμπόριον, 5/ τὴν ἀλιείν καὶ 6/ τὴν Ὀχλασίαν πανίδα καὶ χλωρίδα, ἡ ξένη ἐπίδρασις κυμαίνεται μεταξὺ τοῦ 5% - 15%. Εἰς τὸ τελευταῖον μάλιστα κεφάλαιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξετάζονται τὰ ὀνόματα τοῦ ζωϊκοῦ καὶ φυτικοῦ θαλασσίου κόσμου, ἡ ξένη ἐπίδρασις μόλις προσεγγίζει τὸ 4%.

Ἄς ἴδωμεν τώρα λεπτομερῶς ἐν ἑκάστῳ τῶν κεφαλαίων τούτων, ἀρχίζοντες ἀπὸ ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ Ἑνετικὴ ἐπίδρασις εἶναι περισσότερον αἰσθητῆ :

1/ *Μετεωρολογία* : Ἐκ τῶν 52 ὄρων, οἱ ὁποῖοι περιέχονται εἰς τὰς ἀπαντήσεις τοῦ κεφαλαίου τούτου, οἱ 34 τυγχάνουν Ἑλληνικοί, οἱ 17 Ἑνετικοὶ καὶ εἰς Τουρκικός. Ἑνετικοὶ ὄροι εἶναι κυρίως τὰ ὀνόματα τῶν ἀνέμων καὶ οἱ χαρακτηρισμοὶ καιρικῶν καταστάσεων καὶ μεταβολῶν. Ἑλληνικὰ διετηρήθησαν τὰ ὀνόματα τῶν κυριωτέρων ἀνέμων: ὁ βοριάς (ἀρχ. βορέας), ἡ νοτιὰ ἢ ὁ νοτιᾶς (ἀρχ. νότος) καὶ ὁ λίβας (ἀρχ. λίψ).

Παραλλήλως πρὸς ταῦτα χρησιμοποιοῦνται καὶ τὰ Ἰταλικά *tramontana* καὶ *ostria* (*ostro*) = νότιος ἢ νοτιοανατολικὸς ἄνεμος. Διὰ τοὺς ὑπολοίπους ἀνέμους ἀκούονται τὰ Ἰταλικά ὀνόματα : *grégo* (*greco*) = βορειοανατολικός, *levante* (*levante*) = ἀνατολικός, *greco-levante* (*greco-levante*), *ponente* (*ponente*) = δυτικός, *garbin* (*garbin*) = νοτιοδυτικός, *sciocco* (*sciocco*) = ὁ μεταξὺ νοτίου καὶ ἀνατολικοῦ, καὶ *maestro* (*maestro*) = βορειοδυτικός. Πρέπει νὰ τονίσω ὅτι σήμερον τὰ ὀνόματα αὐτὰ τῶν ἀνέμων, τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς Ἰταλικῆς, ἀκούονται μόνον παρὰ τῶν ναυτικῶν, τῶν μυλωνάδων καὶ τῶν κατοίκων τῶν νήσων καὶ τῶν παραλίων πόλεων. Ὁ πολὺς λαὸς γνωρίζει μόνον τὸν βοριά, τὸν νοτιὰ καὶ τὸν λίβα.

Τοὺς λοιποὺς ἀνέμους διακρίνει εἰς ὁμάδας : οἱ *πάνω καιροὶ* = οἱ βόρειοι ἀνεμοί, οἱ *κάτω καιροὶ* = οἱ νότιοι ἀνεμοί, οἱ *μέσα καιροὶ* = οἱ ἀνατολικοί, οἱ *ὄξω καιροὶ ἢ πελαήσιοι* = οἱ δυτικοί. Εἶναι γνωστὸν ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὑπῆρχον μὲν τὰ ὀνόματα τῶν ἀνέμων : βορέας, εὖρος, νότος, ζέφυρος, ἀργέστης = βορειοδυτικός, λίψ = νοτιοδυτικός, ἀπηνλιώτης = ἀνατολικός, ἀλλὰ τὰ ὀνόματα ταῦτα οὐδέποτε ἐξελαϊκεύθησαν. Ὁ λαὸς ἐχρησιμοποιοῦει ἰδικὰ του ὀνόματα, πλεόν κοινὰ καὶ πολλάκις ἔδιδεν εἰς τὸν ἀνεμον τὸ ὄνομα ἐκ τῆς ὀνομασίας τῆς χώρας ἢ τῆς τοποθεσίας, ἐκ τῆς ὁποίας ἔπνεεν οὗτος, π. χ. Ὀλυμπίας ἐκαλεῖτο ὁ ἐξ Ὀλύμπου πνέων¹, Ἑλλησποντίας = ὁ ἐξ Ἑλλησπόντου², Φοινικίας = ὁ ἐκ Φοινίκης³. Τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπαναλαμβάνεται καὶ σήμερον : Θρακιᾶς καὶ Θρασκιᾶς (ἐν Εὐβοίᾳ) = ὁ ἐκ Θράκης πνέων, ὁ βορειοδυτικός ὡς πρὸς τοὺς κατοικοῦντας νοτιοανατολικῶς τῆς Θράκης⁴, Καλαματιανός = ὁ νότιος ἀνεμος, ὡς πρὸς τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἀρκαδίαν, Αὐλωνίτης = ὁ δυτικός, ὁ πνέων ἐξ Αὐλώνος, διὰ τοὺς κατοίκους τοῦ Μετσόβου, Τρικαληνός, διὰ τοὺς κατοίκους τῶν Ἰωαννίνων, εἶναι ὁ ἀνατολικός, ὁ πνέων ἐκ τῆς πόλεως τῶν Τρικκάλων, Νισύρικος, διὰ τοὺς κατοίκους τῆς νήσου Κῶ, ὁ νότος κ.ἄ. Ὁ λαὸς ὀνομάζει ἐπίσης τοὺς ἀνέμους, λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τῆς ιδιότητος ἐκάστου τούτων : Χαλατζᾶς, λόγου χάριν, εἶναι, διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Καρδίτσας, ὁ νότος ὡς προκαλῶν πολλάκις χάλαζαν, Κατεβατός, διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Ἀράχovas, ὁ δυνατός βοριάς, Φουσκοδεντριά ἢ, εἶναι διὰ πολλὰ ἑλληνικὰ μέρη ὁ νότιος ἀνεμος ὁ πνέων κατὰ Φεβρουάριον, διότι φέρει θαλπωρὴν τινα, διὰ τῆς ὁποίας ὑποβοηθεῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν δένδρων νὰ φουσκώσουν καὶ νὰ ἀνοίξουν.

Πιστεύω ὅτι διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Ἰταλικῶν ὀνομάτων τῶν περισσοτέρων ἀνέμων μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν συνετέλεσε κατὰ πολὺ ἡ ναυτικὴ πυξίς, τῆς ὁποίας ἡ χρῆσις ἐγενικεύθη κατὰ τὸν 11ον αἰ., ὅτε ἀκριβῶς καὶ ἡ ναυτιλιακὴ κίνησις τῶν Ἑνετῶν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον εὐρίσκετο ἐν πλήρει δράσει. Διὰ τῆς μαγνητικῆς βελόνης οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἠδύναντο νὰ διακρίνουν λεπτομερῶς τὰς κατευθύνσεις τῶν ἀνέμων, τῶν ὁποίων τὰ νέα ὀνόματα ἤκουον καὶ ἐμάνθανον παρὰ τῶν Ἑνετῶν, καθὼς ἐπίσης τὰς ὀνομασίας τῶν διαφόρων καιρικῶν καταστάσεων καὶ μεταβολῶν. Οὕτως ἔχομεν : ὁ καιρὸς δυναμώνει, ἀλλὰ καὶ ὁ καιρὸς φρεσκάρει (Ἰταλ. *frescare*), ὁ καιρὸς πέφτει, ἀλλὰ καὶ ὁ καιρὸς μανγάρει (Ἰταλ. *manciare*) ἢ ὁ καιρὸς καλμάρει (Ἰταλ. *calmare*), ἡ τρικυμία, ἀλλὰ καὶ ἡ φουρτούνα (Ἰταλ. *fortuna*, καὶ Βυζαντ. φουρτούνα), ἡ καλωσύνη, ἡ γαλήνη, ἀλλὰ καὶ ἡ μπονάτσα, ἡ κάλμα (Ἑνετ. *bonazza*, Ἰταλ. *calma*), ἡ σπιλιάδα (ἀρχ. σπιλᾶς = ριπὴ ἀνέμου), ἀλλὰ καὶ μπουρίνι (Ἑνετ. *borin*), συννεφιάζει, ἀλλὰ καὶ μπουρινιάζει.

Ἀντιθέτως εἰς τοὺς ἀκολούθους ὄρους, οἱ ὁποῖοι περιέχονται εἰς τὸ αὐτὸ κεφάλαιον : καιρός, ἀέρας, βροχὴ δυνατὴ - σιγανὴ - ψιλὴ, βρέχει, βροντή, βροντᾶ,

1. Βλ. Ἀριστοτ. Μετεωρολ. 2, 6 «...ὄν καλοῦσιν οἱ μὲν ἀργέστην, οἱ δὲ Ὀλυμπίαν, οἱ δὲ σκίρωνα».

2. Βλ. Ἡροδότ. 8, 188 «...ἐπέπεσε σφι χειμῶν τε μέγας καὶ πολλὸς ἀνεμος ἀπηνλιώτης, τὸν δὲ Ἑλλησποντίην καλέουσι οἱ περὶ ταῦτα τὰ χωρία οἰκημένοι».

3. Βλ. Ἀριστοτ. Μετεωρολ. 2, 6 «...ὁ δὲ φοινικίας κοινός».

4. Καὶ παρ' ἀρχαίους Θρακιᾶς καὶ Θρασκιᾶς. Βλ. Ἀριστοτ., ἐνθ' ἀν.

ἀστραπή, ἀστράφτει, ψιχαλίζει, ἀνεμοστρόβιλος, οὐδείς ἀντίστοιχος Ἰταλικὸς ὑπάρχει, μολονότι καὶ τὰς λέξεις ταύτας ἤκουον πολλάκις λεγομένας ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ Ἑνετικὴ ἐπίδρασις δὲν ἴσχυσεν ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐκείνων ὄρων, τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις ἦτο πανελλήνιος καὶ ἄσχετος πρὸς τὴν χρῆσιν τῆς πυξίδος.

Χαρακτηριστικὴ ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ ἀκόλουθος περίπτωσις : ὁ σίφων, ὁ συμβαίνων ἐν τῇ ξηρᾷ, καλεῖται γενικῶς σίφουνας, ἐν ᾧ ὁ ἐν τῇ θαλάσῃ, ὑπὸ μὲν τῶν ναυτικῶν καὶ τῶν κατοίκων τῶν νήσων λέγεται τρούμπα (Ἰταλ. *trompa*), ὑπὸ δὲ τῶν χερσαίων σιφούνη.

2/ Πλοῦς καὶ χειρισμοί : Αἱ ἐρωτήσεις εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο στρέφονται εἰς τὰ τοῦ πλοῦ, τὸν χειρισμὸν τοῦ πηδαλίου, τῶν ἰστιῶν καὶ λοιπῶν ἐξαρτημάτων τοῦ πλοίου, τὸν ἀπόπλουν, ἀγκυροβόλησιν, προσάραξιν τοῦ πλοίου, τὰ διάφορα παραγγέλματα καὶ τὴν σύνθεσιν τοῦ πληρώματος.

Αἱ ἀπαντήσεις διατηροῦν τὴν αὐτὴν περίπου ἀναλογίαν, δηλαδὴ 2:1. Ἐπὶ 64 ἐρωτήσεων αἱ 43 ἀπαντήσεις δίδουν Ἑλληνικοὺς ὄρους καὶ αἱ 20 Ἰταλικούς. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι πάντα σχεδὸν τὰ ναυτικὰ παραγγέλματα, τὰ ὁποῖα εἶναι σήμερον ἐν χρῆσει, τυγχάνουν Ἰταλικά : σάλπα τὴν ἄγκυραν = ἄπαρε τὴν ἄγκυραν (Ἰταλ. *salpare*) καὶ ρ. σαλπάρω, φούνδα τὴν ἄγκυρα = καταπόντισε τὴν ἄγκυραν (Λατίν. *fundare* - Ἰταλ. *fondare*) καὶ ρ. φουνδάρω - φουνδέρω, ὄρτσα τὸ παννὶ = ὑψωσε τὸ ἰστιῶν (Ἰταλ. *orzare*) καὶ ρ. ὄρτσάρω - ὄρτσέρω, πόγ-γία = πλέε δεξιά (Ἑνετ. *rogiar* - Ἰταλ. *roggiare*) καὶ ρ. πογ-γιάρω = ὑποχωρῶ εἰς τὸν ἄνεμον, μαίνα τὰ πανιά = ὑπόστειλε τὰ ἰστία (Ἑνετ. *mainar*) καὶ ρ. μαϊνάρω, σία τὰ κουπιὰ = ἐλάττωσε τὴν ταχύτητα τῆς λέμβου κωπηλατῶν ἐλαφρότερον (Ἑνετ. *siar*), μόλα σκόττα¹ = χαλάρωσε τὴν σκότταν (Ἑνετ. *molar*) καὶ ρ. μολάρω.

Ἰταλικοὶ εἶναι ἐπίσης οἱ τίτλοι τῶν ἀνδρῶν τοῦ πληρώματος : καπετάνος ἢ καπετάνιος (Ἰταλ. *capitano*), λοστρόμος = ναύκληρος (Ἰταλ. *nostramo*), μούτσος = ὁ ναυτόπαις (Ἰταλ. *mozzo*).

Ὁ Ἑλληνικὸς ὄρος πλοίαρχος ὑπεχώρησεν εἰς τὸν Ἰταλικὸν *capitano*, ἀλλὰ ἀκούεται παραλλήλως καὶ ὁ Ἑλληνικὸς *καρaboκύρης*, παρὰ τὸν Ἰταλικὸν ὄρον μούτσος (*mozzo*) καὶ ὁ Ἑλληνικὸς *ναύτης*, ἐνῶ τὸ *ναύκληρος* ὑπεχώρησε πρὸ τοῦ Ἰταλ. *λοστρόμος* ἤδη ἀφ' ἧς ἐνεφανίσθησαν τὰ ἀτμόπλοια.

3/ Τὸ πλοῖον καὶ ἡ ὁρολογία αὐτοῦ : Περισσότερον αἰσθητὴ εἶναι ἡ Ἑνετικὴ ἐπίδρασις εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο. Ἐπὶ 168 ἐρωτήσεων αἱ ἀπαντήσεις δίδουν 98 Ἑλληνικοὺς ὄρους, 85 Ἰταλικούς καὶ 8 ἀναμείκτους, δηλαδὴ ἔχομεν περίπου τὴν ἀναλογίαν 1:1. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἑνετῶν ἐπαφὴ ὑπῆρξε στενοτέρα εἰς τὸν τομέα τῆς συνεργασίας αὐτῶν ἐπὶ τῶν πλοίων, ἀλλ' ὅπως δὴποτε ἡ Ἑνετικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ὁρολογίας τοῦ πλοίου εἶναι ἐκπληκτικὴ. Ἄς ἴδωμεν ἐν τούτοις ποῖα εἶναι ἡ χρησιμότης ἐνδὸς ἐκάστου ἐκ τῶν διασωθέντων Ἑλληνικῶν ὄρων καὶ τῶν εἰσαχθέντων Ἑνετικῶν. Ἡ λέξις *πλοῖον*, ἡ ὁποία κατ' ἀρχὰς ἐσήμαινε πᾶν τὸ ἐπιπλέον ἐπὶ τοῦ ὕδατος καὶ εἶτα τὸ ἐπιπλέον σκάφος, σήμερον ὑπάρχει μόνον εἰς τὴν λογίαν

1. σκόττα ἢ = τὸ εἰς τὴν ἐλευθέραν γωνίαν τοῦ ἰστιῶν λέμβου προσηρμοσμένον σχοινίον δι' οὗ ρυθμίζεται ἡ κόλπωσις ἢ τὸ τέντωμα τοῦ ἰστιῶν.

γλώσσαν. Ἐντὶ αὐτοῦ εἰς τὴν δημόδην γλώσσαν χρησιμοποιεῖται ἡ λέξις *καράβι* ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *κάραβος* καὶ σημαίνει τόσον τὸ ἀτμόπλοιον, ὅσον καὶ τὸ ἰστιοφόρον, ἡ λέξις *καϊκι* ἐκ τοῦ Τουρκ. *kahik* καὶ σημαίνει τὸ ἰστιοφόρον καὶ ἡ λέξις *βάρακα* ἐκ τοῦ Ἰταλ. *barca* καὶ σημαίνει τὸ μικρᾶς χωρητικότητος ἰστιοφόρον καὶ τὴν ἀλιευτικὴν λέμβον.

Ἡ ἀρχαία λέξις *πλοῖον* διεσώθη εἰς τὴν νεοελληνικὴν κοινὴν ὑπὸ τύπον μεταγωγῆς, τὸ πλεούμενον καὶ σημαίνει γενικῶς παντὸς τύπου πλοῖον. Ἀκούεται ἐπίσης εἰς τινὰς νεοελληνικὰς διαλέκτους τὸ θηλυκὸν τῆς ἐνεργητικῆς μεταγωγῆς τοῦ ἐνεστώτος ἡ *πλεύουσα* ἢ ἡ *πλεούσα* καὶ σημαίνει τὰ ὑφάλα μέρη τοῦ πλοίου. Εἰς τὴν περίοχον τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου διεσώθη τὸ ὑποκοριστικὸν τοῦ οὐσ. *πλοῖον* ὑπὸ τὸν τύπον *προιάρι* καὶ σημαίνει τὴν ἀνευ τρόπιδος λέμβον, τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοῦν εἰς τὰ ἀβαθῆ ὕδατα. Διεσώθησαν ἐπίσης εἰς τὴν γλώσσαν τῶν ναυτικῶν ἀρχαῖοι καὶ Βυζαντινοὶ ὄροι, οἱ ὅποιοι σημαίνουν διαφόρους τύπους ἰστιοφόρων: 1/ τὸ *πέραμα*¹, 2/ τὸ *τροχαντήρι* ἢ *τριχαντήρι* ἐκ τοῦ Ἑλληνιστ. οὐσ. *τροχαντήρ*, πβ. τὸ παρ' Ἑσυχ. *τροχαντήρες* μέρος τῆς πρύμνης, 3/ τὸ *σάλι* ἢ *σάλιο*, πιθανῶς *ισάλιον*² = ἡ *σχεδιά*, 4/ τὸ *καραβόσκαρο* (*καράβι*+*ἐσχάριον*) = εἶδος ἰστιοφόρου, 5/ ἡ *σακκολαίβα*³ = τύπος μικροῦ πλοίου. Εἰς ταῦτα προσετέθησαν ὀνομασίαι ξένων τύπων πλοίων: 1/ ἡ *μπρατσέρα* (Ἑνετ. *brazzera*) = δίστιον πλοῖον, 2/ ὁ *μπότης* (Ἰταλ. *botte*), 3/ τὸ *λατίνι* (Ἰταλ. *latino*) ὀνομασθὲν οὕτω ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ ἰστιίου, 4/ τὸ *τσερνίκι* (Τουρκ. *zirnik*), 5/ ὁ *αἰνᾶς* (Τουρκ. *ayna*), 6/ ἡ *φρεγάδα* (Ἑνετ. *frégata*, ὁ ἐκ τοῦ ἀρχ. Ἑλλην. *ἄφρακτα*), 7/ τὸ *περγαντι* (Ἰταλ. *pergantino*), 8/ ἡ *μαούνα* (Τουρκ. *maona*) = φορτηγὸς κ.ἄ. Ταῦτα ὡς πρὸς τὴν ὀρολογίαν τῶν διαφόρων τύπων τῶν πλοίων.

Ἐκ τῶν διασωθέντων Ἑλληνικῶν ὄρων, ὀνομασιῶν μερῶν καὶ ἐξαρτημάτων τοῦ πλοίου καὶ ἐκ τῶν εἰσαχθέντων ξένων τοιούτων, θὰ παραθέσω ἐνταῦθα τοὺς πλέον βασικούς, διὰ νὰ φανῇ ἐκ τῆς συγκρίσεως, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ τρόπος ἀντιδράσεως τῶν Ἑλληνικῶν ὄρων καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ λόγοι τῆς ἐπικρατήσεως τῶν ξένων.

Ἑλληνικοὶ παραμένοντες ὄροι: 1/ *πλώρη* ἢ (ἀρχ. *πρῶρα*), 2/ *πρύμη* ἢ, ἢ *πρύμνη* ἢ *πρύμνα* (ἀρχ. *πρύμνη*), 3/ *κατάστρωμα* τὸ, τὸ ἐπιστρωμένον, τὸ ἐπάνω πᾶτωμα τοῦ πλοίου. Παραλλήλως πρὸς τὸ *κατάστρωμα* χρησιμοποιεῖται καὶ ὁ ὄρος *κουβέρτα* ἐκ τοῦ Ἰταλ. *coperta* = τὸ *κατάστρωμα* τῶν μικρᾶς χωρητικότητος πλοίων, 4/ *καρίνα* ἢ (Βυζαντ. *καρίνα* ἐκ τοῦ Λατιν. *carina*) = ἡ *τρόπις*, 5/ *σωτρόπι-τό*, (ἔσω+*τρόπις*) = ἡ *σανίς*, ἣτις ἐπικάθηται ἐπὶ τῆς *τρόπιδος* καὶ κατὰ μῆκος αὐτῆς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μέρος τοῦ πλοίου, 6/ *ποδόσταμο-τό* ἢ *ποδόστημα-τό* (*ποῦς*+*σταμίν*-ἴνος) = τὸ *τμήμα* τῆς *τρόπιδος*, τὸ ὁποῖον ἀνέρχεται ἀπὸ τὸ μέρος τῆς *πρύμνης* καὶ τῆς *πρῶρας*, ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *σταμῖνες*⁴, 7/ τὰ *βρεχάμενα* τοῦ *καϊ-*

1. Τὸ πορτομεῖον. Βλ. Θεοφάν. 353, 15. 488, 19.

2. Βλ. Φ. Κουκουλέ, Ἀθηνᾶ 30 (1919) Λεξικογρ. Ἀρχ., 93.

3. Ἐκ τοῦ Βυζαντ. *σαγολαίφια* ἐξ οὗ τὸ Ἰταλ. *saccolena*.

4. Βλ. Εὐσταθ., Σχόλ. εἰς Ὅμηρ. Ὀδύσσ. ε, 1533 «σταμῖνες, τὰ περιτιθέμενα ἐξωθεν ξύλα τοῖς ἐγκοιλίαις τῶν νεῶν τινὲς δὲ ὀρθὰ ξύλα, οἷς προσεμπήσεται τὰ πηδάλια ἢ τὰ ἐν τῷ χεῖλει τοῦ πλοίου ἐξέχοντα ὀρθὰ ξύλα... ἃ σταμινάρια ἰδιωτικῶς λέγονται».

κιού = τὰ ὑφάλα μέρη τοῦ πλοίου, 8/ τὰ στεγνά = τὸ ἄνω τῆς ὑφάλου γραμμῆς τμήμα τοῦ πλοίου, 9/ στρώση -ῆ ἢ ἔδρες -οί = τὸ τμήμα τῶν πλευρῶν τοῦ σκελετοῦ πλοίου, τὸ ἐκατέρωθεν τῆς τρόπιδος μέχρι τοῦ σημείου, ὅπου αἱ πλευραὶ ἀρχίζουν νὰ καμπυλοῦνται, δηλ. τὸ τμήμα τὸ ἀποτελοῦν τὴν βάσιν, τὴν ἔδραν τοῦ πλοίου, 10/ σκαρμοὶ -οὶ ἢ στραβόξυλα -τὰ = αἱ πλευραὶ τοῦ σκελετοῦ, 11/ σκαρμολόγηση -ῆ = τὸ σύνολον τῶν σκαρμῶν, 12/ κατάρτι -τὸ (τὸ Ἑλληνιστ. οὐσ. κατάρτιον) = ὁ ἰστός. Παρὰλλήλως χρησιμοποιεῖται ὁ Ἑνετ. ὄρος ἄλβουρο. Τὸ ἀρχ. οὐσ. ἰστός διεσώθη εἰς τὰ σύνθετα δίστι = πλοῖον μὲ δύο ἰστούς καὶ τρίςτι = πλοῖον μὲ τρεῖς ἰστούς, καθ' ὃν τρόπον διεσώθησαν καὶ τὰ οὐσ. σταμίν εἰς τὸ σύνθετον ποδόσταμο καὶ τρόπισ εἰς τὸ σύνθετον σωτρόπι, 13/ τὸ σκαρὶ (ἐκ τοῦ Βυζαντ. οὐσ. σκαρίον καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. ἐσχάριον) = τὸ σχῆμα τοῦ πλοίου, 14/ τὸ δοιάκι (ἐκ τοῦ Βυζαντ. οὐσ. οἰάκιον ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. οὐσ. οἶαξ), 15/ ὁ σκαρμὸς (ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. σκαλμὸς) = ὁ πάσσαλος ἐπὶ τοῦ ὁποίου προσαρμόζεται ἡ κώπη, 16/ ἡ τροπωτήρα (ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. τροπωτήρ) = τὸ σχοινίον διὰ τοῦ ὁποίου συγκρατεῖται ἡ κώπη ἐπὶ τοῦ σκαλμοῦ, 17/ ὁ στρόπος (τὸ ἀρχ. τροπὸς) = ὅ,τι καὶ τροπωτήρα, 18/ τὸ κουπί (ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. κωπίον ὑποκορ. τοῦ κώπη), 19/ ἡ κουπαστή = τὸ ἀνώτατον χεῖλος τῶν τοίχων τοῦ πλοίου, ὅπου ἐνσφηνοῦνται οἱ σκαλμοί, ἢ ἐπισκαλμῖς, 20/ τὰ ξάρτια, τὸ Βυζαντ. οὐσ. ἐξάρτια, τὰ σχοινία τῆς ἐξαρτίας, τὰ προσδεδεμένα εἰς σημεῖα σταθερὰ καὶ χρησιμεύοντα πρὸς στήριξιν τῶν ἰστών, 21) ἡ ἀνεμόσκαλα = ἡ ἐκ σχοινίων κινητὴ κλίμαξ τῶν πλοίων, 22) ἡ ἄγκυρα ἢ ἄγκουρα (τὸ ἀρχ. οὐσ. ἄγκυρα) κ.ἄ.

Εἰσαχθέντες Ἱταλικοὶ ὄροι : 1/ τὸ μαδέρι = ἐκάστη ἐκ τῶν σανίδων, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν ἐπένδυσιν τοῦ σκελετοῦ τοῦ πλοίου (Ἑνετ. *madiero*), 2/ ἡ πάνδα τοῦ καϊκιού = ἡ πλευρὰ τοῦ πλοίου (Ἱταλ. *banda*), 3/ τὸ παραπέτο = τὸ θωράκιον τοῦ πλοίου (Ἱταλ. *parapetto*), 4/ τὰ μπούνια = αἱ ἀποχευτικαὶ ὀπαὶ τῶν ὑδάτων τοῦ καταστρώματος (Ἑνετ. *bugna*), 5/ ἡ σεντίνα = τὸ κατώτατον σημεῖον τοῦ κύτους (Ἱταλ. *sentina*), 6/ ὁ πίρος (ἐκ τοῦ Ἱταλ. *pirolo*), 7/ τὰ ὄκκια = αἱ δύο ὀπαὶ, διὰ τῶν ὁποίων διέρχονται αἱ ἀλύσεις τῶν ἀγκυρῶν τοῦ πλοίου (Ἱταλ. *occhio*), 8/ ἡ ἀντένα = ἡ κεραία (Ἱταλ. *antenna*, Ἑνετ. *antena*), 9/ ὁ φλόγκκος = τὸ μικρὸν τριγωνικὸν ἰστίον (Ἱταλ. *flocco*), 10/ ἡ γάμπια = εἶδος τεραγώνου ἰστίου τῶν μεγάλων ἰστιοφόρων (Ἱταλ. *gabbia*), 11/ ἡ ράνδα = εἶδος ἰστίου (Ἑνετ. *randa*), 12/ τὸ γρανδί = τὸ σχοινίον, τὸ ἐφαρμοζόμενον εἰς τὸ κράσπεδον τοῦ ἰστίου πρὸς ἐνίσχυσιν (Ἱταλ. *gratile*, καὶ *gradile*), 13/ ὁ μπάγκος = ἡ σανὶς ἐπὶ τῆς ὁποίας κάθεται ὁ κωπηλάτης (Ἱταλ. *banco*), 14/ ἡ μπουκαπόρτα = τὸ στόμιον τοῦ κύτους (Ἑνετ. *bucaporta*), 15/ τὸ βάζιο πληθ. τὰ βάζια = αἱ ἐπὶ τῆς ἐσχάρας δοκοὶ ἐκατέρωθεν τῆς τρόπιδος, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται τὸ πλοῖον (Ἑνετ. *vaso*), 16/ ὁ τσίπος = τὸ στέλεχος τῆς ἀγκύρας (Ἱταλ. *cerro*), 17/ τὸ φουντάγιο = ἡ ἄγκυρα διαμονῆς (ἐκ τοῦ Ἱταλ. *fondare*), 18/ ἡ σκόττα = τὸ εἰς τὴν ἐλευθέραν γωνίαν τοῦ ἰστίου προδεδεμένον σχοινίον, χρησιμεῦον διὰ τὸν χειρισμὸν (Ἱταλ. *scotta*), 19/ τὸ πόμολο = τὸ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἰστοῦ ξύλινον σφαιρίδιον (Ἱταλ. *romolo*), 20/ ἡ μπόμπα = ὁ κύλινδρος ἐπὶ τοῦ ὁποίου τυλίσσεται ἡ ἄλυσις τῆς ἀγκύρας κατὰ τὴν ἀνέλκυσιν (Ἱταλ. *rompa*) λέγεται καὶ ἀλακάτι -τὸ (ἡλακάτη), 21/ τὸ σκανδάλιο = τὸ ὄργανον βυθομετρήσεως (Ἱταλ. *scandaglio*) καὶ ρ. σκανδαλιάρω (Ἱταλ. *scan-*

dagliare), 22/ τὸ τζουρούνι = ἡ λαβὴ τῆς κώπης (Ἑνετ. *ziron del remo*), 23/ τὸ τιμόνι (Ἰταλ. *timone*) = τὸ πηδάλιον, 24/ οἱ μουῦδες = τὰ μικρὰ σχοινία, τὰ ἐπὶ τοῦ ἰστίου εἰς παραλλήλους σειρὰς προσδεδεμένα καὶ χρησιμεύοντα εἰς τὸ νὰ σμικρύνουν τὴν ἔκτασιν τοῦ ἰστίου ἐπὶ σφοδροῦ ἀνέμου (Ἑνετ. *muda-mudar*), 25/ ἡ μεντζάνα = ὁ μεσαῖος ἰστὸς τριῦστίου ἰστιοφόρου (Ἰταλ. *albero di mezzana*), 26/ ὁ μπούσουλας = ἡ ναυτικὴ πυξίς (Ἰταλ. *bussola*), 27/ τὰ μανδάφούνια (Ἰταλ. *matafioni*), 30/ ἡ ροδάντσα = ἡ θηλειὰ (Ἰταλ. *rodancia*), 31/ τὸ πίκι = εἶδος κεραίας (Ἰταλ. *picco*), 32/ τὸ νέλο = ὁ κρίκος τῆς ἀγκύρας (Ἰταλ. *l'anello dell'ancora*).

Ἐκ τῶν 76 Ἰταλικῶν ὄρων οἱ ὁποῖοι περιέχονται εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, παρέθεσα τοὺς 32 ὡς ἀναφερομένους εἰς τὸ πλοῖον καὶ τὰ ἐξαρτήματα αὐτοῦ. Ἐκ τῆς παραβολῆς τῶν παρατεθέντων ἀνωτέρω Ἑλληνικῶν καὶ Ἰταλικῶν ὄρων τοῦ κεφαλαίου τούτου ἐξάγεται ὅτι: α/ αἱ Ἑλληνικαὶ ὀνομασίαι πολλῶν ἐκ τῶν κυρίων μερῶν τοῦ πλοίου καὶ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτοῦ ἀντέστησαν εἰς τὴν ξένην ἐπίδρασιν, β/ οἱ εἰσαχθέντες Ἰταλικοὶ ὄροι εἶναι, κατὰ τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν αὐτῶν, ὀνομασίαι λεπτομερειῶν τῶν διαφόρων ὀργάνων καὶ ἐξαρτημάτων τοῦ πλοίου. Τὸ ἰστίον, π.χ., παρέμεινεν Ἑλληνικὸν ὡς *παννί*, ἐνῶ αἱ λεπτομέρειαι αὐτοῦ: *γρανδί*, *μουῦδες*, *σκόττα*, εἶναι Ἰταλικά δάνεια, ἡ *ἄγκυρα* ἐπίσης παρέμεινεν Ἑλληνική, ἐνῶ ὁ *τσιπὸς* καὶ τὸ *νέλο* τῆς ἀγκύρας εἶναι Ἑνετικοὶ ὄροι, ἡ *κώπη* παρέμεινεν ὑπὸ τὸν ὑποκοριστικὸν τύπον *κουπί*, ἐνῶ ἡ *πάλα* καὶ τὸ *τζουρούνι* τῆς κώπης εἶναι Ἰταλικοὶ ὄροι. Ἰταλικά εἶναι ἐπίσης τὰ παραγγέλματα, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν ἰστίων καὶ τῆς κώπης. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπίθανον, τινὰ τῶν ἐξαρτημάτων τοῦ πλοίου καὶ τῶν ναυτικῶν ὀργάνων, τὰ ὁποῖα σήμερον φέρουν ξένα ὀνόματα, νὰ ᾔσαν ἄγνωστα εἰς τὴν ὀρολογίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ καὶ νὰ εἰσήχθησαν μετὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῶν Ἑνετῶν, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τὰ ὀνόματα τῶν διαφόρων σχημάτων τῶν ἰστῶν: *φλόκκος*, *γάμπια*, *ράνδα*, *μβούμα*, *παμπαφίγκος* καὶ τῶν ὀργάνων: *σκανδάλιο*, *μπούσουλας*, *ματσόλα*, *φουνδάγιο* κ.ἄ.

4/ Ἡ ζωὴ ἐπὶ τοῦ πλοίου. Ἐν συγκρίσει μὲ τὰ προηγούμενα κεφάλαια ἡ Ἰταλικὴ ἐπίδρασις εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἐμφανίζει μικροτέραν ἐπίδοσιν. Ἐπὶ 41 ἐρωτήσεων αἱ 31 ἀπαντήσεις δίδουν Ἑλληνικοὺς ὄρους, αἱ 8 Ἰταλικούς καὶ 2 Τουρκικούς. Τοῦτο προφανῶς ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι αἱ ἐρωτήσεις τοῦ κεφαλαίου τούτου περὶ τῶν μαγειρικῶν σκευῶν, τῶν διαφόρων τρόπων μαγειρεύματος τῶν ἰχθύων, ἔχουν γενικώτερον χαρακτῆρα καὶ δὲν περιορίζονται μόνον εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ πλοίου ζωὴν.

5/ Ἐμπόριον: Ἐκ τῶν 17 ἐρωτήσεων, αἱ ὁποῖαι περιέχονται εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, αἱ 10 δίδουν Ἑλληνικοὺς ὄρους, αἱ 4 Ἰταλικούς καὶ αἱ 3 μεικτούς. Οἱ καθαρῶς Ἰταλικοὶ ὄροι εἶναι: 1/ ἡ *δάρα* = τὸ ἀπόβραρον (Ἰταλ. *tara*), 2/ *βάρὸς σπόρκο* = τὸ (ἀκάθαρτον) μεικτὸν βάρὸς (Ἰταλ. *peso sporco*), 3/ τὸ *κονδραπάνδο* = τὸ λαθραῖον ἐμπόριον (Ἰταλ. *contra bando*) καὶ 4/ τὸ *κουνδράτο* = τὸ συμβόλαιον (Ἰταλ. *contratto*). Εἶναι ἐνδεικτικὸν τὸ ὅτι οἱ τέσσαρες οὗτοι Ἰταλικοὶ ὄροι σήμερον μαρτυροῦνται ἐκ τῶν νήσων Αἰγαίου καὶ Ἰονίου, Κρήτης, Κύπρου, Προποντίδος, καὶ τῶν παραλίων Ἠπείρου καὶ Θράκης, εἰς τὰ μέρη δηλαδὴ ἐκεῖνα, ὅπου διεξήγετο τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑνετῶν.

6/ *Άλιεία* : Ἐκ τῶν 64 ἐρωτήσεων τοῦ κεφαλαίου τούτου ἐπὶ τῶν ὀνομάτων τῶν διαφόρων ἀλιευτικῶν ἐργαλείων καὶ ὀργάνων, τῶν τύπων δικτύων καὶ τῶν τρόπων ἀλιείας, αἱ 59 ἀπαντήσεις δίδουν Ἑλληνικούς ὄρους καὶ αἱ ὑπόλοιποι 5 Ἰταλικούς.

Ἐκ τῆς προκυπτούσης ἀναλογίας διαπιστοῦται ὅτι εἰς τὸν ἀλιευτικὸν τομέα δὲν ὑπῆρξεν αἰσθητὴ ἐπαφὴ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἐνετῶν.

Οἱ διατηρηθέντες Ἰταλικοὶ ὄροι εἶναι οἱ ἑξῆς : 1/ τὸ *πόστο* (Ἰταλ. *posto*) = τὸ πρόσφορον δι' ἀλιεῖαν τμημα θαλάσσης¹, 2/ ἡ *κολπάδα* (Ἰταλ. *colpara*) = ἀλιευτικὸν ὄργανον, κατάλληλον διὰ τὴν ἀλιεῖαν ὀκτάποδος, συγκείμενον ἐκ τεσσάρων ἀγκίστρων ἠνωμένων διὰ χυτοῦ μολύβδου, 3/ ἡ *πραγκαρόλα* (Ἰταλ. *brancarella*) = ὅ,τι καὶ *κολπάδα*, 4/ ἡ *τράττα* (Ἰταλ. *tratta*) καὶ 5/ τὸ *ματσόξυλο* (ἐκ τοῦ Ἰταλ. *mazza* + ξύλον) = ὁ ξύλινος κοντός, μήκους 0,10 μ. ὁ προσδεδεμένος εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκατέρου τῶν δύο βραχιόνων τοῦ δικτύου τῆς τράτας.

Δύο ἐκ τῶν ἀλιευτικῶν ὄρων, ἡ *σαίττα* καὶ τὸ *πανέρι* εἶναι ἤδη Βυζαντινοί. Ἡ *σαίττα* (Βυζαντ. *σαίττα* ἐκ τοῦ Λατιν. *sagitta*) = ξύλινον ἐργαλεῖον, σχήματος βέλους, πρὸς πλέξιν τῶν δικτύων καὶ *πανέρι* (Βυζαντ. *πανάριον*) = τὸ *κάνιστρον*, *πανέρι* τοῦ *παραγαδιοῦ* = τὸ *κάνιστρον* τὸ περιέχον τὸ *παραγάδι*. Δύο ἐκ τῶν Ἰταλικῶν ὄρων, ἡ *κολπάδα* καὶ ἡ *πραγκαρόλα* δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ᾔσαν ἄγνωστα εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀλιεῖς πρὸ τῆς Ἐνετικῆς ἐπεκτάσεως. Παραλλήλως πρὸς τὸν Ἰταλικὸν ὄρον *τράττα* εἶναι ἐν χρήσει καὶ τὸ Ἑλληνικὸν συνώνυμον *γροῖπος*.

7/ *Θαλασσία πανίς καὶ χλωρίς* : Εἰς τοὺς δύο τούτους τομεῖς, ἐκ τῶν πλέον ἐνδιαφερόντων ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς Ἑλληνικῆς ἀλιευτικῆς ὀρολογίας, ἡ Ἰταλικὴ ἐπίδρασις εἶναι ἀσήμαντος.

Ἐκ τῶν 270 ἀπαντήσεων, τὰς ὁποίας ἔλαβον παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἀλιέων, ἐπὶ 285 ἐρωτήσεων τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Μεσογείου, μόλις 7 δίδουν Ἰταλικά ὀνόματα ἰχθύων, 4 ἄλλαι δίδουν μεικτοὺς ὄρους, 1 Ἰσπανικὸν καὶ 3 Ἰταλικά ὀνόματα φυτῶν.

Οἱ καθαρῶς Ἰταλικοὶ ὄροι εἶναι : 1/ ἡ *παπαλίνα* (Ἐνετ. *paralina*) = ἡ μικρὴ *σαρδέλλα*, 2/ τὸ *μπαρμπούνι* (Ἐνετ. *barbon*)¹, 3/ ὁ *τόννος* (Ἰταλ. *tonno*), 4) ἡ *πεσκαδρίτσα* (Ἰταλ. *rana pescatrice*), 5/ ἡ *ράσα* (Ἰταλ. *razza*) εἶδος *σελαχιοῦ*, 6/ ὁ *καροδόγιος* (Ἰταλ. *carodoglio*) = *καρχαριοειδής*, 7/ τὸ *καλαμάρι* (Ἰταλ. *calamaro*). Τὰ μεικτὰ εἶναι : 1/ ἡ *λίτσα* (Ἰταλ. *lizza*) καὶ Ἑλλην. *γυαλίτσα*, 2/ ἡ *λαπίνα* ἢ *λάβαινα* (ἐκ τοῦ Ἰταλ. *labbro*;) καὶ κοινότερον τὸ Ἑλλην. *χειλοῦ* ἢ *χειλοῦσα* ἢ *χειλοῦτσα*, 3/ τὸ *καπόνη* (Ἰταλ. *carrone*) καὶ κοινότερον τὸ Ἑλλην. *χειλιονόψαρο* καὶ 4/ ὁ *σαμπιέρος* Ἰταλ. (*sampiero*) καὶ κατὰ πολὺ κοινότερον τὸ Ἑλλην. *χριστόψαρο*. Ἰσπανικὸν δάνειον εἶναι ὁ *βακαλάος* (Ἰσπαν. *bacalao* καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ Ὀλλανδ. *kabeljauw*).

1. Ὁ ὄρος *πόστο* δὲν ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ἀλιέων, εἶναι γενικωτέρας χρήσεως. Λέγομεν π. χ. : ἔχει καλὸ *πόστο* στὴν ἀγορά. Τὸ *μαγαζί* του εἶναι σὲ καλὸ *πόστο* κ.ἄ.

1. Εἶναι περιέργον ὅτι εἰς τὴν Νεοελληνικὴν κοινὴν ἐπεκράτησε τὸ Ἐνετ. *barbon* (πβ. τὸ Ἑλλην. *μπαρμποῦνι* μὲ *μουστάκια*) ἐνῶ εἰς τὴν κοινὴν Ἰταλικὴν παρέμεινε τὸ ἀρχ. Ἑλλην. *trigla* = *τρίγλη*, ὅπως συνέβη καὶ μὲ τὸ ἀτμόπλοιο, τὸ ὁποῖον λέγεται *βαπόρι* εἰς τὴν Νεοελλ. κοινὴν καὶ *piroscafo* (πῦρ + σκάφος) εἰς τὴν Ἰταλ.

Τὰ Ἰταλικά ὀνόματα φυτῶν εἶναι : 1/ ἡ λεβάνδα (Ἰταλ. *lavanda*), 2/ ἡ ματζουράνα (Ἰταλ. *maggiorana*) καὶ 3) ἡ λουίζα (Ἰταλ. *erba luisa*).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ὡς προκύπτει ἐκ τῆς ἀδιαψεύστου μαρτυρίας τῆς στατιστικῆς ἢ Ἐνετικῆ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ναυτικῆς καὶ ἀλιευτικῆς ὀρολογίας εἶναι ἀναμφισβητήτως ἰσχυρά, ἀλλ' εἰς ὀρισμένους μόνον τομεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους ἢ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἐνετῶν ναυτικῶν ἐπαφῇ ὑπῆρξε στενὴ. Ἡ προσεκτικὴ ἐν τούτοις ἀνάλυσις τῶν λεπτομερειῶν, αἱ ὁποῖαι προέκυψαν ἐκ τῆς γενομένης ἐρεύνης, ἀποδεικνύει ὅτι καὶ ἐκεῖ ἀκόμη ὅπου ἡ ξένη ἐπίδρασις ὑπῆρξεν ἰσχυρά, ὅπως εἶναι οἱ τομεῖς : μετεωρολογία, πλοῦς καὶ χειρισμοί, πλοῖον καὶ ὀρολογία αὐτοῦ, οἱ ὑπάρχοντες ἐξ ἀρχαίας παραδόσεως Ἑλληνικοὶ ὄροι καὶ δὴ αἱ ὀνομασίαι τῶν κυρίων μερῶν καὶ ἐξαρτημάτων τοῦ πλοίου, κατὰ τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν αὐτῶν, δὲν ὑπεχώρησαν. Ἡ ξένη ἐπίδρασις ὀφείλεται κυρίως, ὡς ἐτόνισα καὶ ἀνωτέρω, εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ὀνομασιῶν νέων ὀργάνων καὶ ἐξαρτημάτων. Ἡ ἐπιβολὴ τῶν Ἐνετικῶν ναυτικῶν προσταγμάτων εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἐμπορικὸν ναυτικόν, ἢ ὁποῖα προφανῶς εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς στενῆς συνεργασίας ἐπὶ τῶν πλοίων Ἑλλήνων καὶ Ἐνετῶν ναυτικῶν, δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἔκαμε τὴν ἀρχὴν ἀπὸ Ἐνετικὰ πλοῖα, τῶν ὁποίων τὸ πλήρωμα ἀπετελεῖτο ἀπὸ Ἑλλήνας ναύτας. Εἶναι ἐπίσης πιθανὸν νὰ συνετέλεσε καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ φύσις τῶν προσταγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπιβάλλονται εὐκολώτερον, ὅταν εἶναι, ὅπως εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, μονολεκτικὰ καὶ ἴσως ρυθμικώτερα τῶν Ἑλληνικῶν προσταγμάτων.

Ἐπὶ Ἑλληνικῶν ὄρων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν πανελλήνιον ἔκτασιν, ἡ ξένη ἐπίδρασις δὲν ἰσχύει.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΚΑΡΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1964

Εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας ὑπεβλήθησαν τὸ ἔτος τοῦτο δέκα ὀκτῶ ἐν συνόλῳ χειρόγραφοι συλλογαί, αἱ ὁποῖαι κατανέμονται ὡς ἑξῆς : Ἐκ Πελοποννήσου τρεῖς, ἐκ Στερεᾶς Ἑλλάδος δύο, ἐξ Ἡπείρου μία, ἐκ Δ. Θεσσαλίας μία, ἐκ Κρήτης δύο, ἐξ Ἀθηνῶν μία, ἐκ τῶν νήσων ἑξ (ἀνὰ μία ἐξ Ἀλοννήσου, Ἀπυράνθου Νάξου, Ζακύνθου, Μήλου, Ἐρεϊκούσης Κερκύρας, Ὀθωνῶν Κερκύρας). Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἀποστολεῖς, οὗτοι εἶναι : τρεῖς δημοδιδάσκαλοι, δύο καθηγηταὶ φιλολογίας, μία φιλόλογος, μία νομικός, δύο φοιτηταί, εἰς θεολόγος καὶ ὀκτῶ ἰδιῶται. Αἱ ὑποβληθεῖσαι ἐφέτος συλλογαὶ διακρίνονται κατὰ κανόνα διὰ τὴν εὐσυνειδησίαν τῶν συλλογέων καὶ τὴν κατὰ τὸ δυνατόν συμμόρφωσίν των πρὸς τὰς ὁδηγίας τῆς Ἑταιρείας, αἱ περισσότεραι δὲ τούτων ὑπεβλήθησαν ἀπὸ συλλογεῖς γνωστούς ἐκ προηγουμένων διαγωνισμῶν. Εἰδικώτερον αἱ ὑποβληθεῖσαι συλλογαὶ εἶναι αἱ ἑξῆς :

1. *Θανάση Παπαθανασοπούλου*, φοιτητοῦ, «Γλωσσάριον Αἰτωλικοῦ ἰδιώματος». Δύο τετράδια ἐκ σελίδων ἀντιστοιχῶς 47 καὶ 100.

Ὁ κ. Παπαθανασόπουλος εἶναι γνωστὸς καὶ ἀπὸ παλαιότερας συλλογᾶς (ἡ παρῶσα εἶναι ἡ τετάρτη τοιαύτη), ἡ κτηθεῖσα δ' ἐκ τούτων ἐμπειρία του, ὡς καὶ αἱ γραπταὶ καὶ προφορικαὶ ὁδηγίαι αἱ ὅποια τοῦ ἐδόθησαν, συνετέλεσαν ὥστε καὶ ἡ νέα του συλλογὴ νὰ πληρῆ τοὺς ὅρους τοῦ διαγωνισμοῦ. Συνεκέντρωσεν εἰς αὐτὴν σπανιωτέρας πῶς λέξεις, ὅπως τὰ σύνθετα : ἀπότριλλους, ἀποτριλλάμα, ἀπουξιφρένιασμα, ἀλλουφρινιά (τρέλλα), ἀντίθαμα (δεύτερον ὀαῦμα), ἀντισουφίζουμι (δίδω διέξοδον εἰς δίλημμα), ἀγριουκρουσμένους (κτυπημένος ἀπὸ «ἀγερικό»), φουλόλημα (ἡ ἀφαίρεσις τοῦ φύλου), τρισκέλι (τὸ ἀναλόγιον τῆς ἐκκλησίας) κτλ., ἡ ἀπλᾶς μὲ χαρακτηριστικὰς σημασίας, ὅπως βαθὺς (πονηρός), σαπέρας (ἄνθρωπος χωρὶς ἔρμα), χαμπερῶς (κουτσομπόλης). Παραθέτει πάντοτε ἰδιωματικὰς φράσεις καὶ ἀποδίδει ὀρθῶς τὴν φωνητικὴν τοῦ ἰδιώματος, τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τῶν βορείων. Τὴν ἀξίαν τῆς συλλογῆς δὲν μειώνει ἡ παράλειψις τῆς ἐρμηνείας ἐλαχίστων λέξεων, ὡς σκόρτσους, λιμίνθ' (εἶδη πτηνῶν;), μ'λένια (εἶδος πτηνοῦ;), σπαρτάφ'λους (εἶδος πτηνοῦ;). Ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει τὴν βράβευσιν τῆς συλλογῆς, ὅα παρακαλέσῃ δὲ τὸν συλλογέα νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰς ἀνωτέρω λέξεις.

2. *Νίκου Χρ. Τσάκα*, «Πάργα - Στεριά».

Τὸ λεξιλόγιον τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Τσάκα ἐκτείνεται εἰς 173 μεγάλας σελίδας γεγραμμένας διὰ γραφομηχανῆς. Προηγεῖται σύντομος εἰσαγωγὴ (σ. 1-3), ὅπου ἀναφέρονται αἱ περιπέτειαι τῶν κατοίκων τῆς πόλεως Πάργας, αἱ ὁποῖαι, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὸ τοπικὸν λεξιλόγιον ἀφθόνων Ἰταλικῶν, Τουρκικῶν καὶ Ἀλβανικῶν λέξεων.

Ἀπὸ τὰς πρώτας σελίδας τῆς συλλογῆς ἀναφέρομεν τὰς Ἰταλικὰς λέξεις : ἀβάντα, ἀβανταδόρος, ἀβάντσο, ἀβαντσάρο, ἀβέρτος, ἀβίζο, ἀβουκάτος, ἀγαρμπος, καὶ τὰς Τουρκικὰς : ἀβτζῆς, ἀγαλίκι, ἀγιάζι, ἀγιάρι, ἀγντᾶς, ἀζάπης, ἀζᾶς, αἰλίκι, ἀκαρέτι, ἀκμπέτ, ἀκράνης κτλ. Παρὰ τὰς ξένας ὅμως ταύτας λέξεις, ὁ συλλογεὺς συνεκέντρωσε μὲ εὐσυνειδησίαν καὶ στοργὴν πολλὰς ἄλλας, σπανιώτερον ἢ οὐδόλως ἀκουόμενας σήμερον, διασώζων οὕτω πολύτιμον γλωσσικὸν θησαυρόν. Τοιαῦται λέξεις εἶναι, π.χ., ἀπαστρος (ἀκάθαρτος), βγάλη (διάρροια), διασόνι (δοθιήν), ζάλαχος (προφανῶς ἐκ τοῦ σάλαχος), θράσος (εὐεξία δένδρου), καλίκια (ξύλινα καττύματα), καμπρι (προφανῶς ἐκ τοῦ κραμπί), κυγκλίδι (ἐκ τοῦ κυκλίδι), λαρώνω (ἡσυχάζω), λαττεῶ (μειοῦμαι), μπλωτὸς (ἀπολυτός), ξόρεξο (ἐπιδόρπιον), ὄπερὸς (μὲ ὑγιεινὴν ὄψιν), σύσκαρο (ὀλόκληρον τὸ πλοῖον), ἀδρυὸς (δρυῶς), μιαρὸ (ποντικὸς ἢ ἄλλο τι "ἀηδὲς τὴν ὄψιν" ζῶν). Ὁ συλλογεὺς παραθέτει οἰκογενεῖας ὅλας λέξεων μετὰ τῶν παραγῶγων των, ἡ δὲ ἀναγνώρισις τῶν Ἰταλικῶν, Τουρκικῶν καὶ Ἀλβανικῶν λέξεων εἶναι κατὰ κανόνα ὀρθή. Πρόκειται περὶ σοβαρᾶς καὶ εὐσυνειδήτου ἐργασίας, δι' ἣν Ἡ Επιτροπὴ, ἐκτιμῶσα τὴν προσφορὰν τοῦ κ. Χρ. Τσάκα, προτείνει τὴν βράβειον ταύτης.

3. Ν. Ἡλιακοπούλου, «Λαογραφικὰ ἀνάλεκτα». Σελ. 32 μεγάλα δακτυλογραφημένα.

Τὸ ὕλικόν προέρχεται ἐκ Μερόπης Μεσσηνίας, ἐκ Μάνης καὶ Βοιωτίας, δὲν σημειοῦται ὅμως ἐκάστοτε ὁ τόπος προελεύσεως τοῦ ἀναγραφομένου γλωσσικοῦ ὕλικου καὶ τοῦτο μειώνει τὴν ἀξίαν τῆς ἐργασίας. Αἱ διηγήσεις, ἐξ ἄλλου, αἱ περιεχόμεναι εἰς τὸ χειρόγραφον, ἔχουν καταγραφῆ εἰς ὕφος λογοτεχνικὸν μᾶλλον παρὰ ἰδιωματικόν, αἱ δὲ ἐνδιαφέρουσαι λέξεις εἶναι ἐλάχισται. Ἐκ τούτων σημειοῦμεν τὰς ἐπομένας : ἀδυνασιὰ (ἡ κόρη· πβ. ἀδύνατο μέρος ἡ γυναῖκα), ἀναχρεια (τὰ οἰκιακὰ σκεύη), θυμωτικά (μὲ θυμόν), καπνισμένος (στενοχωρημένος), κλεφτοχωματᾶς (αὐτὸς ποὺ κλέβει στὰ σύνορα τῶν χωραφιῶν), μολιαυγίτσα (λίαν πρωί). Ὁ συλλογεὺς εἶναι φιλότιμος μὲν ἀλλ' ἄπειρος εἰς τὴν συλλογὴν γλωσσικοῦ ὕλικου, δι' ἣν Ἡ Επιτροπὴ ἐπαινεῖ τοῦτον διὰ τὴν φιλότιμον προσπάθειάν του, καὶ ἐλπίζει ὅτι, συμβουλευόμενος τὰς ὁδηγίας τῆς Ἑταιρείας, θὰ ὑποβάλλῃ προσεχῶς πληρεστέραν συλλογὴν.

4. Μ. Βλαίκου, δημοδιδασκάλου, «Γλωσσικὸ ὕλικὸ ἀπὸ τὴν Ἀλόνησο». Χειρόγραφον τετράδιον μεγάλου σχήματος ἐκ σελ. 191.

Τὸ προσφερόμενον ὕλικόν εἶναι κατανεμημένον εἰς κεφάλαια : Τὸ σῶμα καὶ τὰ μέρη του, Τὸ σχολεῖο, Τὸ σπῆτι, Ὁ δρόμος, Καταστήματα καὶ Ἐπαγγέλματα, Συγγένεια, Χλωρίς, Τὸ χρῆμα, Τὰ νερά, Ἡ ἐκκλησία, Μέσα συγκοινωνίας, Ἀρχαί, Νυμφικὴ στολή, Ὁ χρόνος, Ἡ στεριά, Ἐπισημῆματα. Τὸ κεφάλαιον Διάφορα περιλαμβάνει σύντομον ἀλφαβητικὸν λεξιλόγιον.

Ἡ κατὰ κεφάλαια κατάταξις τοῦ ὕλικου καθιστᾷ δυσκολωτέραν τὴν διαφυγὴν λέξεων ἀνηκουσῶν εἰς αὐτὰ καὶ διὰ τοῦτο εἶναι προτιμότερα πάσης ἄλλης μεθόδου. Δὲν ἐξαντλοῦνται, ὅμως, ἀτυχῶς εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ κ. Βλαίκου τὰ διάφορα κεφάλαια, οὔτε ἀναζητοῦνται αἱ οἰκογενεῖαι λέξεων, πρᾶγμα τὸ ὅποιον θὰ εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν ἀνεύρεσιν καὶ ἀποθησαύρισιν πολὺ μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ λέξεων.

Θὰ ἡδύνατο πρὸς τούτοις ὁ συλλογεὺς νὰ παραλείψῃ ἱκανὸν ἀριθμὸν λέξεων λογίων, αἱ ὁποῖαι, καθ' ὃ περιτταί, μειώνουν τὴν ἀξίαν τῆς συλλογῆς. Τοιαῦται εἶναι, π.χ., αἱ σχετικαὶ μὲ τοὺς βαθμοὺς ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, ὀνόματα ζώων (ἐλέφαντας, τίγρεις, καμηλοπαρδάλεις, ρινόκερους κτλ.), τὰς ὁποίας γνωρίζουν μὲν οἱ μαθηταὶ τοῦ σχολείου, ὄχι ὅμως ὁ ἄνθρωπος τῆς ὑπαίθρου. Λεῖπει ἐπίσης ἀριθμὸς τις ἐρμηνειῶν, τὰς ὁποίας πρέπει ν' ἀναζητήσῃ τις εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Κέντρου Συντάξεως Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, χωρὶς νὰ εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ ἐκεῖ ἐρμηνεία δὲν εἶναι διάφορος ἀπὸ τὴν εἰς τὴν Ἀλόνησον ἰσχύουσαν.

Ἀποτελεῖ, ἐν τούτοις, ἡ ἐργασία τοῦ κ. Βλαίκου ἐνδιαφέρουσαν καὶ εὐσυνείδητον συμβολὴν εἰς τὴν ἀποθησαύρισιν γλωσσικοῦ ὕλικου ἐκ τῆς μικροτέρας τῶν Βορείων Σποράδων νήσου, ὃ δὲ συλλογεὺς κατέγραψε μετὰ τῆς δεούσης ἀκριβείας τὸ περιεχόμενον τῆς συλλογῆς του.

Ἐκ τοῦ ἐνδιαφέροντος τούτου γλωσσικοῦ ὕλικου ἀποσπῶμεν ὡς χαρακτηριστικὸν παράδειγμα τὰς λέξεις *λαγκῶν'* (λαγῶν), *πρόκνα* (ἐξάνθημα τοῦ προσώπου, τὸ ἀρχαῖον *πρεκνός*), *χλές* (ὁ χυλός), *νιραγῆ* (νεραγωγός), *κοῦνος* (κῶνος), *πυξάο'* (πύξος).

Ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει τὴν βράβευσιν τῆς συλλογῆς.

δ. Ἀναστασίου Ἀθαν. Γούναρη, «Μία συντεχνιακὴ συνθηματικὴ γλῶσσα τῆς Δυτικῆς Θεσσαλίας. Τὰ Κουδαρίτικα τῆς Δρακοτρύπας». Σελ. μεγάλαι χειρόγραφοι 43.

Προηγεῖται ἱστορικὴ εἰσαγωγή, ἐκ τῆς ὁποίας πληροφοροῦμεθα ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου κατάγονται ἐξ Ἡπείρου, καὶ ἀκολουθεῖ ἀλφαβητικὸν γλωσσάριον περιέχον 300 περίπου λέξεις.

Ἡ σημασία τῶν συνθηματικῶν γλωσσῶν εἶναι ἤδη γνωστὴ, ὅπως γνωστὴ εἶναι καὶ ἡ ἔλλειψις μιᾶς γενικῆς μελέτης μὲ θέμα τὰς συνθηματικὰς γλώσσας, τὴν ὁποίαν συνέστησε πρὸ πολλοῦ ὁ ἀείμνηστος Μ. Τριανταφυλλίδης.

Ἐν μέγα μέρος ὅμως τοῦ λεξιλογίου, τὸ ὁποῖον προσφέρει ὁ κ. Γούναρης, εἶναι ἤδη γνωστόν, δημοσιευθὲν παρὰ τοῦ κ. Δ. Οἰκονομίδη εἰς τὴν «Ἀθηνᾶν», τόμ. 60 (1960) 173-177, καὶ περιλαμβάνον συνθηματικὸν λεξιλόγιον τῶν κτιστῶν τοῦ Πετροβουνίου τῆς Ἡπείρου. Ὁ σημερινὸς συλλογεὺς παραλείπει 61 λέξεις ἐκ τῶν εἰς τὸ λεξιλόγιον τοῦ κ. Οἰκονομίδη περιλαμβανομένων, προσθέτει ὅμως 91 νέας λέξεις, τὰς ὁποίας ὁ τελευταῖος δὲν ἔχει ἀποθησαυρίσει. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν συμπληροῦται κατὰ τὸ δυνατόν τὸ λεξιλόγιον τῆς συνθηματικῆς γλώσσης τῶν Κουδαριτῶν, δεδομένου ὅτι τὸ σύνολον τῶν λέξεων τῶν γλωσσῶν αὐτῶν δὲν ὑπερβαίνει συνήθως κατὰ πολὺ τὰς τρεῖς ἑκατοντάδας. Ἐκ τῶν ἀναγεγραφομένων λέξεων πληροφοροῦμεθα ὅτι τὸ ρ. *γκαβιάζου* σημαίνει δέρω, *ζημιῶ*, *κόπτω*, *σφάζω*, *κρημνίζω*, *ἀσθενῶ* κτλ., τὸ ἐπίθ. *ὄρματους* σημαίνει πᾶν τὸ καλόν: *καλός*, *ὠραῖος*, *τίμιος*, *δίκαιος*, *χρήσιμος*, *γλυκύς*, *νόστιμος* κτλ., ἡ πολλαπλῆ δὲ σημασία ὠρισμένων λέξεων, ὡς αἱ *ἀνωτέρω*, εἶναι συνήθης ὅσον καὶ ἀπαραίτητος εἰς τὰς συνθηματικὰς γλώσσας, δεδομένου τοῦ πτωχοῦ τούτων λεξιλογίου.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐκτιμᾷ τὴν φιλότιμον προσπάθειαν τοῦ κ. Γούναρη, δέχεται τὴν ἐνδιαφέρουσαν συλλογὴν καὶ προτείνει τὴν βράβευσιν ταύτης.

6. Δεσποίνης Θυμμανοῦ, «Λέξεις ἰδιωματικῆς τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου». Σελ. μετὰ γάλαι χειρόγραφοι 32.

Ἡ συλλογὴς παραθέτει σπανιωτέρας πῶς χρήσεως λέξεις χωρὶς τὴν προσπάθειαν ἐτυμολογήσεως, τὴν ὁποίαν, καίτοι περιττήν, συναντῶμεν συχνὰ εἰς ὁμοίας περιστάσεις. Παρ' ἐκάστην λέξιν σημειοῦται ὁ τόπος προελεύσεως αὐτῆς καὶ σχετικαὶ φράσεις. Σημειοῦμεν ὡς χαρακτηριστικὰς τὰς λέξεις: *μπολιάζω*, μετὰ τὴν σημασίαν ἐκλέγω, *ἀντριπηδῶ*, *ἀντιπηδῶ*, κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὸ ἄντρας, *ἀλετριβιδειό*, *ἐλαιοτριβεῖον*, *πιθανῶς* ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὸ ἀλέτρι, *ἀλεκατίζω*, τυλίσσω τὸ νῆμα εἰς τὴν ἡλακάτην, *ἀναρεσκίζει*, ἀπαρέσκει, διὰ τοῦ στερητικοῦ α, *ἀνασακκίζω*, αἶρω καὶ εἶτα κτυπῶ κατὰ γῆς τὸν σάκκον διὰ νὰ κατακαθίση τὸ περιεχόμενον του, *ἀχαμνονούσης*, ὁ ἔχων ἀδύνατον νοῦν, *βλεποφάνερα*, ὀφθαλμοφανῶς, *δασκέλουρο*, ἐκ τοῦ *διασκέλουρο*, *κυνόστομον*, *ἴλιγας*, ἡ δίνη τοῦ ὕδατος (*ἴλιγγος*), *σέβομαι*, *προφυλάσσομαι*, *σιχώρα*, περιφραγμένος ἀγρός, *αὐτόχλιος*, ὁ φύσει χλιαρός, *βροδέκτης*, ὁ ὀμβροδέκτης, *δρομολάτης*, ὁ πεζοπόρος, *συγόμαρη*, μαζὶ μετὰ τὸ γομάρι, δι' ὁ πβ. τὸ ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 2 συλλογῇ *σύσκαρο*.

Ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει τὴν βράβευσιν τῆς συλλογῆς, ἡ ὁποία εἶναι ἐνδιαφέρουσα, εὐχεται δὲ νὰ συνεχίσῃ ἡ συλλογὴ τὴν προσπάθειάν της διὰ τὴν ἀποθησαύρισιν καὶ ἄλλων ὁμοίων λέξεων, αἱ ὁποῖαι ἀσφαλῶς ὑπάρχουν.

7. Ἰωσήφ Δακορώνια, «Λεξικὸν τοῦ γλωσσολογικοῦ ἰδιώματος τῆς Θήρας». Σελ. τετραδίου 115.

Μετὰ τὸ κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν λεξιλόγιον, ἀκολουθοῦν 8 σελ. μετὰ τοπωνύμια καὶ τρεῖς σελ. «εἶδη σταφυλῶν καὶ συκῶν». Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι ὁ κ. Δακορώνιας εἶναι θεολόγος ἀνήκων εἰς τὸ καθολικὸν δόγμα, ἐξ οὗ καὶ ἡ τελεία γνώσις τῆς κατὰ τὸ δόγμα τοῦτο ἐκκλησιαστικῆς ὀρολογίας, ὡς καὶ ὅτι εἶναι γνώστης τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης. Ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται τὸ πλῆθος τῶν Ἰταλικῶν λέξεων αἱ ὁποῖαι περιέχονται εἰς τὴν συλλογὴν, ἀρκεταὶ σελίδες τῆς ὁποίας περιλαμβάνουν μόνον Ἰταλικῆς προελεύσεως λέξεις. Θὰ ἐνόμιζε μάλιστα κανεὶς, ὅτι ὁ συλλογὴς ἐπέδιωξε συστηματικῶς νὰ συγκεντρώσῃ τὰς λέξεις αὐτάς, τὰς ὁποίας, ἀκολουθῶν τὴν τακτικὴν πολλῶν συλλογῶν, προσπαθεῖ συνήθως νὰ ἐτυμολογήσῃ. Ἡ προσπάθειά του ὅμως αὕτη πολλάκις ἀποτυγχάνει, διότι ὁ συλλογὴς θεωρεῖ κατὰ κανόνα τὰς ξένης προελεύσεως λέξεις ὡς προερχομένας ἐκ τῆς Γαλλικῆς ἢ Ἰταλικῆς. Οὕτω τὴν λέξιν, π.χ., *ὀλομπουτούνικος* (*ὀλόκληρος*), παράγει ἐκ τοῦ ὄλο + *buttone*, ἐνῶ τὸ β' συνθ. εἶναι τὸ Τουρκ. *butun*, ὀλόκληρος κτλ.

Εἶναι κρῖμα ὅτι ἡ Ἰταλοθηρία καὶ ἡ προσπάθεια ἐτυμολογήσεως τῶν λέξεων ἀπησχόλησαν τόσον πολὺ τὸν κ. Δακορώνιαν, διότι ἐκ τῶν ὑπολοίπων, τῶν Ἑλληνικῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνονται εἰς τὴν συλλογὴν, φαίνεται ὅτι ἠδύνατο αὕτη νὰ εἶναι πολὺ πλουσιωτέρα εἰς λέξεις Ἑλληνικῆς. Ἐκ τῶν σπανιωτέρων ἀκουομένων σήμερον λέξεων, αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνονται εἰς αὐτὴν, σημειοῦμεν τὰς κατωτέρω:

κλινάφτης (ὁ ἔχων κεκλιμένα τὰ ὦτα), κοίτα (ξύλον ὅπου κοιτάζουν, κοιμῶνται αἱ ὄρνιθες), λακκίζω (σκάπτω — λάκκους, νοεῖται — εἰς τὸ ἀμπέλι), λάμνομαι (συνουσιάζομαι) (Πβ. Ἀριστοφ., Ἐκκλησ. 39), ξαγλῶ (ἐξαντλῶ τὸ ὕδωρ τῆς δεξαμενῆς), ξαύλιδο (ἡ ἐξωτερικὴ μικρὰ αὐλή), ὄμπα (ἡ εἴσοδος), ὄρπιση (ἡ ἐλπίδα), ὄσκιᾶ (ἡ σκιά), παγάδι (συμπαγές), πεμπάμενος (ἀπεσταλμένος), πισίτης (ὁ διάβολος, ἐκ τοῦ ὀπίσω· πβ. τὴν φρ. ὕπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ), ρυτσιπίλα (ἐρυσίπελας), σμᾶται (ὀσμίζεται), σούσπιτο (ἐσώσπιτο). Μειονέκτημα τῆς συλλογῆς ἀποτελεῖ καὶ ἡ ἔλλειψις πολλῶν ἐρμηνειῶν, ὅπως τῶν λέξεων ροζάριο, κοντυλῶ, ἀρμπουρέττα, ἀνεδοσμένο, ἄμπακος, ἀπασπρού, κτλ.

Ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει τὴν βράβευσιν τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Δακορώνια καὶ ἐλπίζει ὅτι, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ὑποδείξεων αὐτῆς, θὰ συνεχίσῃ οὗτος τὴν συγκέντρωσιν τοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος καὶ θὰ ὑποβάλλῃ νέαν, πληρεστέραν αὐτὴν τὴν φορὰν, συλλογὴν.

8. Φωτίου Λίτσα, «Συλλογὴ γλωσσικοῦ ὕλικου ἐκ Βερεστιᾶς Τριφυλίας». Σελ. τετραδίου 300.

Ἡ συλλογὴ περιλαμβάνει τὰ κεφάλαια. 1. Κόττες. 2. Γουρούνια. 3. Βόδια· 4. Γάττες. 5. Γλωσσικὰ ποικίλα. Ἡ συλλογὴ τὴν ὁποίαν ὑποβάλλει ἐφέτος ὁ κ. Λίτσας, φοιτητῆς φιλολογίας, εἶναι ἡ πέμπτη κατὰ σειρὰν, τὸ γεγονός δὲ ὅτι ἅπασαι αἱ συλλογαὶ του περιέχουν γλωσσικὸν ὕλικόν ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ πατρίδος, τοῦ χωρίου Βερεστιᾶ Τριφυλίας, δεικνύει τί δύναται νὰ ἐπιτύχῃ εἰς ἔμπειρος καὶ εὐσυνείδητος συλλογεὺς, περιορίζων τὴν προσπάθειάν του ἔστω καὶ εἰς τὴν μικρὰν του γενέτειραν. Ὁ κ. Λίτσας καταγράφει καὶ εἰς τὴν συλλογὴν του ταύτην πλῆθος λέξεων ἀναφερομένων εἰς τὰ ἀνωτέρω κεφάλαια, χωρῶν μὲ σύστημα καὶ ὑπομονὴν καὶ παραθέτων οἰκογενείας ὅλας λέξεων εἰς ἐκάστην περίστασιν, ἐρευνῶν, εἰς τὸ κεφάλαιον, π.χ., τὸ σχετικὸν μὲ τὰς ὄρνιθας, τοὺς ὄρους τοὺς σχετικούς μὲ τὴν ἡλικίαν, τὸ χρῶμα, τὸ μέγεθος, τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα κλπ. Τὸ αὐτὸ σημειώνει καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον Βόδια, Γάττες, Γουρούνια. Εἰς τὴν ἐξάντλησιν τῶν ἐπὶ μέρους θεμάτων βοηθοῦν ἤδη τὸν συλλογέα ἡ κτηθεῖσα πείρα καὶ ἡ ἀσκησις, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του διὰ τὴν διάσωσιν τοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος. Εἰς τὰ πολλὰ ἐξ ἄλλου παραδείγματα καὶ τὰς φράσεις, τὰς ὁποίας παραθέτει, ἀνευρίσκομεν ἐκάστοτε νέας λέξεις, μὴ σημειουμένας εἰς τὴν συλλογὴν ὡς λήμματα.

Ἡ Ἐπιτροπὴ δέχεται εὐχαρίστως καὶ τὴν νέαν συλλογὴν τοῦ κ. Λίτσα καὶ προτείνει τὴν βράβευσιν αὐτῆς.

9. Δεσποίνης Χατζιδάκη, «Γλωσσικὸν ὕλικόν ἐκ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου κλπ.». Σελ. μεγάλα 63.

Ἡ συλλογὴ περιλαμβάνει «λέξεις τῆς καθημερινῆς ὁμιλίας τῶν κατοίκων Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων μεγάλων ἀστικῶν κέντρων τῆς χώρας μας» καὶ εἶναι κατὰ τοῦτο ἐνδιαφέρουσα, ὅτι προσφέρει γλωσσικὸν ὕλικόν, τὸ ὁποῖον λείπει κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖον μας. Ἡ συλλογεὺς ὅμως, τὸ πρῶτον προσερχομένη εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῆς Ἐταιρείας, στερεῖται εἰσέτι πείρας περὶ τὴν συλλογὴν γλωσσικοῦ ὕλικου, δι' ὃ καὶ

ἡ ἐργασία τῆς παρουσιάζει ἀρκετάς ἀτελείας, τόσον ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν λέξεων ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὰς πολλαπλᾶς αὐτῶν σημασίας. Ἐλλείπουν, π.χ., λέξεις ὅπως ἀριστερός (τὰ φρονήματα), γαλαρία κτλ., ἐλλειπεῖς δὲ τὴν ἐρμηνείαν εἶναι αἱ λέξεις, π.χ., θεατρῖνος : ἠθοποιός, ὅπου παραλείπεται πᾶσα μεταφορική σημασία. Νούμερο : αὐτοτελής σκηνή εἰς ἐπιθεώρησιν ἢ εἰς θέατρον ποικιλιῶν ἢ κέντρον. Ἡ λέξις ὅμως λέγεται μεταφορικῶς καὶ ἐπὶ ἀτόμου στερουμένου σοβαρότητος κτλ. Κατάλογος : πίναξ ὅπου γράφονται τὰ φαγητὰ τοῦ ἐστιατορίου. Ἡ λέξις ὅμως χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας περιπτώσεις. Βιδάνιο : μόνον ἐπὶ τῆς σημασίας ποσοστοῦ ἐπὶ κερδηθέντος ποσοῦ ὑπὲρ τῆς λέσχης. Στήλη : ἡ στήλη τῆς ἐφημερίδος καὶ οὐδὲν πλεον. Ψιλὰ : οἱ μικροὶ τυπογραφικοὶ χαρακτῆρες. Ἀκουστικό : τὸ ἐξάρτημα τῆς τηλεφωνικῆς συσκευῆς κτλ.

Ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει τὴν βράβευσιν τῆς συλλογῆος διὰ τὴν προσπάθειάν τῆς καὶ ἐλπίζει ὅτι εἰς τὸ μέλλον θὰ προσφέρῃ πληρεστέραν συλλογὴν διὰ τὸν πλουτισμὸν τοῦ Ἀρχείου τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ.

10. Ξενοφῶντος I. Ἀναγνωστοπούλου, «Ὁ ἀργαλειός. Λαϊκὴ χειροτεχνία». Χειρόγραφοι σελίδες τετραδίου 48, δύο φωτογραφίαι καὶ ἀρκεταὶ εἰκόνες. Αἱ πληροφοροίαι ἀφοροῦν εἰς ὅλην τὴν Στερεάν Ἑλλάδα.

Αἱ ἐργασίαι αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν λαϊκὴν τέχνην εἶναι παρ' ἡμῖν ἀτυχῶς ὀλίγαι ἀκόμη, διὰ τοῦτο ἡ προσφορὰ τοῦ κ. Ἀναγνωστοπούλου εἶναι εὐπρόσδεκτος, καίτοι ἀφορῶσα μόνον εἰς ἓν ἐκ τῶν θεμάτων αὐτῆς. Εἰς τὴν μελέτην περιλαμβάνονται ἅπασαι αἱ σχετικαὶ μὲ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν πρώτων ὑλῶν τῆς ὕφαντικῆς ἐργασίαι μέχρι τῆς τοποθετήσεως τοῦ νήματος εἰς τὸν ἀργαλειὸν διὰ τὴν ὕφανσιν, ἤτοι τὸ γέσιμον, ἡ βαφή κλπ. Ὁ συλλογεὺς εἶναι ἔμπειρος καὶ αἱ παρατιθέμεναι ἰδιωματικαὶ φράσεις ὀρθῶς ἀποδίδονται. Ἀμφιβολίας ἔχομεν ὡς πρὸς τὴν ἐρμηνείαν τῆς λέξεως δρούγα : τὸ νῆμα γιὰ ὑφάδι, τὴν ὁποίαν συναντῶμεν ἀλλαχοῦ ὑπὸ διάφορον σημασίαν. Τὸ πουργ'πόδι, ἐπίσης, ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ὑπερπόδι, ἐνῶ πρόκειται διὰ τὸ προπόδι > προυπόδι > πουργ'πόδι.

Ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει τὴν βράβευσιν τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Ἀναγνωστοπούλου.

11. Διαλεχτῆς Ζευγώλη - Γλέζου, «Γλωσσικὸν ὑλικὸν ἐξ Ἀπυράνθου τῆς Νάξου».

Τρία κοινὰ τετράδια μὲ σύνολον σελίδων πυκνογεγραμμένων 646.

Δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τὸ ὅποιον τὸ γλωσσικὸν ὑλικὸν νὰ δύναται νὰ συγκριθῇ εἰς ποσότητα καὶ ἀκρίβειαν καταγραφῆς πρὸς τὸ ἐξ Ἀπυράνθου τῆς Νάξου προερχόμενον, καὶ τοῦτο χάρις εἰς τὴν κ. Ζευγώλη-Γλέζου. Θὰ ἐνόμιζε μάλιστα κανεὶς ὅτι, ἔπειτα ἀπὸ τὰ τόσα χειρόγραφα τὰ ὅποια ἡ συλλογεὺς ἔχει καταθέσει εἰς τὸ Ἀρχεῖον, τὸ γλωσσικὸν ὑλικὸν τῆς ἰδιαιτέρας τῆς πατρίδος εἶχεν ἐξαντληθῆ. Καὶ ὅμως, ἂν καὶ ἡ παροῦσα συλλογὴ δὲν προσφέρει γλωσσικὸν ὑλικὸν ἐξ ὀλοκλήρου νέον, ἀφοῦ σκοπὸν ἔχει νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν κατανόησιν καὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν δημοσιευθεισῶν ἤδη παροιμιῶν ἐξ Ἀπυράνθου, ἐν τούτοις εἶναι πολύτιμος. Καὶ τοῦτο ὅχι μόνον διὰ τὸν τεθέντα ὑπὸ τῆς συλλογῆος σκοπὸν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἰδιωματικῶν

φράσεων, αἱ ὁποῖαι τόσον ὀρθῶς καὶ τόσον ἐπακριβῶς καταγράφονται. Ἐκ τοῦ πλήθους τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας ἀπεθησαύρισεν ἡ κ. Ζευγώλη, σημειοῦμεν τὰς μετοχὰς *λαημένο*, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ *εἰπωμένο*, *ριχτημένο*, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ *ριγμένο*, *θωρησμένος*, ἀντὶ *ἰδωμένος* κλπ. *Φυτρολοῦ* σημαίνει καταστρέφω τὸ φυτό τοῦ χωραφιοῦ, καὶ *ριφολοῦ*, καταστρέφω τὰ ἐρίφια τοῦ τσοπάνη. Ὁ Ἰούνιος, λόγῳ τῆς ἀναρτήσεως τότε τοῦ ἐρινεοῦ, λέγεται *Ἐρινιαστής*, τὸ πλένω ἀτελῶς, λέγεται *νεροβαφτίζω*, τὸ παράσιτον τῶν φυτῶν μελίγρᾳ λέγεται *κασίδα*, κτλ.

Ἡ Ἐπιτροπὴ εὐχαριστεῖ τὴν κ. Ζευγώλη-Γλέζου διὰ τὴν νέαν τῆς συλλογὴν, τῆς ὁποίας προτείνει τὴν βράβευσιν.

12. *Γεωργίου Χ. Παγώνη*, δημοδιδασκάλου Τριοβασάλων Μήλου, «*Δημῶδες γλωσσικὸν ὑλικὸν τῆς Μήλου*». Σελ. μεγάλαι χειρόγραφοι 171.

Εἰς σύντομον πρόλογον ὁ συλλογεὺς ὑπενθυμίζει ὅτι καὶ ἄλλοτε ὑπέβλεν εἰς τὸν διαγωνισμὸν ἀνάλογον συλλογὴν καὶ δηλοῖ ὅτι ἐκ τῆς παρουσίας ἀπεκλείσθησαν αἱ ἐκεῖ περιληφθεῖσαι λέξεις καὶ φράσεις. Ἀπεδείχθη δὲ πράγματι ἐκ τοῦ γενομένου ἐλέγχου, ὅτι τὸ εἰς τὴν παροῦσαν συλλογὴν περιλαμβανόμενον ὑλικὸν εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου νέον. Μετὰ τὸν πρόλογον δίδονται σύντομοι πληροφορίαι περὶ τῆς ἱστορίας τῆς νήσου, περιλαμβανομένης εἰς αὐτὴν καὶ τῆς πληροφορίας περὶ ἐγκαταστάσεως εἰς τὴν Μῆλον πληθυσμῶν ἐξ ἄλλων μερῶν, ἐν οἷς καὶ ἐκ Κρήτης. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐξηγεῖ καὶ τὴν ὑπαρξίν ἀρκετῶν γλωσσικῶν στοιχείων ἀπαντώντων καὶ εἰς ἰδιώματα τῆς Κρήτης, ὡς καὶ τὴν μεγάλην σχετικῶς διαφορὰν τοῦ Μηλίου ἰδιώματος ἀπὸ τὰ τῶν ἐγγύς νήσων.

Τὸ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν περιεχόμενον τῆς συλλογῆς διαιρεῖται εἰς ἕξ κεφάλαια. I. Τοπικαὶ λέξεις. Ἀπὸ τὸν οἰκογενειακόν, κοινωνικόν καὶ καθημερινόν βίον. II. Γνωμικά, παροιμιώδεις καὶ συμβολικαὶ ἐκφράσεις. III. Προλήψεις-δαισιμονίαι. IV. Ἐθρ-κία. V. Λαϊκὴ πίστις καὶ λατρεία. VI. Ψυχαγωγία (παραμῦθια, λαϊκὰ ἄσματα, λογοπαίγνια, εὐτράπελοι διηγήσεις. Ὄνόματα τῶν Μηλίων. Σχεδιαγράμματα).

Τὸ λεξιλόγιον τοῦ Μηλίου ἰδιώματος καταλαμβάνει τὰς σελίδας 13-39, περιέχει δὲ λέξεις ἐξ ὄλων τῶν κεφαλαίων τοῦ βίου μετὰ τῆς ἐρμηνείας αὐτῶν, ἀκριβοῦς καὶ ἐπιτυχοῦς συνήθως, ἀλλ' ἀτυχῶς ἄνευ φράσεων ἐρμηνευτικῶν. Ἡ ἔλλειψις αὐτῆ τῶν φράσεων ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἀδυναμίαν τῆς συλλογῆς. Ἡ δευτέρα εἶναι ὅτι, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω σελίδων καὶ τῶν ἐπομένων 44-71, εἰς τὰς ὁποίας περιέχονται παροιμίαι, γνωμικά καὶ παροιμιακαὶ φράσεις, κατὰ ὑποδειγματικὸν τρόπον ἐρμηνευόμεναι, αἱ ὑπόλοιποι σελίδες περιέχουν καθαρῶς λαογραφικὸν ὑλικόν, τὸ ὁποῖον ὀρθὸν θὰ ἦτο νὰ κατετίθετο κεχωρισμένως εἰς τὸ Κέντρον Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας (τῆς Ἀκαδημίας). Εἶναι, ἐν τούτοις, ἡ ἐργασία τοῦ κ. Παγώνη ὑποδειγματικὴ εἰς τάξιν καὶ εὐσυνειδητος καὶ τὸ εἰς τὰς ἀνωτέρω ὀλίγας σελίδας περιεχόμενον καθαρῶς γλωσσικὸν ὑλικὸν εἶναι ἐνδιαφέρον καὶ χρήσιμον διὰ τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ. Χαρακτηριστικαὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν περιεχομένων λέξεων εἶναι αἱ ἐπόμεναι : *ἀγίοθος* (δοθιήν), *γαλοῦσα* (γαλάζια χάντρα γιὰ νὰ φέρνῃ γάλα ἢ —θηλάζουσα— γυναικίκα), *ἐθακιέβγα* (τὸ κατώφλι), *σῦδοιχα* (ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὸν τοῖχον), *ἀποσκιμάχτης* (ὁ εὐρίσκων εὐκόλως δικαιολογίαν),

καούδι (τὸ βάσανον), πονερικὰ (πόνος), ρετζυβίλα (τὸ ἐρυσίπελας), πρὸς τούτοις δὲ ρίφι, ριφάδα, βγοδώνω κτλ. Ἐκ τῆς φωνητικῆς τοῦ ἰδιώματος ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ τροπὴ τοῦ τιά εἰς θιά, ἡ ὁποία ἐνθυμίζει Κρητικὰ ἰδιώματα: κομμάθια, μάθια, μαθιά, νυχθιά, πλούθια, σαϊθιά, σκώθια, τέθοιος, φωθιά κτλ., ἀντὶ κομμάτια, μάτια, ματιά, νυχτιά, πλούτια, σαϊτιά κτλ. Σημειοῦμεν προσέτι τὸν εἰς -εύγω σχηματισμὸν τῶν ρημάτων (γυρεύγω, κοντεύγω, μαγερεύγω, μπερδεύγω, κτλ.), τὸν πληθυντικὸν θέρητα, τὸν σχημ. παλαιτὸ (ἀντὶ πάλεμα), κτλ.

Ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει τὴν βράβευσιν τῆς εὐσυνειδήτου ἐργασίας τοῦ κ. Παγώνη, ἐπαινεῖ τὴν προσπάθειάν του καὶ ἐλπίζει βασίμως ὅτι ὁ συλλογεὺς λίαν συντόμως, συμμορφούμενος πρὸς τὰς ὁδηγίας τῆς Ἐπιτροπῆς, θὰ ὑποβάλῃ πληρεστέραν συλλογὴν.

13. Ἀναστασίου Γ. Κατέχη, «Γλωσσικὸν ὕλικὸν ἐξ Ὁθωνῶν Κερκύρας». Σελ. τετραδίου 300.

Ἡ παροῦσα συλλογὴ τοῦ κ. Κατέχη εἶναι ἡ τρίτη κατὰ σειρὰν ὑποβαλλομένη εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας, ὡς δὲ καὶ αἱ προηγούμεναι δύο, οὕτω καὶ ἡ παροῦσα εἶναι ἐνδιαφέρουσα. Ἡ καταγραφή, ἐξ ἄλλου, τοῦ περιεχομένου εἰς αὐτὴν γλωσσικοῦ ὕλικου ἔχει γίνεαι συστηματικῶς, καὶ ἡ ὅλη ἐργασία δεικνύει ἔμπειρον συλλογέα. Δεδομένου δὲ ὅτι τὸ ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἀποθησαυρισμένον γλωσσικὸν ὕλικὸν ἐκ τῆς ὑπαίθρου τῆς περιοχῆς τῆς Κερκύρας δὲν εἶναι ἀρκετὸν, ἡ συλλογὴ καθίσταται περισσότερον εὐπρόσδεκτος.

Ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ἰδιώματος σημειοῦμεν τὸν εἰς -ίδι, -έλι καὶ -ίτσι σχηματισμὸν τῶν ὑποκοριστικῶν: ἀβωσίδι (ἄπωσις), γροθίδι, βοννίδι, δαγκαματίδι, κοπανισίδι, κλοτισίδι, κουκουμίδι, πλακωσίδι, συκαλίδι, κουτσέλι (μικρὸς κύων), κουτσορέλι, ὀψιμέλι, ποντικέλι, σ'γουβιαδέλι, τσικνιαρέλι (εἶδος ἐρφιδίου), βοστερίτσι (μικρὰ σάυρα), καρακαλίτσι (εἶδος πτηνοῦ), μαυρίτσα (κατάμαυρη), λευτεριδίτσι (μικρὰ πεταλούδα), κουτσουρελίτσι, τριχουλίτσι κτλ.

Ἀρκετὰ εἶναι αἱ εἰς τὴν συλλογὴν ἀπαντῶσαι παλαιότεραι λέξεις ἢ σημασίαι, ὅπως: κάλυβος (ἀχυρὼν), μούστακας (ἀρχ. μάσταξ), παπανὸς (πεπανός), βαβύλα (βομβυλιός), ζόφος (νεροποντή), σκύφος (ὁ μεθύων), φονεύω (δέρω ἀνηλεῶς) κτλ. Ἐκ τῆς φωνητικῆς τοῦ ἰδιώματος σημειοῦμεν τὴν ἀλλαγὴν τῶν συμφώνων εἰς λέξεις ὅπως ἄρφα (ἄλφα), φτερούχα, -ίζω (φτερούγα), μύστα, -άζω (νύστα, -άζω) κτλ.

Περὶ τὸν νὰ σημειωθῇ ὅτι καὶ εἰς τοὺς Ὁθωνούς, ὅπως καὶ εἰς ὅλα τὰ Ἑπτάνησα, διασώζεται εἰς τὰ κατὰ τύπους λεξιλόγια καὶ μέγας ἀριθμὸς Ἱταλικῶν καὶ Ἑνετικῶν λέξεων, ὅπως: ἀγάντα, ἀρετεύω, βαντιέρα, βέστα, βονόρα, γάρο, γρότα, καπονάρα, κατινάτσο, κοντοῦδο, κόβολο, νετάρω, πόντα, πορτιέρα, σκόρτσα, στόκολο, τέμπο, κτλ.

Εἰς τὰς σελίδας 200-229 τῆς συλλογῆς περιέχονται 17 δημῶδη ἄσματα, εἰς δὲ τὰς ἐπομένας δεῦτερον λεξιλόγιον, ἀφηγήσεις καὶ παραμῦθια ἐπακριβῶς καταγεγραμμένα εἰς τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα.

Ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει τὴν βράβευσιν τῆς εὐσυνειδήτου ἐργασίας τοῦ κ. Α. Κατέχη.

14. Ἄριστ. Στ. Κατέχη, «Γλωσσικὸν ὑλικὸν ἐξ Ἑρικοῦσης Κερκύρας». Σελ. κοινοῦ τετραδίου 400.

Ἡ συλλογὴ χωρίζεται εἰς κεφάλαια : *Γιαλικά καὶ ψάρια. Ἡ βάρκα. Νηνεμία καὶ τρικυμία. Ἄνεμοι. Ναυτικὴ ὀρολογία. Ψαρικὴ τέχνη* κτλ., αἱ δὲ λέξεις ἐκάστου κεφαλαίου ἀναγράφονται κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν. Καὶ ὁ κ. Ἄριστ. Κατέχης φαίνεται ἔμπειρος συλλογεὺς, ἀκολουθεῖ δὲ εἰς τὴν ἐργασίαν του τὰς ἐντύπους ὁδηγίας τῆς Ἑταιρείας. Αἱ ἐπεξηγηματικαὶ φράσεις εἶναι ἀρκεταί, αἱ οἰκογένειαι δὲ τῶν λέξεων ἐξαντλοῦνται εἰς ἰκανὸν βαθμὸν. Ὑπὸ τὸ λῆμμα ψάρι, π.χ., ἀναγράφονται αἱ λέξεις ψαράκι, ψάρακας, ψαρούλι, ψαρακάκι, ψαράκακας, ψαρούκλα, ψαρούκλαρος, τὸ αὐτὸ δὲ σύστημα τηρεῖται εἰς ἅπαντα τὰ κεφάλαια τῆς συλλογῆς.

Χαρακτηριστικαὶ εἶναι αἱ εἰς τὴν συλλογὴν περιεχόμεναι ἀρχαιότεραι λέξεις ἀλιός, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ ψαρῶς, ἀλιεύω (ψαρεύω) καὶ ἄλιεμα (ψάρευμα), ὡς καὶ τὰ εἰς -ί, -ίτσι καὶ -έλι ὑποκοριστικά, τὰ ὁποῖα ἀφθονοῦν, παρὰ τὰ εἰς -άκι καὶ -όπουλο : Λέγεται οὕτω : βελονιδί, μενιδί, μπαρμπουνί, παλαμυδί, σαρδελί, σαβριδί, σφυριδί, τσερουλί, φασουλί, ὡς καὶ βελονιδίτσι, κολίτσι, μελανουρίτσι, περκίτσι, τριχίτσι, τρουπολιθαρίτσι, τσερουλίτσι καὶ μαριδέλι, σκιουδέλι, σκιουραδέλι, σγουβιαδέλι, ρουφιέλι, ρουφιαδέλι κλπ.

Ἡ συλλογὴ μαρτυρεῖ ἀγάπην τοῦ συλλογέως πρὸς τὴν πάτριον γλῶσσαν καὶ εὐσυνείδητον προσπάθειαν, διὰ τοῦτο ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει τὴν βράβευσιν τῆς.

15. Παν. Ι. Παναγούλια, φιλολόγου καθηγητοῦ, «Γλωσσάριον τῶν ἰδιοματικῶν λέξεων τῆς κοινῆς ὁμιλουμένης τῆς κωμοπόλεως Βλαχοκερασιᾶς Μαντινείας».

Τὸ χειρόγραφον ἐκτείνεται εἰς 220 μεγάλου σχήματος σελίδας πυκνογεγραμμένας καὶ περιλαμβάνει : Εἰσαγωγὴν σελ. α' - ε', Λεξιλόγιον σελ. 1-189, Μικρὸν ποιμενικὸν λεξιλόγιον σελ. 191-195, Στοιχεῖα γραμματικῆς σελ. 197-211, Λαϊκὰς διηγήσεις σελ. 213-220. Τὸ σύντομον φωνητικὸν διάγραμμα, τὸ ὁποῖον παραθέτει ὁ συλλογεὺς, ὡς καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς γραμματικῆς εἶναι χρήσιμα. Τὴν ἐργασίαν ἐξ ἄλλου τοῦ κ. Παναγούλια χαρακτηρίζει ἡ τάξις, ἡ εὐσυνειδησία καὶ ἡ συναίσθησις τῆς εὐθύνης τῶν γραφομένων, εἶναι δὲ διὰ τοῦτο εὐπρόσδεκτος, καίτοι τὸ προσφερόμενον γλωσσικὸν ὑλικὸν εἶναι κατὰ τὸ μέγιστον αὐτοῦ μέρος γνωστόν. Αἱ ἐρμηνευτικαὶ τῶν λέξεων φράσεις εἶναι ἐπαρκεῖς, ἡ δὲ ἐρμηνεία ὀρθή. Ἐκ τῶν ἰδιαίτερου ἐνδιαφέροντος λέξεων σημειοῦμεν τὴν βουργάω, ὄργω, ματραπουλάω, μεταπωλῶ, ἐκ παρετυμολογίας πιθανῶς πρὸς τὸ μετρῶ καὶ συμφυρμῶ μετὰ τῆς προθέσεως ματὰς μετὰ, τὸ βουνί, ὄρος, βρικόλος, ἐκ συμφυρμῶ πιθανῶς τοῦ βρικόλακας καὶ βουκόλος, λαχτίζω, ἐκφοβίζω, πίθιακας, ἄσχημος, ἐκ τοῦ πίθηκος προφανῶς. Σημειοῦμεν ἀκόμη τὸν σχηματισμὸν τῶν θηλυκῶν εἰς -ω : γγάστρω (ἔγκυος), Γιώργω (Γεωργία), κακίστρω (κακή), κουρνάρω (φίλη τῆς καθαριότητος), κλασοῦρω (ἡ συχνὰ περδομένη), μπαράκω (ἡ τεκοῦσα νόθον), μπιρμπίλω (εὐχαρις, εὐφυής), πλοπίθω (ἡ ἔχουσα μεγάλους γλουτούς, πιθανῶς ἐκ τοῦ ἀπλοπίθω, με δεύτερον συνθ. τὸ ἀλβ. bíθ), μπλουζούκω (γυνὴ μεγάλωσμος) κλπ. Εἰς τὴν λ. σακατράβαλος ἔχομεν, προφανῶς, συμφυρμὸν τοῦ σακάτης + σαράβαλο. Σημειοῦμεν προσέτι τὴν ἀσυμφωνίαν τῆς μετοχῆς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τῆς προτάσεως εἰς φράσεις, ὅπως : τὸ 'χει ὄρματι-

μένα τὸ σπίτι (ἀντὶ ἀρματωμένο), τὴν εἶχαν σφραμένα τῇ γυναῖκα (ἀντὶ σφαγμένη). Περιττὰ ἦσαν αἱ ἐρμηνεῖαι κοινῶν λέξεων τὰς ὁποίας παραθέτει : μάστορης (τεχνίτης), ταγάρι (σακκούλι), λελεκιού (πελαργού) κτλ. Ὡς πρὸς τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἀναγραφομένων λέξεων θὰ ἠδυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν ὅτι παραλείπεται ἄλλοτε ἢ κυρία σημασία καὶ ἄλλοτε αἱ μεταφορικαί. Οὕτω, τὸ ρ. ἀμποδάω δὲν δύναται νὰ σημαίνει μόνον «προφυλάσσω ἐκ καταστροφῆς ἢ ἐκμεταλλεύσεως», οὔτε τὸ χαβούζα «ἀπεριποίητον παλαιὸν χαμόσπιτο». Τὸ λούμπα δὲν σημαίνει ἀποτυχίαν, εἰ μὴ μόνον ἐν συνεκφορᾷ εἰς τὴν φράσιν πέφτω 'ς τὴ λούμπα. Δύσκολον εἶναι ἐπίσης νὰ ἀκούωνται σήμερον παρὰ τῷ λαῷ τά: δέκατος τρίτος, εἰκοστός... διπλάσιος, τριπλάσιος, δυάδα κτλ.

Ἡ Ἐπιτροπὴ, ἐκτιμῶσα τὴν συμβολὴν τοῦ κ. Παναγούλια εἰς τὴν ἀποθησαύρισην τοῦ γλωσσικοῦ πλοῦτου τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, προτείνει τὴν βράβευσην τῆς συλλογῆς του.

16. Χρήστου Θεοχ. Παπᾶ, «Συλλογὴ γλωσσικῆς ὕλης ἐξ Αὐλοτόπου - Σουλίου - Θεσπρωτίας». Α' μέρος. Σελ. τετραδίου 296.

Τὸ χειρόγραφον περιέχει ἐκτενὲς ποιμενικὸν λεξιλόγιον καὶ ἐν συνεχείᾳ, ἀναμίζ, ὀνοματολογίαν τοῦ ἀργαλειοῦ, ἀφηγήσεις εἰς τὸ τοπικὸν ἰδίωμα (σελ. 3-181), κατάλογον ἐντόμων μὲ ἀρκούντως λεπτομερῆ περιγραφὴν (σελ. 182-192), ὀνοματολογίαν μερῶν τοῦ οἴκου (σ. 192-197), παραμύθια (σ. 141-181, 197-199, 248-256), ὀνοματολογίαν τῶν μελῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος (σ. 199-234), φῖδια (σ. 234-238), τὸ ἀσβεστοκάμινο (σ. 238-240), ὀνόματα σκύλλων, ὀνόματα πτηνῶν, τοπωνύμια, βαφτιστικὰ ὀνόματα (σ. 241-296).

Ἐσημειώσαμεν λεπτομερέστερόν πως τὸ περιεχόμενον τῆς συλλογῆς, διὰ νὰ καταφανῆ ἡ ποικιλία τούτου, καίτοι ἡ ἐπεξεργασία τῶν ἐπὶ μέρους κεφαλαίων δὲν εἶναι πλήρης. Μειονέκτημα τῆς συλλογῆς εἶναι πρὸς τούτοις καὶ ἡ ἀταξία εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν διαφόρων κεφαλαίων. Αἱ λέξεις ὅμως ἀναγράφονται πιστῶς καὶ ἐρμηνεύονται ὀρθῶς, ὅλον δὲ τὸ περιεχόμενον ἀποτελεῖ εὐπρόσδεκτον προσφορὰν εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Λεξικοῦ. Σημειοῦμεν ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ἰδιώματος λέξεων τὰς : τρουχιά, ἀντὶ τριχιά, ὁ πλάτης, ἀντὶ ἡ πλάτη, μπόγλικα, ἀντὶ μπόλικα, βίγλα, μικρὰ ὀπή εἰς τὴν βουτσέλαν, γιωρσο'κωμένη, ἡ προσφάτως ἐγερθεῖσα τοῦ ὕπνου, στερίδα, εἶδος πτηνοῦ, προφανῶς ἐκ τοῦ σιταρίδα, τσώπορος, ἴσως ἐκ τοῦ ἐσώπορος, τὸ τοπων. Ἑλλένικα, γνωστὸν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὅπου ἀρχαῖα ἐρεῖπια. Σημειοῦμεν ἀκόμη ὅτι εἰς τὸ ἰδίωμα χρησιμοποιεῖται διάφορον ἐκάστοτε ρῆμα πρὸς δῆλωσιν τῆς πράξεως τῆς ἀναπαραγωγῆς. Λέγεται, οὔτω, σέρουν, ἐπὶ τῶν ἀγελάδων, ἀπηδιῶνται, ἐπὶ ὄνων καὶ ἵππων, γατσεύονται, ἐπὶ τῶν γαλῶν, κοκοτεύονται ἐπὶ τῶν ὀρνίθων, πλακώνονται, ἐπὶ ἀνθρώπων, σκυλλεύονται, ἐπὶ κυνῶν.

Ἡ Ἐπιτροπὴ δέχεται εὐχαρίστως τὴν ἐργασίαν τοῦ κ. Παπᾶ καὶ προτείνει τὴν βράβευσιν τῆς.

17. Σαράντη Α. Ἀντιόχου, «Γλωσσικὰ καὶ λαογραφικὰ ἀπὸ τῆ Ζάκυνθο». Χειρόγραφον ἐκ σελίδων μεγάλων 266.

Ἡ συλλογὴ, περιλαμβάνουσα κατὰ τὸν συλλογέα 1500 λέξεις καὶ 240 τοπωνύμια,

περιέχει «λέξεις αγροτικές και ποιμενικές ἀπὸ τὰ χωρία Μαχαιρᾶδον, Τραγάκι καὶ Ρόιδο», ὡς καὶ ὀλίγας λέξεις ἐκ τοῦ ναυτικοῦ βίου προερχομένας, ἐκ τῶν χωρίων Βολίμες. Προηγεῖται κατατοπιστικὴ εἰσαγωγή (σελ. 1-4); σύντομοι παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς φωνητικῆς (σελ. 4-7) καὶ ἐπὶ τοῦ τυπικοῦ (σελ. 7-10). Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων πληροφοροῦμεθα ὅτι εἰς τὴν περιοχὴν τῶν χωρίων Μαχαιρᾶδον, Ρόιδο καὶ Κερί συναντᾶται τὸ ἀσυνίζητον τῶν συμπλεγμάτων -ια καὶ ια, ἐνῶ τὸ φαινόμενον εἶναι ἄγνωστον εἰς τὸ ΒΑ τμήμα τῆς νήσου. Προστίθενται ἀκόμη παρατηρήσεις τινὲς περὶ προθετικῶν φωνηέντων, περὶ ἀφομοιώσεως καὶ τροπῆς συμφώνων καὶ φωνηέντων : ἀσηκῶνω, ἀπιζός (πεζός), ἀστάχυ, ἀβάτα (βάτα), ἀσημαίνω (σημαίνω), ἐπηγαίνει, ἐτότες, ἐβγαίνει, σημειοῦνται γεν. πληθυντικαὶ ὀνομάτων ὡς ἀνθρώπωνε, σπιτιῶνε, παιδιῶνε, ἀργάτωνε, ἀμπελιῶνε, πτώσις τοῦ γ (ἐπῆα, πέλαο) κτλ. Δὲν εἶναι ὅμως ὀρθὴ ἡ παρατήρησις ὅτι εἰς τὸ ἀφήκανε συνέβη τροπὴ τοῦ σ εἰς κ ἢ εἰς τὸ σκάφτω τροπὴ τοῦ β > φτ. Σημειοῦται προσέτι ὅτι ἀντικατεστάθησαν τὰ ἡχηρὰ μπ, ντ, γκ διὰ τῶν ἀήχων β, δ, γ εἴτε ἐν τῇ λέξει, εἴτε ἐν συνεκφορᾷ. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐπέκτασις τῆς καταλήξεως -οσύνη εἰς ὀνόματα ὅπως χτιστοσύνη, μαρμαρωσύνη, μαστορωσύνη, γεωργοσύνη, καλύτερωσύνη, χειροτερωσύνη κλπ., ὡς καὶ τῆς καταλήξεως -λόγος εἰς ὀνόματα ὅπως πανωλόγος, χαμωλόγος, πιτσουνολόγος, μαρμαπουνολόγος, τσιχλολόγος, κριτσινολόγος κτλ., τῆς καταλήξεως -ᾶτα : σκοταδᾶτα, νεκρικᾶτα, εἰρηνικᾶτα, τῆς -ούλι : γαϊδουροπούλι, νησσακούλι, τῆς -οῦδι : ἀλογοῦδι, μυγοῦδι, χοροῦδι κλπ., ὡς καὶ ἡ χρῆσις τῶν ἀσυναίρετων ρημάτων εἰς -ᾶω.

Ἐκ τῶν ἐνδιαφερόντων σχηματισμῶν σημειοῦμεν πρὸς τούτοις τούς : ἀμουστάκαλο, ἀντὶ ἀμούστακο, ἀναμωσύνη, ἐκ τοῦ ἀναμένω, προσμονή, ἀνάβολα, ἀντὶ ἄβολα, καπνουλιᾶς, ἢ μυρουδιὰ τοῦ καπνισμένου, λαδουλιᾶς, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ λαδίλας, ὁσμὴ ἐλαίου, ὄνειρῖασμα, ἀντὶ ὄνειρο, ποίξια, κατὰ τὸ δεῖξια, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ ποῖσα, πλησιάτουρας, ὁ γείτων, πλιθάρι, ἀντὶ πιθάρι, κατὰ παρετυμολογίαν ἐκ τοῦ πλίνθος, χαφτανᾶς, λαίμαργος, ἐκ τοῦ χάφτω, χαρούδια, ψυχικὴ κατάστασις κατάλληλος διὰ χορόν, καμῶνος, ὁ ἀδιάφορος, ἐκ τοῦ ρ. καμώνομαι, ἀργαλοῦσα, ἀπὸ τὸ ἀργαλειός, ἡ ὑφάντρια, γελοῦδικο, τὸ παιδί πού γελά, ἐνῶ αὐτὸ πού προκαλεῖ τὸν γέλωτα λέγεται γελασάτικο. Ἡ φράσις τῆς κοινῆς λόγια τοῦ ἀέρα, ἀντικατεστάθη ἐνταῦθα διὰ τῆς λόγια τοῦ (ἀνεμο)μύλου.

Ἡ Ἐπιτροπὴ, ἐκτιμῶσα τὴν ἐργασίαν τοῦ κ. Ἀντιόχου, προτείνει τὴν βράβευσίν της.

18. Ἐλένης Οὐσταμανωλάκη-Δουνδουλάκη, διδασκαλίσης τοῦ 2ου δημοτικοῦ σχολείου Ἄνω Ἀρχάνων Τεμένους. Ἡράκλειον Κρήτης. «Συλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου».

Ἡ συλλογὴ τῆς κ. Οὐσταμανωλάκη-Δουνδουλάκη, βραβευθεῖσα παρὰ τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, δὲν γίνεται δεκτὴ εἰς τὸν παρόντα διαγωνισμόν. Ἡ Ἐπιτροπὴ ὅμως ἀποδέχεται τὴν ὑποβολὴν τοῦ ἀντιγράφου τῆς συλλογῆς διὰ τὸ Ἱστορικὸν Λεξικὸν καὶ ἐκφράζει διὰ τοῦτο πρὸς τὴν συλλογέα τὰς εὐχαριστίας της.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Στ. Μάνσης, Δικ. Βαγιακάκος, Ἀθ. Κωστάκης (Εἰσηγητῆς)

Κατ' απόφασιν τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἑταίρων ἀπενεμήθησαν εἰς τὰς ἀνωτέρω κριθείσας συλλογὰς αἱ ἐξῆς τιμητικαὶ διακρίσεις :

Α'. Βραβεῖον ἐκ δραχμῶν 3.000 εἰς τὰς συλλογὰς τῶν κ.κ. Νικ. Χρ. Τσάκα, Σαρ. Ἀ. Ἀντιόχου, Φωτ. Λίτσα, Ἀναστ. Γ. Κατέχη, Ἀριστ. Στ. Κατέχη, Παν. Ι. Παναγούλια, Ἀθανασ. Παπαθανασοπούλου καὶ τῆς κ. Διαλεχτῆς Ζευγώλη-Γλέζου.

Β'. Βραβεῖον ἐκ δραχμῶν 2.100 εἰς τὰς συλλογὰς τῶν κ.κ. Μ. Βλάικου, Γεωργ. Χ. Παγώνη καὶ Χρ. Θ. Παππᾶ.

Γ'. Βραβεῖον ἐκ δραχμῶν 1.200 εἰς τὰς συλλογὰς τοῦ κ. Ἀναστ. Α. Γούναρη καὶ τῆς κ. Δεσπ. Θυμιανοῦ.

Δ'. Βραβεῖον ἐκ δραχμῶν 1.000 εἰς τὰς συλλογὰς τῶν κ.κ. Ξενοφ. Ἀναγνωστοπούλου, Ἰωσήφ Δακορώνια καὶ τῆς κ. Δεσπ. Χατζιδάκη.

Ε'. Βραβεῖον ἐκ δραχμῶν 500 εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ κ. Νικ. Ἡλιακοπούλου.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1966

Εἰς τὸν γλωσσικὸν διαγωνισμὸν τοῦ ἔτους τούτου ὑπεβλήθησαν πρὸς κρίσιν ἔνδεκα ἐν συνόλῳ συλλογαί, ἐξ ὧν αἱ δέκα ἀντιπροσωπεύουν τὰ γλωσσικά ἰδιώματα *Αἰδηγοῦ, Αἰτωλίας, Βοῖου (Κοζάνης), Ἐρεικούσης, Καρπάθου, Κερκύρας, Λαγκαδᾶ (Θεσσαλονίκης), Μεσαρᾶς (Κρήτης), Πραμάντων (Ἰωαννίνων) καὶ Σάμου*, μία δὲ εἶναι γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος, καθ' ὅσον ἀναφέρεται εἰς τοὺς κοινούς παρ' ἡμῶν ναυτικούς ὄρους.

Τὸ ὑλικὸν τῶν ἀνωτέρω συλλογῶν εἶναι ἀξιόλογον παρ' ὅλον ὅτι ἔνιοι τῶν συλλογῶν δὲν καταγράφουν μετὰ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως καὶ τὰ σχετικὰ πρὸς αὐτὴν διδασκαλικά παραδείγματα. Εἶναι ἀνάγκη νὰ τονισθῇ ὅτι τὰ παραδείγματα ἀποτελοῦν τὸ βασικὸν στοιχεῖον τῆς συλλογῆς καὶ τὸν ἀπαραίτητον ὄρον τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸν διαγωνισμὸν, διότι λέξεις ἄνευ παραδειγμάτων τῆς σημασιολογικῆς αὐτῆς χρήσεως εἶναι σκελετὸς χωρὶς σάρκα.

Εἰσηγηταὶ διὰ τὴν κρίσιν τοῦ διαγωνισμοῦ ἦσαν διὰ μὲν τὰς ἐξ πρώτας, ὡς κατωτέρω ἐκτίθεται, (1-6) συλλογὰς, ὁ κ. Δ. Βαγιακάκος, διὰ δὲ τὰς ὑπολοίπους πέντε (7-11) ὁ κ. Α. Καραναστάσης.

Αἱ εἰς ἐκάστην συλλογὴν παρατηρήσεις ἔχουν ὡς ἐξῆς :

1. Π. Ε. Σεργδίτσα, πλοίαρχου (Ο) Β. Ν. π.δ., «Οἱ κοινοὶ ναυτικοὶ μας ὄροι καὶ αἱ ρωμανικαὶ γλῶσσαι», 1965, σσ. 135.

Ὁ κ. Σεργδίτσα, ἐγκρατέστατος περὶ τὰ ναυτικά, εἶναι λίαν γνωστὸς ἐκ σειρᾶς μελετῶν καὶ ἄρθρων, σχετιζομένων μὲ τὴν ναυτικὴν τέχνην, ἱστορίαν καὶ γλῶσσαν, δημοσιευθέντων εἰς τὰ κατὰ καιροὺς ναυτικά περιοδικὰ ἀλλὰ καὶ αὐτοτελῶς.

Διὰ μίαν τῶν μελετῶν του ὑπὸ τὸν τίτλον : *Κωπήρη καὶ ἱστιοφόρα πλοῖα, Ἀθῆναι 1940* ἐπληρέθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν¹ «διὰ τὴν ἀρίστην ἱστορικὴν συγγραφὴν περὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ κωπήρου καὶ ἱστιοφόρου ναυτικοῦ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀτμοῦ».

Ἡ ἐργασία του ὅμως ἢ ὁποία εἶναι ἔργον ζωῆς καὶ ἔτυχεν ἐπαξίως διεθνoῦς ἀναγνωρίσεως καὶ ἐπαίνων εἶναι τὸ τρίτομον πεντάγλωσσον Λεξικὸν² (εἰς Ἀγγλικήν, Γαλλικὴν, Ἰταλικὴν, Ἰσπανικὴν καὶ Γερμανικὴν γλῶσσαν) ὑπὸ τὸν τίτλον : «Nautical Dictionary, τόμ. 1ος Maritime Terminology, Amsterdam 1965, σσ. 577, τόμ. 2ος Marine Engineering 1966, σσ. 344, τόμ. 3ος Ships and their equipment 1966, σσ. 246».

1. Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 20 (1945), σ. 455.

2. Κριτικὴν βλ. ὑπὸ Δ. Βαγιακάκου, Ἀθῆνᾶ 68 (1965), 356-359.

Ἐλλείπει ἐκ τοῦ Λεξικοῦ τούτου ἡ ἀντίστοιχος Ἑλληνική Ὀρολογία, τὴν ὁποίαν ὁ Ὀλλανδικὸς Ἐκδοτικὸς οἶκος ἀπέκλεισεν ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδόσεως τοῦ ἀνωτέρω Λεξικοῦ (δυστυχῶς τοῦ μνημειώδους τούτου ἔργου δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ ἔκδοσις ἐν Ἑλλάδι), καίτοι αὕτη εἶχε συνταχθῆ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως. Ἡδὴ πλέον ἀναμένει κερωρισμένη νὰ ἐκτυπωθῆ ἐν Ἑλλάδι.

Ὁ κ. Σεργίτσας καὶ παλαιότερον εἶχε δημοσιεύσει ἀξιόλογον ἐργασίαν ὑπὸ τὸν τίτλον : *Ἡ ἐπιρροή τῶν Λατινογενῶν γλωσσῶν ἐπὶ τοῦ κοινοῦ ναυτικοῦ γλωσσarioυ μας μετὰ πίνακος ἐξ 600 περίπου λέξεων μετὰ παρατηρήσεων*, Ἀθῆναι 1940, σσ. 30. Τὴν ἐργασίαν ταύτην δὲν εἶχον ὑπ' ὄψιν των οἱ *Henry* καὶ *Renée Kahane* καὶ ὁ *Andreas Tietze*¹ κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς μελέτης αὐτῶν: *The lingua Franca in the Levant*, Illinois 1958, σσ. 752.

Πλὴν ὅμως τῶν ἀνωτέρω μελετῶν καὶ ἕτερον «*Ἀλιευτικὸν καὶ Ἰχθυολογικὸν Λεξικὸν*» ἔχει συνταχθῆ ὑπὸ τοῦ κ. Σεργίτσα καὶ ἀναμένει ἀπὸ μακροῦ χρόνου τὴν δημοσίευσίν του.

Κατόπιν λοιπὸν μιᾶς τοιαύτης καταρτίσεως καὶ ἐργασίας περὶ τὰ ναυτικὰ προσέρχεται διὰ πρώτην φοράν ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας μετὰ τὴν ὑπὸ τὸν ἐν ἀρχῇ τεθέντα τίτλον μελέτην του.

Αὕτη περιλαμβάνει τὰ ἐξῆς ἐπὶ μέρους τμήματα : *Εἰσαγωγὴν - Ἑλληνικὴν καὶ Ξένην Βιβλιογραφίαν - Πίνακα ναυτικῶν ὄρων*.

Ἐν τῇ *Εἰσαγωγῇ* ὁ συγγραφεὺς κάμνει μίαν ἐπισκόπησιν τῶν μέχρι σήμερον ἐργασιῶν, τῶν σχετικῶν μετὰ τὸ ναυτικὸν Ὀνοματολόγιον ὑπὸ τῶν *A. Jal*², *A. Παλάσκα - A. Κουμελά - Φ. Ἰωάννου*³, *Hesseling*⁴, *Λυκούδη*⁵, *Henry* καὶ *Renée Kahane - A. Tietze*⁶.

Εἶτα ἐξετάζει τὰ αἷτια τῆς παρεισφύσεως ὄρων ρωμανικῆς προελεύσεως εἰς τὴν κοινὴν ναυτικὴν μας γλῶσσαν. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου παρατηρεῖ ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ λέξεων, σχετιζομένων πρὸς τὸ ναυτικὸν ἐπάγγελμα, ἤρξατο ἀπὸ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς ιδρύσεως τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἠρξάθη μετὰ τὸν 10ον αἰῶνα, ὅτε οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες⁷ ἐπέτρεψαν εἰς τὰς Δημοκρατίας τῆς Δύσεως νὰ ιδρῦσουν ἐμπορεῖα εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ συνεπληρώθη ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 15ου αἰῶνος,

1. Βλ. Κριτικὴν ὑπὸ *Δ. Βαγιακίου*, Ἐπετηρ. Ἑταιρ. Βυζαντ. Σπουδῶν 28 (1958), 537-544.

2. *Glossaire Nautique*, Paris 1848.

3. *Ναυτικὸν Ὀνοματολόγιον*, Ἀθῆναι 1858 — *Α. Παλάσκα*, *Γαλλοελληνικὸν Λεξικὸν Ναυτικῶν ὄρων*, Ἀθῆναι 1898.

4. *Les mots maritimes empruntés par le grec aux langues romanes*, Amsterdam 1903.

5. *Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ — καὶ Περὶ τοῦ παρ' ἡμῖν Ναυτικοῦ Ὀνοματολογίου καὶ τῆς ἐνεστώσης θέσεως αὐτοῦ*, Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 14 (1939), σ. 88-103.

6. *The lingua Franca in the Levant*, Illinois, 1958.

7. Ἀρχὴν ἐποιήσατο ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς (1081-1118) περὶ τοῦ ὁποίου λέγεται (Ἀλεξιάς 1, 287) «τὸ δὲ δὴ μείζον τὴν ἐμπορίαν αὐτῶν ἀζήμιον ἐποίησεν ἐν πάσαις ταῖς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν Ρωμαίων χώραις, ὥστε ἀνέτως ἐμπορεύεσθαι καὶ κατὰ τὸ αὐτοῖς βουλευτόν, μήτε μὴν ὑπὲρ κομμορκίου ἢ ἐτέρας τινὸς εἰσπράξεως τῷ δημοσίῳ εἰσκομιζομένης παρέχειν ἄχρη καὶ ὀβολοῦ ἐνός, ἀλλ' ἐξω πάσης εἶναι Ρωμαϊκῆς ἐξουσίας».

μετά τὴν κατάρρευσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τὴν ἐξάπλωσιν ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου κυρίως τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας.

Τότε, ἡ μεταξὺ Ἑλλήνων ναυτικῶν καὶ Ἑνετῶν συνεργασία ὑπῆρξε στενὴ, δι' ἧς καὶ οἱ πλείστοι τῶν ὄρων εἶναι Ἑνετικῆς (Ἰταλικῆς) ἀρχῆς, ἐλάχιστοι δὲ Γαλλικῆς ἢ Ἰσπανικῆς προελεύσεως.

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος παραθέτει πλουσιωτάτην, μοναδικὴν ἴσως ἐν Ἑλλάδι, γνωστὴν *Ναυτικὴν βιβλιογραφίαν*¹, τὴν ὁποίαν, κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ πίνακος τῶν ναυτικῶν ὄρων, χρησιμοποιοεῖ εὐρέως.

Ἀκολουθεῖ ὡς τρίτον μέρος, Ὁ πίναξ τῶν ναυτικῶν ὄρων, ὅστις περιλαμβάνει 1420 ὄρους, καταγεγραμμένους ἀλφαβητικῶς.

Οἱ ὄροι οὗτοι ἀναφέρονται εἰς τὸ πλοῖον, τοὺς ἀνέμους, τὸν πλοῦν, τὸ ἐμπόριον κ.λπ.

Ὁ συγγραφεὺς, γνωρίζων ἐκ πείρας τὸν ναυτικὸν βίον, ἀλλὰ καὶ χρησιμοποιοῦν πλουσίαν βιβλιογραφίαν καὶ εὐρεῖαν γλωσσομάθειαν, παρουσιάζει ἕκαστον ναυτικὸν ὄρον ὑπὸ τὸν τύπον ἢ τοὺς τύπους ὑφ' οὓς συναντᾶται εἰς τὰ κείμενα, δι' ἧς ἐνίοτε καὶ ἡ ὀρθογραφία των παραλλάσσει, ἔπειτα καταγράφει τὴν σημασίαν αὐτοῦ καὶ εἶτα παραθέτει τὴν ρωμανικὴν λέξιν ἐκ τῆς ὁποίας οὗτος προέκυψεν. Μετὰ ταῦτα παισιώνει τὸν ὄρον μετὰ τὴν ἀνάλογον ναυτικὴν φρασεολογίαν. Οὕτω, ὅχι μόνον κυριολεκτεῖ σημασιολογικῶς, ἀλλὰ παρουσιάζει καὶ τὴν σημασιολογικὴν ἔκτασιν ἐκάστου ὄρου. Ἀποβαίνει δηλ. ἡ μελέτη αὕτη ἀξιόλογον *Λεξικὸν ναυτικῶν ὄρων* μετὰ ἀπηκριβωμένην ναυτικὴν φρασεολογίαν.

Εἶναι φανερόν ὅτι οἱ ὄροι οὗτοι σὺν τῷ χρόνῳ θὰ λησμονηθοῦν, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἕνεκα τῆς δημιουργίας καθαρῶς ἑλληνικῶν ὄρων, κυρίως ὅμως ἕνεκα τῆς παρακμῆς τοῦ ἱστιοφόρου πλοίου καὶ τῆς ὁσημέραι ἀναπτύξεως τοῦ μηχανοκινήτου τοιούτου.

Ἡ συλλογὴ ἐπομένως τῶν ναυτικῶν τούτων ὄρων καθίστατο ἀναγκαία, διότι ἡ δημιουργία καὶ ἡ χρῆσις αὐτῶν ἀντιπροσωπεύουν ὅχι μόνον μίαν ἱστορικὴν περίοδον, ἀλλὰ καὶ ἓνα τομέα τῆς γλωσσικῆς δημιουργίας, ἀντίστοιχον πρὸς ἓνα τομέα τῆς ζωῆς, τὸν ναυτικὸν βίον καὶ διὰ μίαν μακρὰν χρονικὴν περίοδον.

Ἀπὸ τὸν συγγραφεῖα ἀναμένομεν ἀνάλογον ἐργασίαν διὰ τοὺς ἐν χρήσει ἐν τῷ ναυτικῷ Ἑλληνικοῦς ὄρους εἴτε ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἢ τοῦ Βυζαντίου διατηρηθέντας εἴτε ὑπὸ τῆς νεωτέρας γλώσσης πλασθέντας.

Διὰ τὴν ἐπιμεμηλημένην δὲ σύνθεσιν καὶ ἀριότητα τῆς ἀνωτέρω μελέτης, ἣτις καλύπτει σημαντικὸν γλωσσικὸν κενὸν καὶ ἀποβαίνει χρησιμωτάτη κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν οἰκείων ἀρθρῶν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῶν διαλέκτων αὐτῆς, τοῦ ἐκδιδομένου ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἢ Κριτικῆ Ἐπιτροπῆ τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἐταιρείας ἔκρινεν αὐτὴν ἀξίαν βραβεύσεως.

2. *Μηνᾶ Κ.*, «Συλλογὴ γλωσσικοῦ ὕλικου ἀπὸ τὴν Κάρπαθου», σσ. 276.

Ὁ συλλογεὺς, καθηγητῆς τῆς Φιλολογίας, καταγόμενος ἐκ τῆς Καρπάθου, κατέ-

1. Ναυτικὴν βιβλιογραφίαν ἐδημοσιεύσαμεν καὶ ἡμεῖς κρίνοντες τὴν μελέτην τῶν Kahane-Tietze ἐν Ἑπετ. Ἐταιρ. Βυζ. Σπουδῶν 28 (1958), σ. 547-552.

γραψε μετά προσοχῆς σημαντικὸν καὶ πλούσιον ὕλικὸν ἐκ τῆς νήσου, ἀνερχόμενον εἰς 4500 περίπου λέξεις.

Ἐν τῷ προλόγῳ, ἀκολουθῶν τὸν Μ. Μιχαηλίδην-Νουάρον¹, καθορίζει τέσσαρας διαλεκτικὰς ζῶνας ἐν τῇ νήσῳ, ἀπὸ τὰς ὁποίας προέρχεται καὶ τὸ καταγραφὲν γλωσσικὸν ὕλικὸν τῆς παρούσης συλλογῆς, ἤτοι τὴν βόρειον (χωρία Σπόα, Μεσοχώριον), τὴν νότιον (Μενετές, Ἀρκάσα), τὴν κεντρικὴν (Ἀπέριον, Βωλάδα, Ὄθος, Πυλές) καὶ τὴν τοῦ Ἐλύμπου-Διαφάνι.

Ἡ συλλογὴ ἐν τῷ συνόλῳ παρουσιάζει ἐπιμεμελημένην ἐργασίαν εἰς τὴν ὁποίαν παρατίθενται κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τὰ λήμματα εἴτε ὑπὸ ἓνα τύπον, εἴτε ὑπὸ περισσοτέρους, βραχυγραφικῶς δὲ δηλοῦνται αἱ διαλεκτικαὶ ζῶναι καὶ ἀκολουθεῖ ἡ σημασία τῆς λέξεως.

Δυστυχῶς ὅμως ἐλάχιστα εἶναι τὰ λήμματα εἰς τὰ ὁποῖα παρέχονται διδασκαλικά παραδείγματα. Τοῦτο ἀποτελεῖ σημαντικὸν μειονέκτημα τῆς συλλογῆς, διότι οὔτε ἡ σημασιολογικὴ ἔκτασις τῆς λέξεως καταφαίνεται οὔτε εἶναι δυνατὴ ἡ ἐκ τῶν παραδειγμάτων ἀποθησαύρισις νέου ὕλικου, τὸ ὁποῖον αὐτομάτως παρέχεται εἰς τὰς φράσεις, οὔτε τὸ κλιτικὸν σύστημα τῆς Καρπαθιακῆς διαλέκτου διαφωτίζεται.

Διὰ τὴν φωνητικὴν τῶν ιδιωμάτων παραπέμπει εἰς ὅσα παλαιότερον ἔγραψεν ὁ Μ. Μιχαηλίδης-Νουάρος², προσθέτων μόνον ὅτι τὸ τ πρὸ τοῦ ἐν συνιζήσει φθόγγου εἰ (ιά) τρέπεται εἰς κ : ματιά-μακιά, τέτοια-τέκοια, νυχτιάζει-νυχκιιάζει, πεισματιάρης-πεισμακιάρης κ.λπ.

Διὰ τὸ ζ ἀρκεῖται νὰ ἐπισημάνῃ τὴν προφορὰν αὐτοῦ ὡς ντζ εἰς τὸ ἰδίωμα τοῦ Ἐλύμπου καὶ νὰ ἀποσιωπήσῃ τὴν διαφορὰν τῆς προφορᾶς εἰς τὰ ἄλλα τμήματα τῆς νήσου.

Ὁ Μ. Μιχαηλίδης-Νουάρος παρετήρησεν³ ὅτι τὸ ζ προφέρεται παρὰ τοῖς Ἐλυμπίταις ὡς τζ, dz (σφάdzω, βυdzάνω), εἰς δὲ τὰ ἄλλα χωρία τῆς Καρπάθου προφέρεται ὡς διπλοῦν ζ-ζ (βυζ-ζί, ζ-ζέφω κ.λπ.), ἀργότερον ὅμως ἔγραψεν ὅτι τὸ ζ προσλαμβάνει καὶ ἔρρινον ν προσαπτόμενον εἰς τὸ τζ (ζ), ὡς χαλάντζα, γρωνίντζω, περιπαίντζω, κ.λπ.

Τὸ ὑπὸ τοῦ συλλογέως προσφερόμενον ὕλικὸν διαιρεῖται ὡς κάτωθι : I. Γενικὸ Λεξιλόγιο, σ. 3-145. II. Εἰδικὸ Λεξιλόγιο, σ. 146-263. III. Κείμενα : Α' Ὀλύμπου, σ. 264-270. Β' Βορείας ζώνης, σ. 270-272. Γ' Κεντρικῆς ζώνης, σ. 272-275. Δ' Νοτίας ζώνης, σ. 275-276.

Εἰς τὸ Εἰδικὸν Λεξιλόγιον ἀναγράφονται κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν λέξεις, ἀναγόμεναι εἰς 39 εἰδικὰ κεφάλαια, σχέσιν ἔχοντα μὲ τὴν φύσιν, τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰς διαφορὰς αὐτοῦ ἀσχολίας.

Τὸ ἰδίωμα τῆς Καρπάθου, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν νοτίων ιδιωμάτων, παρουσιάζει ἐνδιαφέρον διότι, πλὴν τῶν φωνητικῶν φαινομένων τὰ ὁποῖα ἔχει κοινὰ μετὰ

1. Δημοτικὰ τραγούδια Καρπάθου, Ἀθῆναι 1928, σ. 8 κέξ. Τοῦ αὐτοῦ, Περὶ τινῶν ἐνδιαφερόντων φαινομένων τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Καρπάθου, Ἀθῆνᾶ 55 (1951), 19 κέξ.

2. Ἐνθ' ἀν.

3. Δημοτικὰ τραγούδια..., σ. 14.

τῶν ἄλλων Δωδεκανησιακῶν ἰδιωμάτων, διατηρεῖ καὶ πλῆθος ἀρχαίων λέξεων, ἰδίως τὸ τῆς κώμης Ἐλύμπου. Καὶ τοῦτο, διότι ἡ Κάρπαθος, ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς τῆς θέσεως, ὡς κειμένη εἰς τὸ νοτιώτατον τμήμα τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος, καὶ ἰδιαίτερος ἡ Ἐλυμπος, κειμένη εἰς τὸ βόρειον τμήμα ἐπὶ ὑψηλοῦ καὶ δυσπροσίτου μέρους, δὲν ὑπέστη μεγάλην ἐπίδρασιν τῆς Κοινῆς ὁμιλουμένης, ἀνήκουσα δὲ καὶ εἰς τὴν ζώνην τῆς Δωρικῆς διαλέκτου διατηρεῖ καὶ δωρικὰ στοιχεῖα, τινὰ τῶν ὁποίων συναντῶμεν καὶ εἰς τὴν διάλεκτον τῆς Μάνης.

Παρ' ὅλον ὅτι τὸ μέχρι σήμερον καταγραφέν ὑπὸ ἄλλων γλωσσικῶν ἐκ τῆς νήσου ὕλικόν εἶναι ἀρκετόν, ἐν τούτοις ἀποδεικνύεται διὰ τῆς παρούσης συλλογῆς ὅτι ὑπάρχει δυνατότης συμπληρώσεως αὐτοῦ διὰ νέων συλλογῶν, ἀφοῦ ἀπλῆ σύγκρισις τοῦ καταγραφέντος ὑπὸ τοῦ Κ. Μηνᾶ ὕλικου πρὸς τὸ ἐκ Καρπάθου ὑπάρχον εἰς τοὺς ἐκτυπωθέντας ἤδη τόμους τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ἀποδεικνύει ἔλλειψιν λημμάτων καὶ τύπων λημμάτων, τοὺς ὁποίους ἤδη ἀναγράφει ὁ Κ. Μηνᾶς. Οὕτως ἐλλείπουν τὰ : ἀγνατίντζω (ἐννοῶ, ἀντιλαμβάνομαι), ἀενά, ἡ (ἡ μὴ καλὴ καταγωγὴ), αἴστημα (αἴσθημα), ἀθ-θίολο, τὸ (λόγος), ἀκριόκορη (ἀκριβοκόρη), ἀναιστέτος (ἀναισθητός), ἀνεκατεύγω (ἀνακατεύω), ἀνεπαύγω (ἀναπαύω), ἀνεακρυνῶ (ἀναδακρύνω), ἀπαντημός, ἀποαστῶ (ὑποβαστῶ), ἀνεκοπή (ἀνακοπή), ἀνεκατών-νω, (ἀνακατώνω), ἀνεθ-θιάλ-λω (ὁμιλῶ περὶ τινος) ἀργακειά (ἀργαπειά), ἀποσυκίντζω* (κόπτω ὄλα τὰ σῦκα), ἀραρεά (δέρμα ἀρνίου), βοτυρεά (ὀσμὴ βουτύρου) κ.ἄ.

Ὡς πρὸς τὴν φωνητικὴν, ἐνδιαφέρον ἔχει ἡ χρῆσις τῶν ἀρχαίων διπλῶν συμφώνων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάπτυξις νέων ἢ ὁ σχηματισμὸς νέων δι' ἀφομοίωσιν (ἀλ-λάτσω, προάλλω, θ-θηρί, ζ-ζυών-νω, σ-σωθικά, συχ-χαίρω κ.λπ).

Ἐκ τοῦ καταγραφέντος ὕλικου προκύπτει ὅτι εἰς τὴν Ἐλυμπον, ὡς παρατήρησε καὶ ὁ Μ. Μιχαηλίδης-Νουάρος¹, ἔχομεν ἀσυνιζήτους τύπους εἰς -ea καὶ -ia πρὸς δήλωσιν φυτῶν, (ἀπ-πιέα, βαέα, σνκία, ἀπ-πία), ὁσμῆς (κατρουλ-λέα, ξινέα, παρουλ-λέα), πληγῆς (σφααρεά, σουβλέα, δακ-καματέα), ποσότητος (γααρεά, φορτίον ὄνου, λιχνέα, ποσότης λιχνισθέντων σύκων κατὰ μίαν ἡμέραν, ἐσπιτέα, χερέα, τσουκκαλέα, ριπία, σύνολον σταγόνων παρασυρομένων ὑπὸ τοῦ ἀνέμου) κ.λπ. Ἐκ τούτων ἐπέδωκαν αἱ καταλήξεις αὗται καὶ εἰς πλείστας ἄλλας λέξεις ποικίλης σημασίας, ὡς : ὄρεα (οὐρά), φορεά (φορά), ἀλακατέα (ἡλακάτη), ἀναπνεά (ἀναπνοή), χρουσαφία (ἔκτερος) κ.λπ. Ἀσυνιζήτως ἔχομεν καὶ λέξεις εἰς -έος : ἐβλεπέος (φύλαξ), ἀποκοπέος (ἐκτιμητής), τομέος (μελισσομάχαιρον).

Αἱ ἐπαφαὶ μὲ ἄλλους λαοὺς καὶ γενικώτερον αἱ ἱστορικαὶ περιπέτειαι τῆς νήσου ἀφῆκαν, ὡς εἶναι ἐπόμενον, καὶ τὰ γλωσσικὰ ἔγνη των εἰς τὴν διάλεκτον τῆς νήσου. Οὕτω, ἐκ τῆς Τουρκικῆς γλώσσης προέρχονται αἱ λέξεις : ἀτέτι (adet, συνήθεια), ἀβλαντίζω (avlandin, προσέχω), γιαρᾶς (yara, πληγὴ), καντζάντι (kazanmak, κερδίζω), κερεστές (kereste, ξυλεία), κονάκι (konak, κατάλυμα), κονεύω (καταλύω), μούρκι (müllk, ἡ ἰδιοκτησία), μουστερῆς (müsteri, πελάτης), μπακ-κίρι (bakir, χαλκός), μπερικέτ-τι (bereket, ἀφθονία), σεβδᾶς (sevda, ἔρωσ), σικλέτ-τι (siklet, στενοχώρια), σινάφι (esnaf, συντεχνία), σεφέρι (sefer, ταξίδι, πόλεμος) κ.ἄ.

1. Δημοτικὰ τραγούδια, σ. 10-12.

Ἐκ δὲ τῆς Ἑνετικῆς-Ἰταλικῆς ἔχομεν λέξεις ὡς αἱ : ἀλαργάρω-ἀλαργαίρω (allargare, ἀπομακρύνομαι), ἀλλαμπρατσέτ-τα (alla braccetto, μὲ συνεστραμμένους τοὺς βραχίονας), βάλλα (valle, κοιλάς, λαγκάδι, ὄρμος), βεργέττα (verghetta, ἐνώτιον), ἔξαμο (examen, μέτρον πράγματος), καπ-πάροο (caparra, ἀρραβών, προπληρωμὴ μέρους τῆς ἀξίας πράγματος), καντζάρομα (caserma, κτήριον ἀστυνομικοῦ σταθμοῦ), κονσέλιο (consilium, συμβούλιον), κουμούλα (cumulus, προεξοχὴ τοίχου), λαπάντι (limpido, καθαρὸς, διαυγής), λασκάρω (lascare, χαλαρώνω), μαϊνάρω (ammainare, ὑποστέλλω), μόος (modo, τρόπος), μπόμπιλ-λα (mobile, ἐπιπλα), κ.ἄ.

Ἰσχυρὰ ὅμως εἶναι ἡ Βυζαντινὴ καὶ ἡ ἀρχαία γλωσσικὴ κληρονομία. Οὕτω, ἐκ τῆς Βυζαντινῆς παραδόσεως ἔχομεν : ἀμαρτεύω (ἀμαρτάνω) ἀξινορὸν (σκαλικὸν ἐργαλεῖον). Ἦδη παρὰ Κων/νῶ Πορφυρογεννήτῳ (Ἐκθ. Βασ. Τάξ., 463) φέρεται : ἀξινορύγια καὶ πτυάρια στιβαρὰ διὰ τῆς πότζους, παρὰ δὲ τῷ Δουκαγγίῳ ἐν λ. ἀξινάριον γράφονται τὰ ἐξῆς : δεῖ ἐπιφέρεισθαι τὸν στρατηγὸν τζαπία καὶ ἀξινορύγια δι' ἐργασίαν σούδας. Κέλ-λος (κελλίον, cella), πραῖα (ἀγροζημία, πραῖδα, praeda, πραιτόρας ὁ ζημιώνων, praedator, πραιεύγω, praedari, ἀρπάζω, λεηλατῶ), κ.ἄ.

Ἐκ τῆς ἀρχαίας γλώσσης σημειώνων τὰ ἐξῆς : ἀβδιὰ (ἀβία, στεῖρα), ἀγλόθ-θι, λ-λόθ-θι, ἀλ-λόθ-θι, ἔλ-λοθ-θας (ὄλυνθος, σῦκον ἄωρον), ἀέλη (ἀγέλη), ἀελλοπότης (ἀελλόπους), ἀθέρα (ἀθήρα), ἀνεσκύλ-λω (ἀνασκύλλω, ἀναταράσσω), ἀνεδραμ-μὰ (ἀναδρομή, νυγμός), ἀρκειοῦμαι (ὀρχοῦμαι), γοιάκι (οἶαξ), ἐρέομαι (ὀρέγομαι), κοράκι (κοράκιον), κάματος, κνττάρι, (ὑστερον, πλακοῦς), κατελύω (καταστρέφω), πρόπολη (πρόπολις), τυπάρι, χρίω, χιμαίρι, ψηνὶ καὶ ἄλλα περὶ ὧν ἀλλαχοῦ θὰ σημειώσωμεν λεπτομερέστερον.

Γενικῶς, ἡ συλλογὴ εἶναι πλουσιωτάτη εἰς ἐνδιαφέρον γλωσσικὸν ὑλικὸν, καταγεγραμμένον μετὰ προσοχῆς καὶ ἀκριβείας, ὅπερ θὰ ἦτο ἔτι περισσότερον ἐνδιαφέρον καὶ διδακτικόν, ἐὰν εἰς ἐκάστην λέξιν ὁ συλλογεὺς κατέγραφε καὶ τὰ σχετικὰ διαλεκτικὰ παραδείγματα.

Παρὰ τὸ μειονέκτημα τοῦτο ἡ Ἐπιτροπὴ, ἐκτιμῶσα τὴν σημαντικὴν γλωσσικὴν προσφορὰν τοῦ συλλογέως, κρίνει τὴν ἐργασίαν τοῦ ἀξίαν βραβεύσεως.

3. Τάσου Παπαποστόλου, «Ἡ γλῶσσα τῆς περιφερείας Αἰδηψοῦ-Ἰστιαίας», σσ. 87+3.

Εἰς τὴν συλλογὴν ταύτην περιλαμβάνονται τὰ ἐξῆς τμήματα : Πρόλογος (σ. 2), Γλωσσικοὶ ἰδιωματισμοὶ (σ. 2-6), Γλωσσικοὶ λαϊκοὶ μῦθοι (σ. 6-13), Παροιμῖαι (σ. 14), Ἑμμετρα (σ. 15), Λεξιλόγιον (σ. 16-17), Τοπωνύμια (σ. 78-83), Ὀνόματα, παρωνύμια, Ἐπίθετα (σ. 83-87), Συμπληρωματικὸν γλωσσάριον (σσ. 3).

Τὸ ὑλικὸν προέρχεται ἐκ τῶν χωρίων τῆς περιφερείας Αἰδηψοῦ. Ἐξ αὐτῆς τῆς Αἰδηψοῦ ἔχομεν ὑλικόν, περιλαμβανόμενον εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 505 (1930) χειρόγραφον τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, τὸ ὑποβληθὲν ὑπὸ τοῦ Μ. Κοντοστάνου¹.

1. Β. Φάβη, Ἐκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ, Ἀθηνᾶ 43 (1931), 92-94.

Τὸ εἰς τὴν παροῦσαν συλλογὴν ὑλικὸν ἀντιπροσωπεύει ἀκριφνῶς βόρειον ἰδιῶμα, τὸ ὁποῖον ὁ συλλογεὺς ἀποδίδει μὲν φωνητικῶς μετὰ προσοχῆς, ἀλλὰ γραφικῶς οὐχὶ πάντοτε ἐπιτυχῶς.

Εἰς τὸ κεφ. τῶν γλωσσικῶν ἰδιωματισμῶν ὁ σ. προσπαθεῖ νὰ καθορίσῃ διὰ παραδειγμάτων τὰ φωνητικὰ φαινόμενα τοῦ ἰδιώματος, τὰ ἀναγόμενα εἰς τὰ ὀνόματα καὶ κυρίως εἰς τὴν κλίσιν τοῦ ρήματος. Κυρίως πρόκειται περὶ τῆς κωφώσεως τῶν ἀτόνων *o* καὶ *e* καὶ τῆς ἀποβολῆς τῶν ἀτόνων *ou* καὶ *i*. Δι' ἐπαλήθευσιν τῶν παρατηρήσεών του καὶ διὰ παροχὴν εἰκόνας τοῦ ἰδιώματος ὁ σ. καταγράφει ἐξ μύθους, δεκατέσσαρας παροιμίας καὶ ὀκτὼ στιχουργήματα. Ἐκ τῶν μύθων καταφαίνεται ἐν συνεχεῖ λόγῳ τὸ φωνητικόν, τὸ μορφολογικόν καὶ συντακτικόν τοῦ ἰδιώματος. Τὸ βάρος τῆς συλλογῆς πίπτει ἐπὶ τοῦ Λεξιλογίου, τὸ ὁποῖον ὁ σ. καταγράφει ἀλφαβητικῶς.

Μετὰ τὸν ἰδιωματικὸν τύπον τῆς λέξεως δίδεται ἡ σημασία καὶ τὸ σχετικὸν διαλεκτικὸν παράδειγμα, ὥστε ἡ μορφή τῆς ἀναγραφομένης λέξεως εἶναι πλήρης. Ὁ σ. ὑπῆρξε συνεπὴς πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ διαγωνισμοῦ καὶ παρέχει οὕτω μίαν νέαν καλὴν συλλογὴν διὰ τὴν μελέτην τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Εὐβοίας.

Ἐνταῦθα θὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς ὀλίγας μόνον παρατηρήσεις.

1) Εἰς τὸ ἰδιῶμα συναντᾶται πολλάκις *a* προθετικόν, οἷον : Ἄβραιά (βραγιά, πρασιά), ἀγγ'στέρα (γουστέρα), ἀγλήγουρα (γρήγορα), ἀλ'ψὸς (λειψός, ἐπὶ ἄρτου, μὴ ὑποστάντος τὴν ζύμωσιν), ἀλ'γαριά (λυγαριά), ἀράθ'μους (ράθυμος), ἀρ'βύθια (ρεβύθια), ἀχιλώνα (χελώνη) κ.ἄ.

2) Ἀνευρίσκομεν τύπους ἢ σημασίας λέξεων, μὴ ὑπάρχοντας εἰς τοὺς ἤδη ἐκτυπωθέντας τόμους τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ. Τοῦτο εἶναι πολὺ φυσικόν, διότι ὁ προφορικὸς λόγος τῆς ὑπαίθρου δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ἀποθησαυρισθῇ πλήρως, οὕτω λέγεται : ἀβέρτ'ν' ἢ (ἀβέρτινος, ἐκ τοῦ ἀβέρτος, Ἐνετ. *averto*), γυνὴ ἐλευθερίων ἡθῶν καὶ θέσις εὐρύχωρος, ἀθαράπαγους (ἐκ Κρήτης μόνον ὁ τύπ. ἀθαράπαγος = ἀθεράπευτος), δραστήριος, ἀναβρακάτους ὁ (ἀναβρακάτος), ἐπιδέξιος, ἐρωτύλος, ἀντίσπουρου τὸ (ἀντίσπορον), ποσὸν σπόρου, ὅσον δυνατὰ νὰ δεχθῇ ὁ ἀγρὸς κατὰ τὴν καλλιέργειαν, παρεχόμενον εἰς τὸν γαιοκτήτην ὡς μόνον μίσθωμα ὑπὸ τοῦ καλλιεργητοῦ κ.ἄ.

3) Ἐκ τοῦ Λεξιλογίου καταγράφομεν ὀλίγας μόνον ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν λέξεων τοῦ ἰδιώματος. Οὕτω, ἐκ τῆς γλωρίδος ἀρχαιοπινεῖς εἶναι οἱ τύποι : ἀργιὸς ὁ, ἢ ἀργία δρυς, τὸ ἀρχ. ἀρία δρυς, ἀρνός ὁ, ἄγριον σῦκον, τὸ ἀρχ. ἐρινεός, βρακανίδα ἢ, τὸ φυτὸν ράπιστρον τὸ Ἀνατολικὸν (*rapistrum orientale*) τῆς τάξ. τῶν σταυρανθῶν, ἐκ τοῦ ἀρχ. βράκανον, δρακονπιά ἢ, φυτὸν τοῦ εἴδους τῆς ἐχιδνορρίζης, ἐκ τοῦ ἀρχ. δρακόντιον, κύπιρ' ἢ (κύπερη) εἶδος βρούλου, τὸ ἀρχ. κύπειρος, κύπερος κ.ἄ.

Εὐχρηστοῦν ἐπίσης εἰς τὸ ἰδιῶμα καὶ αἱ λέξεις : Ἀγκίδα ἢ, λεπτὸν ὀξύ βελονοειδὲς τεμάχιον ἀποσπώμενον ἀπὸ ξύλου, ἀρχ. ἀκίς. Ἀγκλιά ἢ, ἢ λαγγινοφόρος κολοκύνθη, ἀρχ. ἀντλία¹. Ἀδραχτους ὁ, ἢ τοῦ ὑφαντηρίου ἄτρακτος, ἐκ τοῦ Ἑλλη-

1. Πλείονα βλ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν Ἀκαδημαῖς, ἐν λ.

νιστικοῦ οὐσ. ἀτράκτιον, παρ' ὃ τὸ Βυζαντ. ἄδρακτος. Ἄζα ἢ, ἢ πικρὰ γεῦσις, τὸ πικρόν : ἄζα τό 'καῖ'ς τοῦ φαῖ, ἄζα ἦταν' αὐτῆν' ἢ 'λιά. Ἡ λ. καὶ ἐκ τῆς ἄλλης Εὐβοίας¹ καὶ δηλοῖ τὴν ἀσβόλην, τὴν καπνίαν. Τὸ πρῶτον ἐλέχθη παρ' Ὀμήρω ('Οδ. χ 184, σάκκος πεπαλαγμένον ἄζη), ἐχρησιμοποιήθη δὲ μετὰ ταῦτα μόνον ὑπὸ τοῦ Ὀππιανοῦ (ἄζα ἠελίου) καὶ εἶτα ἐξέλιπεν ἐκ τῆς γραπτῆς παραδόσεως. Ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου μαρτυρεῖται ἡ γλῶσσα : ἄζα· ἄσβολος· κόνις· παλαιότης· κόπρος ἐν ἀγγείῳ ὑπομείνασα. Ἐν ᾧ μετὰ ταῦτα ἡ λ. ἐξέλιπεν ἐν τῇ γραπτῇ παραδόσει, διασώζεται σήμερον ἐν Εὐβοίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος² μετὰ τὴν ἀρχαίαν ἢ παραπλήσιον σημασίαν. Ἀνάπαμα τό, ἢ ἀγρανάπαυσις, ἀρχ. ἀνάπαυμα. Ἀνυδρία ἢ, ἔλλειψις βροχῆς, ἀνομβρία, ἀρχ. ἀνυδρία. Ἀπόειον τό, ἢ ἀπόγειος αὔρα, ψυχρὸς ἄνεμος, ἀρχ. ἀπόγειος. Ἀπουροίχνον, ἐπὶ ζώων, γεννῶ προώρως, ἀποβάλλω, τό ἀρχ. ἀπουροίπτω, λέγεται καὶ ἀπόρρ'μα, τὸ προώρως τεχθὲν καὶ ἀπουρρ'μμέν' ἢ, ἢ προώρως γεννήσασα. Ἀρ'νάρι' τό, ρινάρι, ἢ φλυαρία ἐκ τοῦ ἀρχ. ρίνη ἢ, πβ. τὸ λίμα (Λατ. *lima*), ἢ φλυαρία καὶ λιμάρω, φλυαρῶ. Δρουμή ἢ, τὸ τρέξιμον παρὰ τὸν ἄορ. ἔδραμον. Κνός, ὀκνός, ἀργός. Ἡ λ. παρὰ τὸ ἀρχ. ὄκνος, δι' ἀναλογικὸν σχηματισμὸν πρὸς τὰ εἰς-νός, πβ. καὶ τὰ ὠχρός-ὄχρος, ἰλλός-ἰλλος³. Κούτ'λας ὁ, ξύλινον βαθύ πιάττον, ἀρχ. κοτύλη καὶ κότυλος, πᾶν κοῖλον, μικρὸν ἀγγεῖον, ποτήριον : Πᾶν τὸ κοῖλον κοτύλην οἱ παλαιοὶ ('Αθην. 479Α). Ἡ λ. ἤδη εἰς τὸν Ὀμηρον ('Ιλ. Χ 494, Ὀδ. ο 312, ρ 12). Παρ' Ἀττικοῖς τοῦτο ὡς μέτρον ὑγρῶν καὶ ξηρῶν προϊόντων⁴. Ἰ'θαρμακᾶς⁵ ὁ, θέσις πλήρης μικρῶν λίθων, ἢ λ. ἐκ τοῦ λίθος καὶ ἄρμακᾶς, ὁ ἐκ τοῦ Ἑλληνιστικοῦ οὐσ. ἔρμαξ. Ἰ'σβός ὁ, (λισβός) ἀδύνατος, ἀρρωστιάρης. Διὰ τὴν λ. ὁ Γ. Χατζιδάκις⁶ ἐσημείωσε τὰ οὐσ. λίσπος (λεῖος) καὶ λίσφος. Λουβι τό, κέλυφος εἰς ὃ οἱ καρποὶ τῶν ὀσπρίων. Ἡ λ. ὡς ὑποκ. τοῦ ἀρχ. λοβός. Ὀργους ὁ, τὸ ὀριζόμενον εἰς ἕκαστον ἐργάτην πρὸς ἐκτέλεσιν τμῆμα ἐργασίας. Ἡ λ. παρὰ τὸ ἀρχ. οὐσ. ἔργον. Παστός ὁ, τὸ ἔνδυμα μετὰ τὸ ὁποῖον ἐκάλυπτον τὴν νύμφην πρὸ τῆς μεταβάσεώς της εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἐν χρήσει εἶναι ἡ φράσις : θὰ σὶ βάνου'ς τοῦ βαστό δηλ. εἰς τιμητικὴν θέσιν. Ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος παστός καὶ σήμερον καλεῖται ἡ νυμφικὴ κλίνη. Πιθανῶς ἡ σημασία αὕτη νὰ ὑπάρχη καὶ εἰς τὴν νῆσον, ἐξ ἧς καὶ ἡ φράσις. Τὸ ἀρχ. παστός, παστάς, νυμφικός θάλαμος. Πλουκός ὁ, τὸ διὰ πλέγματος κλάδων φράγμα, παρὰ τὸ ἀρχ. πλόκος, τονισθὲν εἰς πλοκός, ἀναλογικῶς πρὸς τὰ πολλὰ εἰς -ός⁷. Πουργάω ὑπηρετῶ, τό ἀρχ. ὑπουργῶ. Σαλός, ὁ ἀνόητος, μωρός, τό ἀρχ. σαλός. Σ'κουμαῖδα ἢ, τὸ ξηρὸν σῦκον, ἀρχ. συκομαγίς, ἐν Μάνη ὁ τύπος σ'κοπαῖδα. Στρίφαγγας ὁ, παρ' ὃ καὶ στριφαγγάδ' τό, σιδηροῦν ὄργανον διὰ τοῦ ὁποῖου κατορ-

1. Β. Φάβη, Συμβολὴ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἡσυχίου, Ἀθηνᾶ 39 (1927), 239.

2. Ἱστορικὸν Λεξικὸν Ἀκαδημίας, ἐν λ.

3. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2, 116, σημ.

4. Πβ. Α. Βαγιακάκου, Ἀρχαῖα καὶ μεσαιωνικά Τοπωνύμια ἐκ Μάνης, Ἑλληνικά 15 (1957), 212-213.

5. Πβ. Κ. Ἄμαντον, Ἑτυμολογικά, Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον 6 (1923), 104, καὶ Ἱστορικὸν Λεξικὸν ἐν λ. ἄρμακᾶς.

6. Ἀθηνᾶ 25 (1913), 284.

7. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2, 127.

θοῦται ὥστε τὰ δεινόμενα βοσκήματα εἰς τοὺς ἀγρούς νὰ μὴ πάσχουν ἀποπνιγμόν, ἔνεκα συστροφῆς τοῦ σχοινίου περὶ τὸν λαιμόν. Ἡ λ. καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐβοίας. Ὁ τύπος παρὰ τὸ ρ. *στρίβω*¹, *στρόφους* ὁ, ἀσθένεια ζώων, συστροφή ἐντέρων, τὸ ἀρχ. οὐσ. *στροφος*. *Τάλαρους* ὁ, δοχεῖον ὅπου τὸ πρῶτον ἀποθέτουν τὸν τυρὸν μετὰ τὴν πῆξιν. Τὸ ἀρχ. *τάλαρος* (κάλαθος) ἐν Ὁμήρ. Ἰλ. Σ. 568, Ὀδ. ι, 247. *Χρίνου ἀλείφω*, *χρίσ'μου* τό, ἡ ἀλοιφή, ἀλειμμα, παρὰ τὸ ἀρχ. *χρίω*.

Ἄλλὰ καὶ ἐκ τῆς Βυζαντινῆς παραδόσεως διατηρεῖται γλωσσικὸν ὑλικόν, οἷον : Ἄμπακας² ὁ, ἡ λ. ἐπὶ πλησμονῆς πράγματος, ὡς ἐν τῇ φρ. : *ἔφαί τὸν ἄμπακα* δηλ. ἔφαγε πολὺ. Ὁ τύπ. ἐκ τοῦ Ἰταλ. *abbaco*, ὁ ἐκ τοῦ Λατ. *abacus* καὶ τοῦτο ἐκ τῆς ἀρχ. Ἑλλην. *ἄβαξ*. Εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς διὰ τὴν ἀρίθμησιν ἐχρησιμοποιοεῖτο τὸ *ἄβάκιον* (σχολικὸς πίναξ)³. Ἀξάϊ³ τό, ἡ ἀμοιβή τοῦ μυλωθροῦ. Ἡ λ. παρὰ τὸ Βυζαντινὸν *ἐξάγιον*, ὁ ἐκ τοῦ Λατιν. *exagium*. Παρὰ Σουτῖδα φέρεται : *στατήρ... καὶ τὸ ἐξάγιον καὶ τὸ ζύγιον*. Ἡ λ. ὡς μέτρον ποικίλης χρήσεως καὶ ὑπὸ διαφόρους τύπους ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. *Βούκ'νου* τό, τὸ πρησμένον, τὸ ἔχον οἴδημα (ἡ σημασία ἐλλείπει ἀπὸ τὸ οἰκεῖον ἄρθρον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ). Τὸ Βυζαντινὸν *βούκιον*. *Γδούρ'* τό, ὁ ἐν χρω̄ κεκαρμένος. Ἡ λ. ἐκ τοῦ (Βυζαντινοῦ *ἐκδούριν*, ὁ ἐκ τοῦ Ἑλληνιστικοῦ *ἐκδόριον* παρὰ τὸ *ἐκδέρω*. Παρὰ Προδρόμω⁴. 355c (ἔκδ. Hessel-ing-Pernot), σ. 65 φέρεται ὁ στίχος : *ἐκδούριν, παλαιοκάλιγον, φθειριάριον, κοντριάριον*. Πλείονα περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λ. ἔγραψεν ὁ Γ. Χατζιδάκις⁵ καὶ ὁ Α. Παπαδόπουλος⁶. *Καββάδ'*⁷ τό, φόρεμα γυναικῶν καὶ *κουκκινουκάββαδου*. Παρὰ Προδρόμω IV, στ. 12α (ἔκδ. Hessel-ing-Pernot, σ. 74) φέρεται : *καββάδιν εἶχεν στούπινον τσαντσαλοφορεμένον*.

Τέλος διὰ τὴν σημασίαν των σημειώσω τὰς λέξεις : *βρουντίκια* τά, φιλοδωρήματα εἰς τὸν πρῶτον ἀναγγέλλοντα εὐχάριστον εἶδησιν. Ἡ λ. ἀνάλογος πρὸς τὰ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος *συχαριάτικα* καὶ *συχαρίκια* (παρὰ τὸ Βυζαντινὸν *συχαρίκια*), *κατοίχ'* τό, ὁ ὀρνιθὼν (*κατ'χιάζου, κατ'χιασμα, κατοικιάζω, κατοίκιασμα*), *πουδιτὰ* τά, (ὑποδετὰ) *τσαρούγια*, ἐλαφρὰ ὑποδήματα ἐκ δέρματος χοίρου. Ἡ λ. καὶ ὑπὸ τὸν τύπ. *ποδετὰ* (Εὐβοία : Ἄκρες, Ἄγια Ἄννα). Τὸ ἐπίθ. *ποδετός* ἐκ τοῦ ρ. *ποδένω* (ὑποδένω), πβ. *ἀπόδετος* (ἀνυπόδητος)⁸, *σκ'τί* τὸ (σκουτί), *ἐσώρρουχον*, *στοιχιρὸ* τό, ὁ εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἄλωνίου *στῦλος*, *ψυχουμοίρ'* τό, ἡ φιλανθρωπικὴ δωρεὰ κ.λπ.

Ἐν γένει τὸ ὑλικὸν εἶναι ἀξιόλογον, δι' ὃ καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ βραβεύει τὸν συλλογέα.

1. Β. Φάβη, Ἐκθεσις διαγωνισμοῦ τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας, Ἀθηνᾶ 43 (1931), 93.

2. Πλείονα βλ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν ἐν λ.

3. Φ. Κουκουλέ, Βυζαντινῶν Βίος καὶ Πολιτισμὸς 1 (1948), 78.

4. Κ. Ἀμάντου, Ποικίλα γλωσσικά, Ἀθηνᾶ 23 (1911), 489. G. Meyer, Neugriechischen Studien III, 48-49.

5. Γλωσσολογικαὶ Μελέται, σ. 233.

6. Γλωσσικαὶ Παρατηρήσεις, Ἀθηνᾶ 37 (1925), 174-175.

7. Πβ. Φ. Κουκουλέν, Βυζαντινῶν Βίος καὶ Πολιτισμὸς, τ. 2, τεῦχ. 2ον (1948), 7, 29.

8. Ἱστορικὸν Λεξικὸν Ἀκαδημίας ἐν λ.

4. Δημητρ. Ευστρατίου, «Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς Σάμου», σσ. 238-104 (εἰς δύο τετράδια).

Τὸ ἐκ Σάμου γλωσσικὸν ὕλικόν ¹ εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἀντι-πρόσωπεύεται διὰ δέκα μόνον χειρογράφων, ἐπομένως μία νέα καταγραφή ὕλικου εἶναι λίαν εὐπρόσδεκτος. Ὁ συλλογεὺς τῆς παρούσης ὕλης εἶναι τριτοετῆς φοιτητῆς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Τὸ ὕλικόν προέρχεται κυρίως ἐκ τῶν χωρίων Πύργος καὶ Μυτιληνοὶ καὶ ἀντι-προσώπευε βόρειον ἰδίωμα. Τοῦτο ἐξηγεῖται μόνον ἀπὸ ἐποικίσεων κατοίκων ἐκ τῆς Βορείου Ἑλλάδος μετὰ τὸ 1560, ὅτε ἤρχισεν ὁ κατόπιν ἑκατὸν ἐτῶν (1463-1560) ἐρημώσεως ἐποικισμὸς τῆς νήσου ². Ἡ φωνητικὴ καταγραφή γίνεται μετὰ προσοχῆς, αἱ λέξεις ὅμως δὲν συνοδεύονται πάντοτε ὑπὸ διαλεκτικῶν παραδειγμάτων, ὥστε νὰ φαίνεται ἡ χρῆσις καὶ ἡ σημασιολογικὴ ἔκτασις αὐτῶν. Ὁ ἱστορικὸς βίος τῆς νήσου ἐκκληρονόμησεν εἰς αὐτὴν καὶ λέξεις ξένας, ἰδίως ἐκ τῆς Τουρκικῆς, αἱ ὁποῖαι ὅμως ἀπαντοῦν καὶ εἰς ἄλλας ἑλληνικὰς περιοχὰς μὲ τάσιν πλήρους ἀντικαταστάσεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἀντιστοιχῶν τῆς κοινῆς Ἑλληνικῆς.

Τὰ ἐπὶ μέρους κεφ. τοῦ ὕλικου εἶναι : Ἐκ τοῦ πρώτου τετραδίου : Ἡ οἰκογένεια, τὸ σπίτι, τὸ ἄτομον (σ. 7-53). Λέξεις συνήθως ἀκουόμεναι ἐντὸς τῆς οἰκίας (σ. 53-76). Θρησκεία καὶ τὰ σχετικὰ πρὸς αὐτὴν (σ. 77-101). Ὁ κοινωνικὸς καὶ πολιτικὸς βίος (σ. 103-135). Λέξεις συνήθως ἀκουόμεναι ἐντὸς τῶν καφενειῶν (σ. 136-186). Λέξεις ἐκ τοῦ χωρίου Μυτιληνοὶ (σ. 186-192). Ὁ καθημερινὸς βίος (σ. 193-238). Ἐκ τοῦ δευτέρου δὲ τὰ ἐξῆς : Ὅργανα κυνηγίου (σ. 1-3), Ὁ Φοῦρνος (σ. 3-4). Ποιμενικὴ ζωὴ (σ. 4-19). Μελισσοκομία (σ. 19-27). Βαρέλλια (σ. 27-31). Ἐφαπλώματα (σ. 31-33). Ἀλιεῖα (σ. 34-50). Ναυπηγικὴ-Ἐργαλεῖα (σ. 50-58). Ὑποδηματοποιεῖα (σ. 58-62). Ἐργαλεῖα μαραγκοῦ (σ. 62-64). Ραπτικὴ (σ. 64-66). Γραμματικὴ (σ. 68-80). Παραμῦθια (σ. 80-88). Λινίγματα-Ἰσμίματα (σ. 88-104).

Γενικῶς ἡ παρεχομένη ὕλη εἶναι ποικίλης φύσεως. Ὁ σ. σημειώνει ὅτι εἰς τὸ ἰδίωμα ἐπικρατοῦν τὰ μέσα b, d, g.

Ἐπὶ τοῦ ὅλου ὕλικου ἐκθέτομεν κατωτέρω παρατηρήσεις τινὰς καὶ ἀναγράφομεν ἀριθμὸν τινα λέξεων, ἵνα φανῆ καλύτερον ἢ προσφορά τοῦ συλλογέως.

1) Προθετικὸν -α : ἀβουθάου (βοηθῶ), ἀγουρδαμῶνου (καρδαμώνω, ἀνδροῦμαι), ἀλαίμαργους (λαίμαργος, εἶδος ἰχθύος, ὁ λίγνος), ἀλ'θουπάτ'μα τό, (λιθοπάτημα, φλεγμονὴ τοῦ πέλματος τῶν ποδῶν), ἀμουσχάλ' (μασχάλη), ἀρ'τσίνα (ρητίνη), ἀσκάρα (σκάλα, κλιμαξ) κ.λπ.

2) Ἀποβολὴ τοῦ γ μεταξὺ δύο φωνηέντων : ἀνιμουλόους (ἀνεμολόγος, ὅπῃ εἰς τὴν κάμινον πρὸς ἀερισμὸν), καρπολόι (ὄργανον ἀλωνισμοῦ, δίκρανον), μαιὺ ἡ (πυτιά), μιλισσουλόους (μελισσολόγος), τραουψάλιδου (τραγοψάλιδον) κ.λπ.

1. Παλαιότερον ὁ Ν. Ζαφειρίου εἶχεν ὑποβάλλει εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας σχετικὴν συλλογὴν καὶ μελέτην, περὶ ἧς κρίσιν βλ. Γ. Χατζιδάκι, Ἀθηνᾶ 25 (1913), 300-304. Τὴν μελέτην ταύτην ἐδημοσίευσεν ὁ Ν. Ζαφειρίου εἰς Ἀρχεῖον Σάμου 2 (1947), 204-211. 3 (1948/54), 165-202. 4 (1955), 15-206.

2. Γ. Χατζιδάκι, ἐνθ' ἀν., Ἀθηνᾶ 25 (1913), 301.

3) Ἐπίτασις ἐννοίας διὰ τῆς χρήσεως ἀριθμῶν ὡς πρώτων συνθετικῶν : *πιδάβούλ'ς* (πεντεβούλης· εὐμετάβολος εἰς τὴν σκέψιν καὶ τὴν ἀπόφασιν), *φτάγειανους* (ὕγιεστατος) κ.ἄ.

4) Σχηματισμὸς ρημ. εἰς -έρω παρὰ τὰ ἐξ Ἰταλ. εἰς -άρω¹ : *ἀβαρέρονου* (ἀβαράρω), *καργέρονου* (καργάρω, πιέζω), *καρατέρονου* (καρατάρω, ὑπολογίζω), *σαλτέρονου* (σαλτάρω, πηδῶ) κ.λπ.

Φυσικὸν εἶναι, ὡς εἶπον, νὰ ὑπάρχουν κατάλοιπα ἐκ τῆς ἐπαφῆς μετὰ τῶν ξένων λαῶν. Οὕτω, ἐκ Τουρκικῆς γλώσσης σημειῶνω τὰ : *βαξιβάβ'ς* (*bahçivan*, κηπουρός), *διλλάλ'ς* (*tellâl*, δημόσιος κῆρυξ), *γιαρᾶς* (*yara*, πληγή), *κεμέρ'* (*kemer*, ζώνη, χρηματοφυλάκιον), *καρσι* (*karşi*, ἀντικρὺ), *μαξούλ'* (*mahsul*, προϊόν, μαξ'λῆς εὐπορος), *μαχαλάς* (*mahalle*, γειτονιά), *σιντούκ'* (*sandik*, Βυζ. σεντούκιον, κιβώτιον), *ταμαχιάρ'ς* (*tamahkâr*, ἄπληστος), *ραχάτ'* (*rahat*, ἀνάπαυσις), *τζιριμ'τίτζου* (ὄδηγῶ εἰς τὸ δικαστήριον, *cereme*, πρόστιμον), *σικλέτ'* (*siklet*, στενοχώρια), *χαζιό'κους* (*hazir*, ἔτοιμος) κ.ἄ.

Ἐκ δὲ τῆς Ἰταλικῆς σημειῶνω τὰς ἐξῆς : *βιάτσα* (*piazza*, πλατεῖα), *κολλήγας* (Λατ. *collega*, συνεταῖρος), *κιλμέρονου* (*calmare*, ἡσυχάζω), *μουράγιου* (Ἐνετ. *muraglia*, παραλία), *μπουγέλου* (Ἐνετ. *bugiol*, δοχεῖον ὕδατος), *ρούα* (Ἐνετ. *ruga*, ρούγα), *κάλανους* (Λατ. *canalis*, σωλὴν συγκεντρώσεως ὕδατος), *κουλ'μούσια* (*cumulus*, πλήρης μέχρι χειλέων) κ.ἄ.

Ἐνδιαφέροντα εἶναι τὰ ἀρχαιοπινῆ στοιχεῖα τοῦ ἰδιώματος, δείγματος δὲ χάριν σημειῶνομεν μερικά :

Ἀγλήθρα, ἐξάνθημα· ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *ἄγλις* καὶ *ἀγλίς*² πβ. *Ἡσύχ. ἀγλίδια. σκόροδα*. Ἡ λ. εἰς Β. Εὐβοίαν δηλοῖ καὶ τὸν ἀδένα, εἰς δὲ Μαζαίικα τῶν Καλαβρῦτων καὶ νόσον τοῦ ἥπατος τῶν προβάτων. *Ἄθισ'νός*, (ιχθὺς) ἀθερῖνος ἢ ἀθερίνα. *Ἀπουλέπ'σμα* τό, ἀποσφράγισμα τῶν κυψελῶν. Ἡ λ. ἀρχαία : τὰ ἀπολεπίσματα τῶν λαχάνων φέρεται εἰς Σχόλ. εἰς Ἀχαρνῆς Ἀριστοφάνους, στ. 468 καὶ ρ. ἀπολεπίζω εἰς Γεωπον. 10, 58. *Ἀν'δρα* τὰ, τὰ μὴ ποτιζόμενα κτήματα. *Ἀλιεργάτ'ς* (ἀλιεργάτης), ὁ ἐργαζόμενος εἰς τὴν θάλασσαν, πβ. τὰ ἀρχ. *ἀλιεργῆς* καὶ *ἀλιεργός*, ὁ ἀλιεύων. *Ἀπόλουγους* ὁ, εὐχὴ λεγομένη εἰς νεκρούς. Τὸ ἀρχ. οὐσ. ἀπόλογος. Ἡ λ. καὶ ἐκ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος δηλοῖ καὶ τὸν ὕστατον τοῦ ἀποθανόντος λόγον, ἐπὶ ἀρᾶς³. *Ἀπόρ'μμα* τό, τὸ ὕδωρ διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἱερουργήσας ἱερεὺς ἔπλυε τὰς χεῖρας του μετὰ τὸ πέρας τῆς θείας λειτουργίας. *Ἀργουλόημα* τό, ἡ ἀφαίρεσις τῶν περιττῶν φύλλων τῆς ἀμπέλου. Ἡ λ. ἐκ τοῦ Ἑλληνιστικοῦ ἀργολογῶ, ὁ παρὰ τὸ ἀρχ. *ἀργός*, ἄκαρπος, ἄχρηστος. *Βιουτιμένους* (βιοτεμένος), πλούσιος, ἐκ τοῦ ἀρχ. βιοτεύω. *βουλίθ'* τὸ (ἀπολύθιον, ἀπολύθι), ὁ μὴ ὄριμος καρπὸς τῆς συκῆς. Ἡ λ. ἄγνωστος εἰς τὸ Ἱστορικὸν Λεξικόν, ἐνθα μόνον τὸ ρ. ἀπολυθῶνω (Κύθνος), κάμνω ὥστε νὰ μὴ ὀριμάσουν τὰ σῦκα, νὰ μείνουν ὄλυθοι. *Γόνιμα* τό, (γόνεμα) ὁ γόνος τῶν μελισσῶν, παρὰ τὸ ἀρχ. γονεύω, γεννῶ, παράγω. *βουλ'βιριὰ* ἡ, καταρρακτώδης βροχὴ, παρὰ τὸ ἀρχ.

1. Διὰ τὸν σχηματισμὸν βλ. Γ. Χατζιδάκι, Βιβλιοκρισίαι, Ἀθηνᾶ 20 (1908), 561.

2. Περὶ τῆς λ. βλ. Β. Φάβη, Ἀνάλεκτα Φιλολογικά, Λεξικογρ. Ἀρχ. 6 (1923), 355 κέξ.

3. Βλ. Ἱστορικὸν Λεξικόν ἐν λ.

πολυομβρία. Διαστόλ'σμα τό, τὸ μέτρημα τῶν ἀποστάσεων καὶ τῶν διαστημάτων διὰ νὰ φυτευθοῦν τὰ κλήματα. Ἦδη παρὰ Θεοφράστῳ, Λιτῖαι Φυτῶν 3, 16, 3 ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ διαχωρισμοῦ τῆς ἀμπέλου ἀπαντᾷ ἡ λέξις διαστολή. Δοιάξ', τό, οἶαξ, ἡ λαβὴ τοῦ πηδαλίου, παρὰ τὸ ἀρχ. οἶαξ, ἡ δὲ πρόθεσις διὰ παρετυμολογικῶς¹. Δουκοῦμι (δοκοῦμαι) βλέπω, παρὰ τὸ ἀρχ. δοκῶ. Δρακῶνου συλλαμβάνω, παρὰ τὸ ἀρχ. δράξ, πβ. τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἑσυχίου : δράγμα ὅσον περιλαμβάνει τῆ ἀριστερᾷ χειρὶ ὁ θερίζων. καὶ δρακός τῆς παλάμης, τῆς χειρός. Δραπέτ'ς ὁ, ὄξινοσ καρπός, ἄωρος τὸ ἀρχ. δραπέτης, τὸ ρ. δραπετεύω ἀπομακρύνομαι τῆς κανονικῆς συστάσεως, ἐπὶ οἴνου, ἀπαντᾷ εἰς Θήραν καὶ Σκυῖρον². Θαμνεύω κόπτω θάμνους, παρὰ τὸ ἀρχ. θάμνος. Κακκάβα ἡ, χαλκίνη χύτρα. Ἡ λ. ἤδη ἀρχαία, καθ' ὅσον «τὴν χύτραν δ' Ἀριστοφάνης... κακκάβην εἴρηκεν οὕτως : τὴν κακκάβην γὰρ κῆε τοῦ διδασκάλου» ὡς παραδίδει ὁ Ἀθήναιος (169 c). Εἰς τὴν μεταγενεστέραν καὶ μεσαιωνικὴν Ἑλληνικὴν ἀπαντᾷ πλὴν τούτου καὶ ὁ τύπος κάκκαβος, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὑποκορ. κακκάβιν³, συνηθέστατον καὶ σήμερον⁴. Καπύρα ἡ, ἄρτος ξηροψηγόμενος ἐπὶ τῆς πυρᾶς εἰς τὰ ἐλαιοτριβεῖα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐργασίας. Ἡ λ. παρὰ τὸ ἀρχ. καπυρός⁵, ὅπερ ὁ Εὐστάθιος (1087, 64) ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ καίειν καὶ πυροῦν ταυτολογικῶς, ὁ δὲ Φ. Κουκουλές⁶ κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ κατάπυρος. Καταφλιά ἡ, οἱ συγγενεῖς ἡ λ. παρὰ τὸ ἀρχ. φλιά ἡ, φλιαὶ αἱ παραστάδες τῶν θυρῶν, ἐνταῦθα κατὰ συνεχδοχὴν καὶ οἱ ἐντὸς τοῦ οἴκου (οἱ περικλειόμενοι ὑπὸ τῶν θυρῶν), πβ. τὴν σημερινὴν ἔκφρασιν : ὄσους κλείνει ἡ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ σου, προκειμένου περὶ τῶν στενῶν συγγενῶν. Κλήρα ἡ, ἡ κληρονομία, παρὰ τὸ ἀρχ. κλήρος, τὸ διὰ τοῦ κλήρου ἀπονεμόμενον καὶ ρ. κληρώνου, κληρονομῶ, παρὰ τὸ ἀρχ. κληρόω, λαμβάνω τι διὰ κλήρου. Κουράξ' τό, ἀγκιστροειδὲς ρόπτρον τῆς θύρας, μανταλάκι. Ἡ λ. παρὰ τὸ ἀρχ. κόραξ, ὡς ὑποκορ. κοράκιον, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Εὐστάθιος (Π. 73, 20) λέγει ὅτι «ἀπὸ τοῦ ζώου τῆς κορώνης, εὐλύγιστον ἐχούσης τὸν τράχηλον, ἡ τῶν θυρῶν κορώνη μετήνεκται, ὡσπερ καὶ ἀπὸ τοῦ κόρακος ὁ κόραξ, δηλαδὴ τὸ κοράκιον»⁷. Λαγάζω, ἡ συχάζω, ἐκ φόβου ζαρῶνω. Ὁ τύπος τῆς λ. καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημασίαν ἀπαντᾷ ἐν Κρήτῃ καὶ Μάνῃ. Ἐκ Καλύμνου ἔχομεν λα(γ)άζω, βλέπω μετὰ προσοχῆς. Παρ' Ἑσυχίῳ ἔχομεν τὴν γλῶσσαν λαγάσαι ἀφεῖναι. Τὸ ρ. καὶ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς Γόρτυνος⁸. Λασά ἡ, λασιά, ὁ βηματισμὸς τοῦ ζώου παρὰ τὸ ρ. λάμνω-ἐλαύνω⁹. Μανουμένιους ὁ, ὁ ἀραιός : μανουμένα διχτυα, τὰ ἀραιά, τὰ ἔχοντα μεγάλας ὀπᾶς. Ἡ λ.

1. Γ. Χατζιδάκι, Φωνητικά, Ἀθηνᾶ 24 (1912), 28.

2. Φ. Κουκουλέ, Ἑτυμολογικά, Ἀθηνᾶ 30 (1919), Λεξ. Ἀρχ. 32.

3. Διὰ πλείονα βλ. Φ. Κουκουλέ, Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου τὰ Λαογραφικά, Ἀθῆναι 1950, Τόμ. Α', σ. 91.

4. Κ. Ἀμάντου, Ποικίλα γλωσσικά, Ἀθηνᾶ 23 (1911), 4 7-488.

5. Ι. Βογιατζίδη, Σύμμεικτα Λεξιλογικά, Ἀθηνᾶ 26 (1914), Ἀρχ. 109-120.

6. Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου τὰ γραμματικά, ἐν Ἀθῆναις 1953, 106.

7. Διὰ πλείονα βλ. Φ. Κουκουλέ, ἐνθ' ἀν., σ. 51-52.

8. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 1, 367-368.

9. Δ. Β. Βαγιακάκου, Ἐλαύνω-λάμνω κλπ., Ἀθηνᾶ 60 (1956), 234-266.

παρά τὸ ἀρχ. *μανός*¹, ἀραιός. Παρ' Ἑσυχίου αἱ γλῶσσαι : *μανόν* ἀραιόν. *μανότατον* ἀραιότατον. *μανότης* ἀραιότης. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ Μ. Ἑτυμολ. (574, 50) φέρεται : *Μανόν* ἔλεγον τὸ ἀραιόν ὡς *Αἰσχύλος* ἐν *μανοστήμοις πέπλοις*, *τουτέστιν ἀραιοῖς*. Ἐκ τοῦ ἐπιθ. *μανός* ἠτυμολόγησεν ὁ καθ. Ἑμμ. Πεζόπουλος² τὸ ὄνομα *Μάνη*. Πβ. καὶ τὸ ἐν *Χίῳ ἀμανή* (μανή χώρα, ἄδενδρος)³. *Μελ' δών'* τό, εἶδος ὀκτάποδος. Ἡ λέξις ὑπὸ τὸν τύπ. *ἀλιδώνα* καὶ *ἀλιώνα* ἀπαντᾷ ἐκ διαφόρων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος⁴, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ τύπ. *μελιδώνα*. Ἡ λ. παρὰ τὸ ἀρχ. *ἐλεδώνη* (Ἀριστοτ., Π. Ζ. Ἰστ. 4, 1, 27). *Μέφουμι*, ὑποψιάζομαι, ὑποπτεύομαι, κατηγορῶ, τὸ ἀρχ. *μέμφομαι*. Ἐκ *Σάμου* ἐπίσης ἡ παροιμία : *κλείδουμι τοῦ σπίτ' σου κὶ τοῦ γείτουνά σου μὴ τοῦ μέφισι*, πρὸς ἣν πβ. καὶ τὴν ἐξ *Αἰγίνης* : *ὅπου χάσῃ τίποτε καὶ τὸν κόρφο του μέφεται*. Ὁ τύπ. τοῦ ρ. καὶ ἐκ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος⁵, ὡς : *μέφομαι* (Θήρα, Μέγαρα), *μέβγομαι* (Κύμη), *μέφκουμαι* (Πόντος), *μέφουμαι* (Στρόπωνες Εὐβοίας), *μέφφομαι* (Ἰκαρία, Κάλυμνος)⁶, *μέφ-φω* (Μεγίστη, Ρόδος). *Μ'σκίδ'* τό, ὁ μικρὸς βοῦς, *μοσκίδι*, ὅπερ ἐκ τοῦ ἀρχ. *μοσχίδιον*. *Νέφαλου* τό, *νέφος*. Ἡ λ. ἐκ συμφυρμού⁷ τῶν *νεφέλη* καὶ *σύννεφον*, ἀλλαχοῦ δὲ τῆς Ἑλλάδος εὗρηται ὁ τύπος *νέφελο*. *Οὐρ'νός* ὁ, ἄγριον σῦκον, ἀρχ. *ἐρινεός*. *Οὐρουφή* ἢ, ἀρχ. *ὄροφή*. *Πιράτ'ς* ὁ, σῦρτης τῆς θύρας, ἐκ τοῦ Ἑλληνιστικοῦ *περατής*, ὅπερ, δι' ἀναβιβασμὸν τοῦ τόνου ἀναλογικῶς πρὸς τὰ συνώνυμα *διαβάτης*, *ὀδίτης*, *παροδίτης*, *ἐλέχθη* καὶ *περάτης*⁸. *Πιτρουπίδ'* τό, κατὰ πληθ. *ξύλινα πτερύγια* εἰς τὰ πλάγια τοῦ πλοίου (ἐντὸς τῶν ὑδάτων) διὰ τὴν εὐστάθειαν αὐτοῦ, ὅταν ὑπάρχῃ *τριχυμία*. Ἡ λ. παρὰ τὸ ἀρχ. *τροπιδεῖον* (*τροπιδεῖα* *καταβάλλεσθαι* τοποθετεῖν *τρόπιν*, Πλάτ. Νόμ. 803A). Ὁ Φώτιος ἀναγράφει : *τροπίδια* τὰ εἰς *τρόπιν* νεῶς εὐθετοῦντα *ξύλα* *μεταφορικῶς* δὲ καὶ ἐπὶ *καταβολῆς* *τινος* καὶ *ἀρχῆς πράγματος*. καὶ ὁ τόπος ἐφ' οὗ τίθεται ἡ *τρόπις*. καὶ ρ. *τροπιζῶ*, ἐφοδιάζω μὲ *τρόπιν*. Σήμερον ἐπίσης εἰς Πόντον (Οἰνὸν) ἀπαντᾷ ἡ λ. *τροπίδιν* καὶ *τροπίδι* (Ἀμισός, Οἰνὸν), ἡ *τρόπις*. *Πολήμ'* τό, *λάκκος* εἰς τὸ στόμιον τοῦ ληνοῦ, ὑποδεχόμενος τὸ γλεῦκος τῶν σταφυλῶν, ἡ λ. καὶ ἐξ ἄλλων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος. Πρόκειται τὸ ἀρχ. *ὑπολήμιον*. *Ρόους* ὁ, *ρόος*, ἡ ὑγρασία, τὸ ἀρχαῖον *ρόος*. *Ρουδαμὸς* ὁ, καὶ *ρουδιάμ'* τό, *τρυφερὸς βλαστὸς* τῶν ἐλαιῶν. Ἡ λ. παρὰ τὸ ἀρχ. *ρόδαμνος*, δι' ὃ βλ. Π. Διαθήκην (Ἰώβ 14, 7) : "Ἔστι γὰρ δένδρον ἐλπίς· ἐὰν γὰρ ἐκκοπῇ ἔτι ἐπανθήσει, καὶ ὁ *ρόδαμνος* αὐτοῦ οὐ μὴ ἐκλείπῃ, καὶ αὐτόθι 40, 17 : *Σκιάζονται δὲ ἐν αὐτῷ δένδρα μεγάλα σὺν *ροδάμνοις*, καὶ κλῶνες ἀγροῦ*. Τὴν λ. ἀναφέρει καὶ ὁ Ἑσυχίος : *ρόδαμνοι* *κλῶνες βλαστοί*. Παρὰ τὸν τύπον τοῦτον ἔχομεν ἐπὶ τῆς

1. Πλείονα περὶ τῆς λ. βλ. I. Βογιατζίδου, Σύμμικτα Λεξικογραφικά, Ἀθηνᾶ 27 (1915), 129-131.

2. Ἡ ἔτυμολογία τῆς *Μάνης*, Νέοι Δρόμοι 1 (1938), τεύχ. Ἰουλίου, σ. 3-4.

3. Κ. Ἀμάντου, Τοπωνυμικὰ Σύμμεικτα, Ἀθηνᾶ 22 (1910), 195. Πβ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν Ἀκαδημίας, ἐν λ.

4. Ἱστορικὸν Λεξικὸν Ἀκαδημίας ἐν λ. *ἀλιδώνα*.

5. Κατὰ μαρτυρίας τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας.

6. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 1, 163.

7. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 1, 318.

8. Αὐτόθι 2, 94.

αὐτῆς σημασίας καὶ ράδαμνος παρὰ Σουΐδα : ράδαμνος : βλαστός τρυφερός ἢ κλάδος. ράδαμνος ἐστὶν ὁ τοῖς φύλλοις κομῶν ἀκρεμῶν τοῦ δένδρου, καὶ σκιὰν ἐκτελῶν, παρὰ δὲ τῷ Ἑσυχίῳ : ράδαμνος βλαστός ἀπαλός. κλάδος. ἄνθος. ὄρπαξ καὶ τὰ τοιαῦτα. ραδαμεῖ. βλαστάνει. Παρὰ ταῦτα ἀρχαῖος εἶναι καὶ ὁ τύπος ὀρόδαμνος κλών, κλάδος καὶ ὄραμνος. Σμίζουμι ἀντιλαμβάνομαι τῆς ὀσμῆς πράγματός τινος. ὀσφραίνομαι παρὰ τὸ ἀρχ. ὀσμῶμαι. Ἀλλαχοῦ καὶ ὁ τύπος ὀσμίζομαι. Σφ'νοῦρα ἢ, ἰχθύς ἐπιμήκης μὲ μεγάλην μύτην. Ἡ ἀρχ. λ. σφηνεύς, ἰχθύς τοῦ εἶδους τῶν κεστρέων, πιθανῶς ἐκ τοῦ σφηνοειδοῦς αὐτοῦ σχήματος. Παρ' Ἀθηναίῳ (307b) φέρεται : εἶδη κεστρέων εἶναι κέφαλον καὶ σφηνεὰ καὶ δακτυλέα. Στέα τά, ἢ ἐκ καλάμου ὀροφή, φρ. : κ'τάξ' τὰ στέα, ἐπὶ τῶν ὀκνηρῶν. Ὁ Dieterich¹, ἐτυμολογῶν τὴν λ., σημειώνει ὅτι πρόκειται τὸ ἀρχ. στέγος. Τοῦτο ἀπορρίπτει ὁ Γ. Χατζιδάκις², παρατηρῶν ὅτι ἐκ τοῦ ρ. στεγάζω ἠδύνατο νὰ γίνῃ στέγος, χωρὶς νὰ προϋποθέτῃ συνέχειαν τῆς ἀρχαίας λ. Ἡδη ὅμως ὁ τύπος εἶναι βυζαντινός, καθ' ὅσον παρὰ Προδρόμῳ Α, 77 (ἐκδ. Hesselung-Pernot, σ. 32) φέρεται ὁ στίχος : Τὰ κεραμίδια ἐλύθησαν, τὸ στέγος ἐσαρώθη. Ἡ ὑπαρξίς τῆς λ. εἰς τὸ Βυζάντιον, νομίζω ὅτι ἐνισχύει τὴν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος συνέχειαν. Σήμερον ὑπὸ διαφόρους τύπους ἀπαντᾷ καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, οἷον : στέγος καὶ στέβος (Πόντος), στέα (Κῶς, Μεγίστη), στέβη (Κάλυμνος), ἀστέη (Νίσυρος), στέος (Ἀγαθονήσι, Πάτμος). Συν'κάζου, συνεικάζω, προσπαθῶ νὰ εὔρω τὰ χαρακτηριστικά τινος, τὸ ἀρχ. συνεικάζω, συγκρίνω, ἢ λ. καὶ ἐκ Μάνης. Τάλαρους ὁ, καὶ ταλιούρ', χαλκοῦν ἀγγεῖον, ἀρχ. τάλαρος (βλ. ἀνωτέρω). ἄλούτσα ἢ, μικρὸς πολύχρωμος ἰχθύς μετὰ μεγάλων χειλέων. Πβ. τὸ ἀρχ. χελλῶν ἢ χελῶν εἶδος ἰχθύος μετὰ μακροῦ ρύγχους, τοῦ γένους τῶν κεφάλων : εἶναι δὲ καταδεέστεροι πάντων οἱ χελλῶνες (Ἀθην. 306 E). Χρηματῶ, ὑπολογίζω. ἀρχ. χρηματίζω ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας.

Ἐκτὸς τῆς ἀρχαίας κληρονομίας καὶ ἡ Βυζαντινὴ ἔχει τὸ μερίδιόν της εἰς τὴν διάλεκτον. Οὕτω, λέγονται ἐνταῦθα τά : ἀρχονταρίξ' τό, ἢ αἴθουσα τῆς οἰκίας ὅπου ὑποδέχονται τοὺς ξένους. Ἡ λ. καὶ ἐξ Ἀρναίας³, ἔχει δὲ τὴν ἀρχὴν της ἐκ τῆς μοναστηριακῆς γλώσσης, ἐνθα τὸ ἀρχονταρίσιον σημαίνει ξενῶνα. Πβ. τὰ παρὰ Δουκ. : ἀνάπανσιν ἐξουσιν ἐν τῷ πλησίον τοῦ Πυλῶνος γενομένῳ ἀρχονταρικίῳ. Ἀξάι τό, τὸ ἐξάγιον ποσὸν ἐλαίου διδόμενον διὰ τὴν ἐργασίαν ἐν τῷ ἐλαιοτριβείῳ. Γαβάθα ἢ, ἀγγεῖον ξύλινον ἢ πήλινον, παρὰ τὸ λατ. gavalata. Παρ' Ἑσυχίῳ ἢ γλώσσα : γαβαθόν τρυβλίον. Καυκί τό, πήλινον ἀγγεῖον ὡς μέτρον, παρὰ τὸ ἀρχ. καυκίον, ὅπερ καὶ Βυζαντινόν ὡς ὑποκορ. τοῦ καῦκος-καύκη εἶδος ποτηρίου, μισάλα ἢ, ὕφασμα ἐπιμηκες τιθέμενον εἰς τὴν πινακωτὴν πρὸς ἐπίθεσιν ἐπ' αὐτοῦ τῶν πρὸς ἔψησιν ἄρτων. Ἀλλαχοῦ λέγεται μεσάλιν, ὅπερ ἐκ τοῦ Βυζαντινοῦ μενσάλιον, παρὰ τὸ Λατ. mensa (τράπεζα).

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω διὰ τὴν σημασίαν καταγράψω τὰς λέξεις : ἀργουπιδοῦσα ἢ,

1. Sprache und Volksüberlieferungen der südlichen Sporaden, σ. 198.

2. ΜΝΕ 2, 33, Ἀθηνᾶ 20 (1908), 568.

3. Πβ. Β. Φάβην, Ἐκθεσις τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας, Ἀθηνᾶ 45 (1933),

γυνή τέξασα μετὰ μακρὸν χρόνον ἀπὸ τοῦ γάμου της, πουλ'πιδοῦσα ἢ, γυνή ἔχουσα πολλὰ τέκνα, προυτουγόνατος ὁ, ὁ πρωτότοκος υἱός, ἀπουκού' τό, ὁ τελευταῖος (κουνὶ τὸ = τὸ σπέρμα), ἀλλαχοῦ λέγεται καὶ ἀπόσπερμα, ἀποσπόρι, ἀποσπορίδι, κραιαρώνουμι, συμπλέκομαι, παρὰ τὸ κριός, λησταρχάου, καταπιέζω, φαλαγγώνου συναντῶ δυσχερείας, περπατάσης, ὄδοιπόρος, ἀλαίμαργος, λαίμαργος, ὁ ἰχθύς τῶν ἀρχαίων λίχνος, καταλαχοῦ, τυχαίως, ἀργάζου, ὑφίσταμαι τὴν ἀναγκαίαν ἐπίδρασιν τῆς ταριχευτικῆς οὐσίας, τὸ ἐκ τοῦ ἄλατος δάμασμα (ἀρχ. ἀργάζω βλ. Ἰστορ. Λεξικὸν ἐν λ. ἀργάζω), Δόξα, τὸ οὐράνιον τόξον, 'πειγούμενου τό, τὸ ἐπεῖγον. Σημειῶνω ἐπίσης τὰς φρ. : ἔμεινι γ' ναῖκα κατὰ γ' νικοῦ, ἔμεινε χήρα. Νὰ σ' βάλ'γι τοῦ κιοραμίδ' (ἀρὰ' ἐπιβίωσις τῆς ἀρχαίας συνηθείας).

Ὁ σ. τέλος παραθέτει κατὰ ἰδιωματικὸν τύπον ὀνόματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ὡς καὶ παρωνύμια.

Ἡ Ἐπιτροπή, ἐκτιμῶσα τὴν προσφορὰν τοῦ συλλογέως, βραβεύει αὐτόν.

5. Ἀρ. Κατέγη, «Γλωσσικὸν Ὑλικὸν ἐξ Ἐρεικίτου Κερκύρας», σσ. 288.

Ὁ σ. προσέρχεται εἰς τὸν διαγωνισμὸν διὰ δευτέραν φορὰν. Τὸ παρεχόμενον ὑλικὸν καταχωρίζεται εἰς τρία τμήματα : Τὸ Πρῶτον (σ. 3-88) περιλαμβάνει λέξεις, ὧν τὸ πρῶτον συνθετικὸν εἶναι ἢ πρόθεσις ματὰ (μετὰ), τὸ Δεύτερον (σ. 88-274) ὀνομασίας τῶν μερῶν τοῦ σώματος καὶ τὸ Τρίτον (σ. 274-288) τὰς ὀνομασίας τῶν ἐνδυμάτων.

Ἡ συλλογὴ πληροῖ τοὺς ὅρους τοῦ διαγωνισμοῦ καθ' ὅσον ὁ σ. δι' ἐκάστην λέξιν μετὰ τὴν σημασίαν της δίδει πάντοτε διδασκαλικά παραδείγματα ἐν τῷ ἰδιωματικῷ λόγῳ καὶ οὕτως ἀβιάστως διὰ τῶν παραδειγμάτων ἔχομεν καὶ νέον ὑλικόν. Τοῦτο εἶναι ὑπὲρ τῆς συλλογῆς.

Ἐπὶ τοῦ ὅλου ὑλικοῦ σημειῶνω μερικὰς παρατηρήσεις :

1) Ἀπαντᾷ α προθετικόν : ἀλαίμαργος, ἀσκληρύνω, ἀσ'κώνω, ἀκαρτέρι, ἀκατόπι, ἀλησμονῶ, ἀπεράτης, ἀπαλάμη κ.λπ.

2) Ἀνάπτυξις φθόγγου -γι- μεταξὺ δύο φωνηέντων, ὡς ἐνίστε συμβαίνει καὶ εἰς τὰ βόρεια ἰδιώματα¹, οἷον : ἀργιγιάδα, ἀντρεγιωμένος, ἀστειγιεύομαι, γριγιά, δύγιο, θερίγιο, κοπριγιά, κριγιάς, κρύγιο, μίγιο (μίχ), τριγία, χρείγιο κ.λπ.

3) Ἐχομεν ἐναλλαγὴν τοῦ συμπλέγματος μν διὰ τοῦ βν : μνήμα-βνήμα, γυμνάσια-γυβνάσια, γυμνός-γυβνός, συκαμνιά-συκαβνιά κ.ἄ.

4) Ἐνίστε ἢ διάθεσις τοῦ υ εἰς -ου καὶ -ιου : κρύφτω-κρούφτω, κρουφά-κρουφά, σουρίζω-σουρίζω, σκύψιμο-σκιοψίμο, σκύφτω-σκιοφύτω κ.ἄ.

5) Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ χρῆσις ἀπροσώπου συντάξεως ἐν τῷ ἰδιώματι, οἷον μοῦ 'κάζεται (εἰκάζεται, νομίζω), μοῦ 'κάστηκε (ἐνόμισα), μοῦ 'πίτυχε (ἐπέτυχον), μοῦ θυμήθηκε (ἐνεθυμήθην), βύστα μου (μοῦ ἀρκεῖ), δὲ μοῦ τσεδέρει (δὲν ἔχω συναντήσει), τοῦ πρόπεται (πρέπει εἰς αὐτόν) κ.ἄ.

1. Α. Α. Παπαδοπούλου, Γραμματικὴ βορείων ἰδιωμάτων, σ. 36.

Ἡ μεταβολή τῆς προσωπικῆς συντάξεως εἰς ἀπρόσωπον ἀπαντᾷ διαλεκτικῶς καὶ εἰς Μακεδονίαν¹.

Ἐννῆν γλωσσικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὸ ἰδίωμα σημειώνομεν ἐκ τῆς Ἰταλικῆς, οἷον : ἀγιοῦτο (aiuto, βοήθεια), ἀλλόγορα (alla larga, μακράν), βονόρα (a buon ora, Ἐνετ. bonora, ἐνωρίς), δελόγου (di luogo, Ἐνετ. de lungo, ἀμέσως), καπατσιτὰ (capacità, ἐπιδεξιότης), καδινάτσο (catenaccio, μοχλὸς θύρας), κιαρίρω (chiarire, καθαρίζω), νετερέσσο (interesse, συμφέρον), ὀρδινάρω (ordinare, τακτοποιῶ), παρτσινέβελος (Ἐνετ. parcenevole, συνεταῖρος), πέζο (peso, βάρος), ποσσέσσο (possesso, κατοχή), ρεμέδιο (rimedio, φάρμακον), ρεδικολεύομαι (redicolare, περιγεῶ), σένιο (segno, σημάδι), σταβιλίρω (stabilire, στερεώνω), σολλέβο, (sollieno, ἀνγκούφισις), φατέρονα (fraterno, γενιά) κ.ἄ.

Ὀλίγας ἐπίσης ἀνευρίσκομεν καὶ ἐκ τῆς Τουρκικῆς, οἷον : ἀραλίκι (aralık, εὐκαιρία), δαβᾶς (tava, χάλκινον σκεῦος), κασαβετιζώ (kasavel, Θλίψις), τζουβαῖρι (cenahir, κόσμημα), χαζιρεύω (έτοιμάζομαι, hazir, έτοιμος).

Ἐνδιαφέροντα ὅμως εἶναι τὰ ἀρχαιοπινῆ στοιχεῖα τοῦ ἰδιώματος, ἐξ ὧν σημειώνομεν ἐνταῦθα μερικά : "Αγροικος, σκληρός, τραχύς, τὸ ἀρχ. ἐπίθ. ἄγροικος. "Αδολος, ἀνόθευτος, ἀγνός, ὡς καὶ παρ' ἀρχαίοις (Αἴσχ. Ἄγαμ. 95). Ἄθράκωμα τό, παρὰ τὸ ἀρχ. ἄνθραξ, κακσίθης φλύκταινα. Ἄκρίθη ἢ, μόλυνσις εἰς τὰ βλέφαρα, τὸ ἀρχ. κριθή, μικρὸν ἐξάνθημα ἐπὶ τοῦ ἄκρου τοῦ βλεφάρου, τὸ σήμερον λεγόμενον κριθαράκι. Ἄλιεμα τό, ἢ ἀλιεία, τὸ Ἑλληνιστικὸν ἀλίευμα, ὁ τύπος ἄλεμα καὶ ἐκ Προποντίδος. Ἄυλος ἀδύνατος, ἄσχημος (καὶ ρ. ἀυλώνομαι, παραμορφώνομαι), τὸ ἀρχ. ἄυλος. Ἄφοδιᾶ ἢ, αὐλή· τὸ ἀρχ. ἄμφοδον, ἢ ὁδός. Ἡ λ. συχνοτάτη εἰς τοὺς παπύρους ἀπαντᾷ καὶ παρὰ Βυζαντινοῖς ὑπὸ τοὺς τύπους ἄμφοδος καὶ ἄμφοδον². Λησμονηθείσης τῆς πρώτης σημασίας σήμερον διὰ τῆς λ. δηλοῦται ἢ αὐλή καὶ εἰς Κέρκυραν καὶ εἰς Παξούς. Διδαχὴ ἢ, διδασκαλία· τὸ ἀρχ. διδαχή ἤδη παρὰ Ἡροδότῳ (3, 134). Δοκοῦμαι, ἀντιλαμβάνομαι, νομίζω παρὰ τὸ ἀρχ. δοκῶ.

Ζουγκλός, ἀνάπηρος, ὁ ἔχων μέλη τοῦ σώματός του ἀτελεῖ, καὶ ρ. ζουγκλιάζομαι καθίσταμαι ἀνάπηρος. Ἡ λ. ἀνακτέα εἰς τὸ ἀρχ. ζάγκλον, δρέπανον πρὸς θερισμόν. Ἦδη παρὰ Θουκ. (VI, 4, 5) ἀναφέρεται περὶ τῆς Σικελικῆς πόλεως ὅτι «ὄνομα δὲ τὸ μὲν πρῶτον Ζάγκλη ἦν ὑπὸ τῶν Σικελῶν κληθεῖσα, ὅτι δρεπανοειδὲς τὴν ἰδέαν τὸ χωρίον ἐστὶ τὸ δὲ δρέπανον οἱ Σικελοὶ ζάγκλον καλοῦσιν». Παρὰ Δουκ. ἀπαντᾷ καὶ ὁ τύπος ζουγκλός, mutilus, mancus καὶ ζουγκλώνειν, demutilare, καταπηροῦν, περικόπτειν. Περὶ τῆς λ. διέλαβεν ὁ Κ. Κόντος³ καὶ ὁ Β. Φάβης⁴, ὅστις καὶ τὸ παρὰ Στράβωνι (268) ζάγκλιον (ζάγκλιον γὰρ καλεῖται τὸ σκολιόν) διορθοῖ εἰς ζαγκλόν (ἐπίθ. ζαγκλός) καὶ συνάπτει πρὸς τοῦτο καὶ τὸ τοῦ Ἡσυχίου : ἀγκλόν· σκολιόν. Σήμερον ἰδιωματικῶς ἔχομεν ποικίλους τύπους, ὡς : ζαγλός (Κρήτη), ζουγλός

1. Πλείονα βλ. εἰς τὴν μελέτην τοῦ Β. Φάβη, Περὶ τῆς ἀπρόσωπου συντάξεως ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, Ἐπετ. Φιλολ. Σχ. Πανεπ. Θεσσαλονίκης 6 (1950), 69-91.

2. Πλείονα βλ. Φ. Κουκουλέ, Βυζαντινῶν Βίος καὶ Πολιτισμὸς 4 (1951), 319 κέξ.

3. Κριτικαὶ καὶ γραμματικαὶ παρατηρήσεις, Ἄθηνᾶ 7 (1895), 311-312.

4. Ἀνάλεκτα Φιλολογικά, Ἄθηνᾶ 53 (1949), 280-281.

(Κάρπαθος, Κέρκυρα, Κρήτη¹, Κύθηρα), ζουγκλός ("Ηπειρος), ζιγκλός ("Ηπειρος), ένα δηλωθῆ ὁ ἀνάπηρος τὴν χεῖρα, ὁ κουλός ἢ ὁ ἀνάπηρος τοὺς πόδας, ὁ χωλός, καὶ ζουγκλός (Εὐβοία), ζουγκλους (Λίτωλία), ζέγκλιος (Τρίκερι), ένα δηλωθῆ ὁ ἀριστερόχειρ. Ἐχομεν ἐπίσης τοὺς τύπους ζουγκλοχέρης (Κρήτη, Κύθηρα), ὁ ἀνάπηρος τὴν χεῖρα καὶ ζουγκλοπόδης (Κρήτη), ὁ ἀνάπηρος τὸν πόδα καὶ ζουγκλοχέρης (Εὐβοία), ὁ ἀριστερόχειρ. Ἐν Κρήτῃ ἐπίσης λέγεται ζαγλώνω καθιστῶ τινα ἀνάπηρον. Τέλος ὡς τοπων. ὑπὸ τὸν τύπ. *Μεγάλη Ζάγκλα* (Λαγκάδια Γορτυνίας) δηλοῦται ἡ μεγάλη στροφή τοῦ δρόμου. *Θαλάμι* τό, ἡ φωλεὰ τοῦ ὀκτάποδος, παρὰ τὸ ἀρχ. *θαλάμη* ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας. "Ἦδη παρ' Ὀμήρῳ (Ὀδ. ε, 432) φέρεται: *Πολύποδος θαλάμης ἐξελκιμένοιο. Κανίστρα* ἢ, *μεγάλον καλάθιον παρὰ τὸ ἀρχ. κάνιστρον. Κατακλύζω* (=πλημμυρίζω, ὡς γ' πρόσ. βρέχει πολὺ), τὸ ἀρχ. *κατακλύζω* ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας ἤδη παρὰ Πινδάρῳ, Ὀλ. 10 (11) 15. *Κεντρίνα* ἢ, εἶδος σφηκός, ἤδη παρ' ἀρχαίοις (Θεόφρ. Περὶ Φυτ. Ἱστορ. 2, 8, 2) ἀπαντᾷ ἢ λ.: *κεντρίνης* εἶδος ἐμπίδος ἢ σφηκός. Σήμερον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος (διὰ προθετικὸν σ) λέγεται *σκεντρίνα*, ἢ σφήξ. *Κλινάρι* τό, μικρὰ κλίνη. *Κουκκούμι* εἶδος λέβητος, τὸ Ἑλληνιστικὸν *κουκκούμιον*, Βυζ. *κουκκούμιν* (Λατ. *cucuma*). *Κουμάσι* τό, ὀρνιθῶν, τὸ Ἑλληνιστικὸν *κομάς*, *κουμάσιον* τὸ τῶν ὀρνίθων οἶκημα (Ἡσύχιος). *Λάγκερο* τό, ἀπόσταγμα ἀπὸ τὰ τσίπουρα τῶν σταφυλῶν, *στεμφυλίτης οἶνος*, ὁ δευτερίας². "Ἦδη παρ' Ἡσυχίῳ φέρεται ἡ γλῶσσα: *λάκυρος* *στεμφυλίας οἶνος*. Ἐκ τοῦ *λάκυρος* διὰ τὸ παρακείμενον ὑγρὸν ἐλέχθη καὶ *λάκερος* καὶ δι' ἀνάπτυξιν γ, *λάγκερος*³. *Λαμπυρίδα* ἢ, ἡ πυγολαμπίς, ἢ *λαμπυρίς* παρ' Ἀριστοτέλει (Περὶ Ζ. Μόρ. 1, 3, 3). *Λάρινα* ἢ, *λάκκος* με ὕδωρ, παρὰ τὸ ἀρχ. *λάριναξ*. *Λαχτίζω*, πονῶ πολὺ καὶ γογγύζω, παρὰ τὸ ἀρχ. *ὄλακτῶ. Ματαλυγγειῶμαι*, προσβάλλομαι διὰ δευτέραν φοράν ὑπὸ λυγγός. Τὸ ρ. παρὰ τὸ ἀρχ. *λύγξ*. Ὁ Σουΐδας σημειώνει ἐν λ. *ἀναλλύζουσα* καὶ τὸν τύπ. *λυγκαίνουσα* *στενάζουσα*: ἔστι δέ τι πάθος γινόμενον τοῖς μετὰ συμπαθείας πολλῆς κλαίουσιν (ρ. *ἀναλύζω*, *κλαίω* μετὰ λυγμῶν). *Νησσάρι* τό, *παπί*, ἤδη ἀρχ. *νησσάριον*, ὁμοίως καὶ τὸ ῥνίθ' παρὰ τὸ ὀρνίθιον. *Ξέστα* ἢ, *λάγγηνος*, παρὰ τὸ Λατ. *sextarius*. Ἡ λ. ἐκ *παπύρων* τοῦ Ζ' αἰῶνος: *ἐλαίου ξέστας*. Κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν ὁ ξέστης ἦτο πολὺχρηστος ὡς οἰνοφόρον ἢ ὑδροφόρον ἀγγεῖον⁴. *Πέτομαι*, πετῶ. τὸ ρ. ἤδη παρ' Ὀμήρῳ (Ἰλ. Γ 55, Ε 366 καὶ Ὀδ. γ 484 κ.σ.). Τὸ αὐτὸ σήμερον καὶ ἐν Μάνη, ἐν δὲ τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ (Μπόβα)⁵ ὑπὸ τὸν τύπ. *πέταμα. Ριπίζω* *δισκορπίζω*. ἤδη ἀρχ. *ριπίζω* *φυσῶ*, *ἀερίζω*. *Στιὰ* ἢ, ἡ φωτιά, ἢ *ἐστία*. *Σφαλάγγι* τό, ἡ ἀράχνη

1. Τὸ ἐκ Κρήτης ζουγκλός ἀπαντᾷ ἤδη εἰς τὸν Ἑρωτόκριτον Α 1063, Β 882, Γ 958 καθὼς καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ ρ. ζουγκλώνω (καθιστῶ τινα ἀνάπηρον) Α 1148, Β 873. Περὶ τῶν λ. τούτων διέλαβεν ὁ Σ. Ξανθοῦδιδης, *Λέξεις Ἑρωτοκρίτου*, Ἀθῆναι 26 (1914), 143-146, ὅστις ὑπέθεσε τὴν ἐτυμολογίαν αὐτῶν ἐκ τοῦ ρ. ζουλίζω, ζουλιῶ δι' ἀνάπτυξιν γ πρὸ τοῦ λ.

2. Κοραῖ, Ἄτακτα Δ, 25.

3. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 1, 239. 2, 2.

4. *Λεξικό* 1, 393-394. Διὰ πλείονα βλ. Φ. Κουκουλέ, *Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου τὰ Λαογραφικά*, Ἀθῆναι 1950 τόμ. 1, σ. 226-227. Τοῦ αὐτοῦ, *Βυζαντινῶν Βίος καὶ Πολιτισμός*, Ἀθῆναι 1952, τόμ. 5, σ. 184-186.

5. G. Rohlf's, *Lexicon Graecanicum Italiae Inferioris*, Tübingen 1964, 398.

(έντομον), σφαλαγγωνιά ή (ιστός άράχνης), είναι τὸ άρχ. φαλάγγιον, εἶδος ἰοβόλου άράχνης. Ἐν Μάνη σήμερα λέγεται (διὰ προθετικὸν σ) σπαλάγγα. Ἦδη οἱ λεξικογράφοι σημειώνουν : Ἡσύχιος : φάλα(γ)ξ· ζῶον παραπλήσιον άράχνη, ὃ δὴ καὶ αὐτὸ ὑφαίνειν δοκεῖ. Φώτιος : Φαλάγγιον· γένος ὕφρων ὡς φησι Νίκανδρος (Θηρ. 8) καὶ ὃ άράχνης δὲ ὄν ἔνιοι φαλάγγιον. Τέρμονας ὃ, τὸ ὀρόσημον. Ἡ λ. άρχ. κυρίως παρὰ ποιηταῖς (Αἰσχ., Ἀποσπ. 191 κ.ά.). Ὁ Ἡσύχιος γράφει : Τέρμονες· τέλη, φραγμοί. ὄρια, τέρματα. Φλέμονας ὃ, ὅ,τι καὶ τὸ άρχ. φλεγμονή. Χύστος ὃ, γυναικεῖον αἰδοῖον, άρχ. κύσθος. Ὁ Εὐστάθιος¹ (468, 32) παρατηρεῖ «κύσθος, κατὰ ἰωνισμόν, χύστος εἶπερ ἀπὸ τοῦ κέχνηται γίνεται διὰ τὴν ἐκεῖθεν κατὰ φύσιν χύσιν».

Διὰ τὴν σημασίαν των ἀκόμη ἀναγράφω τὰς λέξεις : ἀναλαμπή ή, ἰσχυρὸς πόνος (ή σημασία ἔλλείπει ἐκ τοῦ οἰκείου λήμματος τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ), ἀτεκνομάνα ή, ἀτεκνος μήτηρ, ἀνεκζυγιευτος ἀνακυρίευτος, ἀτίθασος (καὶ αἱ λ. αὗται ἔλλείπουν ἐκ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ), γαττεύω ἐρωτοτροπῶ, ἐπιταυτιόρικος ὃ, ὃ εἰδικὸς (ὃ ἐπιταυτοῦ), κόρη ή, ή ώραία, λαύρα ή, τὸ ἀνοικτόν, τὸ φλύαρον στόμα, ματανιατίζω νεατίζω, καλλιεργῶ τὸ κτήμα ἐκ νέου, πύργος, ὃ τοῦχος, σταφυλίτας ὃ, ή πρὸ τοῦ φάρυγγος κατὰ τὸν λαιμόν σταφυλή, στόλος, ώραῖος, σύσκαρος ὁμοιος, προῶμα τό, ὃ χοῖρος, φορτίκι τό, ὃ ὄνος, ψύχρω ή, τὸ συνάχι κ.ά., ὃ ἰδιός μου=ἐγώ, τὸ λέει, τὸ λέγειν, ή ὁμιλία, τὸ οὐδέ, τὸ τίποτε, τὸ οὐδέν, κ.ά.

Διὰ πάντα τὰ ἀνωτέρω ή Ἐπιτροπὴ ἔκρινε τὴν συλλογὴν βραβευτέαν.

6. Ν. Β. Κοσμᾶ, «Λαγκαδιανὸ Λεξιλόγιον», σφ. 49.

Ὁ συλλογεὺς εἶναι δημοδιδάσκαλος καὶ τὸ γλωσσικὸν ὕλικόν, τὸ ὁποῖον προσφέρει, προέρχεται ἀπὸ τὴν κωμόπολιν Λαγκαδᾶ παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην, ὅπου ἐπὶ πολὺ ὑπηρέτησεν.

Ὁ σ. παραθέτει τοπογραφικὸν σχεδίασμα τῆς περιοχῆς καὶ εἰσχωρικὸν σημείωμα, ἀναφερόμενον εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ πληθυσμοῦ. Συμφώνως πρὸς αὐτὸ τὸ ἥμισυ τῶν κατοίκων εἶναι ἐντόπιοι Μακεδόνες, τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Ἀνατολ. Θράκην, Μικρὰν Ἀσίαν, Πόντον, Βουλγαρίαν καὶ Ρωσίαν, οἱ ὁποῖοι ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ κατὰ τὸ 1914, 1922, 1939.

Τὸ ἰδιώμα τῆς περιοχῆς εἶναι βόρειον. Ὁ σ. καταγράφει 447 λέξεις, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ περισσότεραι, ἔνεκα τῆς συνθέσεως τοῦ πληθυσμοῦ, εἶναι ξένοι, κυρίως Τουρκικαί. Φαίνεται ὅτι ὁ σ. ἐπρόσεξεν ἰδιαιτέρως τὰς ξένας ταύτας λέξεις καὶ ἐπέμενε περισσότερον εἰς τὴν συλλογὴν αὐτῶν, διὸ καὶ δὲν παρέχει πλήρη εἰκόνα τοῦ ἰδιώματος. Ἐπειδὴ δὲ δὲν καταγράφει γλωσσικὰ στοιχεῖα ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς, ἀναφερόμενα εἰς ποικίλας ἀσχολίας τῶν κατοίκων, ή προσφορά του αὐτῆ δὲν εἶναι ἐπαρκής, οὐδὲ πληροῦ τοὺς ὄρους τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἐταιρείας.

Μειονεκτεῖ ἐπίσης, διότι δὲν παρέχει διδασκαλικά παραδείγματα εἰς ὅλας τὰς λέξεις, ὥστε νὰ εἶναι καταφανής ή σημασία, ἀλλὰ καὶ ή σημασιολογική ἔκτασις αὐτῶν. Δὲν ἀντελήφθη ὅτι διὰ τῆς καταγραφῆς τῶν σχετικῶν παραδειγμάτων παρέχεται καὶ νέον ὕλικόν ἐν πολλοῖς ἀξιόλογον.

1. Πβ. Φ. Κοκκαλιέν, Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης τὰ Γραμματικά, σ. 130.

Ἐπίδοσιν φαίνεται ὅτι ἔχουν εἰς τὸ ἰδίωμα αἱ ὑποκορ. καταλήξεις -ούδα καὶ -ούδι, οἶον : αὐλούδα (μικρὰ αὐλή), ἀξαλούδα (μικρὰ ποσότης ἀνθρακιᾶς), βουτούδα (μικρὰ ἰτέα) π'λλακούδα (μικρὰ κόττα), σφυρ'κούδα (μικρὰ σφυρίτρα), ψ'χούδα (ψυχὴ) κ.ἄ. — λιχούδ' τὸ (βρέφος), οὐντούδ' (μικρὸν δωμάτιον), πιρ'τούδ' (μικρὰ περόνη), π'λλούδ' (κοττόπουλον), πιδοούδ', (μικρὸν παιδίον), σαρατούδ' (μικρὸν πρόσφορον παρασκευαζόμενον τὴν 9ην Μαρτίου πρὸς τιμὴν τῶν ἁγίων 40 μαρτύρων), τσ'καλούδ' (μικρὸν τσιγάλι), χ'λιαρούδ' (μικρὸν κουτάλι) κ.ἄ.

Ἐνεκα, ὡς εἶπομεν, τῆς προελεύσεως τῶν κατοίκων ἐκ διαφόρων περιοχῶν, φυσικὸν εἶναι νὰ ἀπαντοῦν εἰς τὸ ἰδίωμα καὶ λέξεις ξένοι, ὡς Τουρκικαὶ αἱ : γιουογκάβ', ἐφάπλωμα, yordan), κιλίμ' (εἶδος τάπητος, kilim), μινῶς (οἰκοδομή, bina), νταβᾶς (χάλκινον σκεῦος, tava), οὐντᾶς (δωμάτιον, oda), σινί (μικρὸν χάλκινον σκεῦος, ταψί, sinī, μεταγ. ἑλλην. σινίον, κόσκινον), τσατμᾶς (ξύλινος τοῖχος, çatma), χράμ' (εἶδος μανδύου, ihram) κ.ἄ. Σλαβικὴν τὴν ἀρχὴν ἔχουν αἱ λ. : βίδρα ἢ (ἐνυδρίς, vidra), γκουσταρίκα ἢ (σαύρα), παρὰ τὸ γουστέρρα, gušteritsa, γκλαβανή (καταπακτή, παρὰ τὸ κλαβανή, glava, κεφαλή). Τσέρρα (ὑφαντὴ πλουμιστὴ κουβέρτα. τὸ Βυζ. τσέρρα, ὃ ἐκ τοῦ Σλαβ. *lšerğa*, ρουμαν. *cergă*, ἐκ τοῦ Λατ. ἐπιθ. *sericus*, Ἑλλην. *σηρικὸς*. Κατὰ τὸν Thumb τὸ *serga* ἐκ τῆς ἑλληνικῆς μετεδόθη καὶ εἰς τὰς Βαλκανικὰς γλώσσας, κατ' ἄλλους πρόκειται τὸ Τουρκ. *serge*). Μπράτ'μους (παράγαμπρος, στενὸς φίλος, Βουλγ. *bratim*). Ἐκ τῆς Ἰταλικῆς ἔχομεν τὰς λ. *καρριόλα*, (κρεββάτι, *carriola*), *σερβέττα* (μεγάλον μεταξωτὸν μανδήλιον, Γαλλ. *serviette*) κ.ἄ.

Παρὰ τὰ ἀνωτέρω καὶ εἰς τὸ ὀλίγον ὑλικὸν ὑπάρχουν ἀρχαιοπινῆ γλωσσικὰ στοιχεῖα ἐνδιαφέροντα. Οὕτω, ἔχομεν τὰς λ. : *κούτ'λους* ὃ, κυλινδρικὸν ξύλινον δοχεῖον μὲ δύο χειρολαβὰς πρὸς μέτρησιν τῶν προϊόντων, ἐκ τοῦ ἀρχ. *κότυλος*, *κοτύλη*, περὶ οὗ βλ. ἀνωτέρω, σ. 96, *κουμάσι τό*, ὄρνιθόν, βλ. ἀνωτ. σ. 105., *ὄρνιθα* ἢ *περάτης*, μοχλὸς ξύλινος τῆς θύρας ἐκ τῆς μιᾶς παραστάδος εἰς τὴν ἄλλην, πλείονα βλ. ἀνωτ., σ. 101. *Πέτ'ρους* ὃ, κόκορας, τὸ ἀρχ. *πετεινός*, εἴτε διὰ τύπου μεγεθυτικοῦ, εἴτε ἀναλογικῶς πρὸς τὸ συνών. *κόκορας*. *Τέκνο τό*, παιδίον, *κατόφλιου τό*, τὸ κτώφλι, ὅπερ ἐκ τοῦ Βυζ. *κατώφλιον* καὶ τοῦτο ἐκ τῆς προθ. *κατὰ* καὶ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *φλιά*, *φλιαί*, αἱ παραστάδες, περὶ οὗ βλ. ἀνωτ., σ. 100, *μάνταλος* ὃ, τὸ ἀρχ. *μάνδαλος*, *μισάλα* ἢ, *τραπεζομάνδηλον*, καὶ *μισάλι τό*, ἢ *πετσέττα*, ἐκ τοῦ Βυζαντ. *μεσάλιον*, *σκαμνί τό*, ἐκ τοῦ Βυζαντ. *σκαμνίον*, ὅπερ ἐκ τοῦ Λατ. *scamnum*. *Ντουρβάνα* ἢ, ξύλινον κυλινδρικὸν δοχεῖον, ὅπου κτυποῦν τὸ γάλα πρὸς ἐξαγωγήν τοῦ βουτύρου, καὶ ρ. *ντουρβανίζου*. Ἡ λ. ἐκ τοῦ Βυζαντ. *δρουβάνιν*, ὅπερ λέγεται ἀκόμη εἰς τὴν Θράκην¹ καὶ τὸν Πόντον², πβ. τὸ Βυζαντ. *δρουβανιστὸν ὀξύγαλον* (Πρόδρομος IV, 112). Ἡ λ. κατὰ Φ. Κουκουλέν³, ἐκ τοῦ Σλαβ. *drevo* (δένδρον) καὶ *droni* (ξύλα). Σημειῶνω ἐπὶ πλέον τὰς λέξεις : *ἄζα* ἢ, ἀνθρακιά, περὶ ἧς πλείονα βλ. ἀνωτ. σ. 96. *Γουνατίτσα* ἢ, ἢ *Πεντηχοστή*, ἢ *ἀλλαχοῦ* τῆς Ἑλλάδος *Γουνατιστί*, διότι οἱ ἐκκλησιαζόμενοι γονατίζουσιν τὴν ἡμέραν αὐτὴν κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ὠρισμένων ἐκκλησιαστικῶν

1. Σ. Ψάλτι, Θρακικά, 1, 177.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Ποντικῆς διαλέκτου, ἐν λ.

3. Προδρόμεια λογογραφικὰ ζητήματα, Λογογραφία 5 (1915), 116.

κειμένων. Παραφτίδα ή, ό κρόταφος, πβ. τὸ ἀρχ. παρωτίς. Πλαστό τό, ό ἄρτος, ἐκ τοῦ πλάθω. Πυκνάδα ή, ή ψιλὴ κρησάρα μετὴν ὁποῖαν κοσκινίζουσι τὰ ἄλευρα, παρὰ τὸ ἀρχ. πυκνός. Σύβρασι ή, καρύκευμα φαγητῶν ἀπὸ ψιλοκομμένα κρόμμουα τὰ ὁποῖα ψήνουσι μαζὶ μετὸ κόκκινον πιπέρη εἰς τὸ λάδι. Συδιμένους ό, συνδεδεμένος, ό μεμνηστευμένος, ό ἀλλαχοῦ ἀρμαστός. Τσαλουκόπους ό, γεωργικὸν ἐργαλεῖον διὰ τοῦ ὁποῖου κόπτουσι τοὺς θάμνους. Ἡ λ. ἐκ τοῦ Τουρκ. *çalı*, θάμνος, ἐσχηματίσθη δὲ κατὰ τὸ συνώνυμον βατοκόπος. Φούσκωμα τό, ή ζύμη, κ.ἄ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι, ἐὰν ό συλλογεὺς ἔδιδε μεγαλυτέραν προσοχὴν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἰδιωματικὰς λέξεις καὶ ὄχι εἰς τὰς ἐκ ξένων γλωσσῶν προερχομένας καὶ ἐὰν διὰ παραδειγμάτων καθώριζε τὴν σημασιολογικὴν ἔκτασιν τῶν λέξεων, τὸ ὑλικὸν τοῦ θὰ ἦτο ἀσφαλῶς καὶ εἰς ποσότητα καὶ εἰς ποιότητα περισσότερον ἐνδιαφέρον.

Παρὰ ταῦτα ὅμως ή Ἐπιτροπή, ἐκτιμῶσα τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ συλλογέως διὰ τὸν ὑπὸ τῆς Γλωσσικῆς Ἐταιρείας ἐπιδιωκόμενον σκοπόν, βραβεύει τὸν συλλογέα καὶ ἐλπίζει ὅτι διὰ μελλοντικῆς συλλογῆς τοῦ θὰ καλύψῃ τὸν κενὸν τῆς παρούσης.

Κατὰ τὴν κρίσιν τῶν ἀνωτέρω χειρογράφων ἐπεξετάθην ἴσως περισσότερον τοῦ δέοντος, ἀλλ' ἠθέλησα νὰ δείξω τὴν ἀξίαν τῶν νεοελληνικῶν διαλεκτικῶν στοιχείων διὰ τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς περισυλλογῆς τοῦ διαλεκτικοῦ ὑλικοῦ, ὅσον ἀκόμη εἶναι καιρός. Ἡ ταχεῖα διάδοσις εἰς τὴν ὑπαιθρον καὶ ή ἐπικράτησις τῆς νεοελληνικῆς κοινῆς γλώσσης θὰ ἐξαφανίσῃ διὰ παντὸς τὰ πολύτιμα ταῦτα λείψανα τοῦ βίου τῆς τρισχιλιετοῦς ἡμῶν γλώσσης, ή ὁποῖα, ὡς παρετήρησεν ό Γ. Χατζιδάκις, εἶναι μία καὶ ή αὐτὴ ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου μέχρι σήμερον.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Α. Καραναστάσης, Α. Κωστάκης, Δικ. Βαγιακάκος (Εἰσηγητῆς)

7. Ἰωάννου Βελεγράκη : «Λεξιλόγιον ἐκ τῆς γεωργικῆς ζωῆς τῆς περιοχῆς Ἀνατολικῆς Μεσαρᾶς καὶ Ἀνατολικῶν Ἀστερουσιῶν Κρήτης». Τετράδιον μεγάλου σχήματος ἐξ 65 σελίδων καὶ ἐτέρων πέντε, αἱ ὁποῖαι περιέχουσι σχέδια ἀρότρου, ἄλλων γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ ἐγκαταστάσεως ἄμβικος.

Τὰ χωρία ἐκ τῶν ὁποῖων προέρχεται τὸ προσφερόμενον γλωσσικὸν ὑλικὸν εἶναι : 1) ό Πύργος, 2) ό Χάρακας, 3) τὰ Πρωτόρια, 4) ό Ἀχεντριάς, 5) οἱ Παράνυμφοι καὶ 6) ό Πρινιας.

Ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης μία μόνον χειρόγραφος συλλογὴ ἀπέκειτο μέχρι τοῦδε εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ή ὑπ' ἀριθ. 435, ὑποβληθεῖσα τὸ 1925 ὑπὸ τοῦ Γ. Ἀναγνωστοπούλου.

Ό κ. Βελεγράκης, φιλόλογος, καθηγητῆς γυμνασίου, μετέχων διὰ τρίτην ἤδη φορὰν τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἐταιρείας, ἔχει τὴν ἀπαιτουμένην πεῖραν διὰ συστηματικὴν ἔρευναν καὶ συγκέντρωσιν ὑλικοῦ χρησίμου διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς. Ὅπως εἰς τὰς δύο προηγηθείσας συλλογὰς του, οὕτω καὶ εἰς τὴν ὑπὸ κρίσιν ἐπιμένει νὰ ἐξαντλήσῃ κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν ὁρολογίαν τοῦ

τομέως, τὸν ὁποῖον ἐρευνᾷ. Τοῦτο συμβάλλει εἰς τὸ νὰ προκύπτῃ ἐκ τῆς ἐρεύνης ὄχι μόνον ἄφθονον, ἀλλὰ καὶ ἀξιόλογον ὕλικὸν περιέχον σπανίζοντας ὄρους. Ἡ μεθοδικὴ συγκέντρωσις τοῦ ὕλικου φαίνεται καὶ ἐκ τῆς προσπαθείας, τὴν ὁποίαν καταβάλλει ὁ συλλογεύς, διὰ νὰ ἐξαντλήσῃ οἰκογενείας λέξεων ἐξ ἐκάστου τομέως τῆς ἐρεύνης του, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τοῦ ρ. σπέρνω τὰ σύνθετα καὶ τὰ παράγωγα: σπέρνω, ἀποσπέρνω, σπορά, σπορικόν, σπορίδι, σποροσούδι, σπορικὸς καιρὸς, σποροσάκι, σποροσακκούλα, σπορομανδήλα κ.ἄ. Τὸν ὅλον τομέα τοῦ γεωργικοῦ βίου χωρίζει εἰς τὰ ἐξῆς κεφάλαια: 1) *Εἶδη ἀγρῶν*, 2) *γεωργικὰ κτήνη*, 3) *περιποιήσεις τῶν ζώων*, 4) *σκεύη καὶ ἐργαλεῖα τῶν γεωργῶν*, 5) *σπορά*, 6) *θερισμός*, 7) *ἀλώνισμα*, 8) *συγκομιδὴ καὶ ἀποθήκευσις καρπῶν, ἀχύρων*, 9) *ὀνομασίαι δημητριακῶν καὶ ὀσπρίων*, 10) *ἀσθένειαι δημητριακῶν, ζιζάνια*, 11) *καλλιέργεια ἐλαίας*, 12) *ἀμπελοργία καὶ* 13) *ἀπόσταξις*.

Ἐκαστος ἐκ τῶν προσφερομένων γεωργικῶν ὄρων συνοδεύεται ὑπὸ φράσεων ἐκ τῆς καθημερινῆς ὁμιλίας τοῦ λαοῦ, δι' ὧν καθίστανται σαφεῖς αἱ διάφοροι σημασίαι, τὰς ὁποίας παρουσιάζουν τὰ λήμματα. Ὁ σ. φροντίζει ἐπίσης διὰ τὴν ὕσον ἔνεστι πιστὴν ἀπόδοσιν τῆς φωνητικῆς τῶν ἰδιωματισμῶν. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἰδιώματος τῆς ἐρευνωμένης περιοχῆς ταυτίζονται πρὸς ἐκεῖνα τῶν ἰδιωμάτων τῆς Ἀνατολικῆς Κρήτης, παρατηρεῖται δηλ. 1) ἡ οὐράνωσις τῶν κ, γ, χ πρὸ τῶν ἀσθενῶν φωνηέντων e καὶ i: ἦδωκε, χέρι, ζέρος < γέρος, 2) ἡ διατήρησις τῶν μέσων b, d, g, 3) ἡ τροπὴ τοῦ τ εἰς θ πρὸ τοῦ συνιζανομένου ι: ματιὰ > μαθιά, στρωματιὰ > στρωμαθιά, 4) ἡ ἐναλλαγὴ τῶν θ > δ: θὰ > δὰ, 5) ἡ πρόθεσις ἀνά ὡς ἀνὲ ἐν συνθέσει: ἀναχύνω > ἀνεχύνω, ἀνάχυμα > ἀνέχυμα, ἀναδίδω > ἀνεδίδω φρ.: ἀνεδίδου δὰ χωράφια ἀπῆς πέρας' ὁ Ἀγουστος, ἀνασπαστής > ἀνεσπαστής = ὁ κλάδος ἐλαίας, ὁ ἀνασπώμενος ἐκ τοῦ δένδρου διὰ νὰ φυτευθῇ κ.ἄ.

Τὸ λεξιλόγιον περιέχει ἀρχαιοπινῆ τινα στοιχεῖα ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρω τὰ ἀκόλουθα: *καλουρgeία*, ἡ = ἡ καλλιέργεια, τὸ ὄργωμα ἀγροῦ, *λίσμα*, τὸ = τὸ ὕλισμα, ὁ προσχωσιγενὴς ἀγρός, *ὄψη*, ἡ = ὁ ὄψιμος, ὁ ἐν ἀγρاناπαύσει ἀγρός, *παραβολή*, ἡ = τὸ φυσικὸν ἢ τεχνητὸν ἐμπόδιον, τὸ παρακλωῦον τὴν πλήρη καλλιέργειαν τοῦ ἀγροῦ, *ὀμβρῶ* = ἐπὶ ἀγροῦ, ἀναδίδω ὑγρασίαν, *νυμματερό*, τὸ καὶ ρ. *νυμματίζω*, ἐκ τοῦ ἀρχ. *νύσσω* κ.ἄ. Περιέχονται ἐπίσης Τουρκικά, Ἀραβικά καὶ Ἰταλικά δάνεια, ἐκ τῶν ὁποίων παραθέτω τὰ ἀκόλουθα: *ὀρτάκης*, ὁ = ὁ συνεταῖρος (τὸ Τουρκ. *ortak*), *μπεϊλίκικος* ἐπίθ. = ὁ κρατικὸς (τὸ Τουρκ. *beylik*), *βακούφικος* ἐπίθ., ἐπὶ κτημάτων, τὸ ἐκκλησιαστικὸν κτήμα (τὸ Ἀραβ. *vakif*), *καγιᾶς*, ὁ = ὁ ἄγονος ἀγρός (τὸ Τουρκ. *kaya* = βράχος), *μουζούρι*, τὸ = μέτρον ἐκτάσεως, χωρητικότητος (τὸ Βυζαντ. *μουζούριον*, δὲ ἐκ τοῦ Λατιν. *mesura* = μέτρον), *βάγα*, ἡ = τὸ σκαλιστήρι (τὸ Ἰταλ. *vaniga*), *ματζαδούρα*, ἡ = ἡ φάτνη (τὸ Ἑνετ. *magnaora*, δὲ ἐκ τοῦ Ἰταλ. *magialoia*) κ.ἄ. Τὰ παρατιθέμενα ὑπὸ τοῦ σ., εἰς τὰς τελευταίας πέντε σελίδας, σχέδια διευκρινίζουν τοὺς ὄρους τοῦ ἀρότρου καὶ ἄλλα γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ σκεύη. Διὰ πάντα ταῦτα ἡ συλλογὴ κρίνεται ἀξία βραβεύσεως.

8. *Νικολάου Πακτίτη*, Λαογραφία: «Ὁ θαλασσινὸς βίος 'ς τὴ Βορειοδυτικὴ Κέρκυρα». Τετράδιον μεγάλου σχήματος ἐκ 49 δακτυλογραφημένων σελίδων. Περι-

λαμβάνει τὰ ἀκόλουθα κεφάλαια : 1) Τὰ ψάρια, 2) τὰ θαλασσοπούλια, 3) τὰ θαλασσιὰ φυτά, 4) Ἡ παραλία καὶ ὁ βυθός, 5) τὰ σκάφη, 6) οἱ ἄνεμοι, σημάδια καιροῦ, 7) Συμπλήρωμα.

Εἰς τὴν συλλογὴν περιλαμβάνονται καὶ ἑννέα (9) σχέδια παλαιῶν ἱστιοφόρων.

Ὁ τίτλος τῆς συλλογῆς *Λαογραφία* ἐδόθη προφανῶς ὑπὸ τοῦ συλλογέως, ἐπειδὴ οὗτος παράλληλα πρὸς τὴν γλωσσικὴν ὕλην, τὴν ὁποίαν προσφέρει, περιγράφει διαφοροὺς τρόπους ἀλιείας καὶ μαγειρεύματος ψαριῶν, δίδει ἐπίσης ὀλίγα γνωμικά, παροιμίας, παραδόσεις καὶ προγνωστικὰ καιρικῶν μεταβολῶν, ἀλλ' ἡ συλλογὴ εἶναι καθαρῶς γλωσσική, τὰ δὲ κεφάλαια εἰς τὰ ὁποῖα ὁ σ. ἀσχολεῖται μὲ τὰ λαογραφικὰ δεδομένα, προσφέρουν ἐπίσης ἄφθονον καὶ χρήσιμον γλωσσικὴν ὕλην.

Δημοδιδάσκαλος, ὑπηρετῶν εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον τοῦ χωρίου Συναρᾶδες τῆς Δυτικῆς Κερκύρας, ὁ σ. μετέχει διὰ πρώτην φοράν τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἑταιρείας.

Νησιώτης, παρακολουθῶν ἐκ τοῦ πλησίον τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον τῶν ἀλιέων τῆς νήσου του, ἠρέυνησε λεπτομερῶς τὸν ναυτικὸν τομέα καὶ κατῴρθωσε νὰ προσκομίσῃ ἀξιόλογον γλωσσικὴν ὕλην. Παρὰ τὸ ὀλιγάριθμον τῶν σελίδων τῆς ἡ συλλογῆ περιέχει ἄφθονον ὕλικόν ἐξ ὅλων σχεδὸν τῶν τομέων τῆς ζωῆς τῶν ἀλιέων.

Ἡ λεπτομερὴς περιγραφή τῶν διαφορῶν ἰχθύων καὶ λοιπῶν θαλασσιῶν ζώων καὶ φυτῶν βοηθεῖ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀναγνώρισιν τῶν δημωδῶν ὄρων.

Θὰ ἀνέμενέ τις ἰσχυροτέρην τὴν Ἑνετικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ναυτικῶν καὶ ἀλιευτικῶν ὄρων τῆς Κερκύρας, διὰ τὸν λόγον ὅτι, τόσον αὕτη, ὅσον καὶ αἱ λοιπαὶ νῆσοι τοῦ Ἰονίου, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῶν θέσεως, τελοῦν συνεχῶς ὑπὸ τὴν Ἰταλικὴν ἐπίδρασιν. Ἐν τούτοις τηρεῖται καὶ ἐνταῦθα ἡ αὐτὴ ἀναλογία, ἡ ὁποία παρατηρεῖται εἰς τοὺς ἀντιστοίχους ὄρους ἐκ τῶν λοιπῶν Ἑλληνικῶν νήσων καὶ παραλίων πόλεων. Τὰ ἰχθυώνυμα εἶναι γνήσια Ἑλληνικὰ ἐκτὸς ἐλαχίστων Ἰταλικῶν δανείων, τὰ ὁποῖα συναντῶμεν καὶ εἰς τὸν ὑπόλοιπον Ἑλληνικὸν χῶρον ὡς εἶναι λ.χ. : 1) ἡ *μπεσκαστρίτσα*, τὸ ἀλλαχ. *πεσκαντρίτσα* (Ἰταλ. *pescatrice*), 2) τὸ *μπαρμποῦνι* (Ἰταλ. *barbone* Ἑνετ. *barbon*), 3) ἡ *παπαλίνα* = ἡ μικρὴ σαρδέλλα (Ἑνετ. *rapalina*), 4) τὸ *καπόνι* (Ἑνετ. *caron*), 5) ἡ *λάμπαινα* (Ἰταλ. *lampride*, ὃ ἐκ τοῦ Λατιν. *lampristuna*), 6) ἡ *λαμπόρδα* (Ἑνετ. *lampreda*), 7) ὁ *σαμπιέρρος* (Ἑνετ. *sampiero*) τὸ ἄλλως *χριστόφαρο* καὶ 8) ὁ *τουῆνος*, ἡ *τουνίνα* (Ἰταλ. *tonno*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. Ἑλλην. *θύννος*).

Μερικὰ ἐκ τῶν δημωδῶν ἰχθυωνύμων τῆς συλλογῆς ἀποθησαυρίζονται διὰ πρώτην φοράν, ὡς εἶναι : 1) ὁ *ἀληθινός* = ὄστρακοειδὲς κωνικοῦ σχήματος, 2) ὁ *ἀμοίραστος* = μικρὸς ἰχθύς τοῦ βυθοῦ, χρώματος καστανοῦ (ἀμοίραστος, διότι δὲν μοιράζεται, ὅταν μαγειρευθῇ, λειώνει), 3) τὸ *ἀγόφι* = μικρὸς ἰχθύς ὁμοιάζων πρὸς τὸν γαῦρον, 4) ἡ *κώτσα* = εἶδος μικροσώμου τσιπούρας, 5) ἡ *πίγκα* ἢ *τίγκα* = ἰχθύς συγγενεῦων πρὸς τὴν στείραν, 6) ἡ *γασούλα* = πετρόψαρον χρώματος φαιοῦ, 7) τὸ *τρυπολίθαρο* = μικρὸς, πεπλατυσμένου σχήματος, ἰχθύς μὲ μεγάλα λέπια καὶ 8) ἡ *χαλκομαρίδα* = ἡ ἀρσενικὴ μαρίδα, ἔχουσα τὸ χρῶμα χαλκοῦ.

Τὸ ἰδίωμα ἔχει ὑποχωρήσει ἀρκούντως πρὸ τῆς Νεοελληνικῆς κοινῆς, διατηρεῖ δὲ μόνον ὠρισμένα χαρακτηριστικὰ ὡς εἶναι : ὁ ἀόριστος εἰς -κα, ἀντὶ -σα : ἔπιακα

> ἔπιασα, ἐπιάκαμε > ἐπιάσαμε, ἢ διατήρησις τῶν μέσων *b, d, g*, τὸ ἀρσενικὸν ἄρθρον τῆς αἰτ. πληθ. τοὺς > τσοῦ, τσοῦ κεφάλους > τοὺς κεφάλους, τσοῦ Ὀθωνοὺς > τοὺς Ὀθωνοὺς, τὸ ἀσκῶναι-ἀσκώθηκα ἀντὶ τῶν σηκώνω, σηκώθηκα κ.ἄ.

Ἡ συλλογὴ ἐν τῷ συνόλω κρίνεται βραβεύσιμος.

9. Ἀλέξανδρου Ἀδαμίδη, «Γλωσσικά τῆς ἐπαρχίας Βοῖου τοῦ νομοῦ Κοζάνης». Τετράδιον μεγάλου σχήματος ἐξ 137 δακτυλογραφημένων σελίδων.

Ὁ συλλογεὺς, διευθυντὴς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Λικνᾶδων Βοῖου τοῦ νομοῦ Κοζάνης, μετέχει διὰ πρώτην φοράν τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἑταιρείας. Φιλοτιμούμενος νὰ δώσῃ μαζί με τὸ γλωσσικὸν ὕλικὸν καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ιδιώματος, προτάσσει τὰς παρατηρήσεις του ἐπὶ τῆς Φωνητικῆς καὶ τῆς Γραμματικῆς αὐτοῦ. Ὅμιλεῖ περὶ ἀποβολῆς ἀτόνων φωνηέντων, κωφώσεως καὶ στενώσεως, περὶ τροπῆς, ἀναπτύξεως καὶ ἀποβολῆς συμφώνων, δίδει τὴν κλίσιν τῶν ἄρθρων, τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ρημάτων, τὸν σχηματισμὸν τῶν παραθετικῶν, ὀμιλεῖ ἐπίσης περὶ τῶν ἀκλίτων καὶ περὶ παραγωγῆς καὶ συνθέσεως. Αἱ παρατηρήσεις αὗται, μολονότι δίδονται κατὰ τρόπον πρακτικόν, καθαρῶς ἐμπειρικόν — κατὰ τὴν στένωσιν λ.χ. τοῦ φθόγγου *e* (ε-αι) εἰς *i* ὅταν αὕτη συμβαίη εἰς τὴν περίπτωσιν *αι > i* : σκέητομαι > σκέητονμι, ἔρχομαι > ἔρχουμι, Γιώργαινα > Γιώργινα κ.ἄ. ὁ σ. πιστεύει ὅτι ἀποβάλλεται τὸ *a* καὶ μένει τὸ *i* — εἶναι ἐν τούτοις χρήσιμοι, διότι καὶ τὴν μορφήν τοῦ ιδιώματος δίδουν εἰς γενικὰς γραμμάς καὶ πλουτίζουν περαιτέρω τὸ γλωσσάριον διὰ τῶν ιδιωματικῶν τύπων, τοὺς ὁποίους οὗτος χρησιμοποιοῦ ὡς παραδείγματα δι' ἕκαστον γραμματικὸν ἢ φωνητικὸν φαινόμενον. Ἀκολουθεῖ τὸ γλωσσάριον (σελ. 23-73) διατεταγμένον κατ' ἀλφαβητικὴν σειράν. Ὁ σ., ἀσχολούμενος διὰ πρώτην φοράν μετὰ τὴν συγκέντρωσιν γλωσσικῆς ὕλης, ἐνόμισε πιθανῶς ὅτι θὰ ἀνταπεκρίνετο καλύτερον πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ διαγωνισμοῦ, ἐὰν συνεχέντρωνε τὰ ξένα δάνεια, παραμελῶν οὕτω τὰ ἑλληνικὰ λεξιλογικὰ στοιχεῖα. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ παρατιθέμενον γλωσσάριον γέμει ξένων στοιχείων, Τουρκικῶν, Σλαβικῶν κ.ἄ., πολλὰ τῶν ὁποίων πιθανῶς δὲν ἀκούονται σήμερον.

Τὸ μειονέκτημα τοῦτο τῆς συλλογῆς ἐξουδετερῶνουν εὐτυχῶς τὰ εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς συλλογῆς παρατιθέμενα παραμῦθια καὶ παροιμίαι. Τὰ κείμενα ταῦτα τοῦ προφορικοῦ λόγου παρουσιάζουν ἑλληνικωτάτην σύνθεσιν καὶ μορφήν. Αἱ τετρακόσαι περίπου παροιμίαι, διατεταγμέναι κατ' ἀλφαβητικὴν σειράν, μολονότι τυγχάνουν αἰ περισσότεραι κοιναί, παρουσιάζουν ἐν τούτοις ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ιδιωματικὴν γλωσσικῶς μορφήν αὐτῶν. Ὁ συλλογεὺς ἀπέφυγε νὰ δώσῃ τὴν σημασίαν ἐκάστης ἐκ τούτων, ἐνῶ ἐν συνεχείᾳ παραθέτει ἑτέρας 28 σχετικὰς μετὰ τὸν γαμβρόν, τὴν νύμφην καὶ τὸ συγγενολόι, τῶν ὁποίων δίδει καὶ τὰς σημασίας καὶ τοὺς λόγους, οἵτινες προεκάλεσαν ταύτας.

Τὸ τελευταῖον μέρος τῆς συλλογῆς καταλαμβάνουν 17 παραμῦθια, τὰ ὁποῖα κατεγράφησαν, ὡς βεβαιοῖ ὁ συλλογεὺς, ὅπως ἀκριβῶς διηγήθησαν αὐτὰ οἱ χωρικοί, ἄνευ ἄλλης τινὸς προσθήκης. Πρωτότυπα τὰ περισσότερα τούτων ὡς πρὸς τὸν μῦθον, μετὰ πλοκὴν λόγου καθαρῶς λαϊκὴν καὶ γλωσσικὴν ἀμιγῆ, παρουσιάζουν τὴν πραγματικὴν εἰκόνα τοῦ ιδιώματος καὶ προσδίδουν εἰς τὴν συλλογὴν ἰδιαιτέραν ἀξίαν. Χωρὶς νὰ

ὑποτιμῶμεν τὴν προσφορὰν τῶν ξένων στοιχείων, χρησίμων ἄλλωστε διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς γλώσσης ἡμῶν, πιστεύομεν ὅτι ἡ ὑπὸ κρίσιν συλλογὴ θὰ συνέβαλλεν ἀσυγκρίτως περισσότερον εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ διαγωνισμοῦ, ἐὰν ὁ συλλογεὺς ἐφρόντιζε νὰ συγκεντρώσῃ περισσότερα ἑλληνικὰ λεξιλογικὰ στοιχεῖα καὶ ἐὰν ἔδιδε τὰς ἐρμηνείας τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων καὶ τὰς σημασίας τῶν παροιμιῶν καὶ παροιμιωδῶν φράσεων.

Τὸ ἰδίωμα Λικνῶδων Βοῖου παρουσιάζει τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν βορείων ἰδιωμάτων, ἤτοι κώφωσιν τῶν ἀτόνων *ο* καὶ *ε*, ἀποβολὴν τοῦ ἀτόνου *ι* καὶ οὐράνωσιν τῶν παρ' αὐτῶ συμφώνων *κ*, *λ*, *ν*, τροπὴν τοῦ *β* εἰς *φ* πρὸ τοῦ *κ* : κατέβηκε > κατέφ'κιν, εἰσέβηκαν > εἰσέφ'καν > σέφ'καν, τοῦ *μ* εἰς *μβ* πρὸ τοῦ *λ* μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ μεσολαβοῦντος φωνήεντος : χαμηλὰ > χαμβλά, φαμελιά > φαμβ'λιὰ, ἀπλοποίησιν τῶν συμφωνικῶν συμπλεγμάτων, τῶν προερχομένων ἐξ ἀποβολῆς ἀτόνου *ι* : ἐτοιμάστηκαν > τοιμάσ'καν, πετάχτηκε > πετάθ'κι, χτυποῦσαν > χ'ποῦσαν κ.ἄ.

Ἡ συλλογὴ κρίνεται βραβεύσιμος.

10. *Θανάση Παπαθανασοπούλου* : «Γλωσσάρι Αἰτωλικοῦ ἰδιώματος». Χειρόγραφος συλλογὴ γλωσσικοῦ ὕλικου ἐκ δύο τετραδίων μικροῦ σχήματος. Τὸ ἐν ἐκ τούτων ἀριθμεῖ 98 σελίδας καὶ τὸ ἄλλο 102, ἤτοι ἐν συνόλῳ 200 σελίδες.

Ὁ ἀριθμὸς οὗτος τῶν σελίδων θὰ ἦτο κατὰ πολὺ μειωμένος, ἐὰν ὁ συλλογεὺς δὲν ἔγραφε τὸ προσφερόμενον ὕλικόν τόσον ἀραιὰ ὥστε νὰ ὑπάρχουν εὐρύχωρα περιθώρια.

Ὁ *σ.* μετέχει τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἑταιρείας δι' ἕκτην κατὰ σειρὰν φορὰν, εἶναι ἐπομένως φυσικὸν νὰ προσφέρῃ τὸ ὑπ' αὐτοῦ συγκεντρούμενον ὕλικόν κατὰ τρόπον χρήσιμον. Συνοδεύει τὰ λήμματα διὰ φράσεων ἐκ τοῦ ἀβιάστου λόγου τοῦ λαοῦ καὶ δίδει σαφῆ τὴν ἐρμηνεῖαν ἐκάστου ἰδιωματικοῦ ὄρου. Προσπαθεῖ ἐπίσης καὶ κατορθῶναι νὰ δώσῃ πιστῶς τὴν φωνητικὴν τοῦ ἰδιώματος. Ὁ τίτλος τῆς συλλογῆς «Γλωσσάρι τοῦ Αἰτωλικοῦ ἰδιώματος» ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα γράφει ὁ συλλογεὺς εἰς τὴν αἵτησίν του πρὸς τὴν Ἑταιρείαν, ἀναφέρων ἐπὶ λέξει : ... νὰ ὑποβάλω δύο τετράδια γλωσσικοῦ ὕλικου ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας μου πατρίδος. Ἡ ἰδιαιτέρα πατρὶς τοῦ συλλογέως εἶναι ἡ Περίστα Αἰτωλίας. Ἀμφιβάλλομεν ἂν ἕκαστον λῆμμα, τὸ ὁποῖον προσκομίζει ὁ *σ.* ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος, ἀπαντᾷ ὑπὸ τὴν αὐτὴν μορφήν εἰς ὀλόκληρον τὸν Αἰτωλικὸν χῶρον. Θὰ ἦτο συνεπὴς πρὸς τὸν τίτλον ὁ *σ.*, μόνον ἐὰν ἔδιδε δι' ἐκάστην ἰδιωματικὴν λέξιν καὶ τὸν τόπον προελεύσεώς της, ἄλλως τὸ προσφερόμενον ὕλικόν θὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ὕλικόν Περιστασ Αἰτωλίας.

Ὁ *σ.* παραθέτει τὰς μετοχὰς ὑπὸ ἴδιον λῆμμα, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ τάσῃ ταύτας ὑπὸ τὸ οἰκειὸν ρῆμα. Δίδει π.χ. τὸ *ρ.* ἀβγαταίνου καὶ ὑπὸ ἴδιον λῆμμα τὴν μετοχὴν ἀβγατισμένους -η -ου, τὸ *ρ.* ἀφαλοκόβου καὶ τὴν μετοχὴν ἀφαλουκουμμένους -η -ου. Δίδει ἐπίσης τὰ ἐπίθετα ὑπὸ χωριστὸν λῆμμα δι' ἕκαστον γένος ὡς π.χ. ντιλιπερό'ς ὁ, ντιλιπερό'κον τό, ἀβγατιστής ὁ, ἀβγατίστρα ἡ, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ τάσσωνται ὑπὸ τὸ ἀρσενικόν.

Ὁ *σ.* συγχέει ἐνίοτε τὰ ὁμόηχα λήμματα καὶ τάσσει ταῦτα ὑπὸ τὸ αὐτὸ λῆμμα π.χ. ὑπὸ τὸ κουμάσι τάσσει τόσον τὸ Ἑλληνιστικὸν κομᾶς = ὄρνιθῶν, ὅσον καὶ τὸ

κουμάσι = ὕφασμα (Τουρκ. *komas*) ὑπὸ τὸ καλειὰ ἐν τῇ φρ. καλειὰ σου. (ἀπλολογία τῆς φρ. κάμε δουλειά σου, βλ. Γ. Χατζιδάκι, Ἰατρικὰ 20 (1908), 554), τάσσει καὶ τὸ καλλιὰ = φωλεά. Μερικὰ ἐκ τῶν λημμάτων τῆς ὑπὸ κρίσιν συλλογῆς ἔχουν ἤδη δοθῆ ὑπὸ τοῦ σ. εἰς προγενεστέρας συλλογὰς αὐτοῦ.

Τὸ λεξιλόγιον περιέχει Τουρκικὰ δάνεια, τινὰ τῶν ὁποίων παραθέτω ἐνταῦθα : καπλάνης = δυναμικὸς ἄνθρωπος (*kaplan* = τίγρις), σεφέρι = ταξίδι (*sefer*) χαράμι = ἄδικον (*haram*), νταμάχι = ἀπληστία (*latah*), ντιλτιντέρ'ς > ντερμπεντέρης = ἀλήτης (*derbeder*) κ.ἄ. Περιέχει ἐπίσης μερικὰ ἀρχαιοπινῆ στοιχεῖα ὡς π.χ. τὸ κροῦσμα = τὸ φάντασμα, ἄμπ'λας ὁ = ὁ ἔμπολας, ἡ πηγῆ τὸ ἀναβλύζον ὕδωρ, ἀρχ. ἐμβολή, ξάι τὸ = τὸ Βυζαντ. ἐξάγιον ἢ ἀμοιβή τοῦ μυλωνᾶ κ.ἄ.

Ἡ συλλογὴ ἐν τῷ συνόλω κρίνεται βραβεύσιμος.

11. Γεωργίου Τσίλη : «Γλωσσικοὶ ιδιωματισμοὶ τοῦ χωρίου Πραμάντων Ἰωαννίνων». Τετράδιον μεγάλου σχήματος ἐκ 300 σελίδων.

Ὁ συλλογεύς, φιλόλογος, καθηγητὴς τοῦ γυμνασίου Φιλιατῶν Θεσπρωτίας, μετέχει διὰ πρώτην φοράν τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἑταιρείας. Ἐχων ὑπ' ὄψιν τοῦ τὰς ἐντύπους ὁδηγίας τῆς Ἑταιρείας πρὸς συγκέντρωσιν γλωσσικοῦ ὕλικου, χρησιμοποιοῦ τὰ ἐν αὐταῖς ἀναγραφόμενα σύμβολα πρὸς πιστοτέραν ἀπόδοσιν τῆς φωνητικῆς τοῦ ιδιώματος καὶ ἐπιτυγχάνει τοῦτο ἐν πολλοῖς. Οὗτος δίδει ἐν ἀρχῇ ὀλίγας χρησίμους πληροφορίας, ἀφορώσας εἰς τὴν τοποθεσίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ χωρίου, τὴν σύνθεσιν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὸ εἶδος τῆς ἀσχολίας του, ὁμιλεῖ περὶ τῆς λαϊκῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος τοῦ χωρίου Πράμαντα, τὸ ὁποῖον προῆλθε — κατὰ τὸν λαὸν — ἐκ τῆς φρ. πᾶμε 'ς τὰ πράματα (πράματα = αἰγοπρόβατα) = πᾶμε εἰς τὸν τόπον ὅπου βόσκουν τὰ πράματα.

Παραθέτει εἴτα μικρὰν ἀφήγησιν εἰς τὸ ἰδίωμα τοῦ χωρίου, ὡς ἤκουσε ταύτην ἐκ τοῦ στόματος Χαριλάου Λιανοῦ, ὄβετοῦς κτηνοτρόφου, δίδων οὕτω μίαν εἰκόνα τῆς μορφῆς τοῦ ιδιώματος.

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου μία μόνον χειρόγραφος συλλογὴ ἀπόκειται εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἐξ ἀποστολῆς τοῦ συντάκτου αὐτοῦ κ. Δ. Κρεκούκια.

Τὴν γλωσσικὴν ὕλην ἀντλεῖ ὁ σ. τῆς ὑπὸ κρίσιν συλλογῆς ἐκ τοῦ καθημερινοῦ, τοῦ οἰκογενειακοῦ, τοῦ γεωργικοῦ καὶ τοῦ ποιμενικοῦ βίου. Τὸ ὕλικόν παρατίθεται ἐκτὸς ἀλφαβητικῆς σειρᾶς καὶ εἶναι ποικίλον καὶ χρήσιμον. Ὅσα ἐκ τῶν λημμάτων ἀναφέρονται εἰς γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ σκεύη, συνοδεύονται μὲ τὰ σχετικὰ σχέδια.

Ἡ σημασία τῶν ιδιωματικῶν λέξεων δίδεται σαφῶς καὶ ἀκολουθεῖται σχεδὸν πάντοτε ὑπὸ ἀντιστοίχων διδασκαλικῶν παραδειγμάτων.

Τὸ ἰδίωμα ἀνήκει εἰς τὰ βόρεια, παρουσιάζει κώφωσιν τῶν ἀτόνων ο καὶ ε καὶ ἀποβολὴν τῶν ἀτόνων ου καὶ ι : καλαβόκ' > καλαμπόκι, βρίσκ'ν > βρίσκουν, κλεφτ'ς > κλέφτης νηστ'κό > νηστικό. Ἐνίοτε παρατηρεῖται κώφωσις τοῦ τονουμένου ο ὀφειλομένη εἰς λόγους ἀναλογίας : ἐδῶ > ἰδοῦ κατὰ τὰ αὐτοῦ, ἄλλου.

Τὸ γλωσσάριον περιέχει ἀρχαιοπινῆ τινα στοιχεῖα ὡς : ἀντεικάζου = διανοοῦμαι ἀρχ. ἀντεικάζω, εἶδισμα τὸ = τὸ ἀντικείμενον, ποκάρι τό = τὸ ἀρχ. ποκάριον, πόκος,

προσθηλάζω άρχ. προσθηλάζω, σύβασμα τὸ = οἱ άρραβῶνες καὶ ρ. συβάζου > συμβιβάζω, λαρώνω = ήσυχάζω, τὸ άρχ. ήλαρόω.

Υπάρχουν επίσης δάνεια ἐκ ξένων ἐπιδράσεων : σουλδοῦκου τὸ = ὁ μάλλινος άνδρικός σάκκος (Ένετ. *sortú*, ὁ ἐκ τοῦ Γαλλ. *surlout*), κότυλου τὸ = ή πλεκτή φούστα (Ίταλ. *colla-cotola*), βουχαρής ὁ = ὁ καπνοδόχος (Τουρκ. *buhar* = καπνός), δριλένιος ἐπίθ. καὶ δρίλι τὸ = τὸ βαμβακερὸν ὕφασμα (Γαλλ. *drille*) κ.ά.

Ίδιορρυθμίαν παρουσιάζει τὸ ἰδίωμα ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν ἐνίων ρημάτων ὡς λ.χ. τὸ ρ. κατ'κεῦου > κατοικεῦω = κατοικῶ, πιθανῶς ἐκ τοῦ άορ. κατοίκ'σα καὶ ἐκ ψευδοῦς ἀποκαταστάσεως κατοίκεσα, λέμβω = λάμπω, πιθανῶς ἐκ λόγων ἀναλογίας πρὸς τὸ φέγγω, μένω > μίσκου, ἀπομένω > ἀπουμίσκου, ἐκ τοῦ ἀπομεινίσκω.

Πλουσία συλλογή κυρίων ὀνομάτων, άνδρικῶν καὶ γυναικείων, ὑπὸ ἰδιωματικῆν μορφήν, προκύπτει ἐκ τῶν διδασκαλικῶν παραδειγμάτων μὲ τὰ ὅποια ὁ σ. συνοδεύει τὰ λήμματα.

Ἐναφέρω μερικὰ χαρακτηριστικά : Λάκ'ς ὁ < ὁ Βασιλάκης, Βάγους ὁ < ὁ Βαγγέλης, Μούλιας ὁ < ὁ Θωμούλιας, Πάντους ὁ < ὁ Παντελής, Λόπ'ή < ή Καλλιόπη, Πόπ'ή < ή Πηνελόπη, Φτύχου ή < ή Εὐτυχία κ.ά.

Πολὺ ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης τὰ παρωνύμια, τὰ ὅποια παραθέτει ὁ σ. εἰς τὸ τέλος τῆς συλλογῆς, ἐξ ὧν σημειῶνω τινὰ ἐνταῦθα ὡς δείγματα τῆς παρατηρητικότητος τοῦ λαοῦ : Πεντάρας ὁ, διότι ἤτο φιλάργυρος, Καλαμίδας ὁ, διότι εἶχε πολὺ λεπτὰς κνήμας, Καβαλλουπαῖδους ὁ, διότι ἤτο εὐσωμος καὶ ὠραῖος, Λειτουργιάς ὁ, διότι εἶχε πεπλατυσμένον πρόσωπον ὁμοιάζον πρὸς λειτουργιάν = πρόσφορον, Κουλουφουτιάς ὁ, διότι συνέλεγε πυγολαμπίδας, Καρφάκας ὁ, διότι ἐκάρφωνε τὰ πέταλα εἰς τοὺς ἡμιόνους καὶ τοὺς ἵππους κ.ά.

Ἡ συλλογή κρίνεται διὰ ταῦτα βραβεύσιμος.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Δικ. Βαγιακάκος, Α. Κωστάκης, Α. Καραναστάσης (Εἰσηγητής)

Κατόπιν προτάσεως τῆς Κριτικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ μετ' ἀπόφασιν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἀπενεμήθησαν εἰς τὰς ἀνωτέρω κριθείσας συλλογὰς :

Α'. Βραβεῖον 5.000 δραχμῶν μετ' ἐπαίνου εἰς τὸν κ. Π. Ε. Σεγδίτσαν.

Β'. Βραβεῖον 3.500 δραχμῶν εἰς τὸν κ. Κ. Μηνᾶν.

Γ'. Βραβεῖον 3.000 δραχμῶν εἰς τὸν κ. Τ. Παπαποστόλου.

Δ'. Βραβεῖον 2.500 δραχμῶν εἰς τοὺς κ.κ. Δ. Εὐστρατίου, Ἄρ. Κατέχην, Ἄλέξ. Ἀδαμίδην, Ἰω. Βελεγράκην καὶ Γεώργ. Τσίλην.

Ε'. Βραβεῖον 2.000 δραχμῶν εἰς τὸν κ. Α. Παπαθανασόπουλον καὶ κ. Ν. Πακτίτην.

ΣΤ'. Ἄμοιβή 500 δραχμῶν εἰς τὸν κ. Ν. Κοσμᾶν.

Ο ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΑΤΛΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ *

Ἡ διαλεκτολογία εἶναι σχετικῶς νέος κλάδος τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης, καθ' ὅσον ἡ περὶ τὰς διαλέκτους ἐνασχόλησις χρονολογεῖται μόλις ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος, ὅτε ἤρχισαν νὰ βλέπουν τὸ φῶς ἐν Γαλλίᾳ πολλὰ διαλεκτικὰ λεξικά καὶ γλωσσάρια. Οἱ πρῶτοι μεγάλοι φιλόλογοι, οἵτινες ἐνδιεφέρθησαν διὰ τὰς διαλέκτους, εἶναι οἱ Γάλλοι *Paul Meyer* καὶ *Gaston Paris*. Ὁ ἀληθὴς ὅμως σκαπανεὺς τῆς ἐπιστημονικῆς διαλεκτολογίας ὑπῆρξεν ὁ Γάλλος ἀββᾶς *P.-J. Rousselot* (1846-1924), ὁ καὶ ἰδρυτὴς τῆς πειραματικῆς ἢ ἐνοργάνου Φωνητικῆς. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ διαλεκτολογικὴ ἔρευνα ἐπέδωκε σημαντικῶς καὶ δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν σαφῶς δύο μεθόδους ταύτης, τὴν καθαρῶς περιγραφικὴν, ἣς προῖόντα εἶναι αἱ διάφοροι διαλεκτολογικαὶ μονογραφίαι, καὶ τὴν λεγομένην γλωσσικὴν ἢ διαλεκτικὴν γεωγραφίαν ἢ καὶ μονολεκτικῶς *Γλωσσογεωγραφίαν* (γαλλ. *géographie linguistique*), ἣτις ἐπρόκειτο νὰ ἀποδειχθῇ βαθμηδὸν σημαντικωτάτη διὰ τὴν γλωσσολογικὴν μεθοδολογίαν καὶ νὰ ἀνατρέψῃ ἐκ βάθρων τὰς κρατούσας ἀπόψεις ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς γλώσσης. Κατὰ τὸ 1876 ὁ Γερμανὸς γλωσσολόγος *Georg Wenker* συνέλαβε τὴν ιδέαν τῆς ἐκθέσεως τῶν γλωσσικῶν φαινομένων ἐπὶ γεωγραφικῶν χαρτῶν, ἢ ὑπ' αὐτοῦ ὅμως προγραμματισθεῖσα ἔκδοσις γλωσσικοῦ Ἐτλαντος τῆς γερμανικῆς γλώσσης ἐπραγματοποιήθη πολὺ βραδύτερον. Ὁ *Deutscher Sprachatlas* ἐξεδόθη μόλις τὸ 1926, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχον ἐκδοθῆ πλεῖστοι ὅσοι γλωσσικοὶ Ἐτλαντες ἄλλων χωρῶν, ἐκ τῶν ὁποίων σημαντικώτερος διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Γλωσσογεωγραφίας εἶναι ὁ Γλωσσικὸς Ἐτλας τῆς Γαλλίας (*Atlas Linguistique de la France*, βραχυγραφικῶς ALF), τῶν *J. Gillieron* καὶ *E. Edmont*, ἐκδοθεὶς κατὰ τὰ ἔτη 1902-1910¹.

Τέσσαρα εἶδη διαλεκτολογικῶν μελετῶν παρουσιάζονται ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 19ου αἰῶνος : α/ τὰ τοπικὰ γλωσσάρια καὶ τὰ λεξικά διαφόρων διαλέκτων ἢ τοπικῶν ἰδιωμάτων, β/ τὰ γλωσσάρια τεχνικῶν ἢ ἐπαγγελματικῶν ὄρων καὶ αἱ γλωσσικο-ἔθνογραφικαὶ περιγραφαί, γ/ αἱ γενικῆς ἢ μερικῆς (φωνητικῆς, μορφολογικῆς, συντακτικῆς) φύσεως γραμματικαὶ περιγραφαὶ ἰδιώματος ἢ ὁμάδος ἰδιωμάτων, συχνάκις — κατὰ τὸ πρῶτον ἰδίᾳ τέταρτον τοῦ 20οῦ αἰ. — συνοδευόμεναι καὶ ὑπὸ μιᾶς δια-

* Τὸ παρὸν ἄρθρον δὲν ἀποτελεῖ τὴν τελευταίαν λέξιν ἐπὶ τοῦ προβλήματος τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ Γλωσσικοῦ Ἐτλαντος τῆς Ἑλλάδος. Σκοπεῖ ἀπλῶς νὰ σκιαγραφῆσθαι τὸ ὅλον θέμα καὶ νὰ δώσῃ λαβὴν πρὸς περαιτέρω συζήτησιν τῶν ἐν αὐτῷ ἀναπτυσσομένων ἀπόψεων. Τὸ τελικὸν σχέδιον διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Ἐτλαντος θὰ καθορισθῇ σὺν τῇ προόδῳ τοῦ χρόνου διὰ τῆς ἐξονυχιστικῆς μελέτης τῶν ἐπὶ μέρους θεμάτων ὑπὸ τῶν ἀναλαβόντων τὴν ἔκδοσιν.

1. Ὁ ALF περιλαμβάνει καὶ τόμον ἀφιερωμένον εἰς τὴν γαλλικὴν νῆσον Κορσικὴν, ἂν καὶ τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῶν κατοίκων αὐτῆς εἶναι ἰταλικὸν καὶ οὐχὶ γαλλικόν. Ὁ τόμος οὗτος ἐδημοσιεύθη τὸ 1914.

χρονικῆς μελέτης αὐτῶν¹ καὶ δ/ αὶ διαλεκτολογικαὶ μελέται, αὶ ἐκπόμενα ἐκ τῆς Γλωσσογεωγραφίας. Ἐδῶ ὑπάγονται οἱ διάφοροι Γλωσσικοὶ Ἄτλαντες καὶ αὶ μελέται, αἵτινες ἐκμεταλλεύονται τὰ δεδομένα τῆς Γλωσσογεωγραφίας καὶ τῶν Ἄτλάντων.

Οἱ Γλωσσικοὶ Ἄτλαντες ἐμφανίζονται κυρίως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰ., ἔκτοτε δὲ αὶ πλεῖστα τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν ἔχουν ἀποκτήσει τὸν Ἄτλαντα τῆς γλώσσης των, ἀρκεταὶ μάλιστα ἔχουν καὶ ἐπὶ μέρος Ἄτλαντας διαφόρων ἐπαρχιῶν αὐτῶν², δημοσιευθέντας ἤδη ἢ εὐρισκομένους ὑπὸ σύνταξιν ἢ δημοσίευσιν, πρὸς λύσιν δευτερευόντων καὶ ἐπὶ μέρος προβλημάτων ἢ ἐνίσχυσιν τῶν ἐκ τοῦ γενικοῦ αὐτῶν Ἄτλαντος συναχθέντων συμπερασμάτων. Λεπτομερῆς ἀναγραφή τῶν διαφόρων γλωσσικῶν Ἄτλάντων ἐξέρχεται τῶν ὀρίων τοῦ παρόντος δημοσιεύματος. Οἱ ἐνδιαφερόμενοι δύνανται νὰ ἀνεύρουν τοὺς τίτλους τῶν κυριωτέρων γλωσσικῶν Ἄτλάντων εἰς τὸ κεφάλαιον *Dialectologie et Géographie linguistique* τοῦ ἔργου τοῦ Σουηδοῦ καθηγητοῦ *B. Malmberg, Les nouvelles tendances de la Linguistique* (Paris, PUF, 1961¹, 1968²), ἐνθα δίδεται καὶ γενικὴ συνοπτικὴ ἐκθεσις τῶν μέχρι τοῦδε διαλεκτολογικῶν καὶ γλωσσογεωγραφικῶν ἐρευνῶν εἰς παγκόσμιον κλίμακα. Ἐκτενῆ περιγραφὴν τῶν γλωσσικῶν Ἄτλάντων τῶν λατινογενῶν γλωσσῶν τῆς Εὐρώπης δύνανται νὰ εὕρουν εἰς τὸ ἔργον τῶν *Sever καὶ Rodica Doina Pop, Les Atlas Linguistiques Européens. Domaine Roman* (Louvain, 1960).

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀσχολία περὶ τὰς διαλέκτους καὶ τὰ ἰδιώματα τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1866, ὅτε ὁ Γάλλος *G. Deville* ἐδημοσίευσεν τὴν μελέτην τοῦ *Étude du dialecte tsaconien*³. Ἐκτοτε ἐκαλλιεργήθησαν ἀναφορικῶς πρὸς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ξένων γλωσσολόγων τὰ τρία πρῶτα τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθέντων εἰδῶν διαλεκτικῶν μελετῶν. Ἡ Γλωσσογεωγραφία ὅμως ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ πολὺ ὀλίγον γνωστὴ εἰς τὴν χώραν μας⁴, ἢ δὲ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῶν πορισμάτων τῶν διαλεκτολογικῶν ἐρευνῶν, ἦτοι ἢ μεταφορὰ ἐπὶ χάρτου τῶν διαφόρων διαλεκτικῶν τύπων καὶ ὁ καταρτισμὸς οὕτω γλωσσικοῦ Ἄτλαντος, ἀποτελεῖ τι τὸ ἐντελῶς ἄγνωστον.

Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ γλωσσικοῦ Ἄτλαντος ὅλων σχεδόν, ὡς προελέχθη,

1. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην δύνανται νὰ ὑπαχθῶν καὶ αὶ μελέται εἰδικῶν προβλημάτων, ὡς τὸ τῆς ἐπιδράσεως τῆς φιλολογικῆς γλώσσης ἐπὶ τῶν ἰδιωμάτων.

2. Εἰς τὴν Γαλλίαν π.χ. ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω ἀναφερθέντος ALF ὑπάρχουν γλωσσικοὶ Ἄτλαντες διαφόρων ἐπαρχιῶν (ἐκδοθέντες ἀπὸ τοῦ 1950 καὶ ἐντεῦθεν ἢ τελοῦντες εἰσέτι ὑπὸ σύνταξιν) ἢ νομῶν καὶ μικροτέρων περιοχῶν (ἐκδοθέντες κατὰ τὰς τέσσαρας πρώτας δεκαετίαι τοῦ αἰῶνος), εἰς τὴν Ἰσπανίαν δὲ ἐκτὸς τοῦ μεγάλου γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Ἰβηρικῆς Χερσονήσου (περιλαμβάνοντος καὶ τὴν Πορτογαλίαν) ὑπάρχει καὶ ὁ τῆς Καταλωνίης καὶ ὁ τῆς Ἀνδαλουσίης.

3. Βλ. *A. Mirambel, Histoire et Structure à propos des dialectes Néo-Helléniques. Glotta*, 39, 1960-61, σ. 239, σημ. 2.

4. Εἰς ὀλίγας γλωσσολογικὰς μελέτας ἐξετάζεται — ἔστω καὶ ἀτελῶς — ἡ ἔκτασις τῶν διαφόρων διαλεκτικῶν φαινομένων, ἐνῶ αὶ σαφῶς γλωσσογεωγραφικὸν χαρακτῆρος μελέται εἶναι σπάνιαι. Τούτων αὶ σημαντικώτεραι εἶναι: 1/ Στίλπ. Κουσικίδου, Γλωσσογεωγραφικὰ σημειώματα ἐκ δυτικῆς Θράκης, Λεξικογρ. Ἀρχ. ΣΤ', 1923, σσ. 362-387, 2/ Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὰ ὕρη τῶν βορείων, ἡμιβορείων καὶ νοτίων ἑλληνικῶν ἰδιωμάτων τῆς Θράκης, Ἀρχεῖον Ὀρακικοῦ Λαογρ.

τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν τὸ κενὸν ἐκ τῆς ἀπουσίας παρομοίου ἔργου διὰ τὴν νέαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καθίσταται πλέον αἰσθητὸν εἰς τὴν διεθνῆ διαλεκτολογία καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς συντάξεώς του περισσότερο ἐπιτακτικῆ. Τὴν ἀνάγκην ταύτην ἐτόνισε καὶ ὁ διάσημος Γάλλος γλωσσολόγος *A. Meillet* εἰς ἀνακοίνωσίν του πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν κατὰ τὸ ἔτος 1931¹. Δὲν χρειάζεται, νομίζω, νὰ ἐπιμείνωμεν διὰ μακρῶν ἐπὶ τῆς σημασίας παρομοίου ἔργου διὰ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἣτις ἀποτελεῖ τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τῆς ἀρχαιοτέρας καὶ συνεπῶς μακροβιοτέρας τῶν συγχρόνων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, τῆς καὶ παλαιότερον πασῶν γραπτῶς παραδεδομένης (ἄνω τῶν 2.500 ἔτων συνεχοῦς καὶ ἀδιακόπου γραπτῆς φιλολογικῆς παραδόσεως). Ἡ σημασία τῶν διαλέκτων τῆς νέας Ἑλληνικῆς διὰ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν καλυτέραν κατανόησιν καὶ ἐρμηνείαν τῆς καθόλου Ἑλληνικῆς γλώσσης ἔχει πολλάκις τονισθῆ ὑπὸ ἡμετέρων καὶ ξένων ἑλληνιστῶν. Ὁ γλωσσικὸς Ἀτλας τῆς Νέας Ἑλληνικῆς πρόκειται νὰ διαφωτίσῃ πολλὰ προβλήματα τῶν διαλέκτων αὐτῆς, νὰ θέσῃ νέα καὶ νὰ ἐπιλύσῃ ἀρκετά. Θὰ δείξῃ τὴν γεωγραφικὴν ἔκτασιν τῶν ποικίλων φωνητικῶν, μορφολογικῶν, συντακτικῶν καὶ λεξιλογικῶν φαινομένων τῆς γλώσσης μας καὶ θὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν χάραξιν τῶν σχετικῶν ἰσογλώσσων, ὡς παρετήρησεν ἤδη ὁ Γ. Ἀναγνωστόπουλος². Ἡ συμβολή του εἰς τὴν διεθνῆ γλωσσικὴν ἐπιστήμην θὰ εἶναι πραγματικῶς μεγίστη, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν καὶ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐκ τῶν στοιχείων, ἅτινα θὰ παράσχῃ οὗτος θὰ καταδειχθῇ καὶ ἡ ἐπίδρασις τῶν ξένων γλωσσῶν ἐπὶ τὴν Νεοελληνικὴν εἰς τοὺς διαφόρους τομεῖς τοῦ λεξιλογίου τῆς καὶ εἰς τὰς διαφόρους περιοχὰς τοῦ ἑλληνοφώνου κόσμου. Ὁ διάσημος διαλεκτολόγος *Sever Pop* εἰς τὸ ἔργον του *La Dialectologie* (Louvain Βελγίου, 1950), σελ. 1065, τονίζει ὅτι ἡ σύνταξις τοῦ Γλωσσικοῦ Ἀτλαντος τῆς Νέας Ἑλληνικῆς δὲν ἐνδιαφέρει μόνον τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ὅλον τὸν κόσμον τῆς Μεσογείου, ὅστις ὑπέστη ἐπὶ αἰῶνας τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου.

Σκέψις περὶ συντάξεως Γλωσσικοῦ Ἀτλαντος τῆς Νεοελληνικῆς εἶχε γίνεαι καὶ παλαιότερον³. Λεπτομέρειαι ἐπὶ τοῦ θέματος δὲν εἶναι γνωσταί. Ὁ Γ. Χατζιδάκις, ἀσχοληθεὶς παλαιότερον (1891) εἰς τὴν παρασκευὴν γλωσσολογικοῦ χάρτου τῶν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν λαῶν διὰ στοιχείων προσκομισθέντων

καὶ Γλωσσ. Θεοκυροῦ Γ', 1943, σσ. 131-148, 3/ *Στεφ. Α. Ἡμέλλου*, Γλωσσογεωγραφικά τινα ἐκ Νάξου, Ἀθηνᾶ 67, 1963, σσ. 33-46, 4/ *Νικ. Γ. Κορτοσοπούλου*, Παρατηρήσεις εἰς τὴν διάλεκτον τῆς δυτικῆς Κρήτης, αὐτόθι 63, 1959, σσ. 319-335, 5/ *Τοῦ αὐτοῦ*, Περί τινων κρητικῶν γλωσσικῶν φαινομένων, αὐτόθι 64, 1960, σσ. 209-220. Πρόσθ. εἰς τὸν πίνακα τοῦτον καὶ τὰς σελ. 62 (§ 63) - 74 (§ 75) καὶ 233-308 τῆς Νεοελληνικῆς Γραμματικῆς (τόμ. Α', Ἱστορικὴ Εἰσαγωγή, Ἀθήνα, 1938) τοῦ *Μανόλη Α. Τριανταφυλλίδη*. Παραπλεύρως τῆς σελίδος 80 τοῦ ἔργου τούτου ὑπάρχει διαλεκτικὸς χάρτης τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὰς ἰσογλώσσους τριῶν φαινομένων. Περὶ τῆς Γλωσσογεωγραφίας καὶ τῶν γλωσσικῶν Ἀτλάντων ὑπάρχει δημοσιευμένον μέχρι τοῦδε ἑλληνιστῆ ἐν ἄρθρον : ἡ διάλεκξις τοῦ Πολωνοῦ γλωσσολόγου *M. Malecki*, Μέθοδοι Γλωσσογεωγραφίας, ἐν Ἀθηνᾶ ΜΔ' (1932) 184-192.

1. Βλ. Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 6 (1931), σ. 229.

2. Ἐν ΜΕΕ, τ. 10 (Ἑλλάς), σ. 702, στῆλαι 1 καὶ 2.

3. Βλ. *Malecki*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 192.

αὐτῷ παρὰ τῶν ἐκ τῆς δούλης Ἑλλάδος φοιτητῶν του¹, γράφων ἐν τῷ τόμῳ «Ἑλλάς» τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας² περὶ τοῦ γλωσσικοῦ μας ζητήματος ἠύχετο τὴν ταχεῖαν σύνταξιν Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος καὶ προσέθετεν ὅτι τοῦτο «ἀποτελεῖ ἐν τῶν κυριωτάτων καὶ τῶν μᾶλλον ἐπειγόντων ἔργων τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», ὁ δὲ Γ. Ἀναγνωστόπουλος εἰς τὸ ἄρθρον του «Περὶ τοῦ λεξικοῦ τῆς νέας κυπριακῆς διαλέκτου»³ ἐπανέρχεται ἐπὶ τοῦ θέματος γράφων διὰ «... τὸν μέγα Γλωσσικὸν Ἄτλαντα τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ὁποίου τὴν παρασκευὴν καὶ ἔκδοσιν ἀπεφάσισε κατ' ἀρχὴν ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν κατ' εἰσῆγησιν τοῦ διακεκριμένου συναδέλφου μου καὶ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Κ. Ἀμάντου». Ὁ Sever Pop (ἐνθ' ἄνωτ.) γράφει, ὅτι ὁ Μ. Τριανταφυλλίδης ἀπέστειλε δις πρὸς διάφορα πρόσωπα — πρὸς δημοδιδασκάλους κυρίως — ἐντυπα ἐρωτηματολόγια, ὧν τὸ πρῶτον περιεῖχε 37 καὶ τὸ δεύτερον 113 ἐρωτήσεις, μέρος δὲ τοῦ οὕτω συγκεντρωθέντος ὑπ' αὐτοῦ ὑλικοῦ ἐχρησιμοποίησε σποραδικῶς εἰς τὰ συγγράμματά του. Ἐν συνεχείᾳ ἀναφέρει ὁ Pop ὅτι μετὰ τὴν ἐνώπιον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ὁμιλίαν τοῦ Α. Meillet (1933) ὁ καθηγ. Γεώργ. Ἀναγνωστόπουλος ἀνέλαβε τὴν σύνταξιν σχεδίου διὰ τὸν Γλωσσικὸν Ἄτλαντα καὶ συνέταξε δειγματοληπτικῶς ἐρωτηματολόγιον ἐκ 41 ἐρωτήσεων. Μετὰ τὸν θάνατον του ὅμως — λέγει ὁ Pop — τὸ σχέδιον φαίνεται ὅτι ἐγκατελήφθη («le projet paraît avoir été abandonné»). Τὸ ἐρωτηματολόγιον τοῦ Ἀναγνωστοπούλου ἐξετυπώθη εἰς φυλλάδιον ὑπὸ τὸν τίτλον «Φωνητικαὶ καὶ γραμματικαὶ παρατηρήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸ γλωσσικὸν ἰδιῶμα...» [τοῦ τόπου ἐξ οὗ θὰ συμπληρωθῆ], ἐλάχιστα δὲ ἀντίτυπα τούτου εὐρίσκονται εἰς τὸ Ἀρχειὸν τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ. Ὁ τίτλος οὗτος προδίδει εὐθὺς ἀμέσως τὸν σκοπὸν τοῦ συντάξαντος αὐτό : ἐξακρίβωσιν φωνητικῶν, μορφολογικῶν καὶ συντακτικῶν φαινομένων, οὐχὶ δὲ λεξιλογικῶν. Ἐξ ἄλλου ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν ἐρωτημάτων τῶν τριῶν ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ Pop ἐρωτηματολογίων (μόλις 41 τὸ τοῦ Ἀναγνωστοπούλου καὶ 37 καὶ 113 ἀντιστοιχῶς τὰ δύο τοῦ Τριανταφυλλίδη) παρέχει εἰς ταῦτα λίαν περιορισμένην σημασίαν. Ὁ Γ. Πάγκαλος εἰς τὸν Α' τόμον τοῦ ἔργου του «Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Κρήτης» δημοσιεύει (ἐν σελ. 130-133) τὸ ἐρωτηματολόγιον τοῦ Ἀναγνωστοπούλου καὶ (ἐν σελ. 134-137) τὸ ἐξ 113 ἐρωτήσεων ἐρωτηματολόγιον τοῦ Τριανταφυλλίδη παρέχων τὰς ἀπαντήσεις εἰς αὐτὰ ἐκ τοῦ μητρικοῦ του ἰδιώματος, ἦτοι τοῦ ἰδιώματος τοῦ χωρίου Πρίνα τῆς ἐπαρχ. Μεραμπέλλου Κρήτης. Περὶ τὰ τέλη τοῦ λήξαντος ἔτους 1968 τὸ πρὸς τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν Κέντρον Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης διὰ τοῦ διευθυντοῦ αὐτοῦ κ. Δικ. Βαγιακάκου ἀπεφάσισε, παρὰ τὸ ὀλιγάριθμον τοῦ προσωπικοῦ του, νὰ παρασκευάσῃ ἔκδοσιν τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος παραλλήλως πρὸς τὴν συνέχισιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἀντιληφθὲν τὴν σημασίαν ἐνὸς παρομοίου ἔργου. Πράγματι τὸ μόνον ἀρμόδιον διὰ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι τὸ ὡς ἄνω

1. Συμφώνως πρὸς ἔγγραφον τῶν Ἀρχειῶν τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν /ΚΥ/Α/5/1, Ἀθῆναι, 18-6-1891 (κατὰ πληροφориαν τῆς συναδ. δ. Ἑλένης Μπελιᾶ).

2. ΜΕΕ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 713, στήλη 3.

3. Βλ. *Κυπριακὰ Ληξικαί*, τ. ΙΑ', τεύχ. Α', σ. 9 (Λάβραξ Κύπρου, 1935).

ἐπιστημονικὸν Κέντρον τῆς Ἀκαδημίας τῆς χώρας μας, ὡς τὸ μόνον ἐν Ἑλλάδι Κέντρον διαλεκτολογικῶν ἐρευνῶν. Εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ εὐρίσκεται ἀποδελτιωμένος ὄγκος νεοελληνικοῦ γλωσσικοῦ διαλεκτικοῦ ὕλικου, ὅπερ χρησιμοποιεῖται κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν ἄρθρων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, τοῦ τελευταίου ὄντος κατ' οὐσίαν Λεξικοῦ τῶν νεοελληνικῶν διαλέκτων. Ἀπλοῦν βλέμμα εἰς τὰ λήμματα τῶν ἐκδοθέντων τόμων αὐτοῦ¹ πείθει ὅτι τὸ τυπολογικὸν μέρος πολλῶν ἐξ αὐτῶν ἀποτελεῖ ἀληθεῖς γλωσσογεωγραφικὰς πραγματείας, ἔνεκα τοῦ πλήθους τῶν παρεχομένων εἰς αὐτὰ διαλεκτικῶν τύπων, προερχομένων ἐξ ὅλης σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος. Ὑπάρχει λοιπὸν εἰς τοὺς τόμους καὶ εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ὁ πυρὴν ἐνὸς Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος, ἡ σύνταξις ὅμως τούτου δὲν εἶναι ἔργον τοσοῦτον ἀπλοῦν, ὡς ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται, καὶ τοῦτο ἔνεκα τῶν λόγων, οἵτινες θέλουσιν ἐκτεθῆ κατωτέρω.

Ἐν πρώτοις τί εἶναι ἀκριβῶς ὁ Γλωσσικὸς Ἄτλας; Εἶναι τὸ σύνολον γεωγραφικῶν χαρτῶν μιᾶς περιοχῆς, ἐπὶ ἐκάστου τῶν ὁποίων καταχωροῦνται αἱ εἰς τὰ διάφορα σημεῖα ἐρεύνης (*points d'enquête*) τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν περιοχῆς δοθεῖσαι ὑπὸ τῶν γλωσσικῶν πληροφοριοδοτῶν ἀπαντήσεις εἰς ἓν συγκεκριμένον ἐρώτημα, τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ εἰς τὴν ὀνομασίαν ἀντικειμένου τινὸς ἢ ἐννοίας τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον ἐξυπηρετεῖ ἢ ἐκδοσις τοῦ Ἄτλαντος (μελέτην τῆς φωνητικῆς², τῆς μορφολογίας³, τοῦ συντακτικοῦ, τοῦ λεξιλογίου ἢ γενικῶς ὅλων τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἐρευνωμένης γλώσσης ἢ διαλέκτου) τὸ ἐρωτηματολόγιον περιλαμβάνει ἐρωτήσεις προκαλοῦσας τὴν κατάλληλον ἀπάντησιν ἐκ μέρους τοῦ πληροφοριοδοτοῦ⁴. Ἡ σύνταξις ἐρωτηματολογίου διὰ γενικῆς φύσεως Γλωσσικὸν Ἄτλαντα εἶναι πλέον δυσχερῆς ἢ ἡ σύνταξις ἐρωτηματολογίου δι' Ἄτλαντα ἐπὶ μέρους φαινομένων γλώσσης τινὸς (φωνητικῶν, μορφολογικῶν, συντακτικῶν) καὶ τοῦτο διότι τὰ ἐρωτήματα αὐτοῦ δέον ὅπως ἐπιλεγοῦν καταλλήλως, ὥστε νὰ περιλαμβάνουν, εἰ δυνατόν, ὅλα τὰ ἐπὶ μέρους γλωσσικὰ φαινόμενα καὶ αἱ λέξεις-ἀπαντή-

1. Τόμος Α' (1933) α - ἀμωρωζοσύνη, τόμ. Β' (1939) ἄν - ἀπώρυγα, τόμ. Γ' (1942) -ἀρα -βλέπω, τόμ. Δα (1953) βλεφαρίδα - γάργαρος, τόμ. Δβ ὑπὸ ἐκτύπωσιν.

2. Ἄτλαντες ἐνδιαφερθέντες μόνον διὰ φωνητικὰ φαινόμενα εἶναι π.χ. οἱ *G. Weigand*, *Linguistischer Atlas des daco-rumänischen Sprachgebietes* (Γλωσσικὸς Ἄτλας τῶν φωνητικῶν φαινομένων τῆς ρουμανικῆς γλώσσης ἐκδοθεὶς ἐν Λειψίᾳ κατὰ τὰ ἔτη 1898-1909), *Ch. Guerlin de Guer*, *Atlas dialectologique de Normandie* (Ἄτλας τῶν φωνητικῶν φαινομένων τῆς διαλέκτου τῆς περιοχῆς τῆς πόλεως Caen τῆς Νορμανδίας ἐκδοθεὶς ἐν Παρισίοις τὸ 1903), *L. Gauchat - J. Jean - Jaquet - E. Tappolet*, *Tableaux phonétiques des patois suisses romands* (Ἄτλας τῶν φωνητικῶν φαινομένων τῶν ἰδιωμάτων τῆς γαλλοφώνου περιοχῆς τῆς Ἑλβετίας ἐκδοθεὶς ἐν Neuchâtel Ἑλβετίας τὸ 1925· ἔργον μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος τοῦ εἰς ὀλόκληρον τὸν κόσμον), ὁ πρῶτος τόμος (100 χάρται) τοῦ γλωσσικοῦ ἄτλαντος τῆς γαλλοφώνου περιοχῆς τοῦ Βελγίου (*Atlas linguistique de la Wallonie*) ὑπὸ *L. Remacle* ἐκδοθεὶς ἐν Λιέγη τοῦ Βελγίου τὸ 1953.

3. Πρβλ. τὸν ὑπὸ τὸν τίτλον *Les aires morphologiques du Nord-Ouest de l'Angoumois* τοῦ *A.-L. Terracher* (Παρίσι, 1912-1914).

4. Κατάλογον τῶν γλωσσικῶν ἐρωτηματολογίων βλ. ἐν *Sever Pop*, *Bibliographie des questionnaires linguistiques* (ἐν Louvain Βελγίου, 1955, σσ. 169, πίνακες ἐξ). Πρόκειται περὶ τῆς πρώτης βιβλιογραφίας ἐρωτηματολογίων χρησιμοποιθέντων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν σκαπανέων τῆς γλωσσικῆς ἐρεύνης (τέλος τοῦ ΙΔ' αἰ.) μέχρι τοῦ 1954 καὶ παρεχομένων κατὰ χρονολογικὴν σειρᾶν.

σεις δέον ὅπως εἶναι τοιαῦται, ὥστε νὰ εἶναι χαρακτηριστικά ὄχι μόνον λεξιλογικῶς, ἀλλὰ καὶ μορφολογικῶς. Τὸ μειονέκτημα ὅλων τῶν γενικῆς φύσεως γλωσσικῶν Ἀτλάντων εἶναι ἡ ἀναπόφευκτος ἀπουσία ἐξ αὐτῶν λεπτομερειῶν τῶν διαφόρων γλωσσικῶν φαινομένων, ἰδίᾳ ὅταν ἡ ἐρευνωμένη περιοχή εἶναι ἐκτεταμένη (π.χ. ὁλόκληρος χώρα) καὶ τὸ δίκτυον τῶν σημείων ἐρεύνης οὐχὶ ἐπαρκῶς πυκνόν.

Τὰ μεγάλα προβλήματα, τῶν ὁποίων τὴν λύσιν προϋποθέτει ἡ σύνταξις παντὸς Γλωσσικοῦ Ἀτλαντος εἶναι :

α/ ὁ καταρτισμὸς καταλλήλου ἐρωτηματολογίου λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν τοπικῶν συνθηκῶν τῆς ἐρευνωμένης περιοχῆς ¹.

β/ ἡ ἐπιλογή τῶν καταλλήλων σημείων ἐρεύνης καὶ

γ/ ἡ εἰς ἕκαστον τούτων ἐξεύρεσις καταλλήλων πληροφοριοδοτῶν διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἀπαντήσεων εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον.

Τὸ πρόβλημα τῆς ὑπάρξεως ἑνὸς ἢ πλείονων συλλογῶν τοῦ ὕλικου ἔχει πολλάκις ἀπασχολήσει τοὺς διαλεκτολόγους καὶ εἰδικώτερον τοὺς συντάκτας γλωσσικῶν Ἀτλάντων καὶ ἕκαστος τούτων ἠκολούθησε τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἰδικήν του ἀντίληψιν. Εὐκτέα βεβαίως εἶναι ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου ὑφ' ἑνὸς μόνον προσώπου (ὡς ἐγένετο π.χ. διὰ τὸν Γλωσσικὸν Ἀτλαντα τῆς Γαλλίας, τοῦ ὁποίου μοναδικὸς συλλογεὺς ἦτο ὁ ἕτερος τῶν ἐκδοτῶν *E. Edmont*). Δυστυχῶς τοῦτο εἶναι ἀνεφικτόν, ὅταν ὁ πρὸς ἐρευναν χωρὸς εἶναι λίαν ἐκτεταμένος καὶ ὁ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἐρευνητοῦ χρόνος ἀνεπαρκής.

Συνεζητήθη ἐπίσης τὸ πρόβλημα εἰς τὴν περίπτωσιν πολλῶν συλλογῶν, ὁ ἐρευνητὴς πρέπει νὰ εἶναι ἐντόπιος ἢ ξένος πρὸς τὴν περιοχὴν εἰς ἣν ἐργάζεται καὶ τὴν διάλεκτον ἣν ἐρευνᾷ. Ἡ γνῶσις τοῦ τοπικοῦ ἰδιώματος εἶναι βεβαίως ἐπιβοηθητική, εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως ἀπαντήσεων ἐπὶ ἐτοίμου ἐρωτηματολογίου ἢ μειονεκτικῆς θέσεως, εἰς ἣν εὐρίσκεται ὁ μὴ ἐντόπιος καὶ γενικῶς μὴ οἰκεῖος πρὸς τὸν ἐρευνώμενον χωρὸν συλλογεὺς, δὲν παρέχει πολλὰ ἐμπόδια εἰς τὸ ἔργον του. Πάντως ἀναγκαῖα εἶναι πάντοτε διὰ τὸν μὴ ἐντόπιον συλλογέα μία ἐξοικείωσις πρὸς τὴν προφορὰν τοῦ ἰδιώματος πρὶν ἀρχίσῃ οὗτος νὰ προβαίῃ εἰς τὸ συλλεκτικόν του ἔργον.

Γενικῶς ὡς πρὸς τὸν συλλογέα δέον νὰ ἐξετάζηται οὐχὶ ἡ ἐντοπιότης ἢ μὴ αὐτοῦ καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ γνῶσις ἢ μὴ τῆς τοπικῆς διαλέκτου, ἀλλὰ ἡ εὐαισθησία τοῦ ὠτὸς αὐτοῦ εἰς τὰς ποικίλας φθόγγικὰς ἀποχρώσεις καὶ νὰ ἀπαιτῆται παρ' αὐτοῦ ἡ πιστὴ ἀπόδοσις τῶν ἀποχρώσεων τούτων διὰ τῆς γραφῆς. Προκύπτει συνεπῶς ἕτερον σημαντικώτατον διὰ τὴν σύνταξιν γλωσσικοῦ Ἀτλαντος πρόβλημα : τὸ τῆς γραπτῆς ἀποδόσεως τῶν διαλεκτικῶν φθόγγων διαφόρως ἀντιμετωπισθῆν εἰς τοὺς διαφόρους Ἀτλαντας τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν ².

1. Τὸ μειονέκτημα τῆς δι' ἠτοιμασμένου ἐκ τῶν προτέρων ἐρωτηματολογίου συλλογῆς διαλεκτικοῦ ὕλικου εἶναι τὸ μειονέκτημα πάσης α ἠριγοῖ θέσεως ἔναντι ἑνὸς προβλήματος. Ὁ ἐρευνητὴς εἶναι τρόπον τινὰ προκατελιγμένος καὶ δεσμευμένος : συλλέγει ὕλικόν δι' ὠρισμένα φαινόμενα γνωστὰ ἐκ τῶν προτέρων, ἐνῶ ἀγνοεῖ τὴν ὑπαρξιν ἄλλων εἰς τὸν ἐρευνώμενον χωρὸν, τὰ ὁποῖα πιθανῶς νὰ μὴ ἀποκαλυφθοῦν εἰς ὅλην αὐτῶν τὴν ἔκτασιν ἢ καὶ οὐδόλως διὰ τῆς βάσει τοῦ ἐρωτηματολογίου ἐρεύνης.

2. Τὸ ἀλφάβητον ἐκάστης γλώσσης καὶ ἡ εἰς αὐτὸ ἀξία τῶν διαφόρων γραμμάτων ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν τῶν συμβολικῶν φωνητικῶν χαρακτηρῶν διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν διαλεκτικῶν φθόγγων

Ἡ ἔκδοσις τοῦ γλωσσικοῦ "Ατλαντος τῆς Ἑλλάδος. — Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν μελετωμένην ἔκδοσιν Γλωσσικοῦ "Ατλαντος τῆς Ἑλλάδος παραμένουν πάντοτε ἀναμένοντα τὴν λύσιν τῶν τὰ τρία βασικὰ προβλήματα, ἅτινα ἀνέφερον ἀνωτέρω. Τοῦ σταδίου τῆς προετοιμασίας διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ὕλικου, ἤτοι τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ πίνακος τῶν ἐρευνητέων φαινομένων, τοῦ ἐρωτηματολογίου καὶ τοῦ πίνακος τῶν σημείων ἐρεύνης, δέον ὅπως προηγηθῆ ἡ ἀκόλουθος προεργασία βάσει τοῦ ὕλικου τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ :

1/ Συγκέντρωσις τῶν ἐκ τῶν χειρογράφων συλλογῶν αὐτοῦ πληροφοριῶν ὡς πρὸς τὴν προφορὰν, τὴν μορφολογίαν καὶ τὴν σύνταξιν τῶν διαφόρων ἰδιωμάτων τῆς Νεοελληνικῆς.

2/ Συγκέντρωσις τῶν αὐτῶν ὡς ἄνω πληροφοριῶν ἐκ διαλεκτολογικῶν μελετῶν καταλλήλως ἀποδελτιουμένων μετὰ προηγουμένην καταλογογράφησιν αὐτῶν. Βασικὰ εἶναι ἐν προκειμένῳ τὰ ἔργα τοῦ Γεωργ. Χατζιδάκι, ἥδη δὲ καταρτίζεται εἰς τὸ Κέντρον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ πίναξ τῶν ἀποδελτιωτέων γλωσσικῶν ἐργασιῶν.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πληροφοριῶν τούτων θὰ καταρτισθῆ ὁ πίναξ τῶν διαλεκτικῶν φθόγγων τῆς ἑλληνικῆς, ἀποδοτέων διὰ τοῦ ἀλφαβήτου τῆς Association Phonétique Internationale (API) ὑπὸ πάντων τῶν συλλογέων, καὶ ὁ πίναξ τῶν ἐρευνητέων φαινομένων (φωνητικῶν, μορφολογικῶν καὶ συντακτικῶν) ¹, ἅτινα θὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενον γλωσσογεωγραφικῆς ἐξετάσεως προσανατολίζοντα οὕτω τὴν σύνταξιν τοῦ γλωσσοσυλλεκτικοῦ ἐρωτηματολογίου. Δέον ὅπως καταρτισθῆ ἐπίσης πίναξ τῶν τόπων, ἐξ ὧν διαθέτει ἤδη τὸ Ἀρχεῖον διαλεκτολογικὸν ὕλικόν καὶ νὰ γίνῃ βραχεῖα περιγραφή τῆς ἐξ ἐκάστου τόπου χειρογράφου συλλογῆς τοῦ Ἀρχείου χαρακτηριζομένης ταύτης διὰ τῶν ἐνδείξεων : *πενιχρά, μετρία εἰς ποσόν, πλουσία — ἀξιοπίστος ἢ μὴ —, γενικῆς ἢ μερικῆς φύσεως* (δηλ. *ἀπλοῦν λεξιλόγιον, λεξιλόγιον συνοδευόμενον ὑπὸ φράσεων-παραδειγμάτων, συνθηματικὸν γλωσσάριον, τεχνικοὶ ὄροι, ὀνόματα, τοπωνύμια, πεζὰ ἢ ἔμμετρα μνημεῖα τοῦ λόγου, κλπ.*). Βάσει τοῦ τελευταίου τούτου πίνακος καὶ μὲ κριτήριον τὴν περὶ τὰς νεοελληνικὰς διαλέκτους πεῖραν θὰ ἐπισημανθοῦν οἱ ἐρευνητέοι διὰ τὸν "Ατλαντα τόποι, τῶν ὁποίων τὸ δίκτυον δέον ὅπως εἶναι ἀρκετὰ πυκνόν, δεδομένης τῆς γεωγραφικῆς διαμορφώσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ πλήθους τῶν τοπικῶν παραλλαγῶν τῆς γλώσσης καὶ πρὸς ἀσφαλεστέραν ἐξαγωγήν γλωσσογεωγραφικῶν συμπερασμάτων. Θὰ ληφθοῦν δηλονότι ὑπ' ὄψιν κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τῶν σημείων ἐρεύνης τὸ πεδινὸν ἢ ὄρεινόν τοῦ ἐδάφους ἐκάστης περιοχῆς, ἡ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς, ὁ γλωσσικὸς ἐν αὐτῇ ἐξομαλισμὸς ² ἢ ἡ μεγάλη διαλεκτικὴ κατὰ τμησις ³, ἡ ἐν αὐτῇ ὑπαρξίς ξενοφώνων πληθυσμῶν ⁴ ἢ προσφυγικῶν ἐγκατα-

ἐκάστης γλώσσης εἰς τὸν Γλωσσικὸν "Ατλαντα αὐτῆς. Ποικίλα διακριτικὰ σημεῖα καὶ συμβατικὰ διγράμματα πλουτίζουν τὰ διάφορα χρησιμοποιηθέντα φωνητικὰ ἀλφάβητα.

1. Χωρὶς ἀπαιτήσεις πληρότητος παρέχεται εἰς τὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου τούτου πίναξ τῶν κυριωτέρων φωνητικῶν, μορφολογικῶν καὶ συντακτικῶν φαινομένων, ἅτινα θέλουν ἐρευνηθῆ γλωσσογεωγραφικῶς διὰ τοῦ ἐρωτηματολογίου τοῦ "Ατλαντος.

2. Π.χ. ἐν Πελοποννήσῳ.

3. Π.χ. ἐν Κρήτῃ, Λέσβῳ, Κύπρῳ, κ.ά.

4. Π.χ. ἀλβανοφώνων ἐν Κορινθίᾳ, Ἀττικῇ, Βοιωτίᾳ, νοτ. Εὐβοίᾳ, σλαβοφώνων ἐν δυτ. Μακεδονίᾳ, βλαχοφώνων ἐν Πίνδῳ, κ.ά.

στάσεων¹, ή επί του εδάφους της σύμπτωσης βασικών ισογλώσσων, αίτινες πρέπει να όρισθούν έπακριβώς², και άλλοι παράγοντες. Εύνόητον είναι ότι εις τὰ όρεινά, εις τὰ πυκνοκατοικημένα και εις τὰ πλησίον γλωσσικών όρίων εδάφη, τὰ σημεία έρεύνης θα είναι πυκνότερα. Κατά πρόχειρον ύπολογισμόν μου 30 σημεία έρεύνης εις τούς μεγάλης εκτάσεως νομούς³ και 15 εις τούς μικροτέρους⁴ άρκοϋν grosso modo δι' έν ικανοποιητικής πυκνότητος δίκτυον⁵.

Έγένετο ήδη λόγος περί του συγκεντρωμένου εις τὸ 'Αρχείο του 'Ιστορικού Λεξικού πλουσιωτάτου διαλεκτικού γλωσσικού ύλικού έξ ολοκλήρου σχεδόν τής 'Ελλάδος και του έλληνοφώνου κόσμου έν γένει καθώς και τών πλουσιωτάτων εις τὸ τυπολογικόν αϋτῶν μέρος άρθρων τών τόμων του Λεξικού τούτου. 'Η φύσις και αι άπαιτήσεις ένός Γλωσσικού "Ατλαντος δέν επιτρέπουν να στηριχθῶμεν αποκλειστικῶς και μόνον επί του άνωτέρω ύλικού. Οι Γλωσσικοί "Ατλαντες παρουσιάζουν τήν μορφήν τής γλώσσης εις δεδομένην έποχήν, τήν τής συλλογής τών άπαντήσεων εις τὸ έρωτηματολόγιον, όπερ ύπόκειται ως βάσις τής συντάξεως αϋτῶν. 'Εάν στηριχθούν οϋτοι επί ύλικού συγκεντρωθέντος εις έποχάς σημαντικῶς άπεχούσας άλλήλων, παύουν να έχουν συγχρονικήν μορφήν και έπομένως δέν παρέχουν αληθῆ εικόνα τής γλωσσικῆς καταστάσεως τής χώρας κατά τήν έποχήν τής συντάξεώς των. Τὸ ύλικόν του 'Αρχείου του 'Ιστορικού Λεξικού έχει συλλεγῆ μέν επί χρονικόν διάστημα άνω τών έβδομήκοντα έτῶν, αλλά δέν είναι έξ ίσου πλούσιον δι' όλας τās περιοχάς του έλληνοφώνου κόσμου, διὸ και συνεχῶς πραγματοποιοϋνται ύπό του Κέντρου Συντάξεως του 'Ιστορικού Λεξικού άποστολαι εις διαφόρους περιοχάς, έξ ὧν δέν ύπάρχει ύλικόν ή παρίσταται ανάγκη να συμπληρωθῆ ή έλεγχθῆ τὸ ύπάρχον. 'Εξ άλλου τὸ γεγονός ότι δι' ένιάς περιοχάς τὸ ύλικόν του 'Αρχείου δέν παρέχει ακριβῆ δήλωσιν του τόπου προελεύσεως τών παρεχομένων λέξεων και γραμματικῶν τύπων (εις τās παλαιότερας ιδία συλλογάς άντι του χωρίου έξ οϋ προέρχεται μία λέξις, ανεγράφετο άπλῶς ή έπαρχία ή ή ευρύτερα γεωγραφική περιφέρεια, εις ήν άνήκει τούτο, οίον Κρήτη, 'Αν ή Δυτ. Κρήτη, Λακωνία, Εϋβοια, Θεσσαλία, κ.ο.κ.), ένῶ δέν παραβλάπτει τὸ έργον τής

1. 'Ιδία έν Μακεδονία.

2. Π.χ. έν μέση Εϋβοία, εις τās περιοχάς τών ήμιβορείων ιδιωμάτων έν 'Ιπείρω, εις τὰ όρια βορείων και νοτίων ιδιωμάτων παρά τὰ σύνορα Βοιωτίας και Φθιώτιδος, εις τās νησιδας βορείων ιδιωμάτων έν 'Αχαΐα, και άλλαχού.

3. Π.χ. εις τούς νομούς Λίτωλοακαρνανίας, Σερρών, "Εβρου, 'Ιωαννίνων, κ.ά.

4. Π.χ. εις τούς νομούς "Αρτης, Φωκίδος, Καστορίας, Θεσπρωτίας, 'Αργολίδος, Ξάνθης, κ.ά.

5. Συνολικῶς ύπολογίζω τὰ σημεία έρεύνης επί του έλληνικού εδάφους εις 1100 περίπου μή ύπολογιζομένων τών επί τών ξένων, άλλ' έλληνοφώνων ή τέως έλληνοφώνων εδαφῶν. Δείγματος χάριν αναφέρω τόν αριθμόν τών σημείων έρεύνης μερικῶν ξένων γλωσσικών 'Ατλάντων : Γλωσσικός "Ατλας τής Γαλλίας (ALF) 639 σημεία, Γλωσσικός "Ατλας τής 'Ιταλίας και νοτίου 'Ελβετίας (AIS) 407, Γλωσσικός "Ατλας τής 'Ιταλίας (ALI, ύπό κατασκευήν έν Τουρίνω) 1000, Γλωσσικός "Ατλας τής Ρουμανίας 388, Γλωσσικός "Ατλας τής 'Ιβηρικῆς χερσονήσου 525 (ὧν 97 διά τήν καταλωνικήν γλώσσαν, 280 διά τήν ισπανικήν και 150 διά τήν πορτογαλικήν και γαλλικιανήν), Γλωσσικός "Ατλας τής Βαλλονίας (γαλλόφωνον Βέλγιον) 300, Γλωσσικός "Ατλας τής γαλλοφώνου 'Ελβετίας 67, Γλωσσικός "Ατλας τής νοτίου (προπολεμικῆς) Πολωνίας 39, Γλωσσικός "Ατλας τής 'Ανδαλουσίας ('Ισπανία) 230.

συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ἀποτελεῖ μέγα ἐμπόδιον διὰ τὸν καταρτισμὸν γλωσσογεωγραφικῶν χαρτῶν. Ἄς προστεθῇ ὅτι ὑπὸ πολλῶν συλλογῶν — κυρίως παλαιότερων, οὔτινες δὲν διέθετον τὴν ἀναγκαίαν πρὸς τοῦτο πεῖραν, διότι καὶ ἡ γλωσσικὴ ἐπιστήμη, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν φωνητικὴν, εὕρισκετο τότε ἐν Ἑλλάδι εἰς τὰ πρῶτα αὐτῆς βήματα, — δὲν ἀποδίδεται ἀκριβῶς ἡ προφορὰ τῶν λέξεων. Τοῦτο καλύπτεται ἐνίοτε ὑπὸ νεωτέρων συλλογῶν ἐκ τῆς αὐτῆς περιοχῆς, γενομένων κατὰ καιροὺς ὑπὸ τῶν συντακτῶν τοῦ Λεξικοῦ ἢ ὑπὸ συλλογῶν περισσότερον γλωσσικῶς κατηρτισμένων, πλὴν ὅμως εἰς Γλωσσικὸς Ἄτλας ἀπαιτεῖ μεγαλυτέραν ἐν προκειμένῳ σαφήνειαν καὶ ὁμοιομορφίαν. Χρησιμώτατον διὰ τὸ ἔργον εἶναι τὸ ὑλικόν, τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ ἀντλήσωμεν ἐκ τῶν συλλογῶν τῶν συντακτῶν τοῦ Κέντρου, αἱ ὁποῖαι καλύπτουν μέγα μέρος τοῦ συγκεντρωθέντος ὑλικοῦ καὶ ἐκ διαλεκτολογικῶν μελετῶν, παλαιότερων καὶ συγχρόνων, διότι οἱ συγγραφεῖς των, ὡς εἰδικοὶ ἐπιστήμονες, ἐφρόντισαν νὰ ἀποδίδουν σαφέστερον φωνητικῶς καὶ γλωσσογεωγραφικῶς τοὺς ἀναφερομένους ὑπ' αὐτῶν τύπους. Διὰ πάντας τοὺς ἀνωτέρω λόγους εἶναι ἀναγκαῖα, διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Ἄτλαντος, παραλλήλως πρὸς τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τοῦ Λεξικοῦ ὑπάρχοντος, ἡ συγκέντρωσις ὑλικοῦ βάσει κοινοῦ δι' ὅλα τὰ σημεῖα ἐρεύνης ἐρωτηματολογίου, εἰς τὸν καταρτισμὸν ὅμως τούτου τὸ ὑλικόν τοῦ Ἀρχείου, καθὼς καὶ ἡ περὶ τὰ νεοελληνικὰ ἰδιώματα πεῖρα τῶν Συντακτῶν τοῦ Κέντρου, θέλουσιν σημαντικῶς βοηθήσει¹.

Τὸ ἐρωτηματολόγιον τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Ἑλλάδος θὰ ἀποσκοπῇ εἰς γενικὴν ἔρευναν τῶν ἰδιωμάτων, ἥτοι φωνητικὴν, μορφολογικὴν, συντακτικὴν καὶ λεξιλογικὴν, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐκλεγοῦν καταλλήλως αἱ λέξεις καὶ αἱ φράσεις τῶν χαρτῶν τοῦ Ἄτλαντος. Δεδομένου ὅτι αἱ πλέον δυσἀπόβλητοι ἀπὸ τὸ στόμα τῶν ἰδιωματικῶς λαλούντων λέξεις εἶναι οὐχὶ τὰ ὀνόματα ἀντικειμένων, ἀλλ' οὐσιαστικὰ ἀναφερόμενα εἰς σταθερὰ καὶ ἀμετάβλητα πράγματα², ὠρισμένης κατηγορίας ἐπίθετα καθὼς καὶ πλεῖστα ρήματα καὶ ἐπιρρήματα, ἡ προσοχὴ τῶν μελλόντων νὰ συντάξουν τὸ ἐρωτηματολόγιον³ πρέπει νὰ στραφῇ πρὸς ἐρωτήματα προκλουῦντα τοιοῦτου εἴδους λέξεις καὶ διαφόρους ρηματικούς τύπους εἰς ἀπάντησιν. Ἡ μετάφρασις φράσεων ἀπὸ τὴν κοινὴν νεοελληνικὴν εἰς τινὰ διάλεκτον ἢ ἰδίωμα ὡς μέσον συλλογῆς ἰδιωματικοῦ ὑλικοῦ δέον ὅπως ἀποκλεισθῇ καὶ τοῦτο διότι ἡ μετάφρασις εἰς πλεί-

1. Τὸ ἐκ τῶν παλαιότερων γλωσσικῶν συλλογῶν ὑλικόν καταλλήλως χειριζόμενον ὑπὸ τῶν συλλογῶν τῶν ἀπαντήσεων εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον τοῦ Ἄτλαντος θέλει φανῆ πολλάκις χρήσιμον καὶ ἐπὶ τόπου κατὰ τὸ γλωσσοσυλλεκτικὸν ἔργον βοηθοῦν εἰς τὴν ἐκμείευσιν παρὰ τοῦ πληροφοριοδότη τοῦ ἀληθῶς διαλεκτικοῦ τύπου, ὅστις πιθανῶς ἔχει λησμονηθῆ παρ' αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς. Οὕτω ὑποκαθίσταται τὸ παλαιὸν διαλεκτικὸν ὑλικόν εἰς τὴν μὴ οἰκειότητά τοῦ συλλογῆς εἰς τὸ ὑπὸ ἔρευναν γλωσσικὸν ἰδίωμα.

2. Ἡ ἐξαφάνισις τῶν παλαιῶν μορφῶν τοῦ λαϊκοῦ βίου συνεπέφερε τὴν λήθην τῆς ὀνομασίας παλαιῶν ἀντικειμένων, σκευῶν καὶ ἐργαλείων. Δὲν λησμονοῦνται ὅμως εὐκόλως γεωγραφικοί, γεωλογικοί καὶ μετεωρολογικοί ὄροι, ὄροι σχετικοὶ πρὸς ὠρισμένας βασικὰς καλλιέργειας, ὀνόματα φυτῶν, ὄροι τῆς λαϊκῆς λατρείας κ.ἄ. παρόμοιοι.

3. Εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ἐρωτηματολογίου δύνανται νὰ βοηθήσουν τὰ ἐρωτηματολόγια τῶν Ἀτλάντων ξένων γλωσσῶν, δέον ὅμως ὅπως γίνεται μετὰ πολλῆς προσοχῆς χρῆσις αὐτῶν, καθ' ὅσον ἐν πολλοῖς ταῦτα ἀφοροῦν εἰς καταστάσεις καὶ συνθήκας ξένας πρὸς τὰς παρ' ἡμῖν κρατούσας.

στας μὲν περιπτώσεις οὐδὲν τὸ θετικὸν θὰ ἀπέδιδε, εἰς ἄλλας δὲ θὰ ἦτο ἐφικτὴ μόνον ὑπὸ προσώπων ἐχόντων ἱκανὰς γραμματικὰς καὶ γλωσσικὰς γνώσεις, ὅτε θὰ ἐτίθετο ἐν ἀμφιβόλῳ τὸ αὐθόρμητον τῆς ἀπαντήσεως καὶ ἡ πραγματικὴ καὶ ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τῆν ἐπίδρασιν τῆς παιδείας ἰδιωματικὴ προφορά. Συλλογὴ ἀπαντήσεων εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον διὰ τῆς ἐπιδείξεως εἰς τοὺς πληροφοριοδότας καταλλήλων εἰκόνων καὶ σκιαγραφήματων¹ καὶ ἐπιτρεπτὴ καὶ ἐπιβεβλημένη εἶναι. Εἰκόνες μάλιστα καὶ σκιαγραφήματα διασαφητικὰ τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων δύνανται νὰ συνοδεύουν τοὺς χάρτας τοῦ Ἄτλαντος.

Διὰ τοῦ ἐρωτηματολογίου δέον ὅπως ἀναζητοῦνται μονολεκτικαὶ κυρίως ἀπαντήσεις (ὀνόματα ἀντικειμένων κ.ἄ. οὐσιαστικά, ἐπίθετα, ρήματα, ἐπιρρήματα), ἀλλὰ καὶ τινες φράσεις διὰ τῆν διακρίβωσιν ἰδιωματικῶν ἐκφράσεων καὶ τῶν συντακτικῶν φαινομένων. Τὸ πρόβλημα ἐὰν πρέπει νὰ συλλέγωνται μεμονωμένα ἰδιωματικὰ λέξεις ἢ νὰ ἀναζητῶνται αὐτὰ ἐντὸς φράσεων πάντοτε ἀπρησχόλησε τοὺς ξένους διαλεκτολόγους καὶ συντάκτας γλωσσικῶν Ἄτλάντων καὶ ἐδόθησαν ὑπ' αὐτῶν διάφοροι λύσεις. Οὕτω π.χ. ὁ γλωσσικὸς Ἄτλας τῆς Κορσικῆς γαλλικῆς ἐκδόσεως (τόμος τοῦ ALF) περιέχει μόνον λέξεις, ἐνῶ ὁ γλωσσικὸς Ἄτλας τῆς Κορσικῆς ἰταλικῆς ἐκδόσεως² περιέχει μόνον φράσεις. Μόνον φράσεις περιέχει ἐπίσης ὁ Γλωσσικὸς Ἄτλας τῶν νοτίων Βοσγίων³. Πάντες οἱ λοιποὶ Ἄτλαντες περιέχουν μόνον λέξεις, ἐξαιρέσει τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Γαλλίας (ALF) καὶ τοῦ τῆς περιοχῆς τῶν Landes (ΝΔ. Γαλλία)⁴, οἵτινες περιέχουν λέξεις καὶ φράσεις. Τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι, νομίζω, τὸ πλέον κατάλληλον. Ἐκατοντὰς ἐρωτήσεων εἶναι ἀρκετὴ πρὸς ἔρευναν τῶν συντακτικῶν φαινομένων καὶ τῶν ἰδιαζουσῶν ἰδιωματικῶν ἐκφράσεων. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐρωτήσεων πρὸς συλλογὴν λέξεων, οὗτος δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ καθορισθῇ ἀπὸ τοῦδε, ἐὰν δὲν προηγηθῇ ἡ ἔρευνα τοῦ ἀποκειμένου εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ὑλικοῦ, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη⁵.

Τὸ ζήτημα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐρευνητῶν, τὸ τῶν ἀρετῶν τοῦ καλοῦ συλλογέως καὶ τὸ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐρευνώμενον χῶρον (ἐντοπιότης ἢ μὴ τοῦ συλλογέως) εἶναι ἤδη λελυμένον : τὸ ἔργον ἔχει ἀναληφθῆ ὑπὸ τῶν συντακτικῶν τοῦ Κέντρου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, οἵτινες διαθέτουν πλουσίαν πείραν καὶ ἀναμφισβητήτους ἱκανότητας διὰ γλωσσοσυλλεκτικὸν ἔργον καθὼς καὶ βαθεῖαν

1. Πρβλ. ἐφαρμογὴν τῆς μεθόδου ταύτης εἰς τὰς ἐρεῖνας διὰ τὸν συντασσόμενον ἐν Τουρίνω Γλωσσικὸν Ἄτλαντα τῆς Ἰταλίας (ALI).

2. G. Bottigliani, Atlante linguistico-etnografico italiano della Corsica, Πίζα 1933-1942 (10 τόμοι).

3. Atlas linguistique des Vosges méridionales, Παρίσι, 1917.

4. G. Millardet, Petit Atlas linguistique d'une région des Landes, Τουλούζη-Παρίσι, 1910.

5. Ὅλος ἐνδεικτικῶς ἀναφέρω τὸν ἀριθμὸν ἐρωτημάτων διαφόρων ξένων γλωσσικῶν Ἄτλάντων : Ὁ γαλλικὸς (ALF) 1920 ἐρωτήματα, ἐξ ὧν τὰ 100 φράσεις, ὁ τῆς Ἰταλίας - νοτίου Ἑλβετίας (ALS) ἀναλόγως τῆς περιχῆς ἔχει 2000 ἢ 4000 ἐρωτήματα περιοριζόμενα εἰς 800 μόνον διὰ τὰς πόλεις τῆς βορ. Ἰταλίας, ὁ ρουμανικὸς 4800, ὁ ὑπὸ κατασκευὴν Γλωσσικὸς Ἄτλας τῆς Ἰταλίας (ALI) 7500, ὁ τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου 2000, ὁ τῆς Ἀνδαλουσίας 2245, ὁ ἰταλικὸς τῆς Κορσικῆς 1950 φράσεις, ὁ τοῦ Massif Central τῆς Γαλλίας 3800, ὁ τῆς νοτίου Πολωνίας 900, ὧν αἱ 200 ἀφοροῦν εἰς τὴν γραμματικὴν.

καὶ ἐπιστημονικὴν γνῶσιν τῶν νεοελληνικῶν γλωσσικῶν ἰδιωμάτων. Παραμένει πρὸς λύσιν τὸ ζήτημα τῆς γραπτῆς ἀποδόσεως τῶν ἑλληνικῶν φθόγγων εἰς τὸν "Ατλαντα. Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου τῇ προσθήκῃ ὠρισμένων διακριτικῶν σημείων ἐπὶ τινων γραμμάτων αὐτοῦ πρὸς ἀπόδοσιν ἰδιαζόντων διαλεκτικῶν φθόγγων, ὡς γίνεται εἰς τοὺς τόμους τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, κρίνεται ἀσύμφορος. Ὁ "Ατλας θὰ ἀπευθύνεται εἰς πολὺ εὐρύτερον διεθνὲς ἐπιστημονικὸν κοινὸν ἢ τὸ Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς¹ καὶ ὡς ἐκ τούτου τὰ σύμβολα τοῦ διεθνοῦς φωνητικοῦ ἀλφαβήτου τῆς API, εἰδικῶς ἐπινοηθέντα διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν φθόγγων πάσης γλώσσης², εἶναι τὰ πλεονεκτήματα, ἀφοῦ προστεθοῦν εἰς αὐτὰ χαρακτηριστικὰ τινὲς πρὸς ἀπόδοσιν ἑλληνικῶν τινων διαλεκτικῶν φθόγγων ἀποχρώσεων³. Ἄριστον θὰ ἦτο νὰ εἶχε προηγηθῇ τῆς συλλογῆς τοῦ ὕλικου ἐνοργάνου μελέτη τῶν ἀποχρώσεων τούτων πρὸς σαφέστερον καθορισμὸν τῆς φύσεως αὐτῶν καὶ χρησιμοποίησιν τοῦ καταλλήλου συμβόλου διὰ τὴν γραπτὴν τῶν ἀπόδοσιν, τοῦτο ὅμως, δυστυχῶς, εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀδύνατον ἐλλείψει ἐργαστηρίου ἐνοργάνου Φωνητικῆς ἐν Ἑλλάδι.

Ὡς πρὸς τὴν ἐπισήμανσιν τῶν σημείων ἐρεῦνης ὁ Γλωσσικὸς "Ατλας τῆς Ἑλλάδος παρέχει τὴν ἀκόλουθον πρόσθετον δυσχέρειαν : τὸ ζήτημα τῶν προσφυγικῶν ἐν Ἑλλάδι ἐγκαταστάσεων μετὰ τὸ 1923⁴. Οἱ ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Ἀνατ. Θράκης πρόσφυγες ἐγκατασταθέντες εἰς τὰς νέας ἐστίας τῶν ἀλλαχοῦ μὲν ἀνemiχθησαν μετὰ τοῦ γηγενοῦς στοιχείου, ἀλλαχοῦ δ' ἀπετέλεσαν ἰδίαις κοινότητάς διατηροῦντες μέχρις ἐσχάτων τὸ μητρικὸν τῶν γλωσσικῶν ἰδιώμα. Τὸ πρόβλημα εἶναι ἂν τὰ Μικρασιατικὰ καὶ ἀνατολικο-θρακικὰ ἰδιώματα θὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενον ἐρεῦνης διὰ τὸν "Ατλαντα ἢ ὄχι. Κατὰ τὴν γνώμην μου δὲν δύναται νὰ ἐξετασθοῦν ταῦτα γλωσσογεωγραφικῶς ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Τὰ σχετικὰ στοιχεῖα δὲν δύναται νὰ καταχωρηθοῦν ἐπὶ τῶν χαρτῶν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ σημεία τῶν προσφυγικῶν ἐγκαταστάσεων. Διαλεκτολογικὴ ἐρευνα εἰς τοὺς προσφυγικοὺς συνοικισμοὺς δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι αἱ ἀπαντήσεις τῶν πληροφοριοδοτῶν θὰ καταχωρηθοῦν ἐπὶ χαρτῶν τῆς Τουρκίας καὶ τῆς ΝΑ. Βουλγαρίας διὰ τὰς ἐν αὐτῇ τέως ἑλληνοφώνους περιοχάς, ἐπὶ δὲ τῶν χαρτῶν τῆς Ἑλλάδος θὰ σημειωθοῦν ἀπλῶς αἱ προσφυγικαὶ ἐγκαταστάσεις συμπαγοῦς ἢ ἀναμίχτου προσφυγικοῦ πληθυσμοῦ ἀνευ τῶν ἀπαντήσεων τῶν κατοίκων τῶν εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον. Ἄς τονισθῇ ἐνταῦθα ὅτι προκειμένου περὶ τῶν Μικρασιατικῶν (Καππαδοκιῶν, Ποντικῶν, Ἰωνικῶν, κλπ.) καὶ ἀνατολικο-θρακικῶν

1. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἶναι ἀπαραίτητος ἡ μετάφρασις τοῦ λήμματος κάθε χάρτου εἰς δύο τοὐλάχιστον εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, γαλλικὴν καὶ ἀγγλικὴν.

2. Περὶ τῶν πλεονεκτημάτων καὶ τῶν μειονεκτημάτων τοῦ διεθνοῦς φωνητικοῦ ἀλφαβήτου τῆς API βλ. *A. Haudricourt* καὶ *J. Thomas*, *La notation des langues* (Παρίσι, 1967) σ. 6.

3. Περιττὸν νὰ λεχθῇ ὅτι ὅλοι οἱ συλλογεῖς θὰ χρησιμοποιοῦν τὸ αὐτὸ σύστημα διὰ τὴν γραφὴν τῶν φθόγγων. Ἀναγκαῖα πρὸς τοῦτο θὰ εἶναι μία ἐξάσκησις αὐτῶν περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ ἀλφαβήτου τῆς API καὶ τὴν προσαρμογὴν του εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν.

4. Καὶ ὁ Malecki, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 187, ἐπιστᾷ τὴν προσοχὴν τῶν συλλογῶν ὕλικου ἐπὶ τὴν ἱστορίαν τῶν μετατοπίσεων τῶν πληθυσμῶν γενικῶς, ὁ δὲ A. Meillet (ἐνθ' ἄνωτ.), ἐπιμένει ἐπὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ταχείας συγκεντρώσεως τοῦ προσφυγικοῦ ὕλικου, τὸ ὁποῖον ὁσημέραι ἀλλοιοῦται καὶ ἐξαφανίζεται.

ιδιωμάτων, καθὼς καὶ περὶ τῶν ιδιωμάτων τῆς βορ. Ἡπείρου καὶ τῆς ΝΑ. Βουλγαρίας ἢ βοήθεια τοῦ ἤδη ὑπάρχοντος εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ὕλικοῦ, ἰδίᾳ τοῦ ἐκ παλαιότερων συλλογῶν, εἶναι ἀνεκτίμητος¹. Ἰδιαίτερον τμῆμα τοῦ Ἄτλαντος θὰ περιλαμβάνη τὰς ἑλληνοφώνους νησιῖδας τῆς νοτίου Ἰταλίας καὶ τὴν τῆς Κορσικῆς (χωρὶον Καργκέζε). Οἱ χάρται τῆς Ἑλλάδος θὰ περιλαμβάνουν καὶ τὴν βόρ. Ἡπειρον, ἐνῶ ἡ Κύπρος θὰ ἀποτελῇ ἰδιαίτερον τμῆμα τοῦ ἔργου², τοῦτο δὲ διὰ τεχνικούς καὶ μόνον λόγους : πρὸς ἀποφυγὴν δηλ. μεγάλης ἐκτάσεως τοῦ φύλλου τῶν χαρτῶν, ἧτις θὰ καθίστα δύσχρηστον τὸ ἔργον, δοθέντος ὅτι οἱ χάρται ἔνεκα τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν σημείων ἐρεῦνης θὰ εἶναι ὑπὸ μεγάλην κλίμακα. Προτείνεται ἡ ἐξῆς διαίρεσις τοῦ ἔργου :

- Τμῆμα Α' : ἡ σημερινὴ Ἑλλάς προεκτεινομένων τῶν χαρτῶν πρὸς ΒΔ διὰ τὴν βόρ. Ἡπειρον καὶ πρὸς Β διὰ τὰς τέως ἑλληνοφώνους νησιῖδας τῆς νοτ. Βουλγαρίας.
 Τμῆμα Β' : ἡ νῆσος Κύπρος.
 Τμῆμα Γ' : αἱ ἑλληνοφώνοι νησιῖδες τῆς Καλαβρίας, τῆς Ἀπουλίας καὶ ἡ τῆς Κορσικῆς.
 Τμῆμα Δ' : ἡ δυτικὴ Τουρκία (δυτικὴ Μ. Ἀσία, τουρκικὴ Θράκη καὶ αἱ βουλγαρικαὶ ἀκταί).
 Τμῆμα Ε' : ὁ Πόντος (ἀπὸ Ἰνεπόλεως πρὸς Δ μέχρι τῶν ποντικῶν Ἀθηνῶν πρὸς Α καὶ Σεβαστείας πρὸς Ν).
 Τμῆμα ΣΤ' : ἡ περιοχὴ τῶς τέως ἑλληνοφώνων χωρίων τῆς Καππαδοκίας μέχρι τῆς Σίλλης τοῦ Ἰκονίου πρὸς δυσμᾶς).

Διὰ τὸ τρίτον καὶ τὸ πέμπτον τμῆμα ἀρκοῦν χάρται μεγέθους 22—29 ἑκατοστῶν, ἐνῶ διὰ τὰ λοιπὰ τρία μέρη οἱ χάρται θὰ εἶναι πολὺ μεγαλύτεροι. Ἐκαστον τμῆμα δυνατὸν νὰ περιλαμβάνη περισσοτέρους τοῦ ἐνὸς τόμους χαρτῶν. Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πρώτου τόμου τοῦ ἔργου θὰ δημοσιευθοῦν βεβαίως ὑπὸ μικρὰν κλίμακα γενικὸς χάρτης τοῦ ἑλληνοφώνου κόσμου τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰ. καὶ τοῦ σημερινοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ ἐπὶ μέρους χάρται εἰς τὸ μέγεθος τῶν γλωσσικῶν χαρτῶν τοῦ Ἄτλαντος : α/ γεωφυσικὸς παρουσιάζων καὶ τὰς συγκοινωνιακὰς γραμμὰς ἐπικοινωνίας τῶν διαφόρων περιοχῶν μεταξύ των, β/ χάρτης ἐρ' οὗ θὰ σημειοῦνται τὰ σημεῖα ἐρεῦνης μετ' ἐπίσημον ὄνομα αὐτῶν καὶ γ/ χάρτης παρέχων τὰ ἀντιστοίχους τοπικὰς ὀνομασίας τῶν ἀνωτέρω τοπωνυμίων.

Ὁ συγχρονικὸς χαρακτῆρ τοῦ Ἄτλαντος καὶ τοῦ ἐρωτηματολογίου του θέτει ἐπὶ τάπητος τὸ φλέγον ζήτημα τῆς χρονικῆς τοποθετήσεως τοῦ ἔργου. Πράγματι, ἐὰν

1. Τὸ ἑλληνικὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ὀφιτῶν ἢ Ὀφλήδων τοῦ Πόντου, τῶν Τουρκοκρητῶν τῆς περιοχῆς Σμύρνης καὶ τῶν Βλαζάδων (προσφύγων ἐκ Μακεδονίας) ὡς καὶ τῶν ἐν Κριμαίᾳ Ποντίων εἶναι δύσκολον νὰ μελετηθῇ σήμερον. Πάντως θὰ ἦτο λίαν ἐνδιαφέρουσα μία παρ' αὐτοῖς ἐρευνα.

2. Πρβλ. τὸν χωριστὸν τόμον τοῦ ALF τὸν περιλαμβάνοντα τοὺς χάρτας τῆς Κορσικῆς.

θελήσωμεν νὰ τοποθετήσωμεν αὐστηρῶς εἰς τὸ παρὸν τὸ ἔργον¹, πλήρης ἀναρχία θὰ παρουσιάζεται εἰς τοὺς περισσοτέρους τῶν χαρτῶν, καθ' ὅσον τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς χώρας μας βαίνουν πρὸς ὀλοσχερῆ σίγησιν διαβιβρωσκόμενα ὑπὸ τῆς κοινῆς Νεοελληνικῆς². Κατ' ἀκολουθίαν οἱ χάρται τοῦ Γλωσσικοῦ Ἔατλαντος τῆς Ἑλλάδος, στηριζόμενοι εἰς τὰς ἀπαντήσεις τοῦ ἐρωτηματολογίου αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ ἐν τῷ Ἀρχεῖφ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἀποκείμενον ὕλικόν, θὰ παρέχουν ἐν πλήρει μορφῇ τὰ διαλεκτικὰ φαινόμενα τῆς Νεοελληνικῆς.

Τὸ ζήτημα τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τοῦ εἶδους τῶν πληροφοριοδοτῶν (φῦλον, ἡλικία, γραμματικαὶ γνώσεις, ἐπάγγελμα, κ.λπ.) εἰς ἕκαστον σημεῖον ἐρεύνης νομίζω ὅτι θὰ πρέπει νὰ ἀφεθῆ εἰς τὴν κρίσιν ἐκάστου συλλογέως ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, τὰς ὁποίας θὰ συναντήσῃ οὗτος κατὰ τὴν πορείαν τῆς ἐργασίας του. Κατ' ἀρχὴν πᾶσα προσφορὰ ἐξ οἴουδῆποτε γίνεται δεκτὴ ἀρκεῖ νὰ πληροῖ τοὺς ὄρους τῆς καλῆς συλλογῆς, ἰδίᾳ τὴν πιστὴν ἀπόδοσιν τῆς τοπικῆς προφορᾶς. Εὐκτέα εἶναι ἡ χρησιμοποίησις πλειόνων τοῦ ἐνὸς πληροφοριοδοτῶν καὶ τοῦτο διὰ πολλοὺς λόγους : διαφόρους ἐργασίας καὶ ἐπαγγέλματα, ἔλεγχον τῶν ἀπαντήσεων ἐκάστου, κ.λπ. Ὑποχρεωτικῶς πρέπει νὰ ἐρωτῶνται πρόσωπα καὶ τῶν δύο φύλων, ἕνεκα τῶν διαφορῶν ἀσχολιῶν γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς διαπίστωσιν διαφορᾶς ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ εἰς τὸ γενικὸν λεξιλόγιον καὶ πιθανῶς καὶ εἰς τὴν προφορὰν³. Ὅρος πάντως ἀπαραίτητος εἶναι ὁ πληροφοριοδότης νὰ εἶναι πιστὸς φορεὺς τοῦ ἐξεταζομένου ἰδιώματος. Ἡ ἀνεύρεσις τοιούτων τύπων εἶναι βεβαίως δύσκολος, ἄνευ συνεννόησεως ἐκ τῶν προτέρων μετὰ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν τῶν χωρίων (δήμαρχον ἢ πρόεδρον τῆς κοινότητος, δημοδιδάσκαλον, ἱερέα, κ.λπ.). Οἱ πληροφοριοδοταὶ δέον ὅπως εἶναι, κατὰ κανόνα, ἡλικίας 40-60 ἐτῶν, ἂν καὶ πολλάκις καὶ νέοι καὶ παιδιὰ⁴ δύνανται νὰ προσφέρουν ἄριστον ὕλικόν, ἰδίᾳ ὡς πρὸς ὠρισμένα θέματα.

Συνιστᾶται ἰδιαίτερος ἡ εἰς ἕκαστον σημεῖον ἐρεύνης ἀνεύρεσις δύο τουλάχιστον ἀτόμων, ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, κατὰ προτίμησιν ἡλικίας περὶ τὰ 60 ἔτη, κατὰ τὸ δυνατόν ἀνεπηρέαστων ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς καὶ μὲ ἀρίστην ἄρθρωσιν, νὰ ζητῆται δὲ παρ' αὐτῶν νὰ διηγηθοῦν πρὸ τοῦ μαγνητοφώνου εἰς συνεχῆ ἰδιω-

1. Πρβλ. τὴν σχετικὴν γνώμην διὰ τὸν γασκωνικὸν (ΝΔ Γαλλία) γλωσσικὸν Ἔατλαντα τοῦ συντάκτου αὐτοῦ *J. Séguy* ἐν *S. καὶ R. D. Pop*, Atlas Linguistiques européens, σ. 122.

2. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ γλωσσοσυλλεκτικὴ ἐργασία πρέπει νὰ ἐπιταχυνθῆ. Τὰ ἰδιώματα ὁσημέραι καὶ ἐξαφανίζονται. Δὲν εἶναι μακρὰν ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν πᾶσα προσπάθεια συγκεντρώσεως ὕλικου θὰ εἶναι ματαία καὶ τότε ὁ καταρτισμὸς Γλωσσικοῦ Ἔατλαντος τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης θὰ εἶναι ἀνέφικτος πρὸς μεγάλην ζημίαν τῆς νεοελληνικῆς καὶ τῆς διεθνoῦς γλωσσικῆς ἐπιστήμης.

3. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι εἰς τὴν Ἀρτάκην τῆς Προποντίδος (πρόσφυγες ἐν Νέᾳ Ἀρτάκῃ Εὐβοίας) αἱ γυναῖκες προέφερον τὸν φθόγγον [I] ἐντόνως ὑπερωϊκόν (ὡς τὸ τουρκικόν καὶ τὸ σλαβικόν I) πρὸ τῶν φωνηέντων a, o, u, ἐνῶ τὸ φαινόμενον τοῦτο δὲν παρατηρεῖτο εἰς τὴν ὀμιλίαν τῶν ἀνδρῶν. Τὸ ἀντίθετον φαινόμενον παρατήρησα εἰς τὸ χωρίον Φλακὴ τῆς ἐπαρχ. Ἀποκορώνου τῆς Κρήτης : ὑπερωϊκόν [I] οἱ ἄνδρες πρὸ τῶν a, o, u, σύνηθες [I] αἱ γυναῖκες.

4. Ἄριστον ὕλικόν κατέγραψα ἐν Ἀρμένοις Ἀποκορώνου παρὰ 10ετοῦς παιδός, ἐν Πολυρρηνίᾳ δὲ τῆς Κισάμου προέβην εἰς σημαντικὰς φθογγολογικὰς διαπιστώσεις ἐπὶ τοῦ τοπικοῦ ἰδιώματος βάσει τῆς προφορᾶς 7ετοῦς παιδός.

ματικὸν λόγον ἀφήγησιν τινὰ μακρᾶς πωσ διαρκείας. Οὕτω θὰ ἐπιτευχθῆ ἡ δημιουργία παρὰ τῷ Κέντρῳ Συντάξεως τοῦ IANE ἀρχείου μαγνητοταινιῶν μὲ δείγματα πεζοῦ λόγου τῶν διαφόρων διαλέκτων καὶ ιδιωμάτων τῆς χώρας μας προτοῦ ταῦτα σιγηθοῦν ἐντελῶς μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου¹. Ἡ μαγνητοφώνησις τῆς ὁμιλίας διὰ γλωσσικὰς μελέτας ἀποδίδει καλύτερον, ὅταν γίνεται μὲ ταχύτητα περιστροφῆς τῆς μαγνητοταινίας 19 ἑκατοστόμετρα κατὰ δευτερόλεπτον. Ὑπὸ τοιαύτην ταχύτητα συλλαμβάνονται καὶ αἱ ἐλάχισται ἀποχρώσεις τῆς προφορᾶς τῶν φθόγγων.

*Πίναξ τῶν κυριωτέρων φαινομένων, ἅτινα θέλουν μελετηθῆ
διὰ τοῦ Γλωσσικοῦ "Ατλαντος τῆς Ἑλλάδος*

- α) Ὅρια βορείων, ἡμιβορείων καὶ νοτίων ιδιωμάτων. Σαφῆς προσδιορισμὸς τῆς περιοχῆς τῶν ἡμιβορείων ιδιωμάτων ἐν Ἡπειρῷ², ἀνατ. Θράκη³ καὶ ἀλλαχοῦ, σαφῆ ὄρια βορείων καὶ νοτίων ιδιωμάτων ἐν Βοιωτίᾳ καὶ Ἀχαΐᾳ.
- β) Τσιτακισμὸς: διάθεσις τοῦ κ ὡς κ', τσ, τσ, τοῦ γ ὡς γ', ξ, ζ, τοῦ χ ὡς χ', σ, σ.
- γ) προφορὰ τῶν ἑρρίνων συμπλεγμάτων μπ, ντ, γκ (γγ) ἄνευ τοῦ ἑρρίνου στοιχείου, ἥτοι ὡς b, d, g ([abéli], [ádras], [agalá] ἀντὶ [ambéli], [ándras], [angalá]).
- δ) δασεΐα προφορὰ τῶν συριστικῶν φθόγγων σ καὶ ζ, ἥτοι ὡς ch καὶ j τῆς γαλλικῆς.
- ε) τὰ διάφορα ἀλλόφωνα τοῦ φθόγγου λ.
- στ) ἡ ἀπουράνωσις τῶν συριστικῶν (νησά, βυζά, ἀπά, ἀντὶ νησιά, βυζιά, ἀψιά).
- ζ) ἡ ἀποβολὴ τῶν μεσοφωνηεντικῶν [γ] καὶ [j] (ἀάπη, ἀντρόννο, ἀντὶ ἀγάπη, ἀντρόγυνο).
- η) ἡ διατήρησις τοῦ τελικοῦ ν (τὸ τυρίν, τὸ ἀμπέλιν, ἀντὶ τὸ τυρί, τὸ ἀμπέλι).
- θ) ἡ ἀποβολὴ τοῦ τελικοῦ ν (τῶν ἀνθρώπων, τῶ σπιτιῶ, ἀντὶ τῶν ἀνθρώπων, τῶν σπιτιῶν).
- ι) ἡ ἀποβολὴ τοῦ τελικοῦ ς : 1) πρὸ τοῦ μας (ὁ πατέρα μας ἀντὶ ὁ πατέρας μας), 2) πάντοτε (τσι καλὲ πατάτε ἀντὶ τίς καλὲς πατάτες).
- ια) ἡ προφορὰ τῶν διπλῶν συμφώνων καὶ αἱ διάφοροι διαθέσεις αὐτῶν (δασέα ἔ, π, ἔ, διπλοῦν λλ > λτ, λδ, dd, κλπ.).
- ιβ) τελικὸν ς+μου > -ζουμ, -ζιμ (π.χ. ὁ μπαμπᾶς μου > [o babázum] καὶ ἀλλαχοῦ [o babázim] ἀντὶ [o mbambázmu]).
- ιγ) τροπὴ τοῦ τι εἰς θι, θκι, δκι, δι (π.χ. μάτια > [mátca], [máθca], [máθca], [máðca], [máðja]).

1. Εἰς μαγνητοφωνήσεις διαλεκτικῶν κειμένων διαρκούσης τῆς συλλεκτικῆς ἐργασίας των προέβησαν ὁ συντάξας τὸν Γλωσσικὸν Ἄτλαντα τῆς Γασκώνης (ΝΔ Γαλλία) καὶ οἱ συντάξαντες τὸν Γλωσσικὸν Ἄτλαντα τοῦ Massif Central (κεντρικὴ Γαλλία). Αἱ μαγνητοφωνήσεις τοῦ Ἄτλαντος τῆς Γασκώνης ἐλήφθησαν ἐπὶ δύο ἀντιγράφων (ταινιῶν) ἐκάστη καὶ ἡ μία σειρὰ αὐτῶν φυλάσσεται εἰς τὴν Rhonothèque occitane τοῦ Παν/μίου τῆς Τουλούζης, ἡ δὲ ἄλλη εἰς τὸ «Μουσεῖον τῶν Τεχνῶν καὶ τῶν Λαϊκῶν παραδόσεων» τῶν Παρισίων.

2. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, *Μεσαιωνικὰ καὶ νέα ἑλληνικά*, Α', σ. 250 κ.έ.

3. Βλ. Ν. Ἀνδριώτην, ἐνθ' ἄνωτ.

- ιδ) ανάπτυξις παρασιτικού φθόγγου ἐντὸς συμφωνικῶν συμπλεγμάτων (π.χ. σταθιμός, καπινός < σταθμός, καπνός).
- ιε) προφορά τοῦ υ ὡς ου καὶ τοῦ -οι ὡς -ιου.
- ιστ) τὸ φαινόμενον τῆς ἐπενθέσεως (τὰ χωρ'ιά ἀντὶ τὰ χωριά).
- ιζ) αἱ ἀσυνίζητοι καταλήξεις : -ία, -έα, -ές, -έ, -εά, ἔναντι -ιά, -ιάς (π.χ. φωτιά ἀντὶ φωτιά, γραία ἀντὶ γριά, πλατανές ἀντὶ πλατανιάς, ἡ ἀπιδὲ ἀντὶ ἡ ἀπιδιά, παρηγορεὰ ἀντὶ παρηγοριά), ὡς καὶ οἱ ποντιακοὶ φθόγγοι *ä* καὶ *ö*.
- ιη) ἡ ἀνάπτυξις προθετικοῦ *ä*- (ἀπλάτανος ἀντὶ πλάτανος).
- ιθ) τὸ θηλυκὸν ἄρθρον ἢ ἀντὶ τοῦ ἀρσενικοῦ *ö* (ἡ Νίκους ἀντὶ ὁ Νίκος).
- κ) παράλειψις τοῦ ἄρθρου.
- κα) ἄρθρα τση < τῆς, τσί < τίς, τούς, τές < τίς, τσού < τούς.
- κβ) αἰτιατικὴ πληθυντικοῦ ἀρσενικῶν ὀνομάτων ὁμοίᾳ τῇ ὀνομαστικῇ (π.χ. οἱ γύφτοι - τσί γύφτοι).
- κγ) γενικὴ εἰς -ο, ἀντὶ -ου, κυρίων ὀνομάτων εἰς -ος (ὁ Μάρκος - τοῦ Μάρκο).
- κδ) ἰδιάζουσαι γενικαὶ θηλυκῶν ὀνομάτων, π.χ. τση κοπελός, τση ποστός, ἀντὶ κοπέλας, πόρτας.
- κε) αἱ ποικίλαι ὑποκοριστικαὶ καταλήξεις : -άκι, -άτσι, -άκι, -έλι, -ίδι, -ούδι, -όπουλο, -όπον, -άρι, -ούλι, -άλι, -ίτσα, -ίτσι.
- κστ) ῥήματα εἰς -εύγω ἀντὶ -εύω (π.χ. γυρεύγω, χορεύγω ἀντὶ γυρεύω, χορεύω).
- κζ) διάφοροι ἀντιθέσεις τῶν ῥημάτων εἰς τοὺς παρωχημένους χρόνους (π.χ. ἔτρωγα, ἤτρωγα - ἔτρώγαμε, τρώγαμε, ἤτρώγαμε).
- κη) χρησιμοποίησις τῶν συνηρημένων τύπων τῶν περισπωμένων ῥημάτων καὶ ἀποκλίσεις ἀπὸ τοῦ κανόνος τούτου.
- κθ) ῥήματα εἰς -σκω (-ίσκω, -έσκω).
- λ) α' πληθυντ. πρόσωπον εἰς -ομε ἀντὶ -οιμε (ἔχομε ἀντὶ ἔχοιμε).
- λα) β' πληθυντ. πρόσωπον εἰς -ετε ἀντὶ -ατε (ἐπήγετε ἀντὶ ἐπήγατε).
- λβ) γ' πληθυντ. πρόσωπον εἰς -ουσι (ἀρκτικοὶ χρόνοι) καὶ -ασι (παρωχημένοι χρόνοι), (π.χ. πηγαίνουσι ἀντὶ πηγαίνουν, πᾶσι ἀντὶ πᾶνε, ἐπήγασι ἀντὶ ἐπήγανε).
- λγ) ῥήματα εἰς -οῦ ἀντὶ -ῶ (δὲ μοροῦ ἀντὶ δὲ μοροῶ).
- λδ) ἀόριστοι εἰς -κα (ἐβάρηκα ἀντὶ ἐβάρησα).
- λε) μέλλον εἰς -ξω ἀντὶ -σω καὶ ἀόριστος εἰς -ξα ἀντὶ -σα (π.χ. θὰ τραγουδήξω, τραγούδηξα ἀντὶ θὰ τραγουδήσω, τραγούδησα).
- λστ) ἀποβολὴ τοῦ μεσοφωνηεντικοῦ σ εἰς τὸ β' ἐνικ. πρόσωπον τύπων τοῦ μέλλοντος (π.χ. θὰ σκοτώῃς ἀντὶ θὰ σκοτώσης).
- λζ) προσθήκη τελικοῦ -νε εἰς ῥηματικούς τύπους (ἐπήγαμενε ἀντὶ ἐπήγαμε).
- λη) τονισμὸς τῆς δ' ἀπὸ τῆς ληγούσης συλλαβῆς εἰς τινὰς ῥηματικούς τύπους (π.χ. ἤπιαμενε ἀντὶ ἤπιαμε). Διπλοῦς τονισμὸς τοιούτων τύπων.
- λθ) οἱ τύποι εἶναι (γ' ἐνικ.) καὶ εἶναι (γ' πληθυντ.) ἀντὶ εἶναι εἰς ἀμφοτέρως τὰς περιπτώσεις.
- μ) τὸ ἐπίρρημα πολὺ ἐν συνθέσει (π.χ. πολυτρέχω, πολιοτρέχω, πολλοτρέχω, πολ-λοτρέχω).

μα) τροπή τῆς προθέσεως ἀνά εἰς ἀνε- ἐν συνθέσει (π.χ. ἀνεκατόνω ἀντὶ ἀνακατόνω).

μβ) συντάξεις ὡς ἔδωκέ μου, μῶδωκε, μέ'δωκε, ἔναντι μου'δωσε τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς.

μγ) συντάξεις ὡς μοῦ δόσε ἔναντι δόσε μου.

μδ) ἀπρόσωποι συντάξεις ρημάτων (π.χ. δὲν μοῦ τρώγεται, δὲν μοῦ πίνεται = δὲν μπορῶ νὰ φάω, δὲν μπορῶ νὰ πιῶ).

Ὁ πίναξ οὗτος θὰ πλουτισθῇ βεβαίως καὶ δι' ἄλλων φαινομένων καθ' ὅσον θὰ προχωρῇ ἡ προπαρασκευαστικὴ ἐργασία τοῦ "Ατλαντος.

Ὁ Γλωσσικὸς "Ατλας τῆς Κρήτης.— Ὑπὸ τὸ ἐκτεθὲν ἐν τῇ παρουσίᾳ πνεῦμα τῆς προεργασίας διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Γλωσσικοῦ "Ατλαντος τῆς Ἑλλάδος βάσει τοῦ ὑπάρχοντος ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ διαλεκτικοῦ ὕλικου ἤρχισα τὴν προκαταρκτικὴν ἔρευναν διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Γλωσσικοῦ "Ατλαντος τῆς Κρήτης ὡς πρώτου μέρους τοῦ ὅλου ἔργου, δυναμένου νὰ ἀποτελέσῃ καὶ χωριστὸν τόμον αὐτοῦ διὰ λόγους τεχνικούς. Ἡ Κρήτη διὰ τὸ μέγεθος αὐτῆς, τὴν γεωγραφικὴν ἀπομόνωσιν ἐν μέσῳ τοῦ πελάγους καὶ διὰ τὸν ἰδιάζοντα χαρακτήρα τῆς διαλέκτου αὐτῆς, ἣτις γνωρίζει πλεῖστα τοπικῶς περιωρισμένα φαινόμενα, δύναται εὐλόγως νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον χωριστῆς γλωσσογεωγραφικῆς ἐξετάσεως. Κατωτέρω παρέχω τὰ συμπεράσματα τῆς σχετικῆς ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ ἐρεύνης μου :

Εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ ΙΑΝΕ ὑπάρχουν κατατεθειμένα 65 χειρόγραφοι συλλογαὶ ἐκ Κρήτης. Ἐξ αὐτῶν αἱ τρεῖς μόνον προέρχονται ἐξ ἀποστολῆς συντακτῶν τοῦ Κέντρου εἰς τὴν μεγάλωνησον πρὸς συλλογὴν γλωσσικοῦ ὕλικου (μία ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Κισάμου, Ἀποκορώνου καὶ Σφακίων, μία ἐκ τῆς ἐπαρχίας Σφακίων καὶ μία ἐκ τῆς κώμης Ἀγ. Βαρβάρα τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου). Πέντε συλλογαὶ περιέχουσιν ὕλικὸν μὴ χρησιμοποίησιμον εἰς ἐργασίας ὡς ἡ παροῦσα, δύο δὲ ἐδημοσιεύθησαν ἀργότερον εἰς φιλολογικὰ περιοδικὰ ἢ αὐτοτελῶς. Ἐκ τῶν 65 ἐξ ἄλλου συλλογῶν αἱ 22 προέρχονται ἐξ ἀξιοπίστων συλλογῶν. Διὰ τὴν σύνταξιν τῶν ἄρθρων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἀπεδελτιώθησαν πλήρως 50 ἐκ τῶν 65 συλλογῶν, ἕτεραι ἐπτὰ λίαν ἐλλιπῶς (ἐλήφθησαν μόνον αἱ ἀρχόμεναι ἀπὸ α λέξεις), μία δὲ ἀπεδελτιώθη ἐξ ὀλοκλήρου, ἀλλὰ δὲν ἐλήφθησαν τὰ ἐν αὐτῇ περιεχόμενα τοπωνύμια.

Κατάλληλοι διὰ γλωσσογεωγραφικὴν ἔρευναν εἶναι 16 μόνον ἐκ τῶν συλλογῶν τοῦ ΙΑΝΕ, ὡς δηλοῦσαι σαφῶς τὸν τόπον προελεύσεως (τὰ χωρία) τοῦ ὑπ' αὐτῶν παρεχομένου ὕλικου. Ἐξ αὐτῶν πέντε προέρχονται ἀπὸ τὸ χωρίον Κατσιδόνι τῆς Σητείας, δύο ἀπὸ τὸ χωρίον Μαλάκι τῆς ἐπαρχ. Ρεθύμνης, δύο ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῶν Ἀστερουσίων ὀρέων τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου καὶ ἀνὰ μία ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου, ἐκ τοῦ τέως δήμου Καμπανοῦ Σελίνου καὶ ἐκ τῶν χωρίων Ροδοβάνι Σελίνου, Ἀνώγεια Μυλοποτάμου, Πρινὲς Μυλοποτάμου, Πύργος Μονοφατσίου καὶ Λατσίδα Μεραμπέλλου. Ἡ ἐκ Πύργου Μονοφατσίου συλλογὴ περιέχει μόνον ποιμενικοὺς ὄρους, ἐνῶ αἱ λοιπαὶ γενικῆς φύσεως γλωσσικὸν ὕλικόν. Ἐκ τῶν λοιπῶν 49 συλλογῶν 22 παρέχουν ὡς τόπον προελεύσεώς των τὴν ἔνδειξιν ἀπλῶς Κρήτη, τέσσαρες τὴν ἔνδειξιν ἀνατολικὴ Κρήτη (ἢ μία τούτων περιέχει μόνον φράσεις) καὶ 11 τὸ ὄνομα

μιας έπαρχίας τής νήσου (δύο έκ Κισάμου, δύο έκ Σφακίων, μία έξ 'Αποκορώνου, Σφακίων και Κισάμου, μία έκ Πεδιάδος, τρεῖς έκ Μεραμπέλλου και δύο έκ Βιάννου).

Έκ τῶν άνωτέρω καταφαίνεται εύθυσ άμέσως, ότι τὸ έκ Κρήτης ύλικόν τοῦ 'Αρχείου τοῦ ΙΑΝΕ παρά τὸν όγκον του μικράν μόνον συμβολήν παρέχει εἰς τήν κατασκευήν τοῦ Γλωσσικοῦ "Ατλαντος τής νήσου. 'Ολόκληροι περιοχαί τής νήσου εἶναι άνεξερευνητοί άπό γλωσσικῆς έπόψεως, π.χ. τὸ 'Αμάρι, τὸ Μαλεβίτσι, ή δυτικῆ Μεσαρά, ή έπαρχία 'Ιεραπέτρας, κ. ά. Τά 16 κατάλληλα διά τήν γλωσσογεωγραφικὴν έρευναν χειρόγραφα δύνανται καταλλήλως άποδελτιούμενα νά συμβάλλουν σημαντικῶς εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ έρωτηματολογίου τοῦ "Ατλαντος. 'Ομοίως δύο έκ τῶν λοιπῶν 49 χειρογράφων, τὰ παρέχοντα τὸ ποιμενικὸν λεξιλόγιον τής νήσου.

Πλήν τοῦ ύλικοῦ, τὸ όποῖον παρέχουν τὰ χειρόγραφα τοῦ ΙΑΝΕ δέον όπως ληφθῆ ύπ' όψιν και τὸ ύλικόν τῶν χειρογράφων τοῦ Λαογραφικοῦ 'Αρχείου και τὸ περιεχόμενον εἰς τὰ νεώτερα εἰς κρητικὴν διάλεκτον λογοτεχνικά έργα. 'Επίσης τὸ δημοσιευμένον διά τοῦ τύπου ύλικόν (γλωσσάρια, έγγραφα, κείμενα και συλλογαί ποικίλου γλωσσικοῦ ύλικοῦ δημοσιευμένοι εἰς έφημερίδας και περιοδικά) ¹ και αἱ ύπάρχουσαι επί τής κρητικῆς διαλέκτου μελέται δέον όπως άποδελτιωθοῦν μετὰ μεγίστης προσοχῆς ύπὸ έμπείρου περί τήν διάλεκτον ταύτην συντάκτου τοῦ ΙΑΝΕ. Βασικῆ διά τὸν καταρτισμὸν τοῦ έρωτηματολογίου τοῦ "Ατλαντος εἶναι και ή άποδελτίωσις τοῦ λεξιλογίου τῶν τόμων Β-Ε^α τοῦ έργου τοῦ Γ. Παγκάλου, Περί τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος τής Κρήτης ('Αθήναι, 1960-1968). Πάντως πρὸ πάσης άποδελτιώσεως θά προηγηθῆ ό καταρτισμὸς καταλόγου άποδελτιωτέων κειμένων (συλλογῶν, γλωσσικῶν μελετῶν κλπ.) ².

Τὸ έρωτηματολόγιον διά τὸν "Ατλαντα τής Κρήτης θά συμπληρωθῆ με όδηγὸν τήν πεῖραν τοῦ άρμοδίου συντάκτου περί τήν διάλεκτον τής μεγαλονήσου και τὰς νεοελληνικάς διαλέκτους έν γένει.

Προκειμένου τοῦ καταρτισμοῦ τῶν έρευνητέων φαινομένων τής κρητικῆς διαλέκτου ³ χρειάζεται ή άναζήτησις αὐτῶν εἰς τὰς σελίδας πάντων τῶν άνωτέρω άναφερθέντων ὡς άποδελτιωτέων κειμένων (χειρογράφων και έντύπων συλλογῶν ύλικοῦ) και μελετῶν.

'Ὡς πρὸς τὰ σημεία έρεύνης προτιμητέον εἶναι τὸ πυκνὸν δίκτυον αὐτῶν. "Εν άραιὸν δίκτυον έξ 60 σημείων θά ήρκει διά νά παρουσιάσῃ τὰ χαρακτηριστικά φαι-

1. Λίαν σημαντικὴν βοήθειαν εἰς τήν γλωσσογεωγραφικὴν έρευναν προσφέρουν τὰ δημοσιευμένα εἰς τὸν κρητικὸν τύπον (κρητικὰ νάκλια), ήτοι ήθογραφικά και εύθυμογραφικά διηγήσεις εἰς τὸ τοπικὸν ιδίωμα τής γενετέρας (χωρίου ή περιοχῆς) τοῦ συντάκτου τῶν.

2. Διά τὰ μέχρι τοῦ 1938 γλωσσολογικά κρητικά δημοσιεύματα βλ. Γ. Σπυριδάκη, Βιβλιογραφία Κρητικῆς λαογραφίας και γλωσσολογίας (συγχρόνου γλώσσης), 'Αθήναι 1934, και τοῦ αὐτοῦ, Συμπλήρωμα Α' τής Κρητικῆς λαογραφίας και γλωσσολογίας (περιοδ. Μύσων, Ζ', 1938, σσ. 97-128). Διά τὰ άπό τοῦ έτους 1939 και έντεῦθεν δημοσιεύματα βλ. Δικ. Βαγιαδάκου, Γλωσσικῆ βιβλιογραφία εἰς «Λεξικογραφικὸν Δελτίον 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν», 4, 1942-48, σσ. 155-176 (βιβλιογραφία τῶν έτῶν 1939-1947) και εἰς «'Αθηνᾶς» τόμους 61 (1957) - 70 (1968) (βιβλιογραφία τῶν έτῶν 1939-1967).

3. Βλ. προχείρως τὰ σημαντικώτερα έξ αὐτῶν παρά Γ. Παγκάλου, ένθ' άνωτ., τόμ. Α', 'Αθήναι 1955, σελ. 141-150.

νόμους τῆς κρητικῆς διαλέκτου καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς νήσου, πυκνὸν ὅμως δίκτυον ἐξ 150 σημείων καταλλήλως ἐπιβεβλημένων ἐπιβάλλεται διὰ νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν χάραξιν τῶν ἰσογλώσσων τῶν ποικίλων ἐπὶ μέρους φαινομένων αὐτῆς.

Ὁ Ὁδηγὸς συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς νέας Ἑλληνικῆς παρέχει πίνανκα 59 κρητικῶν τοπωνυμίων, ἐκ τῶν ὁποίων ὑπάρχει ὑλικὸν εἰς τὸ Ἄρχεϊον. Τούτων τὰ τρία εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν τριῶν πόλεων τῆς νήσου (Χανίων, Ρεθύμνης καὶ Ἡρακλείου), δώδεκα εἶναι ὀνόματα ἐπαρχιῶν, δύο ὀνόματα περιοχῶν αὐτῆς, καὶ ἓν τὸ τῆς νήσου Γαύδου. Κατὰ συνέπειαν μόνον 42 εἶναι τὰ σημεῖα ἐκ τῶν ὁποίων προέρχεται τὸ κρητικὸν ὑλικὸν τοῦ Ἄρχεϊου. Ταῦτα κατανέμονται ὡς ἐξῆς : νομὸς Χανίων 9 σημεῖα (Ἀλίκιαμπος, Βάμος, Κακοδίκι, Νιδὸ Χωριὸ Ἀποκορώνου, Πρασές, Σέμπρονας, Σιρικάρι, Τσιβαρᾶς καὶ Τοπόλια), νομὸς Ρεθύμνης 5 (Ἁγία Παρασκευὴ Ἀμαρίου, Ἀνώγεια Μυλοποτάμου, Καρίνες, Μαλάκι καὶ Μύρθιο Ἁγ. Βασιλείου¹), νομὸς Ἡρακλείου 9 (Ἀρχάνες, Ἀχεντριάς, Βιάννος, Γέργερη, Ἐμπαρος, Καταλαγάρι, Ξενιάκος, Παρανύφοι, Πύργος Μονοφατσίου) καὶ νομὸς Λασιθίου 18 (Ἁγ. Νικόλαος, Ἀνατολή, Βουλισμένη, Βραχάσι, Βρουχᾶς, Γιανίτσι, Δωριές, Ἐπάνω χωριὸ Ἱεραπέτρας, Ἐπισκοπὴ Ἱεραπέτρας, Ἱεράπετρα, Καπίστρι, Κατσιδόνι, Κάτω χωριὸ Ἱεραπέτρας, Λατσιῖδα, Νεάπολις, Πρίνα Μεραμπέλλου², Σητεία καὶ Φουρνὴ Μεραμπέλλου).

Ἐπὶ τῶν τοπωνυμίων τούτων ἔχω νὰ παρατηρήσω ὅτι τὰ πλεῖστα τούτων ἀνεγράφησαν εἰς τὸν πίνανκα τοῦ Ὁδηγοῦ συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ καὶ ἐβραχυγραφήθησαν διὰ νὰ ἀναφέρωνται εἰς τὰ λήμματα τοῦ τελευταίου, ἐνῶ τὸ ἐξ αὐτῶν ὑλικὸν περιορίζεται εἰς τινὰς δεκάδας λέξεων ἐγκατεσπαρμένων εἰς συλλογὰς χειρογράφους ἢ δημοσιευμένας³. Τοῦτο ἰσχύει κυρίως διὰ τὰ ἐκ τοῦ νομοῦ Λασιθίου τοπωνύμια. Ἐξ ἄλλου δύο μόνον ἐκ τῶν χωρίων τοῦ πίνανκος ἔχουν χαρακτηριστικὸν γλωσσικὸν ἰδιώμα, ὁ Ἀλίκιαμπος Ἀποκορώνου καὶ τὰ Ἀνώγεια τοῦ Μυλοποτάμου, οὐδὲν δὲ εὐρίσκεται πλησίον τῆς διαχωριστικῆς γραμμῆς βασικῶν ἐπὶ μέρους φαινομένων τῆς διαλέκτου τῆς νήσου.

Χωρὶς ἀξιώσεις ἐπισήμου καὶ ὀριστικῆς ἐπιλογῆς προτείνω, δείγματος χάριν, διὰ τὸν νομὸν Χανίων τὰ ἐξῆς 32 σημεῖα ἐρεῦνης, λαβῶν ὑπ' ὄψιν τὰς τοπικὰς γλωσσικὰς συνθήκας :

1. Τὸ χωριὸν Μύρθιος τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου εἶναι ἡ γενέτειρα τοῦ Γεωργ. Χατζιδάκι, ἀφθονον δὲ ὑλικὸν τοῦ ἰδιώματος αὐτοῦ εὐρίσκεται ἐγκατεσπαρμένον εἰς τὰς γλωσσικὰς μελέτας καὶ τὰ συγγράμματα τοῦ πατρὸς τῆς νεοελληνικῆς Γλωσσολογίας, πολλάκις δὲ ἡ εἰς αὐτὰ παρά τινα τύπων παράθεσις τῆς ἐνδείξεως «δυτικὴ Κρήτη» εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως γενίκευσις τοῦ τοπικοῦ γλωσσικοῦ τύπου τῆς περιοχῆς τοῦ χωρίου του, ἣν ἡ γλωσσολογικὴ ἐρευνα ἐλέγχει ὡς μὴ ἀνταποκρινομένην εἰς τὴν πραγματικότητα.

2. Τὸ χωριὸν Πρίνα τῆς ἐπαρχίας Μεραμπέλλου εἶναι ἡ γενέτειρα τοῦ Γεωργ. Παγκάλου καὶ ὁ λεξιλογικὸς πλοῦτος τοῦ τοπικοῦ ἰδιώματος ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν τοῦ λεξιλογίου τῶν τόμων τοῦ ἔργου του. Καὶ ὁ Παγκάλος συχνὰ ἀποδίδει εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς Κρήτης ἢ τοῦ ἀνατολικοῦ μόνου τμήματος αὐτῆς τύπους καὶ λέξεις περισσύτερον γλωσσολογικῶς περιωρισμένους εἰς τὴν περίεξ τῆς Πρίνας περιοχῆν.

3. Πλούσιον ὑλικὸν προέρχεται μόνον ἐξ ὀκτώ ἐκ τῶν σημείων ἐρεῦνης τοῦ πίνανκος τούτου.

Έπαρχία Κισάμου 6 σημεία, ήτοι : Στόμιον, Λουσακιές, Κακόπετρος, Βλάτος, Σπηλιά και Ραβδούχα.

Έπαρχία Σελίνου 6 σημεία, ήτοι : Στροβλές, Σκλαβοπούλα, Σπανιάκος, Σούγια, Κουστογέρακο και Έπανοχώρι.

Έπαρχία Σφακίων 5 σημεία, ήτοι : Σαμαριά, Άράδαινα, Μουρί, Νίμπρος και Καλλικράτης.

Έπαρχία Άποκορώνου 7 σημεία, ήτοι : Άσῆ-Γωνιά, Κουρνᾶς, Άλίκαμπος, Καλαμίτσι, Πλάκα, Μαδαρό και Φρές.

Έπαρχία Κυδωνίας 8 σημεία, ήτοι : Μαλάξα, Θέρισο, Λάκκοι, Κοντόπουλα, Νέα Ρούματα, Πρασές, Βρύσες και Χωρδάκι Άκρωτηρίου.

Εὐκτέα θὰ ἦτο ἡ προσθήκη καὶ ἄλλων 5-10 χωρίων. Ἐπιτόπιος ἔρευνα θὰ ἤλλασεν ἴσως ἄρκετὰ ἐκ τῶν ἀνωτέρω σημείων ἐρέυνης ἀντικαθιστῶσα ταῦτα δι' ἄλλων πλησιοχώρων, ἐνθα θὰ εὐρίσκωνται τυχὸν ἀρμοδιώτεροι πληροφοριοδῶται, πληροῦντες τοὺς ὅρους τῆς καλῆς συλλογῆς τοῦ ὕλικου.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΟΝΤΟΣΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΝΑΥΤΙΚΗΣ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ, ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ, ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΕΥΞΕΙΝΟΥ ΠΟΝΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΡΥΘΡΑΣ ΘΑΛΑΣΣΗΣ *

Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1968 εἶχα τὴν εὐκαιρίαν νὰ διενεργήσω μίαν σύντομον ἔρευναν εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Γλωσσικοῦ Ἀτλαντος τῆς Μεσογείου¹ ἐπὶ τοῦ ὕλικου, τοῦ προερχομένου ἐκ λιμένων τῆς Τουρκίας, τῶν Βαλκανίων, τῆς Ρωσίας ἐπὶ τοῦ Εὐξεινοῦ Πόντου καὶ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ λιμένος τοῦ Σουέζ ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης.

Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς ἐρεύνης μου ἦτο νὰ ἐξακριβώσω τὰς τυχόν σχέσεις μεταξὺ τῶν ναυτικῶν ὄρων τῶν ἀνωτέρω λιμένων μὲ τοὺς ἀντιστοίχους Ἑλληνικοὺς καὶ ἀναλογικῶς τὰς τυχόν ἀλληλεπιδράσεις. Συγκεκριμένως εἶχα τὸν καιρὸν νὰ ἐξετάσω τὸ ὕλικόν τὸ προερχόμενον ἐκ τῶν Τουρκικῶν λιμένων : 1/ Κωνσταντινουπόλεως, 2/ Σμύρνης, 3/ Ἀτταλείας, 4/ Σαμψούντος, 5/ Μερσίνης, 6/ Ἀλεξανδρέττας, 7/ Καλλιπόλεως καὶ 8/ Τραπεζοῦντος, ἐκ τῶν Βουλγαρικῶν : 1/ Βάρνας καὶ 2/ Σωζοπόλεως, ἐκ τοῦ Ρουμανικοῦ λιμένος τῆς Κωνσταντζας, ἐκ τῶν Ρωσικῶν : 1/ Ὀδησοῦ, 2/ Σεβαστουπόλεως, 3/ Χερσῶνος, 4/ Κέρτς καὶ 5/ Βατούμ, ἐκ τῶν Ἀλβανικῶν : 1/ Ἀγ. Σαράντα καὶ 2/ Δυρραχίου, ἐκ τοῦ Γιουγκοσλαβικοῦ λιμένος τοῦ *Caniai* καὶ ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης Αἰγυπτιακοῦ λιμένος τοῦ Σουέζ. Οἱ λιμένες οὗτοι ἔχουν προκριθῆ παρα τῆς Διευθύνσεως τοῦ Ἀτλαντος ὡς οἱ πλέον ἀντιπροσωπευτικοὶ τῶν ἀντιστοίχων χωρῶν καὶ οἱ πλέον κατάλληλοι διὰ τὴν παροχὴν τοῦ ἀπαιτουμένου ὕλικου.

Ἀποτελεῖ ἀσφαλῶς κοινὸν τόπον ἡ πρώτη καὶ γενικὴ διαπίστωσις ὅτι εἰς τοὺς ἀναφερθέντας λιμένας ὑφίσταται παντοῦ ἐπίδρασις τῆς Ἑλληνικῆς ναυτικῆς ὀρολογίας. Ἐνδιαφέρει ἐν τούτοις νὰ ἐξακριβώσωμεν τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐπιδράσεως ταύτης, καθὼς ἐπίσης τὰ ἱστορικὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα τὴν προεκάλεσαν.

Τὰ συμπεράσματα τῆς ἐρεύνης μου ἐντοπίζονται εἰς τὰ πλαίσια τῶν ἐρωτηματολογίων τοῦ Ἀτλαντος. Εἶναι ἀληθές ὅτι ταῦτα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καλύπτουν ὀλόκληρον τὸ πεδίον τῆς ἐρεύνης, ἀλλ' εἶναι ἐξ ἴσου βέβαιον ὅτι αἱ τυχόν παραλειπόμεναι εἰς ταῦτα λεπτομέρειαι δὲν εἶναι ἱκαναὶ νὰ ἐπηρεάσουν αἰσθητῶς τὰ ἐκ τῆς ἐρεύνης ἀποτελέσματα.

Παραθέτω κατωτέρω τὰ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς δάνεια, τὰ ὁποῖα διατηροῦνται μέχρι σήμερον εἰς τὴν ναυτικὴν γλῶσσαν τῶν ἀνωτέρω χωρῶν, τῆρῶν τὴν σειρὰν τῶν ἐρωτηματολογίων τοῦ Ἀτλαντος.

* Ἡ ἐργασία αὕτη ἐν περιλήψει ἀπετέλεσε θέμα ἀνακοινώσεως εἰς τὸ 3ον Διεθνὲς Συνέδριον τοῦ Γλωσσικοῦ Ἀτλαντος τῆς Μεσογείου, τὸ ὁποῖον συνῆλθεν ἐν Μάλτα ἀπὸ 31 Μαρτίου μέχρι 6 Ἀπριλίου 1969.

1. Ἐδρεύει ἐν Βενετίᾳ, εἰς τὸ Ἴδρυμα *Giorgio Cini*.

Ὁ ἐντὸς παρενθέσεως ἀριθμὸς ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῆς ἐν τῷ ἐρωτηματολογίῳ ἐρωτήσεως, ἀπάντησιν τῆς ὁποίας ἀποτελοῦν οἱ παρατιθέμενοι ναυτικοὶ ὄροι. Διὰ τὴν προέλευσιν τῶν ὄρων τούτων τίθενται πρὸ ἐνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν αἱ ἀκόλουθοι βραχυγραφίαι : *Αἴγυπτ.* = Αἰγυπτιακόν, *Ἀλβ.* = Ἀλβανικόν, *Ἀλεξ.* = Ἀλεξανδρινόν, *ἀρχ.* = ἀρχαῖον Ἑλληνικόν, *Βουλγ.* = Βουλγαρικόν, *Βυζαντ.* = Βυζαντινόν, *Γιουγκ.* = Γιουγκοσλαβικόν, *ιδιωμ.* = ιδιωματικόν, *Νεοελλ.* = Νεοελληνικόν, *Ρουμ.* = Ρουμανικόν, *Ρωσ.* = Ρωσικόν, *Τουρκ.* = Τουρκικόν. Διὰ νὰ ἀποδώσω πιστῶς τὴν φωνητικὴν τῶν παρατιθεμένων ὄρων, χρησιμοποιοῦ τὸ διεθνῶς ἀνεγνωρισμένον φωνητικὸν ἀλφάβητον τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Μεσογείου. Ἐκτὸς τῶν Λατινικῶν καὶ Ἑλληνικῶν χαρακτήρων, τῶν ὁποίων ἡ προφορὰ τυγχάνει γνωστὴ εἰς τὸν ἀναγνώστην, χρησιμοποιοῦνται καὶ ἄλλα γραφικὰ σύμβολα, τῶν ὁποίων παραθέτω ἐνταῦθα τὴν ἀντίστοιχον φωνητικὴν ἀξίαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἢ εἰς τὴν Ἰταλικὴν καὶ Γαλλικὴν : *ā* = προουρανικὸν *a* τεῖνον πρὸς τὸ *e*, *ā* = *a* μακρόν, *ā* = *a* βραχύ, *ö* = μεταξὺ *o* καὶ *e*, *i* = μεταξὺ *i* καὶ *u*, *ü* = μεταξὺ *u* καὶ *i*, *c'* = οὐρανικὸν ἄφωνον, ὡς τὸ Ἰταλ. *c* πρὸ τοῦ *i* : π.χ. *cittá*, *é* = ὡς τὸ Ἰταλ. *c* πρὸ τοῦ *e*, π.χ. *pace*, *g'* = οὐρανικὸν ἠχηρὸν ὡς τὸ Ἰταλ. *g* πρὸ τοῦ *e*, π.χ. *gemello*, *ζ* = Ἑλλ. ζ, *l'* = ὡς τὸ Ἑλλ. *λι*, π.χ. *λιανός*, *p'* = *p* δασύ, *p^h*, *š* = *s* παχύ ὡς τὸ Γαλλ. *ch*, π.χ. *cheval*.

1. (20) ἡ *πλημμυρίς* : Γιουγκ. *plima*, Νεοελλ. *ιδιωμ.* *πλήμμα*, ἐκ τοῦ ἀρχ. *πλήμη* ἢ *πλήμμη*, μεταγενέστερος τύπος τοῦ *πλήσμη* = *πλημμυρίς*.

2. (23) τὸ *μεγάλο κῦμα* : Ρουμ. *talai*, ἐκ τοῦ Ἑλλ. *θάλασσα*, τὸ ὁποῖον ἐκτὸς τῆς κυρίας σημασίας του, εἰς τὴν ναυτικὴν γλῶσσαν σημαίνει καὶ τὸ *κῦμα*. Φρ. : *Μᾶς ἤρθε μιὰ μεγάλη θάλασσα, καὶ σύνθετον κοντοθάλασσο* = τὸ μικρὸν εἰς μῆκος *κῦμα*.

3. (27) ἡ *σύγκρουσις κυμάτων*, τὸ *παλινδρομοῦν κῦμα* : Ἀλβ. *andimatalo* τὸ Νεοελλ. *ἀντιμάμαλο*, Τουρκ. *anafog*, Ἀλβ. *anafuga*, ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *ἀναφορά* = τὸ φέρεσθαι ἄνω πβ. Ἀριστ., π. τὰ Ζ. Ἰστ. 622 D7 «ἐπιπλεῖ γὰρ ἐπὶ τῆς θαλάσσης, τὴν ἀναφορὰν ποιησάμενος κάτωθεν ἐκ τοῦ βυθοῦ». Ἐν τῇ σημερινῇ διαλέκτῳ τοῦ Πόντου *ἀναφορά* = *ἀναπνοή*.

4. (34) ἡ *παραλία* : Τουρκ. *yalı* ἐκ τοῦ Νεοελλ. *γιαλός*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *αἰγιαλός*.

5. (35) ὁ *λιμὴν* : Ἀλβ. Τουρκ. Ρωσ. *liman*, τὸ Νεοελλ. *λιμάνι*, ἐκ τοῦ τουρκ. *liman*, ὡς ἀντιδάνειον, πβ. τὸ ἀρχ. οὐσ. *λιμένιον ὑποκορ.* τοῦ οὐσ. *λιμὴν-ένος*.

6. (36) ὁ *μυχός*, ὁ *κολπίσκος* : Ἀλβ. *mandrak*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. *μανδράκι*, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. οὐσ. *μάνδρα-ἡ* = ὁ κλειστὸς τόπος.

7. (38) ὁ *κόλπος* : Τουρκ. *körfäs*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. *κόρφος*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *κόλπος*.

8. (39) ἡ *παρὰ τὴν παραλίαν μικρὰ λίμνη ἐκ θαλασσοῦ ὕδατος* : Ρωσ. *liman* ἐκ τοῦ Νεοελλ. *λιμάνι*.

9. (46) ἡ *νησος* : Ἀλβ. *nisı*, τὸ Νεοελλ. *νησί*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. *νησίον ὑποκορ.* τοῦ οὐσ. *νησος*.

10. (49) τὸ *σπήλαιον* (παρὰ τὴν παραλίαν) : Ἀλβ. *spilë*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. *σπηλιά*,

ὁ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. σπήλαιον, Τουρκ. *magarâ* καὶ *magâra*, Αἰγυπτ. *magâra*, τὸ ἀρχ. Ἑλλην. μέγαρον καὶ μάγαρον-τὸ=τὸ σπήλαιον. Ἐκ τοῦ Ἀραβ. *magarâ* καὶ *magarâ* τὸ ἀντιδάνειον *μαγαρά*=τὸ σπήλαιον, ἐν Σκιάθῳ κ.ά.

11. (50) ἡ ξέρα (ἀβαθές σημεῖον τοῦ βυθοῦ μακρὰν τῆς παραλίας κείμενον) : Ἄλβ. *ksér*, Νεοελλ. ξέρα, ἐκ τοῦ ἐπιθ. ξερὸς < ξηρός.

12. (56) τὸ δέλτα : Τουρκ. *delta*, Ρουμ. *delta*, τὸ Ἑλλην. δέλτα=ἡ παρὰ τὴν παραλίαν τριγωνοειδῆς πρόσχωσις εἰς τὴν ἐκβολὴν ποταμοῦ.

13. (62) ὁ βορρῆς : Βουλγ. *bória*, Τουρκ. *róiras*, Ρουμ. *roreás*, Γιουγκ. *bura*, ἐκ τοῦ νεοελλ. βοριάς, ὁ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. βορέας-ὁ.

14. (66) ὁ νότος : Βουλγ. Τουρκ. *nodos*, *lodos*, Ρουμ. *lodós*, ἐκ τοῦ Ἑλλην. νότος.

15. (68) ὁ δυτικὸς ἄνεμος, ὁ ζέφυρος : Τουρκ. *batí*, Ρουμ. *batí*, Βουλγ. *batã*, τὸ Νεοελλ. μπάτης, ἐκ τοῦ ἀρχ. ἐμβάτης < ἐμ-βαίνω. Βλ. Ν. Ἀνδριώτη, Ἐτυμολ. Λεξ.

16. (74) ἡ ριπή ἀνέμου : Ἄλβ. *spilada*, τὸ Νεοελλ. σπιλάδα, ὁ ἐκ τοῦ ἀρχ. σπιλάς-άδος.

17. (105) ὁ κυκλὼν : Ρωσ. *ziclón*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. κυκλώνας-ὁ, πιθανῶς διὰ τοῦ Ἴταλ. *ciclone*.

18. (106) ἡ δίνη : Ἄλβ. *rufes*, *rufisi*, ἐκ τοῦ Ἑλλην. ρ. ρουφῶ πβ. Νεοελλ. ρουφήχτρα-ἡ=ἡ δίνη.

19. (107) ὁ θαλάσσιος σίφων : Βουλγ. *sifón*, Τουρκ. *şifón*, Νεοελλ. σιφούνι ἐκ τοῦ ἀρχ. σιφώνιον, ὑποκορ. τοῦ οὐσ. σίφων-ωνος, Ρωσ. *tifón*, ἐκ τοῦ Ἑλλην. τυφῶν-ωνος=στροβιλοειδῆς θύελλα.

20. (135) ὁ κομήτης : Βουλγ. *komit*, ἐκ τοῦ Ἑλλην. κομήτης-ὁ.

21. (173) τὸ πλοῖον : Βουλγ. *karaba*, Νεοελλ. καράβι, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. οὐσ. κάραβος-ὁ=τὸ πλοῖον (βλ. Ἐτυμολ. Μέγα 490, 31).

22. (178) ὁ πλοίαρχος : Βουλγ. *karavakir*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. καραβοκύρης-ὁ=ὁ πλοίαρχος, ὁ πλοιοκτήτης.

23. (190) τὸ πορθμεῖον : Ρωσ. *paróm*, ἀρχ. καὶ Νεοελλ. πέραμα-τὸ=τὸ πορθμεῖον (βλ. Θεοφάν. 353, 15., 488, 19).

24. (193) ὁ σημαντήρ : Ἄλβ. *samadúr*, Τουρκ. *sãmandıra*, Βουλγ. *šamandura*, Αἰγυπτ. *šamandura*, Ρουμ. *šamandura*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. σημαδόρα (σημάδι+ούρα) πβ. ἀρχ. σημαντήρ-ἦρος.

25. (194) τὸ φανάριον πλοίου : Ἄλβ. *fanár*, Αἰγυπτ. *fanár*, Τουρκ. *fânâri*, Ρωσ. *fonár*, Βουλγ. *fenér*, Νεοελλ. φανάρι, ἐκ τοῦ Βυζαντ. φανάριον ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. οὐσ. φανός-ὁ.

26. (195) ὁ φάρος : Βουλγ. Ρουμ. *far*, ἀρχ. καὶ Νεοελλ. φάρος-ὁ.

27. (196) τὸ φανάριον χειρός, ὁ φακός : Ἄλβ. *fofi*, ἐκ τοῦ Ἑλλην. φῶς-ωτός.

28. (211) ἡ σχεδία : Ρουμ. *plutã*, ἐκ τοῦ ἀρχ. ἐπιθ. πλωτός-ἡ-όν, ὁ ἐπιπλέων, Τουρκ. Βουλγ. *sal*, τὸ Νεοελλ. σάλι καὶ σάλιο, ἐκ τοῦ *ισάλιον (βλ. Φ. Κουκουλέ, Ἀθηνᾶ, 30 (1919), Λεξ. Ἀρχ., 43).

29. (212) ἡ προῦρα : Ἄλβ. *plúar*, Τουρκ. Ρωσ. *prova*, Αἰγυπτ. *brouua*, ἐκ τοῦ νεοελλ. πλώρη, ὁ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. προῦρα-ἡ.

30. (213) ἡ πρόμνη : Ἄλβ. *primiti*, τὸ Νεοελλ. πρόμη, ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. πρόμνη-ἡ.

31. (219) ἡ ἴσαλος γραμμὴ, τὰ ἴσαλα τοῦ πλοίου : Βουλγ. *vechámena*, τὸ Νεοελλ. τὰ βρεχάμενα τοῦ καϊκιοῦ (ἡ γραμμὴ ἢ δηλοῦσα τὸ σημεῖον μέχρι τοῦ ὁποίου δύναται νὰ βυθίζεται εἰς τὴν θάλασσαν τὸ πλοῖον).

32. (226) τὸ σκάφος : Βουλγ. *skaf*, Ἄλβ. *skaf*, Γιουγκ. *škaŭ*, τὸ ἀρχ. καὶ Νεοελλ. οὐσ. σκάφος-τὸ.

33. (216) τὸ ποδόσταμο καὶ ποδόσταμα (ἡ κατακόρυφος συνέχεια τῆς τρόπιδος κατὰ τὸ πρῶρον καὶ πρῦμνον ἀπὸ τῆς ἄκρον) : Βουλγ. *podóstoma*, Τουρκ. *bodóslama*, Ἄλβ. *palóstamo*, τὸ Νεοελλ. ποδόσταμο-τὸ (ποῦς+σταμίν-ἴνος, δι' ὃ βλ. Εὔστ., Σχόλια εἰς Ὀδύσσ. 1533).

34. (220) αἱ σανίδες ἐπενδύσεως τῆς βάσεως τοῦ πλοίου, ναυτ. ὄρ. μαδέρια-τά : Ἄλβ. *strosi*, τὸ Νεοελλ. στρώση-ἡ, ἢ στρώση τοῦ καϊκιοῦ.

35. (222) ὁ σκελετὸς πλοίου : Τουρκ. *iskelet*, τὸ ἀρχ. καὶ Νεοελλ. οὐσ. σκελετός-ὁ Ἄλβ. *stranoksil*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. στραβόξυλα=τὰ κυρτὰ ξύλα, τὰ ἀποτελοῦντα τὰς πλευρὰς τοῦ σκελετοῦ.

36. (233) τὸ θωράκιον πλοίου : Βουλγ. *paranemo*, ἐκ Νεοελλ. ἀπάνεμο, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. ἐπιθ. ὑπήνεμος-ον.

37. (239) ὁ πῖρος : Ἄλβ. *piri*, Ρωσ. *p'iru*, τὸ Βυζαντ. πῖρος-ὁ.

38. (257) ἡ πίσσα : Βουλγ. *pisa*, Ἄλβ. *pis*, τὸ ἀρχ. καὶ Νεοελλ. οὐσ. πίσσα-ἡ.

39. (259) ὁ μαλακτῆρ : Τουρκ. *mal' axtár*, *malahtár*, Βουλγ. *malaqtár*, *malahtár*, τὸ Νεοελλ. μαλακτῆρι-τὸ, ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. μαλακτῆρ-ῆρος.

40. (260) τὸ στυπίον : Ἄλβ. *stup*, Βουλγ. *stori*, Ρουμ. *stupa*, Τουρκ. *üstübü*, Αἴγυπτ. *stobba*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. στουπί, ἀρχ. στυπίον, ὑποκορ. τοῦ οὐσ. στύπη-ἡ.

41. (261) τὸ καλαφατικόν : Βουλγ. *kalafatikó*, τὸ Νεοελλ. καλαφατικὸ-τὸ ἐκ τοῦ Βυζαντ. ρ. καλαφατίζω=ἀλείφω τὸ πλοῖον μὲ πίσσαν.

42. (267) τὸ καρφίον : Βουλγ. *pirón*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. πιρούνι-τὸ, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. περόνιον ὑποκορ. τοῦ οὐσ. περόνη-ἡ=τὸ καρφίον, ἢ πόρπη.

43. (270) τὸ βαροῦλκον : Βουλγ. *ergát*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. ναυτικ. ὄρου ἐργάτης καὶ ἰδιωματ. ἀργάτης-ὁ=τὸ βαροῦλκον.

44. (273) ἡ ἄγκυρα : Ἄλβ. *ángur*, Ρωσ. *ιάkor*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. διαλεκτ. ἄγκουρα-ἡ, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. ἄγκυρα.— Βουλγ. *sidero*, Ρωσ. *sidor*, Ρουμ. *sidro*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. σίδηρο, ὃ ἐκ τοῦ Βυζαντ. σίδερον, τὸ ἀρχ. σίδηρον < σίδηρος. Εἰς τὴν ναυτικὴν γλῶσσαν, τὸ σίδηρο τοῦ καϊκιοῦ=ἡ ἄγκυρα τοῦ πλοίου.

45. (294) ὁ οἶαξ : Τουρκ. *yéka*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. δοιάκι, ὃ ἐκ τοῦ Βυζαντ. οἶάκιον, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. οὐσ. οἶαξ-ακος.

46. (295) ὁ σκαλμός : Τουρκ. *iskarmós*, Ἄλβ. *škarm*, *skarmia*, Γιουγκ. *škáram*, Βουλγ. *škármus*, Ρωσ. *škarma*, Αἴγυπτ. *škärm*, τὸ Νεοελλ. σκαρμός-ὁ, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. σκαλμός-ὁ.

47. (297) ἡ ἀνεμόσκαλα (σκάλα ἐκ σχοινίου, προσηρμοσμένη ἐπὶ τῶν ἰστῶν) : Τουρκ. *métasora*, ἐκ τοῦ Ἑλλην. οὐσ. μεταφορὰ-ἡ.

48. (307) τὸ παράβλημα (τὸ ἐκ σχοινίων μαξιλλάριον, τὸ ὁποῖον ἀναρτᾶται εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ πλοίου, ἵνα προφυλάσῃ τοῦτο ἐκ τῶν συγκρούσεων) : Ἄλβ. *stromaza*, τὸ Νεοελλ. στρωμάτσα-ἡ, ἐκ τοῦ οὐσ. στρώμα-τος.

49. (309) ἡ δέστρα (ὁ πάλος ἐπὶ τοῦ ὁποίου δένουν τὸ ἄκρον τοῦ σχοινίου, τοῦ ὁποίου τὸ ἕτερον ἄκρον κρατεῖ τὸ πλοῖον προσδεδεμένον εἰς τὴν ἀκτὴν): Ἄλβ. *ba-l'askarm*, πιθανῶς ἐκ τοῦ Ἑλλ. *παράσκαλμος.

50. (314) ἡ κώπη: Ἄλβ. *kurí*, τὸ Νεοελλ. *κουπί-τὸ*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *κωπίον*, ὑποκορ. τοῦ οὐσ. *κώπη-ή*.

51. (318) ἡ κωπηλασία διὰ δύο κωπῶν: Ἄλβ. *dikurít*. Πβ. τὸ ἀρχ. ἐπίθ. *δίκωπος-ον*, *δίκωπον* σκάφος, τὸ ρ. *δικωπέω*=*κωπηλατῶ* μὲ δύο κώπας, ἐξ οὗ τὸ οὐσ. *δικωπία-ή*.

52. (326) ὁ ἰστός: Ἄλβ. *kartat*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. *κατάρτι-τὸ*, ἀρχ. *κατάρτιον-τό*.

53. (327) ὁ μεσαῖος ἰστός: Ἄλβ. *kartat i mesit*, Νεοελλ. τὸ *μεσαῖο κατάρτι*.

54. (328) ὁ πρυμναῖος ἰστός: Ἄλβ. *kartat i primit*, Νεοελλ. τὸ *πρυμνιὸ κατάρτι*.

55. (329) ὁ πλωραῖος ἰστός: Ἄλβ. *kartat i plorit*, Νεοελλ. τὸ *πλωριὸ κατάρτι*.

56. (332) ἡ βάσις τοῦ ἰστοῦ: Ἄλβ. *themél i arburit*, ἐκ τοῦ Ἑλλ. *θεμέλιον*.

57. (371) ὁ κόμβος: Ἄλβ. *komč*, Νεοελλ. *κόμπος-ὸ*.

58. (377) ὁ τρίπους τῆς ἐστίας: Βουλγ. *pirostiia*, Ἄλβ. *pirosti*, τὸ Νεοελλ. *πυροστιά-ή*. Πβ. *σιδεροστιά-ή*.

59. (378) ἡ στάμνα: Βουλγ. *stomna*, Νεοελλ. *στάμνα-ή*, ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *στάμνος-ή*.

60. (388) ἡ στρωμνὴ: Ἄλβ. *strom*, τὸ Νεοελλ. καὶ ἀρχ. *στρώμα-τὸ*.

61. (392) ὁ διπυρίτης ἄρτος (τὸ παξιμάδι): Ἄλβ. *peksimade - kulure*, τὸ Νεοελλ. *παξιμάδι-τὸ*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *παξιμάδιον* καὶ τὸ Νεοελλ. *κουλλούρα-ή*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. *κολλύρα-ή*.

62. (394) τὸ τηγανητὸν ψάρι: Ἄλβ. *peški tiganisur*, Νεοελλ. *ψάρι τηγανητό*.

63. (396) τὸ ψημένον ἐπὶ ἐσχάρας ψάρι: Ἄλβ. *peški ne skār*, Νεοελλ. *ψάρι τῆς σκάρας*.

64. (397) τὸ βραστὸν ψάρι: Ἄλβ. *pešk vrasto*, Νεοελλ. *ψάρι βραστό*.

65. (403) τὸ καπνιστὸν ψάρι: Βουλγ. *karnistá*, Νεοελλ. *ψάρι καπνιστό*.

66. (404) τὸ παστὸν, τὸ ἀλατισμένον ψάρι: Βουλγ. *bakalár*, Ἄλβ. *bakaláro*, τὸ Ἰσπαν. *bacalau* διὰ τοῦ Νεοελλ. ἰδιωματ. *βακαλιόρος*.

67. (422) ὁ ναῦλος: Βουλγ. *navlo*, Ἄλβ. *navlo*, Τουρκ. *navlum*, Αἴγυπτ. *náulum*, ἐκ τοῦ ἀρχ. *ναῦλος-ὸ* καὶ Νεοελλ. *ναῦλο-τὸ*, συνήθ. κατὰ πληθ. τὰ *ναῦλα*.

68. (440) ἡ ἀλιεία δι' ἐκρηκτικῶν ὑλῶν: Τουρκ. *dinamit*, Ἑλλ. *δυναμίτις-ή*.

69. (448) τμημα ἀλιευτικῆς ζώνης: Τουρκ. *voli*, Βουλγ. *vól'a*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. καὶ ἀρχ. οὐσ. *βόλος-ὸ*, τόπος κατάλληλος διὰ βολὴν καὶ βολή-ή=τὸ ρίψιμον τῶν δικτύων εἰς τὴν θάλασσαν.

70. (454) τὸ καλαμίδι (τὸ καλάμι τὸ χρησιμοποιούμενον δι' ἀλιείαν παρά τὴν ἀκτὴν): Γιουγκ. *kalámic'a*, Ἄλβ. *kalami*, τὸ Νεοελλ. *καλάμι-τὸ*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *κάλαμος*.

71. (455): τὸ δόλωμα: Ἄλβ. *dolos*, Νεοελλ. ἰδιωματ. *δόλος-ὸ*, Νεοελλ. κοιν. καὶ ἀρχ. *δόλωμα-τό*.

72. (459): ἡ ὄρμια ἢ ἐλκομένη πρὸς ἄγραν ἰχθύων: Βουλγ. *sirtí*, Τουρκ. *surtma*, τὸ Νεοελλ. *συρτή-ή*, ἐκ τοῦ ἀρχ. ἐπίθ. *συρτός-ή-όν*.

73. (461) τὸ παραγάδιον: Τουρκ. *paragada*, Βουλγ. *paragadi*, Ρουμ. *paragal*, Ἄλβ. *paragadit*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. παραγάδι-τὸ, ὃ ἐκ τοῦ Βυζαντ. παραγαδίων-τὸ, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. οὐσ. παραγαυδής=χρυσωτὸν φόρεμα. Βλ. Ν. Ἀνδριώτη, Ἔτυμολ. Λεξ.

74. (462) τὸ κἀνιστρον, ὅπου τίθεται τὸ παραγάδι: Γιουγκ. *kōfa*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. οὐσ. κόφα-ή, μεγεθουντ. τοῦ οὐσ. κορίνι-τὸ, ἐκ τοῦ ἀρχ. κορίνιον-τὸ, ὑποκορ. τοῦ οὐσ. κόφινος-ὃ πβ. τὸ Ἑνετ. *cofa*.

75. (468) τὸ καμάκιον: Ἄλβ. *kamāk*, τὸ Νεοελλ. καμάκι, ἐκ τοῦ ἀρχ. καμάκιον, ὑποκορ. τοῦ οὐσ. κάμαξ-ακος.

76. (469) τὸ ἀκόντιον: Τουρκ. *gōndār*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. κοντάρι-τὸ, τὸ Βυζαντ. κοντάριν καὶ ἀρχ. κοντάριον, ὑποκορ. τοῦ οὐσ. κοντός-ὃ.

77. (476) ἡ ὑπόχη: Ἄλβ. *roha*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. ἀπόχη-ή, τὸ Βυζαντ. ὑπόχη-ή, ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. ὑποχή-ή=εἶδος γρίπου.

78. (477) ἡ τράτα (εἶδος δικτύου): Ἄλβ. *trāt*, Τουρκ. *trata*, τὸ Βυζαντ. καὶ Νεοελλ. τράτα, ὃ ἐκ τοῦ Ἰταλ. *tratta*=εἶδος δικτύου.

79. (478) ἡ ἀνεμότρατα: Βουλγ. *anamōtrata*, τὸ Νεοελλ. ἀνεμότρατα-ή=εἶδος τράτας.

80. (480) οἱ κοντοὶ (οἱ προσηρμοσμένοι εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς τράτας): Βουλγ. *randi*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. ραβδί, ὑποκορ. τοῦ οὐσ. ράβδος.

81. (482) ὁ γρίπος: Τουρκ. *irip*, Βουλγ. *grip*, τὸ ἀρχ. καὶ Νεοελλ. οὐσ. γρίπος (Πλουτάρχ. 2. 471 D. Ὀππ. Ἄλ. 3. 80).

82. (497) ὁ φελλός: Γιουγκ. *pluto*, ἐκ τοῦ Ἑλλλην. ἐπιθ. πλωτός-ή-όν (πλέω).

83. (514) τὰ ὀστᾶ τῶν ἰχθύων: Βουλγ. *kokali*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. κόκκαλο-τὸ, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. κόκκαλος.

84. (518) ἡ θρίσσα (*Alosa fallax nilotica*): Τουρκ. *tirsi*, Ἄλβ. *thrisa*, τὸ Νεοελλ. φρίσσα-ή, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. θρίσσα-ή.

85. (521) ὁ ἔγγραυλις, κοιν. γαῦρος (*Engraulis encrasicolus*): — Ἄλβ. *ganro*, τὸ Νεοελλ. γαῦρος ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. ἔγγραυλις-ὃ. Τουρκ. *hamsi*, τὸ Νεοελλ. χαψί-τὸ, πιθανῶς ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. χάμψα, δι' ὃ βλ. Ν. Ἀνδριώτη, Ἔτυμολ. Λεξ. ἐν λ. χαψί.

86. (525) ἡ ζαργᾶνα (*Belone acus*): Τουρκ. *jargana*, Ρουμ. *jargana*, Βουλγ. *jargan*, Ρωσ. *saryān*, τὸ Νεοελλ. καὶ Βυζαντ. ζαργᾶνα-ή, πιθανῶς τὸ ἀρχ. σαργάνη-ή — Ἄλβ. *belonid* ἐκ τοῦ Νεοελλ. βελονίδα-ή, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. βελονίς-ίδος=μικρὸς ἰχθύς (βλ. Σχόλ. Ὀππ. 2. 375).

87. (526) ὁ κέφαλος (*Mugil cefalus*): Τουρκ. *kéfal*, Ρουμ. *kefál*, Βουλγ. *kefál*, Ρωσ. *kefál*, Ἄλβ. *kéfal*, *kéfaló*, τὸ Νεοελλ. καὶ ἀρχ. οὐσ. κέφαλος-ὃ.

88. (527) εἶδος κεφάλου (*Mugil capito*): Τουρκ. *plutarina*, Βουλγ. *platarina*, τὸ Νεοελλ. ἰδιωματ. πλαταρίδα-ή=εἶδος κεφάλου, Εὐβ. (Χαλκ.).

89. (528) εἶδος κεφάλου (*Mugil saliens*): Τουρκ. *miksinarina*, τὸ Νεοελλ. μουξινάρι-τὸ καὶ μουξινάρι-τὸ (ἐκ τοῦ μύξα, πβ. τὸ Λατιν. *saliens*).

90. (530) εἶδος κεφάλου μελανοῦ χρώματος (*Mugil chelo*): Τουρκ. *ni'avrakı*, *manriák*, Νεοελλ. ἰδιωματ. μαυράκι-τὸ.

91. (531) ἡ ἀθερίνη (*Atherina hepsetus*): Ἄλβ. *aterin*, Τουρκ. *aterina*, Ρωσ. *sirina*, τὸ Νεοελλ. κοιν. ἀθερίνα-ή, ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. ἀθερίνη-ή.

92. (532) *είδος άθερίνης* (*Atherina Boyeri*): Τουρκ. *suvlit*, Νεοελλ. ιδιωματ. σουβλί-τό και σουβλίτης-ό—'Αλβ. *cirio*, έκ τοῦ Βυζαντ. τσίρος-ό, δ πιθανῶς έκ τοῦ άρχ. οὔσ. *κηρίς-ίδος*, δι' δ βλ. *κιρρίς-ίδος*=θαλάσσιός τις ιχθύς. ('Οππ. 'Αλ. 1. 129., 3. 187. πβ. *Μ. Φιλήντα*, Γλωσσογν. 3, 221).

93. (533) *ή σφύραινα* (*Sphyraena vulgaris*): Τουρκ. *ışkırmıs*, Γιουγκ. *škáram*, 'Αλβ. *skarμό*, τό Νεοελλ. *σααρμός*, δ έκ τοῦ άρχ. οὔσ. σ λμός-ό.

94. (535) *ή τρίγλη* (*Mullus barbatus*): Τουρκ. *barbün*, Βουλγ. *barbünia*, Ρωσ. *barbun'a*, Γιουγκ. *barbun*, 'Αλβ. *barbun*, τό 'Ενετ. *barbón* διά τοῦ Νεοελλ. *βαρβούνι-τό*.

95. (536) *ό όρφῶς* (*Polypriion cernium*): Τουρκ. *rofós*, *orfós*, 'Αλβ. *rufió*, τό Νεοελλ. *ροφός* και ιδιωματ. *ρουφός*, δ έκ τοῦ άρχ. οὔσ. *όρφῶς* και *όρφός-ό*.

96. (538) *ό χάννος* (*Serranus cabrilla*): Τουρκ. *hanos*, *hani*, Βουλγ. *hanus*, Ρουμ. *hanus*, τό Νεοελλ. κοιν. *χάννος-ό* και άρχ. *χάννος-ό* και *χάννη-ή* ('Αθίν., 304 E, 327 F).

97. (539) *ή πέρκη* (*Serranus scriba*): Γιουγκ. *rijerka*, τό Νεοελλ. *πέρκα-ή*, έκ τοῦ άρχ. οὔσ. *πέρκη-ή*—Τουρκ. *perdiga*, τό Νεοελλ. ιδιωματ. *πέρδικα-ή*, όνομασία τοῦ ιχθύος *πέρκη-ή*.

98. (541) *ό λάβραξ* (*Labrax lupus*): Τουρκ. *lavrák*, *levrák*, Βουλγ. *levrék*, Ρωσ. *lavrák*, *lavrák*, 'Αλβ. *lavrák*, Γιουγκ. *läbar*, *läbra*, τό Νεοελλ. *λαβράκι-τό*, ύποκορ. τοῦ άρχ. οὔσ. *λάβραξ-ακος* (Κωμικ. παρ' 'Αθίν., 311, 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 6. 13, 1., 8. 2, 24).

99. (542) *ό μυλοκόπος* (*Sciaena cirrhosa*): Τουρκ. *melakóp*, *minokóp*, Βουλγ. *minoκόp*, 'Αλβ. *milokóp*, τό Νεοελλ. *μυλοκόπι-τό*, έκ τοῦ άρχ. οὔσ. *μυλοκόπος-ό*, δ ιχθύς *μύλλος-ό* (βλ. Σχόλ. εις 'Οππ. 'Αλ. 1, 130, 'Αριστοφ., 'Αποσπ. 365, "Επιππος έν «Κύδωνι» 1. 4. Γαλην., περί τροφῶν δυνάμ. 3, Αίλ., π. Ζ. 14. 23.).

100. (544) *ή σκιαθίς* (*Ionius umbra*): Ρουμ. *sk'ios*, 'Αλβ. *skio*, τό Νεοελλ. *σκιός-ό* και ιδιωματ. *άπόσκιο* Πελοπν. (Μάν.), έκ τοῦ άρχ. οὔσ. *σκίαίνα-ή* ('Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 8. 19, 5. πβ. 'Αθίν., 322F), *σκιαθίς-ίδος* και *σκιαδέυς-έως* ('Επίχ. 28 Αhr.).

101. (547) *ή καλογρίτσα* (*Heliastes chromis*): Βουλγ. *monahinia* έκ τοῦ 'Ελλην. *μοναχή-ή*. 'Εν τῇ Νεοελλ. όρολογία ό ιχθύς καλεῖται *καλόγρια-ή* και *καλογρίτσα-ή*.

102. (553) *ή χειλούτσα* (*Crenilabrus ocellatus*): Ρουμ. *steluză*, πιθανῶς έκ τοῦ Νεοελλ. *χειλούτσα-ή*.

103. (557) *ό σκάρος* (*Scarus cretensis*): Τουρκ. *isqaros*, Νεοελλ. και άρχ. *σκάρος-ό* ('Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 2. 17, 25. 'Επίχ. 24. Αhr., 'Αρχέστρ. παρ' 'Αθίν., 320 A).

104. (558) *ή μαινίς* (*Maena vulgaris*): Τουρκ. *meloná*, *menul*, Γιουγκ. *mé-nula*, τό Νεοελλ. *μένουλα* - *μέλαινα*, έκ τοῦ 'Ιταλ. *menola*, τό άρχ. οὔσ. *μαινίς-ίδος*, ύποκορ. τοῦ *μαίνη-ή* ('Οππ. 'Αλ. 108. 'Αριστοφ., Βάτρ. 985. πβ. V. Vinja, *Studia Roman. et Angl. Zagabriensia*, n° 21-22 ('Ιούλιος-Δεκέμβρ. 1966) 6. 3-34 και C. Battisti, *BALM*. 2-3 (1960-61), 85.

105. (559) ἡ σμαρίς (Maena smarīs) : Τουρκ. *ijmarit*, Ρουμ. *smarid*, Βουλγ. *jmarit*, τὸ Νεοελλ. σμαρίδα - μαρίδα-ἡ, ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. σμαρίς-ίδος ('Επίχ., 35 Αhr., 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 8. 30, 5. 'Οππ., 'Αλ. 1. 109).

106. (560) ὁ σαργός (Diplodus sargus) : Τουρκ. *sargós*, Γιουγκ. *sárag*, *sá-rak*, 'Αλβ. *sargó*, τὸ Νεοελλ. κοιν. καὶ ἀρχ. σαργός-ό ('Επίχ., 44 Αhr. 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 5. 9, 5. 8. 2, 31).

107. (561) ὁ σπάρος (Sargus vulgaris) : Τουρκ. *isparos*, Γιουγκ. *špar*, Βουλγ. *sparit*, *spari*, 'Αλβ. *sparo*, τὸ Νεοελλ. κοιν. καὶ ἀρχ. σπάρος-ό ('Επίχ., 24 Αhr. 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 2. 17, 25).

108. (564) ὁ κάνθαρος (Cantharus lineatus) : Γιουγκ. *cantor*, ἐκ τοῦ 'Ιταλ. *cantaro*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. κάνθαρος-ό ('Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 8. 13, 3. πβ. Κοραῆ εἰς Ξενοκρ., 75 κέξ.), Νεοελλ. σκαθάρι-τὸ.

109. (565) ἡ συναγρίς (Dentex vulgaris) : Τουρκ. *sinagrit*, *sinavrit*, 'Αλβ. *sinagríd*, τὸ Νεοελλ. κοιν. συναγρίδα-ἡ, ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. συναγρίς-ίδος ('Επίχ., 47 Αhr., 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 2. 13, 8., 2. 15, 14. πβ. Κοραῆ, εἰς Ξενοκρ., 102.).

110. (566) ὁ ἵππουρος (Chrysophris aurata) : Τουρκ. *cipura*, τὸ Νεοελλ. κοιν. τσιπούρα, ἐκ τοῦ ἀρχ. ἵππουρος-ό ἢ κορύφαινα-ἡ ('Επίχ., 40 Αhr., 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 5. 10, 20. 'Οππ., 'Αλ. 1, 184 - 4, 404).

111. (567) ὁ φάγγρος (Pagrus vulgaris) : Τουρκ. *fangri*, *fanri*, 'Αλβ. *fangri*, τὸ Νεοελλ. κοιν. φαγγρί-τὸ, ἐκ τοῦ ἀρχ. φάγγρος-ό (Εὐπολ. ἐν 'Αστρατεύτοις, 6, Πλάτ. Κωμικ., ἐν Κλεοφῶντι 56, 2, 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 8. 13, 3).

112. (568) ὁ ἐρυθρίνος (Pagellus centrodontus) : 'Αλβ. *lethin*, τὸ Νεοελλ. κοιν. λυθρίνι-τὸ, ἐκ τοῦ ἀρχ. ἐρυθρίνος-ό ('Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 4. 11, 8. 'Αθῆν., 300 F. πβ. Κοραῆ, εἰς Ξενοκρ. καὶ Γαληνόν, 61).

113. (570) ὁ μόρμυρος (Lithognathus mormyrus) : Τουρκ. *mirmir*, 'Αλβ. *marmür*, τὸ Νεοελλ. κοιν. μουρμούρι-τὸ καὶ μουρμούρα-ἡ, ἐκ τοῦ ἀρχ. μόρμυρος-ό ('Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 6. 17, 7. 'Ανθ. Π., 6. 304).

114. (573) ὁ μελάνουρος (Oblata melanura) : Τουρκ. *melanúria*, 'Αλβ. *melanúr*, τὸ Νεοελλ. κοιν. μελανούρι-τὸ, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. μελάνουρος-ό ('Επίχ., 44 Αhr., Κρατῆν. ἐν Τροφωνίω 1., 'Αντιφάν. ἐν προβλήμ. 1, 4. πβ. Κοραῆ, εἰς Ξενοκρ., 65).

115. (574) ἡ σάλπη (Boops salpa) : Τουρκ. *sarpa*, *salpa*, Γιουγκ. *sopa*, 'Αλβ. *sálp*, τὸ Νεοελλ. κοιν. σάρπα-ἡ, ἐκ τοῦ ἀρχ. σάλπη-ἡ καὶ σάρπη-ἡ ('Επίχ., 63 Αhr. 'Αθῆν., 321 D κέξ. 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 5. 9, 5 αὐτόθι 18. 9, 37 σάρπη-ἡ).

116. (575) ὁ βόαξ (Box boops) : Τουρκ. *gorés*, *lora*, Ρουμ. *gura*, Βουλγ. *gora*, *glora*, Γιουγκ. *sopa*, 'Αλβ. *vor*, τὸ Νεοελλ. κοιν. γῶπα-ἡ καὶ ἰδιωματ. γοῦπα, ἐκ τοῦ ἀρχ. βόαξ-ακος καὶ βῶξ (Διφυλ. Σίφν. παρ' 'Αθῆν., 356 Α., 'Επίχ., 10 Αhr., 'Αριστοφ., 'Αποσπ. 100, ἰδ. 'Αθῆν., 7. 286f).

117. (576) ὁ σκόμβρος (Scomber scomber) : Ρουμ. *skrumbie*, Τουρκ. *usgumrú*, Αἴγυπτ. *jgomri*, Ρωσ. *skumbrića*, 'Αλβ. *skumbër*, *skumbri*, τὸ Νεοελλ. κοιν. σκουμπρί, Βυζαντ. σκουμπρίν ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. οὐσ. σκόμβρος-ό ('Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 6. 17, 12., 8. 12, 6., 9. 2, 1. πβ. 'Επίχ., 32 Αhr.) ἢ ἐκ τοῦ ἀρχ. σκουμβρίς-ίδος ὑποκορ. τοῦ σκόμβρος (βλ. 'ΗΣύχ. ἐν λ. σκουμπρίς).

118. (577) ὁ νεαρός σκόμβρος : Ρωσ. *citrus*, τὸ Νεοελλ. κοιν. τσίρος-ό, ἐκ τοῦ ἀρχ. κίρρις-ίδος, δι' ὃ ἰδ. ἀνωτ. ἀριθ. 91.

119. (578) ὁ κολίας (Scomber colias) : Τουρκ. *kólios*, *gol'íos*, Ἀλβ. *koló*, Ρουμ. *kólios*, τὸ Νεοελλ. κοιν. κολιός, ἐκ τοῦ ἀρχ. κολίας-ό ('Αριστοφ., fragm. 365. Ἀριστ., π. τὰ Ζ. Ἰστ. 8. 13, 6).

120. (580) εἶδος θύννου (Orcynus thynnus) : Τουρκ. *órkinos*; τὸ Νεοελλ. ὄρκυνος καὶ ὄρτσυνας Πελοπν. (Μάν.) ἐκ τοῦ ἀρχ. ὄρκυς-υνος καὶ ὄρκυνος-ου=εἶδος θύννου (Αἰλ., π. Ζ. 1. 40. Δωρίων παρ' Ἀθην., 315c, Ἀριστ., π. τὰ Ζ. Ἰστ. 5. 10, 5).

121. (584) ἡ πηλαμύς (Pelamys sarda) : Ρουμ. *pālāmidā*, Ρωσ. *palamida*, *pe'l'amida*, Βουλγ. *palamut*, Τουρκ. *palamút*, Γιουγκ. *pa'ombic'*, Ἀλβ. *palamīd*, τὸ Νεοελλ. κοιν. παλαμύδα-ή, ἐκ τοῦ ἀρχ. πηλαμύς-ύδος ('Αριστ., π. τὰ Ζ. Ἰστ. 6. 17, 11, Σοφ., Ἀποσπ. 446, Ἀθην., 116F, 303B, Ὀππ., Ἀλ. IV, 504).

122. (585) ὁ σαῦρος (Caranx trachurus) : Τουρκ. *istacrit*, Βουλγ. *safrit*, Ρωσ. *stavrida*, Ἀλβ. *stavrid*, τὸ Νεοελλ. σαφρίδι-τὸ, σαβρίδι-τὸ καὶ σταυρίδι-τὸ, ἐκ τοῦ Βυζαντ. *σαυρίδιν*, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. σαῦρος-ό ('Αθην., 322c, Ἀριστ., π. τὰ Ζ. Ἰστ. 9. 2, 1).

123. (586) ἡ λίτσα (Lichia glauca) : Τουρκ. *yaladerma*, πιθανῶς ἐκ τοῦ ὕαλος > γιालί+δέρμα. Ἰδιωματικῶς ὁ ἰχθύς λέγεται καὶ γυαλίζα-ή, προφανῶς ἐπειδὴ ἀπαστράπτει τὸ ἀργυρόχρουν λεπίδωμά του, ὅταν κινῆται ἐν τῇ θαλάσῃ.

124. (590) τὸ γομφάριον (Temnodon saltator) : Τουρκ. *l'ufár*, *l'ufár*, Ρουμ. *lufár*, Βουλγ. *lefér*, Ρωσ. *l'ufár*, τὸ Νεοελλ. κοιν. γομφάρι καὶ λουφάρι, ἐκ τοῦ ἀρχ. γομφάριον-τό, ὑποκορ. τοῦ οὖσ. γόμφος-ό (Σχόλ. εἰς Ὀππ., Ἀλ. 1. 112, 3. 339, Λυκόφρ., 664 : «τοὺς κεστρέας ἦτοι τὰ γομφάρια».

125. (592) ὁ κωβιός (Gonius capito) : Ἀλβ. *guvió*, Ρουμ. *gupid*, Τουρκ. *goviós*, τὸ Νεοελλ. κοιν. κωβιός-ό καὶ γωβιός-ό, ἐκ τοῦ ἀρχ. κωβιός-ό ('Επίχ., 41 Ahr. Σχόλ. Σιμωνίδ. παρ' Ἀθην., 106 E, Πλάτ., Εὐθύδ. 298Δ).

126. (605) ὁ σκορπιός (Scorpaena scrofa) : Ἀλβ. *skorpió*, Γιουγκ. *skropina*, Βουλγ. *skorpi*, Ρουμ. *skorpión*, Ρωσ. *skorpión*, Τουρκ. *iskorpit*, τὸ Νεοελλ. κοιν. σκορπιός, ἐκ τοῦ ἀρχ. σκορπίος-ό (Κωμικ. παρ' Ἀθην., 320. Ἀριστ., π. τὰ Ζ. Ἰστ. 2. 17, 26) θηλ. σκόρπαινα-ή ('Αθην., 320 F).

127. (615) ἡ γλῶσσα (Solea vulgaris) : Τουρκ. *glossa*, Ρουμ. *glos*, τὸ Νεοελλ. γλῶσσα-ή, ἀρχ. βούγλωσσος-ό ('Επίχ., 38 Ahr. Ἀριστ., ἀποσπ., 277, Ξεναρχ. Πορφ., 2, Ὀππ., Ἀλ. 1. 99). Ἡ ἀρχαία ὀνομασία βούγλωσσος διεσώθη ἐν Τυνησίᾳ ὑπὸ τὸν τύπ. *vuglos*. βλ. C. Battisti, BALM 2-3 (1960-61), 78.

128. (630) ἡ δράκαινα (Trachinus drago) : Τουρκ. *trakonia*, *tragonia*, Ρουμ. *dragón*, Βουλγ. *drákon*, Ρωσ. *drakón*, *dragün*, Γιουγκ. *dragäna*, τὸ Νεοελλ. δράκαινα, ἀρχ. δράκων-ό καὶ θηλ. δράκαινα-ή ('Επίχ., 36 Ahr., Ἀριστ., π. τὰ Ζ. Ἰστ., 8. 13, 3).

129. (633) ὁ λύχνος (Uranoscopus scaber) : Τουρκ. *liχnos*, τὸ Νεοελλ. καὶ ἀρχ. λύχνος-ό.

130. (636) ὁ ξιφίας (Xiphias gladius) : Βουλγ. *ksifija*, τὸ Νεοελλ. ξιφίας καὶ ξιφιός, ἀρχ. ξιφίας-ό ('Αριστ., π. τὰ Ζ. Ἰστ. 2. 13, 9, Ἀρχέστρ. παρ' Ἀθην., 314E) ὑπάρχει καὶ ἀρχ. ξιφιός καὶ ξίφιος ('Ἠσύχ. ἐν λ.).

131. (645) ὁ γόγγρος (*Conger vulgaris*): Τουρκ. *migrî*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *μουγγρὶ*-τὸ, ἐκ τοῦ ἀρχ. *γογγρόιον*-τὸ, ὑποκορ. τοῦ γόγγρος-ὀ ('Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ., 6. 17, 6) τὸ ἀρχικὸν μ εἰς τὸ *μουγγρὶ* δι' ἀνομοίωσιν — 'Αλβ. *drongo* τὸ νεοελλ. διαλεκτ. *δρόνγος*-ὀ, ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. γόγγρος-ὀ.

132. (646) ἡ μύραινα (*Muraena helena*): Τουρκ. *ijmirna*, *ijbirna*, *mürän*, Αἴγυπτ. *mrîna*, 'Αλβ. *jmerna*, τὸ Νεοελλ. *σμέρνα*, *σμύραινα* καὶ ἰδιωματ. *ζμύναιρα*, Βυζαντ. *σμέρινα*, ἀρχ. *μύραινα*-ἡ ('Επίχ., 53 Αhr. 'Αριστοφ., Βάτρ. 745, 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ., 1. 13, 5. 5. 10, 3. πβ. Κοραῆ εἰς Ξενοκρ., 50).

133. (661) ἡ ζύγαινα (*Sphyrna Zygaena*): Τουρκ. *jîana*, τὸ Νεοελλ. *ζύαινα*-ἡ, ἐκ τοῦ ἀρχ. *ζύγαινα*-ἡ ('Επίχ. 30 Αhr., 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ., 2. 15, 12).

134. (671) ἡ βατίς (*Rhinobatus*): Τουρκ. *vatos*, Βουλγ. *vatus*, τὸ Νεοελλ. *βατί*, ἐκ τοῦ ἀρχ. *βατίς*-ίδος ('Επίχ., 68 Αhr., 'Αριστοφ., Σφῆκ. 510, 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ., 6. 10, 9) καὶ *βάτος*-ὀ ('Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ., 2. 13, 6) — 'Αλβ. *rin*, τὸ Νεοελλ. *ρίνα*-ἡ, ἐκ τοῦ ἀρχ. *ρίνη*-ἡ ('Επίχ. 30 Αhr., 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ., 5. 5, 2).

135. (692) ὁ δελφίν (*Delphinus delphis*): Ρουμ. *delfin*, Αἴγυπτ. *därfil*, Ρωσ. *dëlfîn*, Γιουγκ. *dulfin*, *dulfina*, 'Αλβ. *delfini*, τὸ Νεοελλ. *δελφίνι*-τὸ, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. οὐσ. *δελφίς*-ἴνος καὶ *δελφίν*-ἴνος ('Ηροδ., 1, 24. 'Οππ., 'Αλ., 1. 648, 5. 416).

136. (696) ἡ φώκη (*Monachus monachus*): Ρουμ. *foka*, Γιουγκ. *foka*, 'Αλβ. *foke*, τὸ Νεοελλ. *φώκια*-ἡ, ἐκ τοῦ ἀρχ. *φώκη* καὶ *φώκα*-ἡ ('Οδύσσ. δ, 404, 406. 'Αριστοφ. Σφ. 1035, Εἰρ. 742, 'Ηρόδ. 1. 202).

137. (698) ἡ σουπιὰ (*Sepiola Rondeletii*): 'Αλβ. *supie*, Τουρκ. *subiâ*, Αἴγυπτ. *sibiâ*, τὸ Νεοελλ. *σουπιὰ*-ἡ, ἐκ τοῦ ἀρχ. *σηπιὰ*-ἡ ('Επίχ., 33 Αhr., 'Αριστοφ., 'Αχ. 351, 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ., 4. 8, 21).

138. (706) τὸ καλαμάριον (*Loligo vulgaris*): Τουρκ. *kal'amâr*, 'Αλβ. *kal'amâr*, Αἴγυπτ. *kalamarî*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *καλαμάρι*-τὸ, ἐκ τοῦ ἀρχ. *καλαμάριον*-τὸ (Σχολ. εἰς 'Οππ., 'Αλ., 3, 166).

139. (708) ἡ ἐλεδώνη (*Eledone moschata*): Τουρκ. *misaxtâroda*, τὸ Νεοελλ. *μοσκαχτάποδο*, καὶ *ἀλιδώνα*.

140. (710) ὁ ὀκτάπους (*Octopus vulgaris*): Τουρκ. *axtarôt*, 'Αλβ. *oktarôd*, *artarodî*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *ὀχταπόδι*, ἐκ τοῦ Βυζαντ. *ὀχταπόδιον*, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. *ὀκτάπους*-ὀ ('Αριστοφ., Βατραχομ., 310, 'Ανθ. Π. 6, 196).

141. (716) ἡ πεταλίδα (*patella coerulea*): Τουρκ. *pitalida*, *petalides*, 'Αλβ. *pâtel*, τὸ 'Ιταλ. *patella* διὰ τοῦ Νεοελλ. *πατελίδα* καὶ *πεταλίδα*-ἡ.

142. (724) τὸ ὄστρεον (*Ostrea edulis*): Τουρκ. *stridia*, Ρουμ. *stridie*, Βουλγ. *strida*, Αἴγυπτ. *sredia*, Ρωσ. *ustrîza*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *στρείδι*-τὸ, πληθ. *στρείδια*-τὰ, ἐκ τοῦ Βυζαντ. *ὄστρείδιον*-τὸ, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. *ὄστρεον*-τὸ καὶ *ὄστρειον*-τὸ ('Αθῆν., 92 F, 'Επίχ., 23 Αhr., 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ., 1. 6, 2).

143. (727) τὸ μύδιον (*Mytilus galloprovincialis*): Τουρκ. *midia*, Ρουμ. *midie*, Βουλγ. *mida*, Ρωσ. *midîia*, 'Αλβ. *midë*, *midëa*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *μύδι*-τὸ, πληθ. *μύδια*-τὰ, ἐκ τοῦ ἀρχ. *μύδιον*-τὸ, ὑποκορ. τοῦ μῦς-ὀ (Λίσχύλ., 'Αποσπ., 25, Φιλύλλ. ἐν «Πόλεσι» 1., 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ., 5. 15, 13) πβ. *μύαξ*-ακος, *μυῖσκη*-ἡ.

144. (729) ὁ σωλήν (*Lithodomus lithophagus*): Γιουγκ. *dâtula*, ἐκ τοῦ

Νεοελλ. ιδιωματ. δάχτυλος καὶ ἄλλως σωλήνας-ό, ἐκ τοῦ ἀρχ. σωλήν-ῆνος=όστρακό-
 δερμον (Ἐπίχ., 23. 7 Αhr., Φιλύλλ. ἐν «Πόλεσι» 1, Ἄριστ., π. τὰ Ζ. Ἰστ. 4. 4, 4.
 5. 15, 14) — Τουρκ. *süliünés, süliün*, Νεοελλ. σωλήνας-ό καὶ σουλήνας-ό.

145. (732) τὸ κίονιον (*Cardium edule*): Τουρκ. *kıdonia*, τὸ Νεοελλ. κυδώνι-τὸ,
 πληθ. τὰ κυδώνια, παρετυμολογικῶς ἐκ τοῦ ἀρχ. κίονιον-τὸ, κατὰ πληθ. κίονια-τὰ
 (Διοσκορ., 2, 6. πβ. C. Battisti, BALM 4 (1962), 51.

146. (735) ἡ χήμη (*Amigdalā decussata*): Τουρκ. *aşınada*, Ἄλβ. *hınade*,
 τὸ Νεοελλ. κοιν. χηβάδα-ῆ καὶ ἀχηβάδα-ῆ, Βυζαντ. (ἀ)χηβάδα, ἐκ τοῦ ἀρχ. χήμη-ῆ=
 εἶδος κογγύλης (Φιλύλλ. ἐν «Πόλεσι», 1., Ἄριστ., π. τὰ Ζ. Ἰστ. 5. 15, 14. Αἰλ.,
 περὶ Ζ. 15, 12, Ξενοκρ. 9. 16, 37, 38, 43, πβ. σημ. Κοραῆ, 116, 117, 145).

147. (743) ἡ πίννα (*Pinna nobilis*): Τουρκ. *rina, rines*, τὸ Νεοελλ. πίννα-ῆ
 καὶ ἀρχ. πίννα-ῆ καὶ πίννη-ῆ (Κρατίν. ἐν «Ἀρχιλόχοις», 5, Φιλύλλ. ἐν «Πόλεσι» 1,
 Ἄριστ. π. τὰ Ζ. Ἰστ. 4. 4, 6. 5. 15, 17 κ.ά.).

148. (747) ἡ καρὶς (*Grangon vulgaris*): Ἄλβ. *garid*, Τουρκ. *garides*, Ρουμ.
karidā, Βουλγ. *skarida*, τὸ Νεοελλ. κοιν. γαρίδα-ῆ, ἐκ τοῦ ἀρχ. καρὶς-ίδος (Σώ-
 φρων, Ἐπίχ. καὶ Σιμωνίδ. παρ' Ἀθηναίω, 106 Δ, Ἄριστοφ., Σφ., 1522).

149. (750) ὁ ἀστακὸς (*Palinurus vulgaris*): Τουρκ. *stakos*, Αἴγυπτ. *stakoja*,
 Ἄλβ. *astakó*, τὸ Νεοελλ. καὶ ἀρχ. ἀστακὸς-ό (Ἀθῆν., 86 Ε, Ἄριστ. π. τὰ Ζ. Ἰστ.,
 4. 4, 35) καὶ ιδιωματ. στακὸς Ἡπ. Λυκ. (Λιβύσσ.)

150. (752) ἡ καρᾶβις (*Scullarus latus*): Ἄλβ. *karanide*, Τουρκ. *qaranida*,
 τὸ Νεοελλ. κοιν. καρᾶβίδα-ῆ, ἐκ τοῦ ἀρχ. καρᾶβις-ίδος, ὑποκορ. τοῦ κάραβος (καθ'
 Ἡσύχ. «καρᾶβίδες» γράβες». Σχόλ. εἰς Ὀππ., Ἄλ., 1. 261)—Τουρκ. *gol' oxtiba*,
 τὸ Νεοελλ. ιδιωματ. κολοχτύπα-ῆ=ῆ καρᾶβις (Σαμοθρ.).

151. (754) ὁ πάγουρος (*Carcinus moenas*): Τουρκ. *banırgia, ranırgia*, Ρουμ.
ragırgia, Βουλγ. *raırgia, ragır* τὸ Νεοελλ. παγούρι-τὸ=(εἶδος καρκίνου), ὑποκορ.
 τοῦ ἀρχ. πάγουρος-ό=εἶδος καρκίνου (Ἄριστοφ., Ἴππ. 606, Ἄριστ., π. τὰ Ζ. Ἰστ., 4.
 2, 3). — Ρωσ. *trav' anóı*, πιθανῶς τὸ Ἑλληνιστ. τραγανός-ό=ἐδώδιμος (Ἡρωδιαν.,
 π. μόν. λέξ. 7., Ἐτυμολ. Μέγ.).

152. (767) ἡ κεραία (ἀστακοῦ): Ἄλβ. *mustaget*, Ρουμ. *mustazi*, Βουλγ.
mustazi, τὸ Νεοελλ. μουστάκι-τὸ, ἀρχ. μυστάκιον-τὸ, ὑποκορ. τοῦ μύσταξ-ακος.

153. (773) ἡ μέδουσα (*Medusa*): Ρουμ. *médusa*, Βουλγ. *medúja*, Ρωσ. *mē-
 duja*, τὸ νεοελλ. καὶ ἀρχ. μέδουσα-ῆ.

154. (768) ὁ ἐχῖνος (*Paracentrotus lividus*): Τουρκ. *aşinos*, τὸ Νεοελλ. κοιν.
 ἀχινός, ἐκ τοῦ ἀρχ. ἐχῖνος-ό (Ἐπίχ., 26 Αhr., Πλάτ., Εὐθύδικ. 298 Δ, Ἄριστ.,
 π. τὰ Ζ. Ἰστ., 4. 5, 2., Ἀθῆν., 91Α.Ε).

155. (774) ὁ σπόγγος (*Euspongia*): Ἄλβ. *sfungër*, Βουλγ. *sfóngo*, Ρουμ.
spong'ie, Τουρκ. *süngär*, Αἴγυπτ. *esfeng*, τὸ Νεοελλ. κοιν. σφουγγάρι-τὸ, ἐκ τοῦ
 ἀρχ. σφογγάριον, ὑποκορ. τοῦ σφόγγος καὶ σπόγγος (ἤδη ἐν Ὀμ. Ὀδυσσ. α, 111,
 χ 439, Αἰσχύλ., Ἄγ., 1329).

Ἀπὸ τὰ προκύψαντα ἐκ τῆς ἐρεύνης στοιχεῖα διαπιστοῦται : 1/ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ναυτικῆς ὁρολογίας τῶν ἀνωτέρω χωρῶν δὲν παρουσιάζει παντοῦ τὴν ἰδίαν ἔκτασιν. Ἰσχυροτέρα ἐκδηλοῦται αὕτη ἐπὶ τῆς Τουρκικῆς, Ἀλβανικῆς καὶ Βουλγαρικῆς ναυτικῆς ὁρολογίας, ὀλιγώτερον δὲ ἰσχυρὰ ἐπὶ τῆς Γιουγκοσλαβικῆς, Ρουμανικῆς, Ρωσικῆς καὶ Αἰγυπτιακῆς. Τὸ πρᾶγμα ἐξηγεῖται, ἐὰν λάβωμεν ὑπ ὄψιν τὰ ἱστορικὰ δεδομένα. Οἱ Τοῦρκοι ζῶντες εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας καὶ μὴ ἔχοντες ἐπαφὴν μὲ τὴν θάλασσαν, ἦτο φυσικὸν νὰ μὴ ἔχουν εἰς τὴν γλῶσσαν των τὰς ὀνομασίας ὄλων ἐκείνων τῶνπραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν θάλασσαν. Ἐπεκταθέντες ἔπειτα εἰς τὰς ναυτικὰς περιοχὰς τῆς Μ. Ἀσίας, παρέλαβον τὴν σχετικὴν ὁρολογίαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας μὲ τοὺς ὁποῖους εὐρίσκοντο εἰς συνεχῆ ἐπαφὴν ἐπὶ τέσσαρας περίπου αἰῶνας καὶ οἱ ὁποῖοι, ὡς ναυτικὸς ἀνέκαθεν λαός, εἶχον τὴν πλουσιωτέραν ὁρολογίαν ἐξ ὄλων τῶν ναυτικῶν λαῶν τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου.

Εἶναι ἐξ ἄλλου γνωστὸν ὅτι εἰς τὴν νότιον Ἀλβανίαν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν ὑπῆρχε μέχρι πρό τινος μονίμως ἐγκατεστημένος Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς, ἐπὶ πλεόν δὲ αἱ τρεῖς χῶραι, Τουρκία, Βουλγαρία καὶ Ἀλβανία, αἱ ὁποῖαι ὑπέστησαν τὴν μεγαλυτέραν ἐπίδρασιν, ἔχουν κοινὰ σύνορα μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ἐπίσης εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἦσαν κατεσπαρμέναι ἀρχαῖαι Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ ἐπαφὴ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ τῶν παραλιακῶν πληθυσμῶν τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Ρωσίας γίνεται διὰ τῆς ἐμπορικῆς καὶ ναυτιλιακῆς ἐν γένει κινήσεως.

2/ Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπίδρασις, τόσον εἰς τὰς χώρας, ὅπου αὕτη ἐκδηλοῦται ἰσχυρὰ, ὅσον καὶ εἰς τὰς ἄλλας, ὅπου εἶναι ἀσθενεστέρα, δὲν ἀπλοῦται μὲ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ ναυτικοῦ καὶ ἀλιευτικοῦ βίου. Μεγάλην ἔκτασιν παρουσιάζει αὕτη κυρίως εἰς τὸν τομέα τῆς θαλασσίας πανίδος. Εἰς τὴν Τουρκίαν, τὴν νότιον Ἀλβανίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν τὰ ἰχθυώνυμα εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον Ἑλληνικά¹. Μικρὰν ἀντιθέτως ἔκτασιν παρουσιάζει ἡ Ἑλληνικὴ ἐπίδρασις εἰς τὸν τομέα τοῦ χειρισμοῦ τοῦ πλοίου καὶ τῆς ὁρολογίας τῶν μερῶν καὶ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτοῦ, ὡς καὶ τῶν διαφόρων ὀργάνων. Τοῦτο ἐξηγεῖται, ἐὰν λάβωμεν ὑπ ὄψιν ὅτι οἱ τομεῖς οὗτοι εἶναι περισσότερο ἐπιδεικτικοὶ ἐξελίξεων. Δὲν ἀποκλείεται διὰ τὸν λόγον τοῦτον νὰ ὑπῆρχον καὶ εἰς τοὺς τομεῖς αὐτούς περισσότερα δάνεια ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς πρὸ τῆς ναυτικῆς ἐπεκτάσεως τῶν Ἑνετῶν, οἱ ὁποῖοι, χρησιμοποιοῦντες νέα σχέδια πλοίων καὶ ἐξαρτημάτων, συνετέλεσαν εἰς τὴν διάδοσιν τῶν ὀνομασιῶν αὐτῶν.

3/ Μερικοὶ ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν ὄρων, οἱ ὁποῖοι διατηροῦνται εἰς τὰς ἐν λόγῳ χώρας, χρησιμοποιοῦνται μὲ εἰδικὴν σημασίαν, ἐνῶ οἱ αὐτοὶ ὄροι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἔχουν γενικωτέραν σημασίαν, ὅπως π.χ. ὁ ὄρος ἀναφορὰ-ἡ, ἐν Τουρκίᾳ καὶ Ἀλβανίᾳ σημαίνει τὴν σύγκρουσιν κυμάτων, ἔχει δηλ. περίπου τὴν σημασίαν τὴν ὁποῖαν ἔχει ἡ λέξις εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν : τὸ φέρεσθαι ἄνω, ἢ ἀνάδυσσις, ἐνῶ εἰς τὴν νέαν

1. Πιστεύω ὅτι Ἑλληνικὰ ἰχθυώνυμα θὰ συνεκεντροῦντο ἀσυγκρίτως περισσότερα ἀπὸ τὰς ἐν λόγῳ χώρας, ἂν δὲν ὑπῆρχον τὰ πολλὰ κενὰ εἰς τὰς ἀπαντήσεις τῶν συλλογῶν ἐπὶ τῶν ἐρωτηματολογίων τοῦ Ἀτλαντος.

Ἑλληνικὴν σημαίνει τὸ ἀναφέρεσθαι, τὴν γραπτὴν ἢ προφορικὴν ἐκθεσιν. Ἰδιωματικῶς ἐν Πόντῳ (Τραπ.) σημαίνει τὴν ἀναπνοήν. Ὁ ὄρος *metafor* καὶ *metafora*, Ἑλλ. μεταφορά, ἐν Τουρκίᾳ σημαίνει τὴν ἀνεμόσκαλαν τοῦ πλοίου, ὁ ὄρος *themel* = θεμέλιον ἐν Ἀλβανίᾳ σημαίνει τὴν βάσιν τοῦ ἱστοῦ καὶ ὁ ὄρος *forti* = φῶς, σημαίνει τὸν λύχνον.

4/ Οἱ ὄροι, βουλγ. *piron* = περόνη, τὸ καρφὶ καὶ ἀλβ. *dikorit* = δικωπία, διατηροῦντες τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν σημασίαν, δὲν ἔχουν τοὺς ἀντιστοίχους των εἰς τὴν νεοελληνικὴν ναυτικὴν ὀρολογίαν.

5/ Τὸ τουρκ. *orkinos* = ὄρκυνος, εἶδος θύννου, μαρτυρεῖται ἀπὸ ὀλίγους μόνον Ἑλληνικοὺς λιμένας.

6/ Ὁ ἰχθὺς *θρίσσα* νεοελλ. *φρίσσα* ἀπαντᾷ ἐν Τουρκίᾳ ὑπὸ τὸν τύπον *tirsi* = θυρσίον καὶ ἐν Ἀλβανίᾳ ὑπὸ τὸν τύπον *thisa* = θρίσσα, διατηρεῖται δηλ. φωνητικῶς πλησιέστερον πρὸς τὸ ἀρχ. Ἑλληνικὸν *θρίσσα* ἀπὸ ὅσον τὸ νεοελληνικὸν *φρίσσα*, ὡς ἐπίσης τὸ Ρουμ. *karida* πλησιέστερον πρὸς τὸ ἀρχ. *καρίς-ίδος* ἀπὸ τὸ Νεοελλ. *γαρίδα-ή*.

7/ Εἶναι, τέλος, ἀξιοσημείωτον ὅτι εἰς τὰς ἐν λόγῳ χώρας τὰ ὀνόματα τῶν δύο κυρίων ἀνέμων *βορρᾶ* καὶ *νότου* παρέμειναν Ἑλληνικὰ ὅπως παρέμειναν καὶ εἰς τὴν νεοελληνικὴν ναυτικὴν ὀρολογίαν, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ ἀνεμος *μπάτης* > *ἐμβάτης*, ὁ *ζέφυρος*, ἐνῶ, ὡς γνωρίζομεν, τὰ ὀνόματα τῶν ἀνέμων εἰς ὅλην τὴν Μεσόγειον ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ Ἑνετικῶν. Τοῦτο ἐπιβεβαιώνει τὸ ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν ἀνέμων ἐπεβλήθησαν ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν χάρις εἰς τὴν μεσολάβησιν τῆς πυξίδος.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΚΑΡΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

ΠΙΝΑΞ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

- Ἐπουράνωσις συριστικῶν 128
- Ἄρθρον :
- ἀρσενικὸν ἦ 129
- τές (αἰτιατ. πληθ. θηλ. γένους) 129
- τσι (αἰτιατ. πληθ. ἀρσεν. καὶ θηλ.) 128, 129
- τσὸν (αἰτιατ. πληθ. ἀρσεν. γένους) 111
- τσῆ (γενικὴ ἐνικ. θηλ. γένους) 129
- Γενικὴ κυρίων ὀνομάτων εἰς -ο (ἀντὶ -ου) 129
- Γλωσσικὸς Ἄτλας Μεσογείου 135, 136
- Δασεῖς συριστικοὶ φθόγγοι 128
- Καταλήξεις ὀνομάτων
- ᾶτα 87
- έος 93
- ές (θηλ. -έ) 129
- ι 85
- λόγος 87
- νός 96
- οσύνη 87
- ὠ (θηλυκά) 85
- Καταλήξεις ρημάτων
- άζω 84
- ασι 129
- ᾶτε 129
- άω 87
- έσκω 129
- ετε 129
- εύγω 84, 129
- εύω 129
- ίζω 84
- ίσκω 129
- κα (ἀόριστος) 110, 129
- νε (ἐπίθημα) 129
- ξα (ἀόριστος) 129
- ξω (μέλλον) 129
- ομε 129
- οῦ (ἀντὶ -ῶ) 129
- ουμε 129
- ουσι 129
- σκω 129
- Καταλήξεις ἐκ συνιζήσεως
- εᾶ 129
- ιᾶς (θηλ. -ιᾶ) 129
- Καταλήξεις ἀσυνιζητοί
- εα 93
- ιο 87
- έα 129
- ία 87, 93, 129
- Καταλήξεις ὑποκοριστικαί
- άκι 85, 129
- άκι 129
- άλι 129
- άρι 129
- άτσι 129
- έλι 84, 85, 129
- ίδι 84, 129
- ίτσα 129
- ίτσι 84, 85, 129
- όπον 129
- όπουλο 85, 129
- ούδι 87, 129
- ούλι 87, 129
- Προφορὰ διπλῶν συμφώνων 128
- Σύνθετα μετὰ τοῦ ὄλο- 80
- Σύμφωνα
- β > φτ 87
- βκ > φκ 112
- βν > μν 103
- γ προφορὰ 128
- ἀποβολὴ 128
- πτῶσις 87
- οὐράνωσις πρὸς ε, ι 109
- j ἀποβολὴ 128
- ἀνάπτυξις 103
- ζ > ξ 128
- ζ > ζ-ζ 92
- ζ > τζ, ντζ, dz 92
- θ > δ 109
- κ προφορὰ 128
- οὐράνωσις 112
- οὐράνωσις πρὸς ε, ι 109

- λ προφορά 127
   ἀλλόφωνα 128
   οὐράνωσις 112
   διπλοῦν λλ 128
 μ+λ>μβλ 112
 ν τελικὸν 128
   οὐράνωσις 112
 σ>σ̄ 128
 σ>κ 87
 ς τελικὸν 128
 τι τροπαί 128
 τι>θι 109
 τι>κι 92
 τιὰ>θιὰ 84
 χ προφορά 128
   οὐράνωσις πρὸ ε, ι 129
 δασέα κ̄, π̄, τ̄ 128
 μπ, ντ, γκ>β, δ, γ 87, 109, 111, 128
 Τροπή τῆς προθέσεως ἀνά εἰς ἀνε-
   ἐν συνθέσει 130
- Τσιτακισμὸς 128
 Συμφωνικῶν συμπλεγμάτων ἀπλοποιή-
   σις μετ' ἀποβολὴν ι 112
 Φωνήεντα
   α προθετικὸν 103, 129
   α στερητικὸν 80
   ä ποντιακὸν 129
   ε ἀτόνου κώφωσις 112, 113
   ε στένωσις εἰς ι 111
   ι ἀτόνου ἀποβολή 112, 113
   ι παρασιτικὸν 129
   ο ἀτόνου κώφωσις 112, 113
   ö ποντιακὸν 129
   οι προφορά ὡς ιου 129
   ου ἀτόνου ἀποβολή 113
   υ προφορά ὡς ου 103, 129
   υ προφορά ὡς ιου 103

ΠΙΝΑΞ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

A
 άάπη 128
 άβάκιον 97
 άβάντα 78
 άβανταδόρος 78
 άβαντσάρω 78
 άβάντσο 78
 άβαξ 97
 άβαρέρον 99
 άβάτα 87
 άβγαταινον 112
 άβγατισμένους 112
 άβγατιστής 112
 άβγατίστρα 112
 άβδιά 94
 άβέρτ'ν' 95
 άβέρτος 78, 95
 άβία 94
 άβίζο 78
 άβλαντίζω 93
 άβουθάου 98
 άβουκᾶτος 78
 άβραιά 95
 άβτζῆς 78
 άβωσίδι 84
 άγαλίκι 78
 άγάντα 84
 άγάπη 128
 άγαρμπος 78
 άγγ'στέρα 95
 άγερικὸ 77
 άγιάζι 78
 άγιάρι 78
 άγιόθος 83
 άγιοῦτο 104
 άγιουκρουσμένους 77
 άγκαλιὰ 128
 άγκίδα 95
 άγκλιὰ 95
 άγκλὸν 104
 άγκουρα 73, 138
 άγκυρα 73, 138
 άγλήγουρα 95
 άγλήθρα 99

άγλίδια 99
 άγλις 99
 άγλις 99
 άγλόθ-θι 94
 άγνατίντζω 93
 άγντᾶς 78
 άγόνι 110
 άγουρδαμώνου 98
 *Άγουστος 109
 άγριγιάδα 103
 άγροικος 104
 άδολος 104
 άδρακτος 96
 άδραχτος 95
 άδρουός 78
 άδυνασιὰ 78
 άέλη 94
 άελλοπόης 94
 άενὰ 93
 άέρας 70
 άζα 96, 107
 άζάπης 78
 άζᾶς 78
 άθαράπαγος 95
 άθαράπαγους 95
 άθέρα 94
 άθερίνα 140
 άθερίνη 140
 άθ-θίολο 93
 άθράκωμα 104
 αίγιαλός 136
 αίλικι 78
 άινᾶς, ὁ 72
 αίστεμα 93
 άκαρέτι 78
 άκαστέρι 103
 άκατόπι 103
 άκμπέτ 78
 άκόντιον 140
 άκουστικὸ 82
 άκράνης 78
 άκρίθα 104
 άκροκόρη 93
 άλαίμαργος 103

άλαίμαργους 98, 103
 άλακατέα 93
 άλακάτι, τὸ 73
 άλαργάσω 94
 άλαργαίρω 94
 άλβουρο 73
 άλ'γαριὰ 95
 άλεκατίζω 80
 άλεμα 104
 άλετριβιδεὶο 80
 άληθινός 110
 άλησμονῶ 103
 άλ'θουπάτ'μα 98
 άλιὰς 85
 άλιδῶνα 101
 άλιεμα 85, 104
 άλιεργάτ'ς 99
 άλιεργῆς 99
 άλιεργός 99
 άλίευμα 104
 άλιεύω 85
 άλιῶνα 101
 άλλαμπρατσέτ-τα 94
 άλλάγορα 104
 άλ-λάτσω 93
 άλ-λόθ-θι 94
 άλλοῦ 113
 άλλουφρινιὰ 77
 άλογούδι 87
 άλ'ψός 95
 άμανῆ 101
 άμαρτεῦω 94
 άμοίραστος 110
 άμουστάκαλο 87
 άμουσχάλ' 98
 άμπακας 97
 άμπακος 81
 άμπέλι 128
 άμπέλιν 128
 άμπελιῶνε 87
 άμπ'λας 113
 άμποδάω 86
 άμφοδον 104
 άμφοδος 104

- ἀνά 130
 ἀνάβολα 87
 ἀναβρακᾶτους 95
 ἀναίστετος 93
 ἀνακατώνω 130
 ἀναλαμπή 106
 ἀναλλύζουσα 105
 ἀναλύζω 105
 ἀναμωσύνη 87
 ἀνάπαμα 96
 ἀνάπανμα 96
 ἀναπνέα 93
 ἀναρρασκίζει 80
 ἀνασακκίζω 80
 ἀναφορὰ 136
 ἀναχρειακὰ 78
 ἄν'δρα 99
 ἀνεακρυνώνω 93
 ἀνεδίδω 109
 ἀνεδραμ-μὰ 94
 ἀνεδοσμένο 81
 ἀνεθ-θιάλ-λω 93
 ἀνεκατεύγω 93
 ἀνεκατώνω 93, 130
 ἀνεκοπή 93
 ἀνεκύργειυτος 106
 ἀνεμόσκαλα 73, 138
 ἀνεμοστρόβιλος 71
 ἀνεμότρατα 140
 ἀνεπαύγω 80
 ἀνεσκύλ-λω 94
 ἀνεσπαστής 109
 ἀνέχνημα 109
 ἀνεχύνω 109
 ἄνθραξ 104
 ἀνθρώπων(ν), τῶν 128
 ἀνθρώπωνε 87
 ἀνιμουλόους 98
 ἀντεικάζου 113
 ἀντένα 73
 ἀντίθαμα 77
 ἀντιμάμαλο 136
 ἀντισουφίζουμι 77
 ἀντίσπουρον 95
 ἀντλία 95
 ἀντρας 128
 ἀντρηγιωμένος 103
 ἀντριπηδῶ 80
 ἀντρογγυνο 128
 ἀντρούνο 128
 ἀνυδρία 96
 ἀξάϊ 97, 102
 ἀξαλούδα 107
 ἀξινάριον 94
 ἀξινορὸν 94
 ἀξινορούγια 94
 ἀπαλάμη 103
 ἀπάνεμο 138
 ἀπαντημὸς 93
 ἀπασπρὸν 81
 ἄπαστρος 78
 ἀπεράτης 103
 ἀπηδιῶνται 86
 ἀπηλιώτης 70
 ἀπῆς 109
 ἀπιδέ 129
 ἀπιδιὰ 129
 ἀπιζὸς 87
 ἀπλάτανος 129
 ἀποαστῶ 93
 ἀπόγειος 96
 ἀπόδετος 97
 ἀπόειον 96
 ἀποκοπέος 93
 ἀπολεπίζω 99
 ἀπόλογος 99
 ἀπόλογους 99
 ἀπολύθι 99
 ἀπολυθώνω 99
 ἀπολύνηιον 99
 ἀπομεινίσκω 114
 ἀπόνημα 99
 ἀπορρίπτω 96
 ἀπόρρημα 96
 ἀπόσκια 141
 ἀποσκιάχτρης 83
 ἀπόσπερμα 103
 ἀποσπέρνω 109
 ἀποσπύρι 103
 ἀποσπορίδι 103
 ἀποσυκίντζω 93
 ἀποτριλλαμάρα 77
 ἀπότριλλους 77
 ἀπ-πία 93
 ἀπ-πιέα 93
 ἀπουκούνη 103
 ἀπουμίσκου 114
 ἀπουξιφρένιασμα 77
 ἀπουρρίχρον 96
 ἀπουρρημέν 96
 ἀπόχη 140
 ἀράθ'μους 95
 ἀραλίκι 104
 ἀρ'βύθια 95
 ἀργάζου 103
 ἀργάζω 103
 ἀργαλοῦσα 87
 ἀργάτης 138
 ἀργάτωνε 87
 ἀργέστης 70
 ἀργιὸς 95
 ἀργακεια 93
 ἀργολογῶ 99
 ἀργὸς 99
 ἀργουλόημα 99
 ἀργουπιδοῦσα 102
 ἀρεδεύω 84
 ἀρία 95
 ἀριστερὸς 82
 ἀρκειοῦμαι 94
 ἀρμακᾶς 96
 ἀρμαστός 108
 ἀρματωμένα 85
 ἀρμπουρέττα 81
 ἀρ'νάρ' 96
 ἀρναρέα 93
 ἀρνὸς 95
 ἀρ'τσίνα 98
 ἄρφα 84
 ἀρχονταρική 102
 ἀρχονταρίκιον 102
 ἄσβολος 96
 ἀσηκῶνω 87
 ἀσημαίνω 87
 ἀσκάρα 98
 ἀσκληρύνω 103
 ἀσκόθηκα 111
 ἀσκῶνει 111
 ἀσ'κῶνω 103
 ἀστακὸς 145
 ἀστάχυ 87
 ἀστέη 102
 ἀστειγιεῖομι 103
 ἀστραπή 71
 ἀστράφτει 71
 ἀτεκνομάνα 106
 ἀτέτι 93
 ἀτράκτιον 96
 ἄυλος 104
 αὐλούδα 107

αυλώνομαι 104
 αὐτήν 96
 αὐτοῦ 113
 αὐτόγλιος 80
 ἀφαλοκόβου 112
 ἀφαλουκουμμένους 112
 ἀφήκανε 87
 ἀφοδιά 104
 ἄφρακτα 72
 ἀχαμνονούσης 80
 ἀχηβάδα 145
 ἀχιλώνα 95
 ἀχιμιός 145
 ἀψά 128
 ἀψιά 128

B

βαβύλα 84
 βαέα 93
 βάγα 109
 βάζιο, τὸ 73
 βαθὺς 77
 βακαλάος 75
 βακούφικος 109
 βάλλα 94
 βαντιέρα 84
 βαπόρι 75
 βάρκα 72
 βαρουλκον 138
 βάσις τοῦ ἴστοῦ 139
 βάστα 103
 βατι 144
 βατοκόπος 108
 βγάλη 78
 βγοδώνω 84
 βελονίδα 140
 βελονίς 140
 βεργέττα 94
 βέστα 84
 βίγλα 86
 βιδάνιο 82
 βίδρα 107
 βιοτεύω 99
 βιουτιμένους 99
 βλεποφάνερα 80
 βνήμα 103
 βόαξ 142
 βολή 139
 βόλος, ὁ 139
 βορέας 70, 137
 βοριὰς 69, 137

βορράς 137
 βοστερίτσι 84
 βοτυρέα 93
 βούγλωσσο 143
 βούκινον 97
 βούκνου 97
 βοννί 85
 βουργάω 85
 βουτούδα 107
 βουτσέλα 86
 βρακανίδα 95
 βράκανον 95
 βραστόν ψάρι 139
 βρεχάμενα 72
 βρεχάμενα τοῦ καϊμιού, τὰ 138

βρέχει 70
 βρικόλος 85
 βρισκ'ν 113
 βροντᾶ 70
 βροντή 70
 βροντίκια 97
 βροχή (δυνατή) 70
 βυτζάνω 92
 βυζά 128
 βυζ-ζι 92
 βυζιά 128
 βῶξ 142
 βακαλιάρος 139
 βαξιβάων 99
 βαρβούνι 141
 βελονίδι 85
 βελονιδίτσι 85
 βιάτσα 99
 βονόρα 84, 104
 βουλίθ 99
 βουλ' βιριά 99
 βουνίδι 84
 βουχαρής 114
 βροδέχτης 80

Γ

γααρέα 93
 γαβάθα 102
 γαβαθόν 102
 γαιδουροπούλι 87
 γαλαρία 82
 γαλήνη 70
 γαλουσα 83
 γάμπια 73, 74

γαρβής 69
 γάρβο 84
 γαρίδα 145
 γατσεύονται 86
 γαττεύω 106
 γαῦρος 140
 γγάστρω, ἡ 85
 γδούρ 97
 γελασάτικο 87
 γελούδικο 87
 γεωργοσύνη 87
 γιαλός 136
 γιαρᾶς 93, 99
 γιουργκάν 107
 γιωροσ' ζωμένη 86
 γκαβιάζον 79
 γκλαβανή 107
 γκουσταρίκα 107
 γλῶσσα 143
 γ'ναϊκα 103
 γογγρίον 144
 γόγγρος 144
 γοιάκι 94
 γομφάριον 143
 γόμφος 143
 γονεύω 99
 γόγιμα, τὸ 99
 γοῦπα 142
 γουστέρα 107
 γουφάρι 143
 γραία 129
 γρανδὶ, τὸ 73, 74
 γρεγολεβάντης 69
 γρέγος 69
 γριὰ 129
 γριγιά 103
 γρίπος 75, 140
 γροθίδι 84
 γρότα 84
 γρωνίντζω 92
 γγαλίζα 75, 143
 γυβνάσια 103
 γυβνός 103
 γυμνάσια 103
 γυμνός 103
 γυρεύγω 84, 129
 γυρεύω 129
 γύφτοι 129
 γωβιός 143
 γώπα 142

Δ

δά (=θά) 109
 δαγμαματίδι 84
 δακ-καματέα 93
 δασκέλουρο 80
 δάχτυλος 145
 δείξια 87
 δέκατος τρίτος 86
 δελόγου 104
 δέλτα 137
 δελφίν 144
 δελφίνι 144
 δελφίς 144
 δέστρα 139
 διαβάτης 101
 διασκέλουρο 80
 διασόνι 78
 διαστέλ'σμα 100
 διαστολή 100
 διδαχή 104
 δίστι 73
 δικωπέω 139
 δικωπία 139
 δίκωπος 139
 δίγη 137
 διπλάσιος 86
 διπυρίτης ἄρτος 139
 διοάχ' 100
 διοάκι 73, 138
 δοκοῦμαι 104
 δοκοῦμι 100
 δοκῶ 100, 104
 δόλος 139
 δόλωμα 139
 δόξα 103
 δουλειά 113
 δράγμα 100
 δράγος 144
 δράκαινα 143
 δρακόντιον 95
 δρακουπιὰ 95
 δράκων 143
 δρακωνή 100
 δράξ 100
 δραπετεῦω 100
 δραπέτης 100
 δραπέτ'ς 100
 δρομολάτης 80
 δρουβάνιν 107

δρουβανιστόν 107
 δρούγα 82
 δρουμή 96
 δυάδα 86
 δύγιο 103
 δυναμίτις, ἡ 139
 δυναμόνει 70
 δυνατή (βροχή) 70
 δυτικὸς ἄνεμος 137
 δάρα 74
 διλλάλ'ς 99
 δοιλένιος 114
 δοίλι 114

Ε

ἐβακιέβγα, τὸ 83
 ἐβάρηκα 129
 ἐβάρησα 129
 ἐβγαίνει 87
 ἐβλεπέος 93
 ἐγγραυλις 140
 ἔδραμον 96
 ἔδρες, οἱ 72
 εἰδισμα 113
 εἰκοστός 86
 εἶναι 129
 εἶνιαι 129
 εἰπομένο 83
 εἰρηνικᾶτα 87
 ἐκδέρω 97
 ἐκδόριον 97
 ἐκδοῦριν 97
 ἐλαύνω 100
 ἐλεδώνη 101, 144
 ἐλέφαντας 79
 ἔλ-λοθ-θας 94
 ἐμβάτης 137
 ἐμβολή 113
 ἔναι 129
 ἐξάγιον 97, 102
 ἔξαμο 94
 ἐξάρτια 73
 ἐξαρτίας, τῆς 73
 ἐπῆα 87
 ἐπήγαμε 129
 ἐπήγαμενε 129
 ἐπήγανε 129
 ἐπήγασι 129
 ἐπήγατε 129

ἐπηγαίνει 87
 ἐπήγετε 129
 ἐπιακα 110
 ἐπιάκαμε 111
 ἐπιταντιάρικος 106
 ἐργάτης 138
 ἔργον 96
 ἐρέομαι 94
 ἐρινεὸς 95, 109
 ἐρνιαστής 83
 ἔρμαξ 96
 ἐρυθρίνος 142
 ἔρχομαι 111
 ἔρχουμι 111
 ἔσπιτέα 93
 ἐστία 105
 ἐσχάριον 73
 ἐτότεζ 87
 ἔτρωγα 129
 ἐτρώγαμε 129
 εὔρος 70
 ἔφαι 97
 ἔχομε 129
 ἔχομε 129

Ζ

ζάγκλιον 104
 ζάγκλον 104
 ζαγκλόν 104
 ζαγλός 104
 ζαγλώνω 105
 ζάλαχος 78
 ζαογάνα 140
 ζέγκλιος 105
 ζέρος 109
 ζέφυρος 70, 137
 ζ-ζέφω 92
 ζ-ζυώνω 93
 ζιγκλός 105
 ζμόρινα 144
 ζουγκλιάζομαι 104
 ζουγκλός 104, 105
 ζοῦγκλονς 105
 ζουγκλοχέρης 105
 ζουγλόδης 105
 ζουγλός 104
 ζουγλώνω 105
 ζουλίζω 105
 ζουλώ 105

ζόφος 84
ζύαινα 144
ζύγαινα 144
ζύγιον 97

Η

ἤδωκε 109
ἠελίου 96
ἠπιαμε 129
ἠπιαμενε 129
ἠτρωγα 129
ἠτρώγαμε 129

Θ

θαλάμη 105
θαλάμι 105
θάλασσα 136
θαλάσσιος σίφων 137
θαμνεύω 100
θάμνος 100
θεατρῖνος 82
θεμέλιον 139
θέρητα, τὰ 84
θερίγιος 103
θ-θηρὶ 93
θράσος 78
θρίσσα 140
θυμήθηκε 103
θυμωτικά 78
θύν-νος 110
θωράκιον πλοίου 138
θωρησμένοις 83

Ι

ἴδιος (ὁ - μου) 106
ἰδοῦ (= ἔδῶ) 113
ἰδωμένος 83
ἰλαρόω 114
ἰλιγας 80
ἴλλος 96
ἰππουρος 142
ἰσάλιον 72, 137
ἰσαλος γραμμῆ 138
ἰστός 73, 139

Κ

καββάδ' 97
καββάδιν 97

καβδόγιας 75
καγιᾶς 109
καδινάτσο 104
ἄκάζεται 103
καίειν 100
καῖκι 72
καῖκιου 72
καιρός 70
κακίστρω, ἡ 85
κακκάβα 100
κακκάβιν 100
κάκκαβος 100
καλαβόξ' 113
καλαμάρι 75
καλαμάριον 144
καλάμι 139
καλαμίδι 139
κάλαμος 139
καλαμπόκι 113
κάλανος 99
καλαφατίζω 138
καλαφατικό, τό 138
καλεῖα 113
καλῆς 128
καλίκια 78
καλλιὰ 113
κάλμα, ἡ 70
καλμάρει 70
καλόγρια 141
καλογρίτσα 141
καλουργεῖα 109
κάλυβος 84
καλυτερωσύνη 87
καλωσύνη 70
καμάκι 140
καμάκιον 140
κάμαξ 140
κάματος 94
καμηλοπαράδαις 79
καμπρὶ 78
καμῶνος 87
κάνθαρος 142
κανίστρα 105
κάνιστρον 105, 140
κάν'ς 96
καντζάντι 93
καντζάσμα 94
κιουδί 84
καπατσιτὰ 104
καπετάνιος 71

καπετάνιος 71
καπινός 129
καπλάνης 113
καπνισμένος 78
καπνιστό 139
καπνιστόν ψάρι 139
καπνός 129
καπνουλιᾶς 87
καπονάρα 84
καπόνη 75, 110
καπ-πάροο 94
καπροουλ-λέα 93
καπύρα 100
καπυρός 100
καράβι 72, 137
καραβίδα 145
καραβις 145
καρυβοκύρη 71, 137
κάραβος 72, 137, 145
καραβόσκαρο 72
καρακαλίτσι 84
καρατέρονον 99
καρογέρνον 99
καρίνα 72
καρίς 145
καροπολοῖ 98
καροπόλα 107
καροσι 99
καροφίον 138
κασαβετίζω 104
κασίδα 83
ἄκαστηκε 103
κατακλύζω 105
καταλαχοῦ 103
κατάλογος 82
κατάπυρος 100
κατάρτι 73, 139
κατάρτιον 73, 139
κατάστρομα 72
καταφλιὰ 100
κατελύω 94
ἄκατέφ'κιν 112
κατινάτσο 84
κατ'κεύον 114
κατοίξ' 97
κατοίκεσα 114
κατοικιάζω 97
κατοίκιασμα 97
κατοίξ'σα 114
κατόφλιον 107

- κατ' χιάζου 97
 κατ' χιασμα 97
 κάτω καιροί, οί 70
 κατώφλιον 107
 καύκη 102
 καυκι 102
 καυκίον 102
 καυκος 102
 κέλ-λος 94
 κεμέρ' 99
 κεντρίνα 105
 κεντρίνης 105
 κεραία 145
 κερεστές 93
 κέφαλος 140
 κέφαλος 111
 κηρίς, -ίδος 141
 κιαρίω 104
 κιλίμ' 107
 κιλμέρονου 99
 κιόνιον 145
 κираμίδ' 103
 κισρίς, -ίδος 141, 143
 κλαβανή 107
 κλασούρω, ή 85
 κλεφτοχωματᾶς 78
 κλέφτ'ς 113
 κλήρα 100
 κλήρος 100
 κληρόω 100
 κληρώνου 100
 κλινάρι 105
 κλινάφτης 81
 κλοτσίδι 84
 κνός 96
 κόβολο 84
 κοίτα 81
 κόκκαλο 140
 κόκκαλος 140
 κόκορας 107
 κοκοτεύονται 86
 κολίας 143
 κολίτσι 85
 κολιός 143
 κολλήγας 99
 κολοχτύπα 145
 κολπάδα 75
 κολπίσκος 136
 κόλπος 136
 κολλύρα 139
- κομᾶς 105, 112
 κόμβος 139
 κομήτης 137
 κομμάθια 84
 κόμπος 139
 κονάκι 93
 κονδραπάνδο 74
 κονεύω 93
 κόνις 96
 κονσέλιο 94
 κοντάρι(ν) 140
 κοντάριον 140
 κοντεύω 84
 κοντοθάλασσα 136
 κοντός 140
 κοντουῖδο 84
 κοντριάρικον 97
 κοντυλῶ 81
 κοπανισίδι 84
 κοπέλας, τῆς 129
 κοπελός, τσῆ 129
 κοπριγιᾶ 103
 κόπρος 96
 κοράκι 94
 κοράκιον 100
 κόραξ 100
 κόρη 106
 κορούφαινα 142
 κόρφος 136
 κοτύλη 96, 107
 κότυλος 96, 107
 κότυλον 114
 κουβέρτα 72
 κουκκινουκάββαδου 97
 κουκκούμι 105
 κουκκούμιν 105
 κουκκούμιον 105
 κουκουμίδι 84
 κουλλούρα 139
 κουλ' μούσιμα 99
 κουμάσι 105, 107, 112
 113
 κουμάσιον 105
 κουμούλα 94
 κουνδράτο 74
 κουνι 103
 κοῦνος 79
 κουπαστή 73
 κουπι 73, 74, 139
 κουράκ' 100
- κουρνάρω, ή 85
 κούτ'λας 96
 κούτ'λους 107
 κουτσέλι 84
 κουτσουρέλι 84
 κουτσουρελίτσι 84
 κόφα 140
 κοφίνι 140
 κοφίνιον 140
 κόφινος 140
 κριαρώνουμι 103
 κριγιάς 103
 κριθαράκι 104
 κριθή 104
 κριός 103
 κριτινολόγος 87
 κρουῖσμα 113
 κρουφά 103
 κρούφτω 103
 κρύγιος 103
 κρυφά 103
 κρύφτω 103
 κυγκλίδι 78
 κυδώνι 145
 κυκλών 137
 κυκλώνας 137
 κύπειρος 95
 κύπερος 95
 κύπιρ' 95
 κυττάρι 94
 κωβιός 143
 κώπη 73, 74, 139
 κωπηλασία 139
 κωπίον 73, 139
 κώτσα 110
- Λ
- λάβαινα 75
 λαβράκι 141
 λάβραξ 141
 λα(γ)άζω 100
 λαγάζω 100
 λαγάσαι 100
 λάγκερο 105
 λάγκερος 105
 λαγκών' 79
 λαδίλας 87
 λαδουλιᾶς 87
 λαημένο 83

λάκερος 105
 λακκίζω 81
 λάκυρος 105
 λάμνομαι 81
 λάμνω 100
 λάμπαινα 110
 λαμπόρδα 110
 λαμπυρίδα 105
 λαμπυρίς 105
 λαπάντι 94
 λαπίνα 75
 λάρονα 105
 λάροναξ 105
 λαρώνω 78, 114
 λασά 100
 λασκάρω 94
 λατίτι 72
 λαττεύω 78
 λαύρα 106
 λαχτίζω 85, 105
 λεβάνδα 76
 λεβάντης 69
 λειτουργιά 114
 λελεκισῶ, τοῦ 86
 λέμβω 114
 λευτεριδίτσι 84
 λησταρχάου 103
 λ'θαυμακᾶς 96
 λ'ιά, ἡ 96
 λίβας 69
 λίθος 96
 λίμα 96
 λιμάνι 136
 λιμάρω 96
 λιμένιον 136
 λιμήν 136
 λιμίνθ' 77
 λισβός 96
 λίσμα 109
 λίσπος 96
 λίσφος 96
 λίτσα 75, 143
 λιχνέα 93
 λιχούδ' 107
 λίψ' 70
 λ-λόθ-θι 94
 λοβός 96
 λόγια (τοῦ ἀέρα) 87
 λόγια (τοῦ ἀνεμο)μύλου)
 87

λοστρομός 71
 λουβί 96
 λουτζα 76
 λούμπα 86
 λουφάρι 143
 λ'σβός 96
 λυγκαίνουσα 105
 λυθρίνι 142
 λύχνος 143

M

μαγαρά 137
 μάγαρον 137
 μαγερεύγω 84
 μάγια 128
 μαδέρι 73
 μαδέρια 138
 μάδκια 128
 μάθια 84, 128
 μαθιά 84, 109
 μάθκια 128
 μαιά 98
 μάϊνα 71
 μαϊνάρω 71, 94
 μαίνη 141
 μαινίς, -ίδος 141
 μαϊστρος 69
 μακιά 92
 μαλακτήηρ 138
 μαλαχτάρι 138
 μάνδαλος 107
 μανδαφούνια 74
 μάνδρα 136
 μανδράκι 136
 μανγάρει (ὁ καιρός) 70
 μανός 101
 μανότης 101
 μανουμένιος 100
 μάνταλος 107
 μαξ'λής 99
 μαξούλ' 99
 μαούνα 72
 μαρίδα 142
 μαριδέλι 85
 μας 128
 μάστορης 86
 μαστοροσύνη 87
 ματὰ 85, 103
 ματαλυγγειῶμαι 105

ματανιατίζω 106
 ματζαδούρα 109
 ματζουράνα 76
 ματιά 92
 μάτια 128
 ματραπουλάω 85
 ματσόλα 74
 ματσόξυλο 75
 μαυράκι 140
 μαυρίτσα 84
 μαχαλᾶς 99
 μβούμα 74
 μέβγομαι 101
 μεγάλη θάλασσα 136
 μεγάλο κῦμα 136
 μέγαρον 137
 μέδουσα 145
 μελανούρι 142
 μελανουρίτσι 85
 μελάνουρος 142
 μελ'δῶν' 101
 μελιδώνα 101
 μέμφομαι 101
 μενιδί 85
 μένουλα 141
 μενσάλιον 102
 μεντζάνα 74
 μέσα καιροί 70
 μεσαῖο κατάρτι 139
 μεσαῖος ἰστός 139
 μεσάλιν 102
 μεταφορὰ 138
 μέφκουμαι 101
 μέφομαι 101
 μέφουμαι 101
 μέφουμι 101
 μέφ-φομαι 101
 μέφ-φω 101
 μιαρό 78
 μίγια (=μία) 103
 μιλισσουλόους 98
 μισάλα 102, 107
 μισάλι 107
 μίσκον 114
 μ'λένια 77
 μνήμα 103
 μόλα 71
 μολάρω 71
 μολιανγίτσα 78
 μοναχή 141

μόος 94
 μόρμορος 142
 μοσκαχτάποδο 144
 μοσχίδιον 101
 μοῦ 103, 128
 μοῦδες, οἱ 74
 μουζούρι 109
 μουζούριον 109
 μουξινάρι 140
 μουράγιον 99
 μούρι 93
 μουρμούρα 142
 μουρμούρι 142
 μούστακας 84
 μουστάκι 145
 μουστερης 93
 μούτσος 71
 μπάγκος 73
 μπακ-κίρι 93
 μπαμπᾶς 128
 μπαμπᾶ-ζ-ιμ 128
 μπαμπᾶ-ζ-ουμ 128
 μπαράκω, ἡ 85
 μπαρμπερωςίνη 87
 μπαρμπούνι 75, 110
 μπαρμπουνί 85
 μπαρμπουνολόγος 87
 μπάτης 137
 μπεϊλίτικος 109
 μπερδεύγω 84
 μπερικέτ-τι 93
 μπεςκαστρίτσα 110
 μπινᾶς 107
 μπιρμπίλω 85
 μπλουζούκω 85
 μπόγλικα 86
 μπολιάζω 80
 μπολωτός 78
 μπόμπα 73
 μπόμπιλ-λα 94
 μπονάτσα 70
 μποροῦ (δέ—) 129
 μπορῶ (δέ—) 129
 μπότης 72
 μπονγέλου 99
 μπουκαπόρτα 73
 μπούνια 73
 μπουρίνι 70
 μπουριλιάζει 70
 μπούσουλας 74

μπράτ'μους 107
 μπρατσέρα 72
 μ'σκίδ' 101
 μύαξ, -ακος 144
 μυγούδι 87
 μύδι 144
 μύδιον 144
 μυϊσκη 144
 μύλλος 141
 μυλοκόπι 141
 μυλοκόπος 141
 μυξινάρι 140
 μύραινα 144
 μῦς 144
 μύστα 84
 μυστάζω 84
 μυστάκιον 145
 μύσταξ 145
 μυχός 136

N

ναύκληρος 71
 ναῦλο 139
 ναῦλος 139
 ναύτης 71
 νεκρικάτα 87
 νέλο, τὸ 74
 νεροβαφτίζω 83
 νετάρω 84
 νετερέσσο 104
 νέφαλον 101
 νεφέλη 101
 νέφελο 101
 νησά 128
 νησι 100
 νησιὰ 128
 νῆσος 136
 νησσακούλι 87
 νησσάρι 105
 νησσάριον 105
 νηστ'κὸ 113
 νιραγή 79
 νοτιὰ, ἡ 69
 νοτιάς, ὁ 69
 νότος 70, 137
 νούμερο 82
 νταβᾶς 104, 107
 νταμάχι 113
 ντιλπιτέρ'κον 112

ντιλπιτέρ'ς 112
 ντιλπιντέρ'ς 113
 ντουρβάνα 107
 ντουρβανίζον 107
 νυματερό 109
 νυματίζω 109
 νύσσω 109
 νυχθιά 84
 νυχκιάζει 92
 νυχτιάζει 92

Ξ

ξαγλῶ 81
 ξαί 113
 ξάοτια 73
 ξαύλιδο 81
 ξέρα 137
 ξερός 137
 ξέστα 105
 ξέστης 105
 ξινέα 93
 ξιφίας 143
 ξίφις 143
 ξιφιδός 143
 ξόρεξο 78
 ξύλα 72

O

οδίτης 101
 οιάκιον 73, 138
 οἶαξ 73, 138
 ὄκκια 73
 ὄκνος 96
 ὀκταπόδιον 144
 ὀκτάπους 144
 ὀλομπουτούνικος 80
 ὄλυνθος 94, 99
 ὄμπα 81
 ὄμβρω 109
 ὄνειριασμα 87
 ὀξύγαλον 107
 ὄξω (καιροὶ) 70
 ὄραμνος 102
 ὄργους 96
 ὄρδινάρω 104
 ὄρέα 93
 ὄρκος, -υνος 143
 ὄρκυνος 143

ὄρματος 79
 ὄρμιὰ 139
 ὄριθα 107
 ὄρνίθιον 105
 ὄροδαμνος 102
 ὄρπιση 81
 ὄρτάκης 109
 ὄρτσα 71
 ὄρτσάρω 71
 ὄρτσέρω 71
 ὄρτσυνας 143
 ὄρφος 141
 ὄρφῶς 141
 ὄσκιὰ, ἡ 81
 ὄσμίζομαι 102
 ὄστρείδιον 144
 ὄστρειον 144
 ὄστρεον 144
 ὄστρια 69
 οὐδὲ 106
 οὐντᾶς 107
 οὐντούδ' 107
 οὐρ'νός 101
 οὐρουφή 101
 ὄχταπόδι 144
 ὄψερὸς 78
 ὄψη 109
 ὄψιμέλι 84

Π

παγάδι 81
 παγούρι 145
 πάγουρος 145
 παιδιῶνε 87
 πάλα 74
 παλαιοκάλιγον 97
 παλαιότης 96
 παλαιτὸ 84
 παλαμύδα 143
 παλαμνδὶ 85
 παλινδρομοῦν κῦμα 136
 πάλος 139
 παμπαφίγκος 74
 πάνδα 73
 πᾶνε 129
 πανέρι 75
 παννὶ 74
 πάνω καιροί, οἱ 70
 πανωλόγος 87

παξαμάδιον 139
 παξιμάδι 139
 παπαλίνα 75, 110
 παπανὸς 84
 παράβλημα 138
 παραβολή 109
 παραγάδι(ον) 140
 παραγαδιοῦ, τοῦ 75
 παραγαύδης 140
 παραγαύδιον 140
 παραλία 136
 παραπέτο 73
 παραφτίδα 108
 παρηγορεῖα 129
 παρηγοριὰ 129
 παροδίτης 101
 παρτινέβελος 104
 παρωτὶς 108
 πᾶσι 129
 παστὰς 96
 παστὸν ψάρι 139
 παστός 96
 πατάτες 128
 πατελίδα 144
 πατέρας 128
 πέζο 104
 ἔπειγόμενον 103
 πεισμακιάρης 92
 πεισματιάρης 92
 πελαήσιοι 70
 πέλαο 87
 πεμπάμενος 81
 πεπαλαγμένον 96
 πέραμα 72, 137
 περάτης 101, 107
 περατῆς 101
 περγαντὶ 72
 πέρδικα 141
 περιπαίντζω 92
 πέργκα 141
 πέργκι 141
 περκίτσι 85
 περόνη 138
 περόνιον 138
 περπατέρης 103
 πεσκαντρίτσα 110
 πεσκαδρίτσα 75
 πετάθ'κι 112
 πεταλίδα 144
 πέταμα 105

πετεινὸς 107
 πέτ'νους 107
 πέτομαι 105
 πέφτει (ὁ καιρὸς) 70
 πηγαίνουσι 129
 πηγαίνουσι 129
 πηλαμὸς 143
 πίγκα 110
 πιδαβούλ'ς 99
 πιδούδ' 107
 πίθιακας 85
 πίκι, τὸ 74
 πίννα 145
 πίννη 145
 πιράτ'ς 101
 πιρ'νούδ' 107
 πίρος 73, 138
 πιρούνι 138
 πισίτης 138
 πίσσα 138
 πιτρουπίδ' 101
 πιτσονολόγος 87
 ἔπιτυχε 103
 πλακώνονται 86
 πλακωσίδι 84
 πλαστό 108
 πλατανὲς 129
 πλατανιάς 129
 πλάτανος 129
 πλαταρίδα 141
 πλάτης, ὁ 86
 πλεούμενο 72
 πλεούσα, ἡ 72
 πλέουσα, ἡ 72
 πλήμη 136
 πλήμμα 136
 πλήμμη 136
 πλημμυρὶς 136
 πλησιάτουρας 87
 πλήσμη 136
 πλιθάρι 87
 π'λλακούδα 107
 π'λλοῦδ' 107
 πλοίαρχος 137
 πλοῖον 71, 72, 137
 πλοκὸς 96
 πλόκος 96
 πλοπίθω, ἡ 85
 πλούθια 84
 πλονκὸς 96

πλώρη 72, 137
 πλωριὸ κατάρτι 139
 πλωτός 137, 140
 ποδένω 97
 ποδετὰ 97
 ποδετός 97
 ποδόστημα 138
 ποδόστημα 72, 73, 138
 ποδόστημα 72
 πόγ-γία 71
 πογ-γιάρω 71
 ποιξία 87
 ποίσα 87
 ποκάρι 113
 πολήμ' 101
 πολιοτρέχω 129
 πολ-λοτρέχω 129
 πολλοτρέχω 129
 πολὺ 129
 πολυομβρία 100
 πολυτρέχω 129
 πόμολο 73
 πονερικὰ 84
 πόντα 84
 ποντικέλι 84
 πορθμεῖον 137
 πόρτας, τῆς 129
 πορτιέρα 84
 πορτός, τσῆ 129
 ποσσέσσο 104
 πόστο 75
 πότζους 75
 πουδιτὰ 97
 πουλ' πιδοῦσα 103
 πουνέντης 69
 πουργάω 96
 πουρ' πόδ' 82
 πραγκαρόλα 75
 πραῖα 94
 πραιεύγω 94
 πραιίτορας 94
 πρᾶμα, τὸ 106
 πράματα 113
 πρέκνα 79
 πρέπεται 103
 προάλ-λω 93
 προιάρι 72
 πρόπολη 94
 προσθηλάζω 114
 προτουγόνατος 103

πρύμη 72, 137
 πρύμνα 72
 πρυμναῖος ἱστός 139
 πρύμνη 72, 137
 πρυμνιὸ κατάρτι 139
 πρῶρα 137
 πρωραῖος ἱστός 139
 πτυάρια 94
 πυκνάδα 108
 πυκνός 108
 πυξάρ' 79
 πύργος 106
 πυροστιὰ 139
 πυροῦν 100

P

ράβδος 140
 ράδαμος 102
 ράνδα, ἡ 73, 74
 ράσα, ἡ 75
 ραχάτ' 99
 ρεδικολεύομαι 104
 ρεμέδιο 104
 ρετζυβίλα 84
 ριγμένο 83
 ρίνα 144
 ρίνη 96, 144
 ρινόκερους 79
 ριπή ἀνέμου 137
 ριπία 93
 ριπιζω 105
 ριφάδα 84
 ρίφι 84
 ριφολοῶ 83
 ριχτημένο 83
 ῥνίθ' 105
 ρόδαμος 101
 ροδάντσα 74
 ροζάριο 81
 ρόους 101
 ρούα 99
 ρουδαμός 101
 ρουδιάμ' 101
 ρουφήχτρα 137
 ρουφιαδέλι 85
 ρουφιέλι 85
 ρουφός 141
 ρουφῶ 137
 ροφός 141
 ρυτσιπίλα 81

Σ

σαβρίδι 143
 σαβριδὶ 85
 σαγολαίφια 72
 σαίθια 84
 σαίττα 75
 σακάτης 85
 σακατράβαλος 85
 σακκολαίβα 72
 σάκκος 96
 σάλι 72, 137
 σάλιο 72, 137
 σαλός 96
 σάλπα 71
 σαλπάρω 71
 σάλπη 142
 σαλτέρονον 99
 σαμπιέρος 75, 110
 σαπέρας 77
 σαράβαλο 85
 σαραντούδ' 107
 σαργάνη 140
 σαργός 142
 σαρδελὶ 85
 σάρπη 142
 σαυρίδιν 143
 σαῦρος 143
 σαφρίδι 143
 σγουβιαδέλι 85
 σ'γουβιαδέλι 84
 σεβδάς 93
 σέβομαι 80
 σένιο 104
 σεντίνα 73
 σερβέττα 107
 σέρονον (οἱ ἀγελάδες) 86
 σεφέρι 93, 113
 σέφ'καν 112
 σημαδούρα 137
 σημαντήρ, -ῆρος 137
 σηπία 144
 σηρικὸς 107
 σία 71
 σιγανή (βροχή) 70
 σίδερο(ν) 138
 σιδεροστιὰ 139
 σίδηρον 138
 σίδηρος 138
 σικλέτ' 99

- σικλέτ-τι 93
 σινάφι 93
 σινί 107
 σινίον 107
 σιντούζ' 99
 σιρόκος 69
 σίφουνας 71
 σιφούνι 71, 137
 σίφων, -ωνος 137
 σιφώνιον 137
 σκαθάρι 142
 σκαλμός 73, 138, 141
 σκαμνίον 107
 σκαμνί 107
 σκανδαλιάρω 73
 σκανδάλιο 73, 74
 σκαρι 73
 σκαρίον 73
 σκαρμοί 73
 σκαρμολόγη 73
 σκαρμός 73, 138, 139
 σκάρος 141
 σκάφος 138
 σκάφτω 87
 σκελετός πλοίου 138
 σκέντρινα 105
 σκέφτομαι 111
 σκέφτομαι 111
 σκιαδεύς, -έως 141
 σκιαθίς 141
 σκίανα 141
 σκιός 141
 σκιουδέλι 85
 σκιουραδέλι 85
 σκιούφτω 103
 σκιούψιμο 103
 σκομβρίς, -ίδος 142
 σκόμβρος 142
 σ'κοπαίδα 96
 σκόροδα 99
 σκόροπαινα 143
 σκορπίος 143
 σκορπιός 143
 σκορπίς 142
 σκόρτσα 84
 σκόρτσους 77
 σκοταδάτα 87
 σκόττα, ή 71, 73, 74
 σκοτώης (θα) 129
 σκοτώσης (θα) 129
 σ'κουμαίδα 96
 σκουμπρί(ν) 142
 σκ'τί 97
 σκυλλεύονται 86
 σκύφος 84
 σκύφτω 103
 σκύψιμο 103
 σκώθια 84
 σμαρίδα 142
 σμαρίς 142
 σμάται 81
 σμέρινα 144
 σμέρινα 144
 σμίζουμε 102
 σμύραινα 144
 σολλέβο 104
 σορόκος 69
 σουβλέα 93
 σουβλι 141
 σουβλίτης 141
 σουδά 94
 σουλήνας 145
 σουλδοῦκου 114
 σουπιὰ 144
 σουριζώ 103
 σούσπιτο 81
 σπάλαγγα 106
 σπάρος 142
 σπαρτάφ'λας 77
 σπέρνω 109
 σπήλαιον 136, 137
 σπηλιὰ 136
 σπιλάδα 137
 σπιλάς, ή 70, 137
 σπιλιάδα 70
 σπιτιῶ(ν), τῶν 128
 σπιτιῶνε 87
 σπόγγος 145
 σπορά 109
 σπορίδι 109
 σπορικὸ 109
 σπορικὸς (καιρὸς) 109
 σπόρκο (βάρους) 74
 σπορομανδήλα 109
 σποροσάκκι 109
 σποροσακκούλα 109
 σπορσοῦδι 109
 σ-σωθικά 93
 σταβιλίω 104
 σταθιμὸς 129
 σταθμὸς 129
 σταμίν 73
 σταμινάρια 72
 σταμίνες 72
 στάμνα 139
 στάμνος, ή 139
 στατήρ 97
 σταυρίδι 143
 σταφυλίτας, ὁ 106
 στέα, τὰ 102
 στέβη 102
 στέβος 102
 στεγάζω 102
 στεγνὰ 73
 στέγος 102
 στειρα 110
 στέος 102
 στερίδα 86
 στήλη 82
 'στιὰ 105
 στοιχιρὸ 97
 στόζολο 84
 στόλος 106
 στούπινον 97
 στουπι 138
 στραβόξυλα 73, 138
 στρείδι 144
 στρίβω 97
 στριφαγγάδ' 96
 στρίφαγγας 96
 στρόπος 73
 στρόφος 97
 στρόφους 97
 στρώμα 138, 139
 στρωμαθιὰ 109
 στρωμάτσα 138
 στρωμνή 139
 στρώση, ή 73, 138
 στυπίον 138
 σνβάζου 114
 σύβασμα 114
 σύβραση 108
 σύγκρουση κυμάτων 136
 συγόμεση 80
 συδιμένους 108
 σύδοιχα 83
 συκαλίδι 84
 συκαβνιὰ 103
 συκαμνιὰ 103
 συκία 93

συκομαγίς 96
 συναγρίδα 147
 συναγρίς 142
 συνεικάζου 102
 συν'κάζου 102
 συννεφιάζει 70
 σύννεφον 101
 συρίζω 103
 συρτή 139
 συρτός 139
 σύσκαρο 78, 80
 σύσκαρος 106
 συχαριάτικα 97
 συχαρίκια 97
 συχ-χαίρω 93
 σφααρέα 93
 σφάδζω 92
 σφαλάγγι 105
 σφαλαγγωνιά 106
 σφαμένα (τήν εἶχαν—) 86
 σφηγνὲς 102
 σφ'νούρα 102
 σφογγάριον 145
 σφόγγος 145
 σφουγγάρι 145
 σφύραινα 141
 σφυρίδι 85
 σφυρ'κούδα 107
 σχεδία 137
 σωλήν 144, 145
 σωλήνας 145
 σωτρόπι 72, 73
 σωχώρα 80

T

ταγάρι 86
 τάλαρος 97, 102
 τάλαρους 97, 102
 ταλιούρ' 102
 ταμαχιάρ'ς 99
 τέθριος 84
 τέκνο 107
 τέθριος 92
 τέθριονες 106
 τέθρια 92
 τζαπία 94
 τζιριμ'τίζον 99
 τζουβαίρι 104
 τζουρούνι 74

τηγανητό 139
 τηγανητόν ψάρι 139
 τίγκα 110
 τίγρεις 79
 τιμόνι 74
 'τοιμάσ'καν 112
 τομέος 93
 τόννος 75
 τουνίνα 110
 τοῦνος 110
 τραγανός 145
 τραγούδηξα 129
 τραγουδήξω (θα—) 129
 τραγούδησα 129
 τραγουδήσω (θα—) 129
 τραουνβάλιδον 98
 τράτα 140
 τράττα 75
 τρεχαντήρι 72
 τρίγια 103
 τρίγλη 141
 τρούστι 73
 τρικυμία 70
 τριπλάσιος 86
 τρίπους τῆς ἐστίας 139
 τρισκέλι 77
 τριχαντήρι 72
 τριχίτσι 85
 τριχουλίτσι 84
 τροπιδεῖον 101
 τροπίδι 101
 τροπίδια 101
 τροπίδιν 101
 τροπίζω 101
 τρόπις 73
 τροπός 73
 τροπωτήρ 73
 τροπωτήρα 73
 τρούμπα 71
 τρουχιά 86
 τροχαντήρ 72
 τροχαντήρες 72
 τρυπολιθαρίτσι 85
 τρυπολίθαρο 110
 τρώγαμε 129
 τσαλουκόπους 108
 τσαντσαλοφορεμένον 97
 τσατμάς 107
 τσεδέρει 103
 τσέργα 107

τσερνίκι 72
 τσερουλι 85
 τσερουλίτσι 85
 τσικνιαρέλι 84
 τσίπος, ό 73, 74
 τσιπούρα 142
 τσίρος 141, 143
 τσιχολόγος 87
 τσ'καλούδ' 107
 τσουκ-καλέα 93
 τσώπορος 86
 τυπάρι 94
 τυρι 128
 τυρίν 128
 τυφῶν, -ῶνος 137

Y

ὕλακτῶ 105
 ὑπήνεμος 138
 ὑπολήμιον 101
 ὑπουργῶ 96
 ὑπόχη 140
 ὑποχη 140

Φ

φαγγρι 142
 φάγγω 114
 φάγγρος 142
 φαῖ 96
 φακός 137
 φαλάγγιον 106
 φαλαγγώνου 103
 φάλα(γ)ξ 106
 φανδ'λιὰ 112
 φανάριον πλοίου 137
 φανάριον χειρός 137
 φάρος 137
 φασούλα 110
 φασουλί 85
 φατέρνα 104
 φελλός 140
 φθειριάρικον 97
 φλεγμονή 106
 φλέμονας 106
 φλιά 100, 107
 φλόκκος 73, 74
 φονεύω 84
 φορέα 93

φορτίκι 106
 φουλολόγημα 77
 φούνδα 71
 φουντάγιο 73, 74
 φουντάρω 71
 φουντέρνω 71
 φουρτούνα 70
 φούσκωμα 108
 φρεγάδα 72
 φρεσκάρει (ὁ καιρὸς) 70
 φρίσα 140
 ῥφτάγειανους 99
 φτερούχα 84
 φτερουχίζω 84
 φυτρολόω 83
 φωθιά 84
 φώκα 144
 φώκη 144
 φώκια 144
 φῶς, -ωτός 137
 φωτία 129
 φωτιά 129

X

χαβούζα 86
 χαζιρεύω 104
 χαζίρ'κους 99
 χαλάντζα 92
 χαλκομαρίδα 110
 χαμβλά 112
 χαμπερᾶς 77

χάμψα 140
 χαμωλόγος 87
 χάννη 141
 χάννος 141
 χαράμι 113
 χαρούδια 87
 χαφτανᾶς 87
 χαψί 140
 χειλοῦ 75
 χειλοῦσα 75
 χειλούτσα 75, 141
 χειροτερωσύνη 87
 χελιδονόφαρο 75
 χελλῶν 102
 χελῶν 102
 χερέα 93
 χέρι 109
 χηβάδα 145
 χήμη 145
 χιμαίρι 94
 χλῆς 79
 χ'λιαρούδ' 107
 χ'λούτσα 102
 χορεύγω 129
 χορεύω 129
 χορούδι 87
 χ'ποῦσαν 112
 χράμ' 107
 χρείγια 103
 χρηματίζω 102
 χρηματῶ 102
 χρίνου 97

χρίσ'μου 97
 χριστόφαρο 75, 110
 χρίω 94, 97
 χρουσαφία 93
 χτιστοσύνη 87
 χύστος 106
 χω'ρά, τὰ 129
 χωριά, τὰ 129

Ψ

παράκακας 85
 παρακάκι 85
 πάρακας 85
 παράκι 85
 πάρι βραστό 139
 πάρι τῆς σκάρας 139
 παρούκλα 85
 παρούκλαρος 85
 παρούλι 85
 παρουλ-λέα 93
 πηνι 94
 πιλά 82
 πιλή (βροχή) 70
 πιχαλίζει 71
 ψυχουμοίρ' 97
 ψύχρω, ἦ 106
 ψ'χούδα 107

Ω

ὠχρος 96
 ὠχρός 96

ΠΙΝΑΞ ΞΕΝΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Ἑλληνικά
fery-boat 68
liberty 68

Ἀλβανικά
anafura 136
andimámalo 136
ángur 138
artapodi 144
astakó 145
aterin 140
axtapót 144
bakaláro 139
bal'askarm 139
belonið 140
ciro 141
delfini 144
dikupit 139
ðolos 139
drongo 144
fanár 137
foke 144
foti 137
garið 145
gavro 140
guvió 143
hivade 145
themél i arburit 139
thrisa 140
jmerna 144
kal'amár 144
kalami 139
kamak 140
karaviðe 145
kartat 139
kartat imesit 139
kartat i plorit 139
kartat i primit 139
kéfal 140
kéfalo 140
koló 143
komb 139
kser 137

kulture 139
kupi 139
ledrin 142
liman 136
mandrak 136
marmur 142
melanúr 142
miðea 144
milokóp 141
mustaget 145
navlo 139
nisi 136
oktapód 144
palamíd 143
palostamo 138
paragaðit 140
pátel 144
peksimade 139
peški ne skār 139
peški tiganisur 139
pešk orasto 139
piri 138
pirosti 139
pis 138
plúar 137
poha 140
primi 137
rin 144
rufes 137
rufió 141
rúfisi 137
sálp 142
samadúr 137
sargó 142
sfungér 145
sinayrið 142
skaf 138
škarm 138
skarmó 141
skarmúa 138
skio 141
skorpió 143
skumbër 142

skumbri 142
sparo 142
spilada 137
spilé 136
stavrið 143
stravoksil 138
strom 139
stromaza 138
strosi 138
supie 144
trāt 140
vop 142

Ἀραβικά
magará 137
mayará 137
vuglos 143

Ἀραβικά (Αἰγύπτου)
brouua 137
därfil 144
esfeng 145
jgomri 142
kalamari 144
mayára 137
máulum 139
mrina 144
šamandura 137
sibiá 144
škärmo 138
sredia 144
stakoja 145
stob'ba 138

Βουλγαρικά
anamótrata 140
bakalár 139
batá 137
bória 137
drákon 143
ergat 138
far 137
fenér 137

- glopa* 142
gopa 142
grip 140
halafatikó 138
hanus 141
jargan 140
jmarit 142
kapnistá 139
karaba 137
karavakir 137
kefál 140
kokali 140
komit 137
ksifiia 143
lefér 143
levrék 141
malahtár 138
malaqtár 138
medúja 145
mida 144
monahinia 141
napanemo 138
pagúr 145
paragadi 140
paúriia 145
pirón 138
pirostiia 139
pisa 138
platarina 140
podóstoma 138
ravdi 140
sal 137
safrit 143
sfongo 145
sidero 138
sifón 137
sirti 139
skafo 138
skarida 145
škármus 138
skorpi 143
spari 142
sparit 142
stomna 139
stopi 138
strida 144
vatus 144
vol'a 139
vreháména 138
- Γαλλικαὶ
drille 114
serviette 107
surtout 114
- Γιουγκοσλαβικαὶ (Σερβικαὶ)
bura 137
cantor 142
džtula 144
dragäna 143
dulfin 144
dulfina 144
fóka 144
kalámuc'a 139
köfa 140
läbar 141
läbra 141
ménula 141
pal'ombic' 143
piierka 141
plima 136
pluto 140
sárag 142
sárak 142
škaf 138
škáram 138, 141
skropina 143
sopa 142
špar 142
- Ἰσπανικαὶ
baccalau 139
- Λατινικαὶ - Ἱταλικάι
abacus 97
abbaco 97
a buon ora 104
ainto 104
albero di mezzana 74
alla braccetto 94
alla larga 104
allargare 94
ammainare 94
anello dell'ancora 74
antena 73
antenna 73
averto 95
bacalao 75
- banco* 73
banda 73
barbón 75, 110, 141
barbone 110
bina 107
bocaporta 73
bonazza 70
bonora 104
borin 70
botte 72
brancarella 75
brazzera 72
bugiol 99
bugna 73
bussola 74
buttone 80
calamaro 75
calma 70
calmare 70, 99
canalis 99
cantaro 142
capacità 104
caparra 94
capitano 71
capodoglio 75
capon 110
cappone 75
carina 72
carriola 107
caserna 94
catenaccio 104
cella 94
ceppo 73
chiarire 104
ciclone 137
collega 99
consilium 94
contra bando 74
contratto 74
coperta 72
colla 114
cotola 114
cucuma 105
cumulus 94, 99
de longo 104
de luogo 104
demutilare 104
erba luisa 76
eragium 97

- examen* 94
flocco 73
fondare 71, 73
fortuna 70
fraterno 104
fregata 72
frescare 70
fundare 71
gabbia 73
garbin 69
gavata 102
gradile 73
gratile 73
greco 69
greco-levante 69
interesse 104
labbro? 75
lampreda 110
lampride 110
lampristuna 110
lascare 94
latino 72
lavanda 76
levante 69
lima 96
limpido 94
lizza 75
madiero 73
maestro 69
maggiorana 76
magiatoia 109
magnaora 109
mainar 71
mancare 70
mancus 104
maona 72
matafioni 74
mazza 75
ménola 141
mensa 102
mesura 109
mobile 94
modo 94
molar 71
mozzo 71
muda 74
mudar? 74
muragia 99
mutilus 104
nostromo 71

occhio 73
ordinare 104
orzare 71
ostro 69
papalina 75, 110
parapetto 73
parcenevole 104
patella 144
pergantino 72
pescatrice 110
peso 104
peso sporco 74
piazza 99
picco 74
pirolo? 73
piroscafo 75
poggiare 71
pogiari 71
polpara 75
pomolo 73
pompa 73
ponente 69
possesso 104
posto 75
praeda 94
praedari 94
praedator 94
rana pescatrice 75
randa 73
rapistrum orientale 95
razza 75
redicolare 104
rimedio 104
rodancia 74
ruga 99
saccolava 72
sagitta 75
salpare 71
sampiero 75, 110
scamnum 107
scandagliare 73-74
scandaglio 73
scirocco 69
scotta 73
segno 104
sentina 73
sextarius 105
siar 71
sollievo 104
sortù 114

stabilire 104
tara 74
timone 74
tonno 75, 110
tramontana 69
tratta 75, 140
trigla 75
trompa 71
valle 94
vanga 109
vaso 73
verghetta 94
ziron del remo 74

 Ὀλλανδική
kabeljauw 75

 Ρουμανικά
batt 137
cergă 107
γλος 143
delfin 144
dragón 143
far 137
foka 144
gamandura 137
gupa 142
guvid 143
jargana 140
karidă 145
kefál 140
kólíos 143
lufár 143
méduja 145
midie 144
mustazi 145
pagúria 145
pălămidă 143
paragat 140
plutá 137
poreás 137
sidro 138
sk'ios 141
skorpion 143
skrumbie 142
smarid 142
spong'ie 145
steluză 141
stridie 144

stupa 138
talaj 136

Ρωσικά

barbun'a 141
cirus 143
d'ēlfin 144
dragún 143
drakón 143
firina 140
fonár 137
ιάkor 138
kefál 140
l'avrák 141
liman 136
l'ufár 143
mēduja 145
mide 144
m'id'ia 144
palam'ida 143
paróm 137
pel'am'ida 143
p'iru 138
prova 137
saryán 140
sidor 138
skorpión 143
skumbrija 142
stavrida 143
tifón 137
trav'avói 145
ustriza 144
ziclón 137

Σλαβικά

bratim 107
drevo 107
drovi 107
glava 107
gušteritsa 107
tšerga 107
vidra 107

Τουρκικά

adet 93
anafor 136
aralık 104
ašinos 145
ašivada 145
aterina 140

avlandin 93
ayna 72
bahçivan 99
bakir 93
barbün 141
bati 137
bavurja 145
bereket 93
beylik 109
bodoslama 138
buhar 114
butun 80
çali 108
çatma 107
cereme 99
çerge 107
cevahir 104
cipura 142
çirnik 72
delta 137
derbeder 113
dinamit 138
esnaf 93
fänäri 137
fangri 142
fanri 142
glossa 143
gol'ios 143
gol'oxtiba 145
göndär 140
gopés 142
govios 143
hamsi 140
hani 141
hanos 141
haram 113
hazir 99, 104
yaladerina 143
yalí 136
yéka 138
ihram 107
ijbirna 144
ijmarit 142
ijmirna 144
irip 140
iskarmós 138
iskorpit 143
iskelet 138
isparos 142
isparmós 141

isparos 141
istavrit 143
jifón 137
jiiana 144
kal'amár 144
kaplan 113
kasavet 104
karşı 99
kaya 109
kayik 72
kazanmak 93
kéfal 140
kemer 99
kereste 93
kidonia 145
kilim 107
kólios 143
komaş 113
konak 93
körfäs 136
lavrák 141
levrák 141
liman 136
liynos 143
lodos 137
lopa 142
l'ufár 143
mahalle 99
mahsul 99
malaxtár 139
mal'axtár 138
mavlum 139
mavriák 140
m'avraki 140
melakóp 141
melanúria 142
mél'ona 141
menul' 141
métafora 138
midia 144
migri 144
miksinaría 140
minokóp 141
mirmir 142
misaxtápoda 144
mülk 93
mürän 144
müşteri 93
nodos 137
oda 107

orfós 141
órkinos 143
ortak 109
palamút 143
paragada 140
pavúria 145
pérdiga 141
petalides 144
pina 145
pines 145
pitalida 144
plutarina 140
póiras 137
qaravida 145
qarides 145
rahat 99
rofós 141

salpa 142
sämandira 137
sandık 99
sargós 142
sarpa 142
sefer 93, 113
sevda 93
siklet 93, 99
sinagrit 142
sinavrit 142
sini 107
stakos 145
stridia 144
subiá 144
surtma 139
suvlit 141
sülün 145

sülünés 145
süngär 145
tamah 113
tamahkâr 99
tava 104, 107
tellâl 99
tirsi 140
tragonia 143
trakonia 143
trata 140
usgumrú 142
üstübü 138
vakif 109
vatos 144
voli 139
yara 93, 99
yordan 107

ΚΥΡΙΑ ΟΝΟΜΑΤΑ

<i>Αύλωνίτης</i> 70	<i>Καβαλλουπάιδα</i> 114	<i>Νιούρικος</i> 70
<i>Βάγους</i> 114	<i>Καλαματιανός</i> 70	<i>Ὀλυμπίας (ὀ)</i> 70
<i>Βαλαάδες</i> 126	<i>Καλαμίδα</i> 114	<i>Ὀφῖται</i> 126
<i>Γιώργαινα</i> 111	<i>Καρφάκας</i> 114	<i>Ὀφληδες</i> 126
<i>Γιώργινα</i> 111	<i>Κατεβατός</i> 70	<i>Πάντους</i> 114
<i>Γιώργω (ἦ)</i> 85	<i>Κουλουφουτιάς</i> 114	<i>Πεντάρας</i> 114
<i>Γονατιστή</i> 107	<i>Λάκ'ς</i> 114	<i>Πόπ' (ἦ)</i> 114
<i>Γουνατίτσα</i> 107	<i>Λειτουργιᾶς</i> 114	<i>Τουρκοκορητες</i> 126
<i>Ἑλλησποντίας (ὀ)</i> 70	<i>Λόπ' (ἦ)</i> 114	<i>Τρικαληνός</i> 70
<i>Θρακίας</i> 70	<i>Μᾶρκο (τοῦ)</i> 129	<i>Φοινικίας (ὀ)</i> 70
<i>Θρακιᾶς</i> 70	<i>Μᾶρκος</i> 129	<i>Φουσκοδεντροιά</i> 70
<i>Θρασκίας</i> 70	<i>Μούλιας</i> 114	<i>Φτόχου (ἦ)</i> 114
<i>Θρασκιάς</i> 70	<i>Νίκος (ὀ)</i> 129	<i>Χαλατζᾶς</i> 70
<i>Θωμούλιας</i> 114	<i>Νίκους (ἦ)</i> 129	<i>Cini (Giorgio)</i> 135

ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ

<i>Ἄγαθονήσι</i> 102	<i>Ἀπέριον</i> 92	<i>Βάρονα</i> 135
<i>Ἄγια Ἄννα</i> 97	<i>Ἀποκόρωνας</i> 80, 127, 130, 131, 132, 133	<i>Βατοῦμ</i> 135
<i>Ἄγια Βαρβάρα</i> 130	<i>Ἀπύρανθος</i> 77, 82	<i>Βενετία</i> 67
<i>Ἄγια Παρασκευή</i> 132	<i>Ἀράδαινα</i> 133	<i>Βερεσιᾶ</i> 81
<i>Ἄγιοι Σαράντα</i> 135	<i>Ἀράχοβα</i> 70	<i>Βιάννος</i> 132
<i>Ἄγιος Βασίλειος</i> 132	<i>Ἀρκαδία</i> 70	<i>Βιάννου ἐπ.</i> 131
<i>Ἄγιος Νικόλαος</i> 132	<i>Ἀρκάσα</i> 92	<i>Βλάτος</i> 133
<i>Ἀθῆναι</i> 77	<i>Ἀρμένιοι</i> 127	<i>Βλαχοκερασιᾶ</i> 85
<i>Αἰγαῖον</i> 74	<i>Ἀρναῖα</i> 102	<i>Βόϊον</i> 89, 111, 112
<i>Αἶγινα</i> 68, 101	<i>Ἀρτάκη</i> 127	<i>Βοιωτία</i> 78, 128
<i>Αἰδηψός</i> 89, 94	<i>Ἀρχάνες</i> 132	<i>Βουλγαρία</i> 106
<i>Αἰτωλία</i> 89, 105, 112	<i>Ἀσῆ-Γωνιά</i> 133	<i>Βουλισμένη</i> 132
<i>Ἀκρες</i> 97	<i>Ἀστερούσια</i> 108, 130	<i>Βραχάσι</i> 132
<i>Ἀκρωτήρι</i> 133	<i>Ἀττάλεια</i> 135	<i>Βρουχᾶς</i> 132
<i>Ἀλεξανδρέττα</i> 135	<i>Ἀττική</i> 68	<i>Βρύσες</i> 133
<i>Ἀλκίκαμπος</i> 132, 133	<i>Ἀυλότοπος</i> 86	<i>Βυζάντιον</i> 68
<i>Ἀλόνησος</i> 77, 78, 79	<i>Ἀυλὼν</i> 70	<i>Βωλάδα</i> 92
<i>Ἀμάρι</i> 131, 132	<i>Ἀχαῖα</i> 128	<i>Γαλαξίδι</i> 68
<i>Ἀμισός</i> 101	<i>Ἀχεντροιάς</i> 108, 132	<i>Γαῦδος</i> 132
<i>Ἀμμόχωστος</i> 68		<i>Γέργεροι</i> 132
<i>Ἀνατολή</i> 132		<i>Γιανίτσι</i> 132
<i>Ἀνώγεια</i> 130, 132	<i>Βάμος</i> 132	

- Γορτυνία* 105
Γόρτυς 100

Διαφάνι 92
Δρακότρυνπα 79
Δυρράχιον 135
Δωριές 132

Ἑλλένικα 86
Ἑλλήσποντος 70
Ἑλυμπος 92, 93
Ἐμπαρος 132
Ἐπανοχώρι 133
Ἐπάνω χωριὸ Ἱεραπ. 132
Ἐπισκοπή 132
Ἐρεικοῦσα 77, 85, 89
Εὔβοια 68, 70, 95, 96, 97, 99, 101, 105, 127
Ἐχῖνος 145

Ζάγκλη 104
Ζάκυνθος 77, 86

Ἡπειρος 74, 77, 105, 128
Ἡρακλείου ν. 130, 132

Θέρισο 133
Θεσπρωτία 86, 113
Θεσσαλία δυτ. 77, 89
Θεσσαλονίκη 89, 106
Θήρα 80, 100, 101
Θράκη 70, 74, 128
Θράκη ἄν. 106

Ἱεράπετρα 132
Ἱεραπέτρας ἐπ. 131
Ἱκαρία 101
Ἰόνιοι νῆσοι 68, 69
Ἰόνιον 74, 110
Ἰστιαία 94
Ἰταλία (Κάτω) 105
Ἰωάννινα 70, 89, 113

Κακοδίκι 132
Κακόπετρος 133
Καλάβρυτα 99
Καλαμίτσι 133
Καλλικράτης 133
Καλλίπολις 135

Κάλυμνος 100, 101, 102
Καμπανὸς 130
Καπίστρι 132
Καργκέζε 126
Καρδίτσα 70
Καρίνες 132
Κάρπαθος 89, 91, 92, 93, 105
Καταλαγὰρι 132
Κατσιδόνι 130, 132
Κάτω χωριὸ Ἱεραπ. 132
Κερί 87
Κέρκυρα 77, 84, 85, 89, 103, 104, 105, 109, 110
Κέρτυς 135
Κίσαμος 127, 130, 131, 133
Κοζάνη 98, 111
Κοντόπουλα 133
Κουρνᾶς 133
Κουστογέρακο 133
Κορήτη 68, 74, 77, 83, 89, 95, 100, 105, 108, 109, 127, 130, 131, 132,
Κυδωνία 133
Κύθηρα 105
Κύθνος 99
Κύμη 101
Κύπρος 68, 74
Κων/πολις 67, 135
Κῶς 70, 102
Κωστάντζα 135

Λαγκαδαῖς 89, 106
Λαγκαδία 105
Λάκκοι 133
Λάρινακα 68
Λασιίθι 132
Λατσίδα 130, 132
Λεμεσὸς 68
Λικνάδες 111, 112
Λουσακιές 133

Μαδαρό 133
Μαζαίικα 99
Μακεδονία 104
Μαλάκι 130, 132
Μαλάξα 133
Μαλεβίζι 131
Μάλτα 135

Μάνη 78, 93, 96, 100, 101, 102, 105, 106
Μαντίνεια 85
Μαζαιραῶδον 87
Μεγάλη Ζάγκλα 105
Μέγαρα 101
Μεγίστη 101, 102
Μενετὲς 92
Μεραμπέλλο 132
Μεραμπέλλου ἐπ. 130, 131
Μερόπη 78
Μερσίνη 135
Μεσαρά 89, 108, 131
Μεσόγειος 67, 69, 70
Μεσοχώριον 92
Μεσσηνία 78
Μέτσοβο 70
Μήλος 77, 83
Μικρὰ Ἀσία 106
Μονεμβασία 68
Μονοφάτσι 130, 132
Μουρί 133
Μπόβα 105
Μυλοπόταμος 130, 132
Μύρθιος 132
Μυτιληνοὶ 98

Νάξος 77, 82
Νέα Ἀρτάκη 68, 127
Νεάπολις 132
Νίμπρος 133
Νιὸ χωριὸ 132
Νίσυρος 102

Ξενιάκος 132

Ὀδησσὸς 135
Ὄθος 92
Ὄθωνοὶ 77, 84, 111
Οἰνὴ (Πόντου) 101
Ὀλυμπος 70, 92

Παξοὶ 104
Παράνυμφοι 108
Παρανόφοι 132
Πάργα 77
Πάτριμος 102
Πεδιάδα 131
Πελοπόννησος 68, 77
Περίστα 112

- Πλάκα* 133
Πολυρρήνια 127
Πόντος 101, 102, 106
Πράμαντα 89, 113
Πρασές 132, 133
Πρίνα 132
Πρωές 130
Πρωιάς 108
Προποντίς 68, 74
Πρωτόρια 108
Πυλές 92
Πυλών 102
Πύργος 108, 130, 132
Πύργος (Σάμου) 98

Ραβδούχα 133
Ραφήνα 68
Ρεθύμνη 130
Ρεθύμνης νομ. 132
Ροδοβάνι 130
Ρόδος 101
Ροίδο 87
Ρούματα (Νέα) 133
Ρωσία 106

Σαμαριά 133

Σάμος 89, 98, 101
Σαμψούς 135
Σαρωνικός 68
Σεβαστούπολις 135
Σέλινο 130, 133
Σέμπρονας 132
Σητεία 130, 132
Σιρικόρι 132
Σκίαθος 68
Σκλαβοπούλα 133
Σκῦρος 100
Σμύρνη 135
Σούγια 133
Σουές 135
Σούλι 86
Σπανιάκος 133
Σπηλιὰ 133
Σπόα 92
Σποράδες (βόρ.) 68, 79
Στερεὰ Ἑλλάς 68, 77, 82
Στεριά 77
Στόμιον 133
Στροβλές 133
Στρόπωνες 101
Συναρᾶδες (Κερκ.) 110
Σφακιὰ 130, 131, 133

Σωζόπολις 135

Τοπόλια 132
Τραγάκι 87
Τραπεζοῦς 135
Τρίκερι 105
Τρίκκαλα 70
Τριοβάσαλα 83
Τριφυλία 81
Τσιβαρᾶς 132

Υἷδα 68

Φιλιάτες 113
Φλακή 127
Φοινίκη 70
Φουρνή 132
Φρές 133

Χαλκίς 68
Χανιά 68
Χανίων νομ. 132
Χάρακας 108
Χίος 101
Χωρδάκι 133
Canlat 135

RÉSUMÉ DES ARTICLES

St. Manassis : Phénomène inverse de la réduction vocalique dans les parlers de la Grèce du nord.

Dans les parlers de la Grèce du nord les voyelles atones *e* et *o* sont respectivement réduites à *i* et *u* (κώφωσις), p. ex. βιολί > βιουλί, ἀδερφός > ἀδιρφός, etc. Cependant en Macédoine occidentale et dans le région limitrophe de l'Épire où il a effectué des recherches linguistiques l'auteur de cette étude a constaté très souvent le phénomène inverse, c'est-à-dire le passage de *u* à *o* et de *i* à *e*, ce que d'ailleurs a observé aussi dans d'autres régions de la Grèce du nord au cours de brèves visites. Il a remarqué en effet plusieurs cas où au lieu des formes néo-grecques communes βονό, κουβέντα, σπουργίτης, τσοκνίδα, etc. et άρμυρός, μάγειρας, τηλέγραφος, χειρόβολο, χιλιάδες etc., les habitants de la Grèce du nord prononcent souvent βονò, κοβέντα, σποργίτης, τσοκνίδα, etc. et άρμερός, μάερας, τελέγραφους, χερóβολου, χελιάδης etc. Pour désigner ce phénomène l'auteur a introduit le terme άντικώφωσις.

Ce fait ne constitue pas, selon l'auteur, une règle générale comme le phénomène inverse de la réduction vocalique, mais il est dû à une fausse reconstitution, c'est-à-dire au désir des sujets parlants d'éviter la réduction en introduisant des formes qui, à leur avis, sont celles du néo-grec commun.

Cependant l'auteur constate que cette tendance est plus marquée sous certaines conditions, en particulier la place de la voyelle qui change de timbre par rapport à la syllabe accentuée et le voisinage de consonnes liquides ou nasales. Il est à souligner le pourcentage extrêmement haut du changement de cette voyelle quand elle se trouve dans la syllabe qui précède immédiatement la syllabe accentuée. L'importance de l'accent est plus sensible à cause du fait que le phénomène traité est observé très souvent dans la poésie populaire locale, où l'accent métrique joue aussi un grand rôle.

L'auteur après l'examen du phénomène sur les voyelles atones, explique son apparition sur les mêmes voyelles en position tonique par l'influence des formes atones, c'est-à-dire que des formes atones comme p. ex. βούτυρο, κιτρινίζουν etc. devenues βούτερο, κιτερνίζουν etc. il était facile d'avoir les formes toniques βουτέρατα (plur. de βούτερο) et κιτέρνισαν (aoriste de κιτερνίζω) etc.

L'auteur a observé le même traitement dans les mots composés dont le second élément est un mot contenant la voyelle atone qui a subi le changement de timbre, p. ex. τυρί > τερί → βρουμουτέρ' (< βρουμουτύρ'), κουκκ'νάρ > κοκκ'νάρ → 'πικόκκ'ναρου (< * άποκουκκούναρο), πουκάμ'σου > ποκάμ'σου → φιδουπόκάμ'σου (< φιδουπούκάμ'σου) etc.

A. *Costakis* : Rapport sur le concours linguistique de l'année 1964.¹

L'auteur donne un compte-rendu des 18 collections de matériel linguistique soumises au concours annuel de la Société Linguistique d'Athènes. Il s'agit de matériel dialectal dans la plupart des cas, les collections provenant de différentes parties de la Grèce, à savoir trois du Péloponnèse, deux de la Grèce centrale, une de l'Épire, une de la Thessalie occidentale, deux de la Crète et six de différentes îles (Alonissos, Naxos, Zante, Milos, Corfou). Une collection offre du matériel du néo-grec commun.

An. *Caranastassis* : L'influence vénitienne sur la terminologie des marins et des pêcheurs grecs.

Le témoignage incontesté que porte la statistique prouve que l'influence vénitienne sur la terminologie maritime grecque est sans doute forte, mais cela dans certains secteurs seulement, à savoir là où les rapports entre marins Grecs et Vénitiens ont été étroits. Cependant une analyse attentive des détails que les recherches effectuées ont mis en évidence montre que là encore où l'influence étrangère a été particulièrement marquée (c'est-à-dire dans la météorologie, la navigation et les manœuvres de bateau, le navire et ses parties) la majorité des termes traditionnels grecs persiste jusqu'à nos jours, notamment les termes désignant les parties principales et les accessoires du navire. L'influence étrangère est due surtout à l'introduction des noms d'instruments et d'appareils nouveaux. Les commandements de la marine vénitienne sont imposés à la marine marchande grecque probablement à cause de la coopération étroite entre marins Grecs et Vénitiens sur les bateaux qui commença sur les bâtiments vénitiens à équipage grec. Il est aussi probable que leur usage fût répandu à cause du fait qu'ils sont exprimés en un mot et sont peut-être plus rythmiques que les commandements grecs. On ne remarque pas d'influence étrangère sur les termes à usage panhellénique.

---

* La Société Linguistique d'Athènes procède chaque année à un concours pour la collecte de matériel linguistique, dialectal en particulier. Les personnes qui participent à ce concours sont des instituteurs, des professeurs de lycée, des étudiants et des gens de lettres en général, amateurs de nos patois et de notre folklore. Les collections de matériel linguistique présentées sont soumises à un jury composé de rédacteurs du Centre de rédaction du Dictionnaire historique de l'Académie d'Athènes. Des prix d'argent sont décernés aux meilleures collections, qui ensuite sont déposées aux Archives dudit Centre. Le matériel ainsi fourni est dépouillé par les rédacteurs du Centre pour servir à la rédaction des lemmata du Dictionnaire historique de la langue néo-hellénique. Il est à souligner le fait que ce matériel présente un grand intérêt linguistique. Le travail des collectionneurs a sauvé de l'oubli des formes lexicales très anciennes du point de vue de la morphologie, de la syntaxe et même de la prononciation, qui se trouvent partout sur le territoire grécophone et prouvent la continuité linguistique et ethnologique de la nation hellénique à travers les siècles malgré les vicissitudes de son histoire. Le Centre possède jusqu'à présent 910 manuscrits de collections linguistiques provenant de tous les coins du monde grécophone.

D. Vayacacos : Rapport sur le concours linguistique de l'année 1966.

En 1966, onze collections de matériel linguistique ont été soumises au concours annuel de la Société Linguistique d'Athènes. M. Vayacacos dans cet article nous donne le compte-rendu de six parmi ces collections, dont la première nous offre les termes maritimes grecs communs en comparaison avec ceux des langues romanes. Les autres collections nous donnent du matériel dialectal provenant de différentes régions : île de Carpathos (Dodécanèse), Edippos (bourgade en Eubée du nord), île de Samos, île d'Ericoussa (au NO de Corfou), Langadia (village du Péloponnèse central).

An. Caranastassis : Rapport sur le concours linguistique de l'année 1966.

L'auteur nous donne un compte-rendu des cinq dernières parmi les onze collections de matériel linguistique soumises au concours de la Société Linguistique d'Athènes en 1966. Il s'agit de collections de mots dialectaux provenant de différentes régions de la Grèce, notamment de la plaine de Messara en Crète, de la partie nord-ouest de Corfou (vocabulaire maritime), de l'éparchie de Voïon (département de Kozani en Macédoine occidentale), de l'Étolie et, enfin, du village Pramanta du département de Jannina (Épire).

N. Contossopoulos : L'Atlas Linguistique de la Grèce et ses problèmes.

Le Centre de rédaction du «Dictionnaire historique du grec moderne» de l'Académie d'Athènes dirigé par M. Dikéos Vayacacos a entrepris tout récemment la publication de l'Atlas Linguistique de la Grèce, ouvrage dont l'absence se fait sentir dans les milieux linguistiques du monde entier. L'étude du projet de cet Atlas a été confiée à l'auteur de cet article, rédacteur dudit Centre, qui expose ici les problèmes essentiels posés par cette publication et donne les traits généraux de l'ouvrage, après avoir souligné son importance pour les études dialectologiques en Grèce et à l'étranger, et présenté brièvement ce qui a été fait ailleurs en matière d'Atlas linguistiques.

L'Atlas linguistique de la Grèce abordera l'étude de tous les phénomènes de la langue (phénomènes phonétiques, morphologiques, syntaxiques et lexicaux, dont une liste à caractère purement indicatif et provisoire est donnée par l'auteur), ce qui complique un peu la tâche de ses rédacteurs. L'auteur de cet article propose la rédaction d'un questionnaire pour la collecte du matériel indispensable, d'un inventaire des phénomènes linguistiques à étudier et un index des points d'enquête, dont il souhaite que le réseau soit aussi dense que possible, afin de pouvoir tracer les isoglosses des différents phénomènes d'après les cartes de l'Atlas. Pour procéder à la rédaction du dit questionnaire et des deux index, l'auteur propose de s'appuyer sur le matériel dialectal déjà réuni dans les Archives du Centre du Dictionnaire historique, enrichi par le dépouillement complémentaire de collections manuscrites et publiées de mots

et de textes dialectaux et de travaux dialectologiques concernant les patois néo-grecs, et d'avoir pour guide l'expérience acquise par les rédacteurs du Centre en travaillant sur ces derniers. Les personnes qui vont mener sur place les enquêtes pour l'Atlas seront les rédacteurs du Dictionnaire historique, ce qui résoudra le problème de la compétence des enquêteurs. La notation des réponses au questionnaire sur les cartes se fera au moyen des caractères symboliques de l'Association Phonétique Internationale. L'enregistrement à chaque point d'enquête, si possible, d'un bref récit en patois local sur bande de magnétophone est aussi proposé, afin de constituer en même temps que l'Atlas des archives sonores des patois néo-helléniques auprès du Centre du Dictionnaire historique.

Les patois néo-grecs se perdent de jour en jour sous l'influence de la koiné néo-hellénique. C'est pourquoi la récolte du matériel pour l'Atlas doit se faire le plus tôt possible, et c'est pourquoi aussi l'Atlas Linguistique de la Grèce tout en restant, comme tout Atlas de ce genre, un ouvrage d'un caractère synchronique, ne doit pas se fonder exclusivement sur les réponses au questionnaire rédigé par les meneurs de l'enquête actuelle, mais utiliser aussi le matériel déjà réuni à partir de la fin du siècle dernier.

L'œuvre sera divisée en six parties : 1) La Grèce actuelle avec l'Épire du nord et les parties ex-grécophones de la Bulgarie méridionale, 2) L'île de Chypre, 3) Les îlots grecophones de la Calabre et des Pouilles (Italie méridionale) et le village de Cargèse en Corse, 4) La Turquie occidentale, où seront inscrites les réponses des réfugiés Grecs provenant des régions ex-grécophones de l'Asie Mineure et de la Thrace orientale qui, selon l'avis de l'auteur, ne doivent pas figurer sur les cartes de la Grèce aux points où ils se sont installés après 1923. Une annexe de cette quatrième partie de l'Atlas donnera les réponses des réfugiés Grecs des régions ex-grécophones de la Bulgarie orientale. 5) Le Pont et 6) la Cappadoce. Chacune des parties ci-dessus de l'Atlas pourrait comprendre plusieurs volumes de cartes. La division de l'œuvre en six parties est due à des raisons techniques : l'étendue géographique du monde grecophone étant assez vaste ne peut pas être représentée sur des cartes générales à grande échelle.

Un tableau des principaux phénomènes phonétiques, morphologiques et syntaxiques, qui pourraient faire l'objet d'une enquête à propos de l'Atlas Linguistique de la Grèce est présenté par l'auteur dans cet article.

L'auteur étant spécialisé dans l'étude du dialecte crétois a entrepris à titre d'essai le travail préparatoire pour la rédaction de la partie de l'Atlas correspondant à l'île de Crète. Les résultats de ce travail se présentent comme suit :

1) Le matériel dialectal crétois déjà dépouillé et réuni dans les Archives du Centre du Dictionnaire historique n'est pas suffisant pour permettre au rédacteur de l'Atlas Linguistique de la Crète de mener à bien sa tâche. Toutes les régions de l'île ne sont pas représentées dans ce matériel et une enquête

complémentaire s'impose pour que ce matériel soit conforme aux exigences de la science phonétique et dialectologique contemporaine.

2) Un dépouillement de glossaires et de textes en dialecte crétois, ainsi que des travaux dialectologiques concernant ce dernier est indispensable.

3) Le réseau des points d'enquête sur le sol crétois doit être très dense. L'auteur propose 150 points au moins pour l'île entière et donne le nom des 32 points qu'il a choisi (à titre indicatif) pour le département de La Canée.

An. Caranastassis : L'influence grecque sur la terminologie maritime de la Turquie, des pays balkaniques, de la Russie méridionale (Pont Euxin) et de l'Égypte de l'Est (Mer Rouge).

Après une recherche dans le matériel de l'*Atlas linguistique méditerranéen* provenant des pays ci-dessus, l'auteur est arrivé aux conclusions suivantes :

1) L'influence grecque est plus marquée en Turquie, en Albanie et en Bulgarie que dans la Yougoslavie, la Roumanie, la Russie et l'Égypte, ce qui est naturel étant donné le fait que les Turcs ayant vécu pendant longtemps à l'intérieur de l'Asie Mineure, plus ou moins loin de la mer, ont emprunté les termes en question aux Grecs, peuple maritime par excellence, avec qui ils étaient en contact permanent durant quelques quatre siècles. D'autre part, une population grecque nombreuse était installée depuis l'antiquité et jusqu'à ces derniers temps sur les côtes de la Bulgarie et de l'Albanie.

2) L'influence grecque apparaît en particulier dans les noms de la faune marine, en majorité d'origine grecque en Turquie, en Albanie et en Bulgarie. Au contraire, dans les secteurs de l'activité maritime susceptibles d'évolution postérieure l'influence du vocabulaire grec apparaît plutôt faible.

3) Certains termes grecs ont pris dans la langue étrangère un sens plus spécifique.

4) Dans la terminologie maritime des pays susmentionnés on trouve des termes grecs, dont l'emploi en néo-grec n'est pas conservé dans le même sens.

5) Quelques termes maritimes du grec ancien passés dans la terminologie de ces pays ont conservé leur forme d'une façon plus fidèle qu'en néo-grec.

6) Les noms des principaux vents (nord, sud, zéphyr) continuent d'être désignés dans les pays en question par des noms d'origine grecque, tandis que, comme on le sait, dans toute la Méditerranée on emploie les noms des vents d'origine vénitienne.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίδες
<i>Σταύρου Μάνεση</i> : 'Αντικωφωτικά φαινόμενα βορείων ιδιωμάτων	3- 66
' <i>Αναστασίου Καραναστιάση</i> : 'Η ένετική επίδρασις επί τῆς έλληνικῆς ναυτικῆς καὶ ἀλιευτικῆς ὀρολογίας	67- 76
"Έκθεσις Γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1964	77- 88
"Έκθεσις Γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1966	89-114
<i>Νικολάου Κοντοσοπούλου</i> : 'Ο Γλωσσικὸς "Ατλας τῆς 'Ελλάδος καὶ τὰ σχετικὰ προβλήματα	115-133
' <i>Αναστασίου Καραναστιάση</i> : 'Η έλληνικὴ επίδρασις επί τῆς ναυτικῆς ὀρολογίας τῆς Τουρκίας, τῶν Βαλκανίων, τῆς Ρωσίας ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τῆς 'Ερυθρᾶς θαλάσσης.	135-147
Πίναξ πραγμάτων	149-150
Πίναξ έλληνικῶν λέξεων	151-163
Πίναξ ξένων λέξεων	165-169
Πίναξ κυρίων ὀνομάτων	171
Πίναξ τοπωνυμίων	171-173
Résumé des articles	175-179